

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Nicolai Bvrgvndi[i] I. C. Et Professoris Ordinari[i] Codicis
In Academia Ingolstadiensi, Historia Belgica, Ab Anno M.
D. LVIII.**

**Bourgogne, Nicolas de
Ingolstadii, 1633**

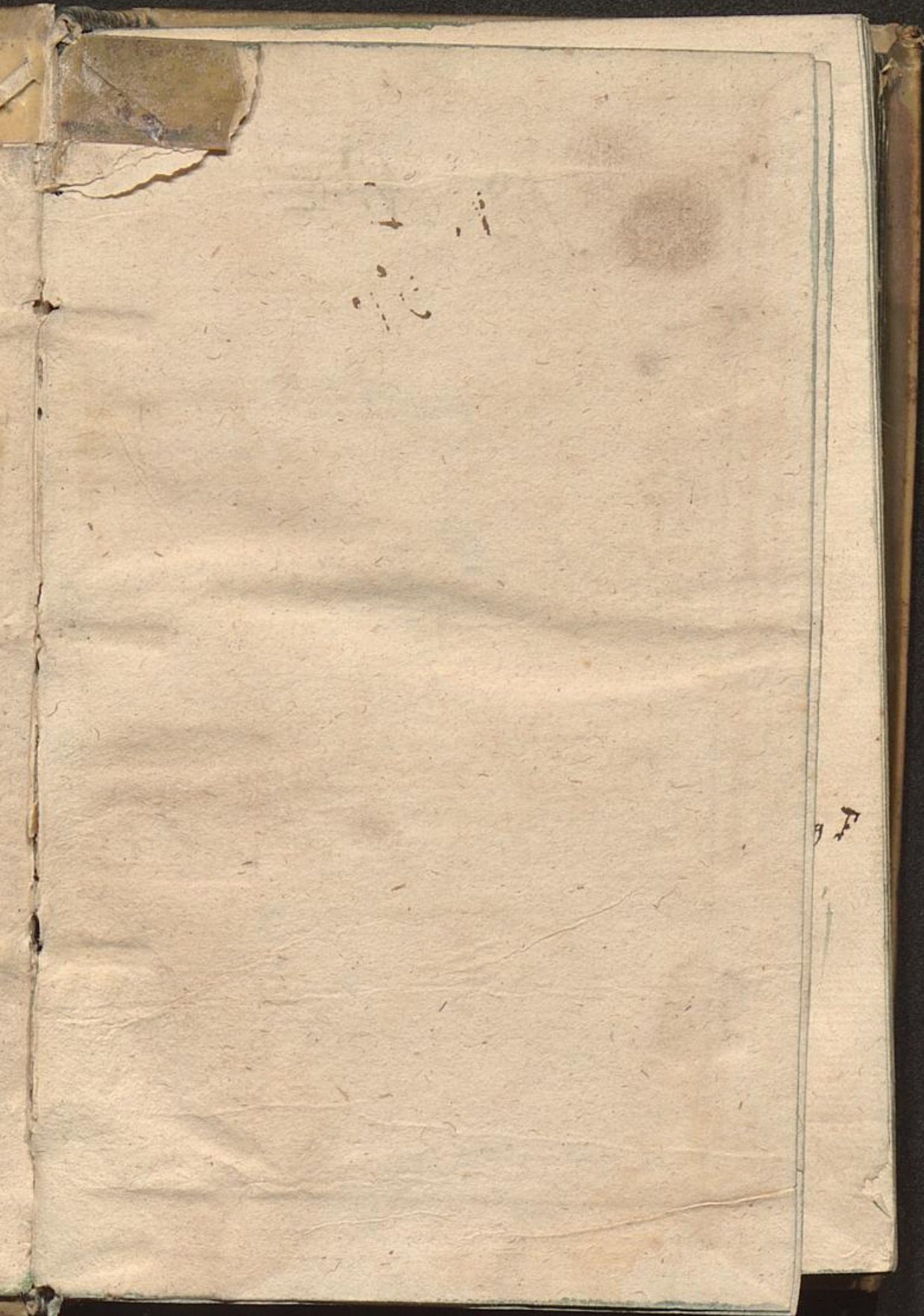
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10557150-4

N. I

37.

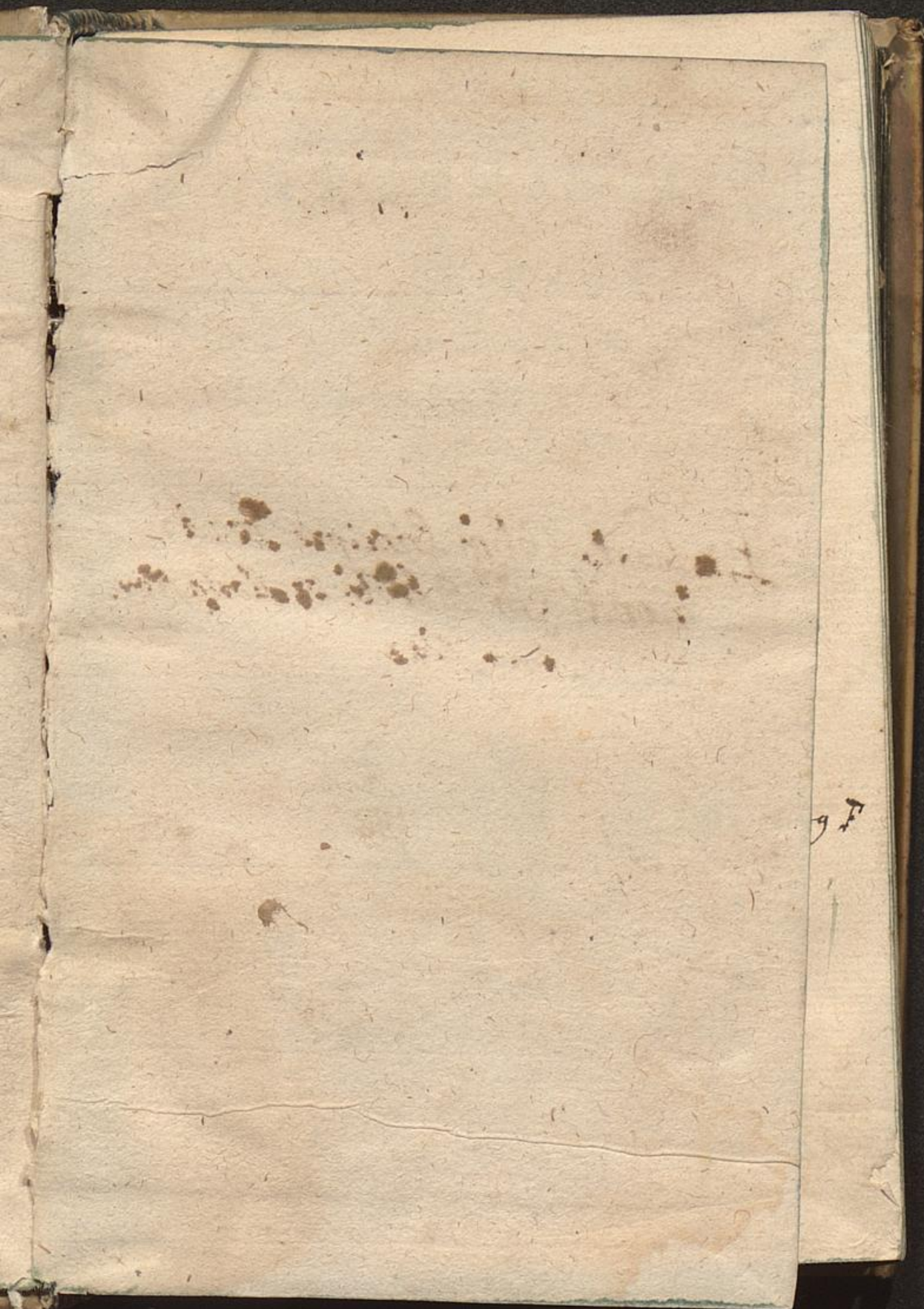
Th. 6049.

19 N. 1

N. I

37

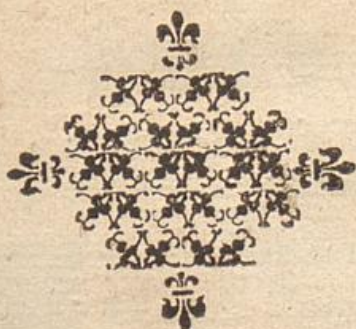

Ex Legato Celm Principis Ferd,
nandi Epi Paderb. et Monaster.
Anno 1683.

NICOLAI BVRGVNDI I. C.
ET PROFESSORIS ORDINARI
CODICIS IN ACADEMIA
INGOLSTADIENSI,

HISTORIA
BELGICA,

AB ANNO M. D. LVIII.

INGOLSTADII,
Ex Officinâ WILHELMI EDERI.
Apud IOANNEM BAYR.
ANNO DOMINI M.DC. XXXIII.

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO
P R I N C I P I
MAXIMILIANO

S. R. I.
ARCHIDAPIFERO
ELECTORI,
VTRIVSQUE BAVARIÆ
D V C I
E T
C O M I T I
PALATINO RHENI.

ON offendam, MAXIMI-
LIANE Princeps Serenissi-
me, si hunc libellum sub no-
minis Tui Magnitudine ex-
ire patiar. Belgium meum
cū felicissimum ac miser-
rimum simul fuit, veluti in pictura quadam
repræsentō. Videbis virtutis vitiorūque
certamen. Videbis perfidiam cum fide lu-

stantem. Sectasque nostrorum temporum
in religionem attollentes supercilium. Bre-
viter, quidquid malorum prorupit in pu-
blicam perniciem, ex æmulatione & invi-
diâ Magnatum, Principi suo non sat obe-
dientium. Hæc sunt initia, quibus populus
ille distractus est in partes. His causis inter
se nunc commissus, totius Orbis oculos,
tanquam ad spectaculum quoddam gladi-
atorium, in se avertit. Pulchrum tibi erit a-
liene gentis calamitates percurrere, ut sub-
ditorum tuorum felicitatē agnoscas, quos
pestilentissimum hoc sydus nunquam af-
flavit, in mediis tamen collidentium inter
se religionum fluctibus deprehensos. Ego
cū hæc scriberem, non semel inhorui.
In acerbâ illâ miseriarum contemplatione
diutiùs hære non erat animus, nisi relu-
ctantem coëgissent viri magni, quibus nec
negare quidquam debebam, nec poteram.
Fatigatus igitur forensium occupationum
molestiâ, alienas curas in hoc otio deposui,
posteritatisq; negotium agere institui. Ne
autem liber iste jamdiu neglectus, inter
quisquilias measpulverulentus ingemiscat,
sub nomine Serenitatis Tuæ manumisi. Ut
si livorem cōtrahat, inveniat patrociniū;
si pu-

si publicum favorem, inter donaria numeretur. Persis olim nefas fuit sine munusculo Reges accedere. Horum exemplo Serenitati Tuæ voveo, quod semper habui inter pignora charissimum. Agnosco enim quo me favore exceperis, cum è Belgio evocatum, celeberrimæ Tuæ Academiæ Ingolstadiensi adscripsisti. Sed si quæsissem Fastigio Tuo dignum munus, non invenirem satis idoneum. Possem equidem in virtutes Tuas ire, Victorias extollere, quibus contumaces inimicorum spiritus confecisti. Sed laudes Tuas tam ægre admittis, quam cæteri mortales lubenter audiunt. Virtutis mercedem in conscientia facti reponis, solidamque gloriam, nullâ adulatione libatam, à posteritate expectas. Admitte igitur benigno oculo exile monumentum ingenij mei, & hoc donario Serenitatem Tuam adorari patere.

SERENITATI TVÆ

Devotus

Nicolaus Burgundius.

* 3

AD LECTOREM.

Historiam Belgicam hic habes. Si tempora aestimes, prope antiquam: si res gestas, prope novam. Multi hactenus provinciam illam ingressi sunt: sed non omnes fidem intulere quam debebant. Plerisque ad veritatem affectus obfuit. Alij rectis monumentis destituti, rerum alieno ævo gestarum ignorantia laborant. Ego sanè polliceri possum, nihil me posteritati imponere. Fidelissimis manuscriptis adjutus sum. Quidquid in Belgicis concilijs actum, ex schedis Viglij accepi. quidquid in Hispanicis, ex commentarijs Tissenacqui. Viri illi falli non potuerunt. Vterque enim rebus interfuit. Litteras denique omnes percurri, quas & Rex ad Gubernatricem, & ad Regem transmisit Gubernatrix. Ex quibus multa hausi, quæ temporum ratio & ignorantia absconderant. Quisquis hæc leget, nisi malignus esse velit, bonam fidem aestimabit.

V. C.
NICOLAO BVRGVNDIO
IVRISCONS.

Summo, in summâ Flandriæ Curiâ
caussarum Patrono.

Cum à Sereniss. Duce Bavarix
evocatus ad lectionem Iuris publicam
in Academiâ suâ Ingolstadiensi
staret in procinctu suæ
profectionis.

S At scis, Amicitia primæva ab origine nostre.
Et voto docti tempore conloqui;
Quod sanxere novem, nostri, sacra Numina, amoris;
Accum prudenti Pallade, iusta Themis;
Non male suada tuam penetravit opinio mentem,
Quæ enervet Fidei robora firma mea.
Nam illa, velut scopulus contra maris impetum inanem,
Immoto rumpens navis fragam undam animo:
Mutui in æternum victuri conscia Amoris;
Non per longinqui tædia discidis,
Sit labefactari potis: haut per corporum amantum
Vastitem, aut præsens quæ mala languor habet.
Atque adeo si quis nigrâ sit sensus in urnâ,
Vivere post mortem hanc experire meam.
Verum etiam ut nostri quædam extera symbola Amoris;
Fidi index animi; sit tibi, sitque alius:
Hoc tibi, BVRGVNDI, huic nostro adposui Monumenta
Mnemotum; æterna pignus Amicitie.
Nam cluas nostri licet ingens Belgica seclis
Læus, ut Pieridum delicia & Charitum:
Nec vix in quoquam tibi se equiparare potissit:
Atque vicissatim me quoque perditæ ames:

Connitatur tamen (heic faveas mihi *SANCE, FIDIQUE!*)
 Hanc tibi in hoc stadio laureolam eripere.
BVRGVNDI (quem *Astræa*, suo cum *Præside*, *MYSÆ*
 Et *Pallas* curâ perpoliere pari)
 Mortale est quodcumque vides: *Anima* sed origo;
 In cuius penetrali inlatebravit *Amor*
 Seu ille tui, æterna est: sic nostri mutua nexus
 Fœdera; ut illius undique pars melior.
 Quare etiam frustrâ est, nostros tibi ut eloquar ignes.
 Nam qui cera potest parvula eos capere?
 Cum penitæ nequeant vix hoc in corde medullæ.
 Tanta meis superat flamma cupidinibus.
 Hinc scio nil *Pyladis*, nil *Thesæi* fama valeret,
 Vnanimique nihil gloria *Peirithoi*:
 Illo nos olim si vixissemus in ævo;
 Omnibus ac noster cognitus esset *Amor*.
 At tibi sit semper mens sana in corpore sano,
BVRGVNDI; ex voto & vita superstes eat.
 Missiculataque scripta volent: perfringeret æstum
 Ne inrepens sensim torpor *Amicitie*.
 Sed potius (meminens nostri) alternata, requirant
 Sæpe, satim? salva? Sic tibi, mique vale.

IEREMIAS PIERSSSENÆVS

I. V. D.

in eadem Curia Regis Catholici Consiliarius
 & Fiscî Patronus
 Amico Optimo Maximo
 cum mœrore L. M. Q. P.
 ac omnia felicia & beata cum incremento Dignitatis
 suæ EX VOTO adprecor
 in Maximâ Flandror. ipsis Kal. Septembr.

M. DC. C. XXVII.

NICO.

1

NICOLAI BURGUNDI
HISTORIAE
BELGICAE
LIBER I.

FATO generis humani quemadmodum siderum, ita & rerum vices circumaguntur. Prima potestas in populo multis fuit; quæ citò ad primores flētendo; & ibi fracta discordiis, apud reges demùm fessa confedit: unde iterum ad exordium suum exorsa revertitur. Raro gentibus tam felicia fata sunt, ut in eodem statu tranquillæ perdurent. Vnumquodque sæculum sua calamitas prosequitur simul, atque deponit. Igitur semper bella nasci, pacem subsequi, marcentem pacem vitia excipere, & hæc ipsa rursus ubi processerint in summa, iratum numen ad ultionem provocant. Quippe natura multitudine onusta quietis est intolerans. & ob id se velut ipsam accito Marte necessum expurgat: quasiq; renascitur, ut in profundo otio iterum consenescat. Sed vitæ mortalium dux atque moderatrix sapientia est, quæ contra omnes casus virtute instructa, impendentia mala ex alto prospicit, minantemque tempestatem immota expectat. Secura potissimum,

A

mum,

mum, non ob aliud, quàm quod nihil acerbius accidere videat, quod non aliquando acciderit. Omnis ætas de sæculo suo queritur, & suum quisque infelicissimum falsò credit, quia suum: hoc est; quod nulla calamitas altius penetret, quam quæ sentitur. Homines cottidiè mutantur; mores hominum in orbem redeunt. eadem fabula sæpius, iterumque peragitur sub aliis, atque aliis personis. Luxus, fraus, libido, peculatus, & ejusmodi flagitia quæ hodiernos affligunt mores, & olim prona, atque in aperto fuere. Sed non aliter ad posteros, quàm per silentium veniunt. Quocircà reipublicæ interest scriptores existere. Hi sunt qui famam rerum gestarum longius traducunt; eventum, præceptis, que salubria docent; iniquitati denique temporum constantiâ, vel consilio occurrere. Quippe nemo rectius, quàm exemplis instruitur. Proinde operæpretium duxi, aggredi bellum, quo nullum unquam diuturnius aut acerbius Belgium habuit, tum conflictu totius orbis Christiani, cum atrocitate præliorum, & nutatione victoriæ, exercitibus hinc pro religione & imperio, illinc pro vindicandâ libertate non minore animo concurrentibus. Nam qui hæc leget, facilè discet scenam rerum humanarum. Eadem causa, idem furor, eadem rabies primo Gallias inflammavit, mox in Scotiam deflexit, inde Belgis incubuit. At mihi
princi-

principium narrandi facturo, pauca explanare
convenit de statu reipublicæ. Nam & exteris
me scribere memini, qui aliis, atque aliis con-
ditionibus regnantur.

Belgica omnis longè, latèque, per Gallias, Germaniamque diffunditur. Cujus non u-
na gens; sed propriis nationibus, provinciis,
nominibusque discreta, in commune Belgæ
vocantur, aut inferioris Germaniæ populi.
Olim in singulis provinciis imperium fece-
rant. Imperium dominicum; inde regium,
hoc est; legitimum; quoad vim domina-
tionis privilegiis frangendo in formam prin-
cipatus concessit. Summa imperii penes sin-
gulos, quos nascendi fors, & promiscua
successio, non aura popularis, vel ambi-
tio rebus præposuit. Licentia principum
supra leges. post insanis castigata privilegiis,
multorum motuum causam dedit. nun-
quam satis concordi potentia, quæ ad unum,
vel plures, aut omnes tota non pertinet. In-
surgentibus enim principibus, populus con-
tra niti cœpit; non passus vim dominorum
intendi, quorum jugum jam exuere cœperat.
Brevique ostendit, nullum majus esse privi-
legium, quàm carere omni privilegio, cujus
umbrâ publica tranquillitas sæpe illuditur.
Sed hæc ipsa Principes ab initio benignius in-
dulserant, ut immunitatis dulcedine anima-
rent multitudinem ad opificia, & exterarum

*Status
Belgici
brevis de-
scriptio.*

gentium commercia elicerent. Nec fefellit, hæc moderatio dominationis magnum quoque incrementum dedit. Quippe ibi populus, & divitiæ, ubi & libertas. in tantum brevi potentia crevit, ut etiam formidolosa haberetur Principibus suis, nec iisdem artibus quibus erat elata, deprimi posset. Post multos deinde per ordinem successionis dominos, universa Belgarum sceptrâ in Burgundicam gentem felicitas transtulit, nuptiis, pactis, successionem, & fortunâ ad omnia prodigâ. tunc cum sub uno spiritu, unoque rectore, ad terrorem Europæ circumferrentur Belgica signa, statim quoque popularis licentia cessit, magnitudine potentiæ debilitata, & timore compulsâ ad reverentiam obsequii. simul ad imaginem regni adunatâ provinciæ, in unum quasi reipublicæ corpus formamque coaluere. Status autem habitusque talis erat. Porro titulo alio, atque alio, omnes tamen unius nutum intuebantur. Penes eundem pacis, bellique arbitrium, & administratio erat. Militiæ nomina dabant, non lecti, aut iussi: sed voluntarii. Namque populus olim ad pacem mitigatus, stipendiorum collatione vacationem redemerat. Lætis Principibus, & augmentum potestatis libenter retinentibus. quippè sordidâ adulatione exoluti, nec à libidine, vel ingenio plebis pendentes, vim armorum, hoc est; materiam facemq; seditionum turbidæ multitudi-

titudi-

titudinis audaciæ eripuerant. Subsidia & tri-
 buta Ordinibus imperabantur, non promi-
 scuo jure veluti in solutis regnis: sed consensu
 civium, hoc unum ex imagine libertatis reti-
 nentium, ut peteretur, quod negari jure non
 potest necessitatem æstimantibus. Ordines
 autem constituiebant delegati cujusque pro-
 vincia, quos ex ecclesiasticis, nobilitate & ci-
 vitatibus suffragia elegerant. Aerario principis
 senatus præerat. Finantiarum nomine desi-
 gnabatur. quem duo præsides (vulgo capita
 nominantur) cum thesaurario & præfectis ali-
 quot constituunt. patrimonium, & domesti-
 cas principis opes, simul & ingentia tributa
 curabat. Judicia magistratibus permissa. Ne-
 cubi tamen Justitia gemeret, provocatio pla-
 cuit ad supremas curias provinciarum. Vnde
 ad Mechliniense tribunal à plerisque recurri-
 tur. Gentis procures provinciis præerant, gu-
 bernaculis urbium admovebantur, legioni-
 bus imperabant, populum in obsequio prin-
 cipis; & subinde principem in metu tenebant
 benevolentiam populi diuturnitate victam. Mi-
 norum gentium nobilitas per urbes sparsa, at-
 que diffusa, cum plebe magistratus implere,
 suæ quisque patriæ operam dare, præsidio ef-
 se, incrementum quærere. Populus suis vive-
 bat legibus, pace adultus, commerciis po-
 tens, obsequium principi, inter libertatem, &
 servitutem. Cæterum Carolo Cæsare in lon-

gingua abstracto, tantum imperium à Matre
sorore videbatur aptè regi non posse, quàm si
cum multis communicaret consilium. Se-
natum igitur excitat, qui de statu rerum, hoc
est; de bello, pace, fœderibus Principum, præ-
sidiisque & munitionibus deliberaret, & ob
id Concilium Status appellavit. Proceres
gentium ut plurimum citrà numerum assu-
mebantur. proceres, quod commilitio Ca-
saris assueti, tamen procul illo agente ab ad-
ministratone non exclusi, absentiam & de-
siderium principis per speciem fallerent. gen-
tium verò, ne peregrinorum odia in seditio-
nem erumperent. an quod imperia patien-
tius populus ferat, quæ à suis proficiscuntur?
Huic Concilio Princeps præerat, aut Guber-
nator. Rebus quoque civilibus curiam ape-
ruit. Præsidem ei imposuit. Concilium San-
ctius, aut Privatum nominavit. Privatum e-
nim cum Principe expendit arcana imperii.
Apud Græcos olim apocleti vocabantur. Per
hos provinciarum, urbiumque querelæ, at-
que discordiæ plerumque dirimuntur, diplo-
mata edicta, & rescripta, abolitiones quoque,
& indulgentias, ut & alia quædam Suprema
in Belgio Concilia expediunt, atque omnia
ea quæ supra leges, citra tamen injuriam prin-
ceps potest. Nece potentium dignitas fuit,
sine respectu generis, sine curâ ambitionis,
duodecim primo assumpti sunt, quos fama,
& vir-

& virtus, legumque studium supra vulgus
 evexerat. nunc pro regnantium arbitrio nu-
 merus constat. Interjecto Cæsar tempore
 provinciarum habenas in filium transtulit,
 onustus senectute, ægróque corpore, & fessus
 longâ potentiâ. Philippus ergo inter initia
 imperii, vim omnem principatus ad se revo-
 cavit. salutari more potentiam repetens, quâ
 subinde proceres assuetudine imperandi ig-
 navis dominis totam eripiunt. Bellum ad-
 versus Gallos supererat, assiduos hostes, & ut
 ita dicam prope hereditarios. sed quo interim
 vacuum foret de pace agere, annorum quin-
 que inducias condixit. Quas paullo post
 Gallus fregit, & manifestius quàm ut à scele-
 re excusari possit. Ingenio velox, pœnitentiâ
 mobilis, ad pacem, ad bellum perinde subi-
 tus. Et nunquam postea aperto Marte, nisi
 infelicitèr dimicavit. scires curæ esse Deo ul-
 tionem. Sed mutuis vulneribus fatigati, cum
 uterque sibi confideret, neuter frangeretur
 ad tranquillitatem respexere; ultimum sem-
 per lassus, vel exhaustis refugium. Hinc à
 pace mihi initium historiæ. sine amore, sine
 odio partium. quibus hætenus vitiis maxi-
 mè laboratum est. Multi sterilitate littera-
 rum, plerique inscitâ genii tam regionis,
 quam populi & reipublicæ; plures tamen
 religionibus vel infensi nimis, vel nimis ob-
 noxii. Mihi sacrorum cultus, quem à majo-
 ribus

ribus accepi, non adimet libertatem, quam felicitas temporum promiscuam fecit.

M^{CC}LVIII
Pax cum
Gallis cō-
ponitur.

Gallus ergo præsens rerum fastidium conceperat. Læto amoribus, venustisque studiis ingenio, & horum loco adversa fortuna armorum statim tædium fecit, & pacem quam bellum malebat. Similis querulo, quod tam frigidè à Paulo Pontifice exceptus fuerat cum Guisio exercitus. Nec eundem videbat in bellum instructum, cuius impulsu causaque, pacem ruperat. Et sine dubio Pontificis cervicibus vires Hispanorum graves erant: at si frangerentur, Gallorum mores suspecti. Proinde (ut fertur) non causæ, non studiis partium; sed nec amoris reipublicæ bellum dederat. contentus inter se commisisse reges, ut utroque lassato, & ad pacem respiciente, Etruriam ipse, tanquam adhuc incertæ possessionis sibi auferret. Et hinc promissa extrahere cœperat; satis gnarus, non bello magis, quam morâ belli Gallos consumi, qui victoriam omnem in impetu constituunt, cuius statim obliviscuntur, ubi in externos exundant. Proinde Gallis tam ingentes conatus in Italia frustra expertis, postremæ duæ clades cum interfectione nobilitatis, de supercilio eorum mulum detraxerant. Sed præcipuus concordie auctor Annas Montmorancius, Magister equitum, seu Franciæ Conestabilis, regii exercitus prætor. Sancto-Quentino prælio in Belgæ-

Belgarum manus venerat. dein convento
 pretio remissus, spem, & fiduciam pacis, quam
 captivus fecerat, liber non abjecit. Huic uni
 viro bellum adversus Philippum semper dis-
 pluit. solus omnium suaserat, Regi, ne fera-
 lem Gallis repeteret Italiam, equites se transi-
 turos Alpes, ut pedites inde reverterentur af-
 firmans. Nec e contra Philippus abhorre-
 bat à concordia. ingenio ad tranquilla prom-
 ptiore, & alienis magis armis, quam pro-
 pria voluntate, ad bellum compulsus. Nam
 & Carolum patrem extinctum accipiens,
 animum cogitationemque ad Hispaniam
 appulerat. Et hinc proclivior ad tranquil-
 litatem temporum, cujus ante desiderium
 conceperat. Sed in pari Regum voto, ne-
 mo erat qui prior loqui vellet. Pudebat
 confessione propria infirmitatis victorem
 hostem facere. Inerat magnus utrique ani-
 mus. & accessione Italicarum virium, par
 jam victori victus exercitus. Cunctantibus
 ergo publicam calamitatem extinguere pri-
 vatâ verecundiâ, Christierna Lotharingi
 vidua concordia mentionem injecit. Pru-
 dens, & virilis animi mulier. Alteri regum
 sanguine, alteri per conjunctionem filii
 annexa erat. ac tûm quidem per finitimo-
 rum rabiem exposita injuriis, haut ægrè ex-
 pugnavit, ut consentirent in colloquium.
 Actumque ut circa Idus Octob. Cericam-

A 5

pum

pum convenirent. Cœnobium est Cisterciensis Ordinis, inter terminos utriusque regni. Cardinalis Lotharingus, Ioannes Montvellerius Aurelianensium episcopus, Anna Montmorantius Conestabilis, Iacobus Albo Sancto-andreae, tribunus militum sive (ut dicunt) Marechalus, & Claudius Albaspinæus Secretarius, ab Henrico rege præmissi, & ut cupidiores pacis viderentur, Philippicaduceatores paullo diutius expectavere. A Philippo autem hi succedebant, Antonius Perenottus Granvellanus Atrebatensium episcopus, Ferdinandus Alvares à Toledo, dux Albanus, Guillelmus Nassovius princeps, Ruygomes de Sylva Melitæ comes, & Vlricus Viglius ab Ayta Suichemus præses Privati Consilij. Ante omnia caduceatoribus placuit dimitti utrimque exercitus. ne proximus armorum strepitus, tam salutare turbaret commercium. At ne tunc quoque dilationem Gallus fecit. equitibus domum remissis, pedites in præsidia distribuit. curam deducendorum Germanorum Nivernio tradidit. Nam & Philippus jam in Atrebatibus exercitum dissolvebat. Magna pro Sabaudia contentio fuit. Gallus per successionem aviæ ad se trahens, & quod omni iure potentius est, præmio victoriæ retinebat. Multum ex adverso Thomâ Langusco Stropianæ comite, ac Præsidente Astensi pro Phileberto nunti-

rentibus ; non armis in hoc contendendum esse ; sed forum ex more , legesque respicerent. Nec displicuit Gallis resumere cognitionem. at longè aliud poscebatur, ut paucis civitatibus pignori relictis, sua Phileberti restitueretur possessio. Sed hoc ipsum à Gallis contumaciter negabatur. Nec aliter quàm in gratiam Margaretæ sororis Henrici Regis Philebertus postea obtinuit, quam se in uxorem ducturum spondit. Tota igitur concordiae moles circa Caletum fuit, urbem in Gallico littore positam, multis ætatibus Angli infederant. quæ longa possessio effecit, ut veluti suam constantius vindicarent. Gliscebant inter partes certamen, & neuter remissurus aliquid videbatur de pertinaciâ: cum Philippus, & ipse de pace desperans, Comitem Feriæ dimisit in Angliam, ad percunctandam uxorem Mariam, an mercari pacem vellet, quæ sine damno ejus componi non posset: si bellum haberet in animo, nuptiis Elisabethæ sororis in spem successionis regni sui Sabaudum adoptaret, ad quem jam potissimum detrimentum omne armorum perveniat. Sed medio tempore Maria decessit. cujus mors colloquium fœderis in tempus dissolvit. Elisabetha verò sceptrum adepta, & semper per dissimulationem dubia, tanquàm alicui nuptura, primum externis, deinde & domesticis, postea omnibus imposuit. seque & regnum hac arte egre-

egregiè tutata, ubi invidiam superatam vidit
nuptiarum æmulos sensim sustulit. tantaque
gentes, vix hodie patienter uni viro obedi-
entes, femina, quod mirè, tot annis in pro-
fundissima pace continuit. cui nihil dulcius
regno unquam fuit. quod ne alteri trade-
ret, omne matrimonium despexit. Sunt qui
velint ad nuptias ejus intendisse Regem Phi-
lipum. Cujus rei certum auctorem non ha-
beo. nisi quod Gallos acceperim, sollicitasse
summum Pontificem ne gratiam affinitatis
Philippo faceret, vel disturbaret consilia ejus.
sed inani suspitione correptos existimo. nec
enim Reges alio affectu sapius peccant; qui-
bus semper formidolosa est aliena felicitas.
Cæterum post Calend. Febr. resumtæ sunt
conditiones fœderis. Et jam prona omnia
fortuna fecerat. Elisabetha consilii ambigua,
sed ad stabiliendum sceptrum recens parum
convenire pacem rata, simul metuens offen-
sam Philippi, quod sub initia regni liberta-
tem religionis vulgasset, cum Henrico ipsa
per legatos de Caleto transiit: ut in annos
octo Gallis cederet. restituerent deinde; vel
quingenta aureorum millia penderent.
in hoc legitimi obsides traderentur. Resta-
bant ergo Genuenses, Cosinusque Medi-
cæus. involuti & ipsi contagio alieni belli.
quia societatem Hispanorum palam indue-
rant. alter eorum Senas tanquam suas; illi
Corfi-

Corficam repetebant. Nec tam ingentia armorum præmia Gallus ægrius dimisit, quàm ceperat. vna dies, vna hora, vnus calami ictus tot victorias repentè abstulit. adeò vt quidam dicerent, sic pacisci Gallos, quasi nunquam bellum essent habituri. Elisabetham Henrici regis filiam Philippus sibi iuncturus erat. & hoc plerisque satis videbarur ad securitatem. prorsus quasi necessitudo fidem tueretur, quã religio non poterat. vsus certè comprobavit, affinitatem principum ad miserationem erga oppressos satis validam: inter æmulos, & infensos odia non minuère. quippe speciem magis amicitia, quàm vim retinent, pacemque & bellum æstimant ex temporum ac fortunæ ingenio. sed & sanguinis pignora, suorumque matrimonia, & sacramentum pro vtilitate ferè dispensant. In cæteris iustitiam, in regno fidem, aut naturam non agnoscunt. Leges pacis hæ convenere.

Pacta Madriti, & Vallicellis inita, firma, rataque sunt, nisi aliter convenit.

Pax solida, æternaque concordia, bonâ fide inter reges tanquam fratres coito; quam non obtentu Turcici federis, non aliter ledere, vel offendere, liceat.

Fidem invicem præstanto Romane religionis curam acturos, daturosque operam, ut œcumenicum concilium celebretur.

Esto vtrunque præteritorum oblivio. esto liberum commercium. nulli fraudi sit sterisse in partibus. bona
in eam

in eam causam publicata, vel distracta restituntur, demtis tamen Neapolitanorum, Siculorum, atque Insulorum exulibus.

Oppida ab hinc octennio capta, vtrunque redduntur. Gallus Theonvillam, Marieburgum, Ivosiam, Danvillerium, Montmedium, Valentiam Insulorum, ejusque arces, & castella: Philippus vero Sancto-Quentinum, Hanum, & Castelletum.

Eo statu quo nunc est Terouana restituitur. Ivesum manibus nudatur, alterutrum munire jus non est. non arcem, non propugnaculum in proximis mille passibus exstruere.

Ditio Carolatensis, cum Hefdino ad Philippum spectato. Delfinus Gallie in Crepacordij possessionem admittitur; salvo jure Crunij toparchæ.

Philippus Elisabetham regis filiam matrimonio adjungito. trecenta aureorum millia dos esto.

Emanueli Phileberto omnis Sabaudia, trans, cisque Alpes redditur. Augusta Taurinorum, Pinarolum, Clerium, Clavassium & Villanova loco pignoris à Gallo retinetur, quoad de jure successionis pronuntiatum fuerit. interim & Vercellæ & Astæ Hispanorum presidii occupantur.

Dux Sabaudie neutralis maneto. Margaretam Regis sororem in uxorem ducito. trecenta aureorum millia cum usufructu principatus Bituricensis desunt.

Gallorum Rex presidium Etruriæ educito. patricij Senenses, alijque ad Ilcini-montem profugij restituntur. si imperio audientes fuerint bona his redduntur.

Gallus

Gallus Corsicam, & quæ in Liguriâ occupat Genuensibus restituito. Genuenses econtra ejusdem Regis amicitiam colunto. militiam ejus secutis, & proscriptionis poenam remittunt.

Arx Bullonia Leodiensium episcopo restituitur. negotium Sedanense excipitur.

Lusitana dote maternâ securè fruitur.

Quidquid alteruter Monserrati occupat Guillelmo duci Mantuæ restituito. arces & munimenta à se exstructa cuique diruere jus esto.

Maria Borbonia Fano-Pauli securè fruitur, salvis aliorum actionibus.

Gallus intra proximum trimestre prior pacta exequitur. Inde Philippus post alterum mensem fidem præstato. obsides interim tradito.

Is demùm annus III. Non. April. Potentissimos validissimòsque Reges, veriùs lassavit, bellumque magis, quàm bonâ fide diffidentiam, odiâque sustulit. In Castro Cameracensi conditiones hæ convenerant. & hinc pax Cameracensis vulgò dicitur. quæ Pontificè, Ferrariensem, Mediolanenses, Etruscos, Neapolitanos, Siculos, Genuenses, id est, propè totam Italiam tot annorum bello absolvit. quorum causa, Belgas, simul & Hispanos & Anglos, cū Gallis commiserat. At Senesibus libertatis infelicitè auspicate finem attulit. quam plerique exules etiam tū à Gallo incassum repetentes, sanctitate fœderis repulsi sunt. Caterùm & Pontifex, & Cæsar, & Electores, tetrarchæ, civita-

civitatesque imperii; simul Polonus, Danus, Suevus, Anglus, Scotus, Veneti, Helvetii, Rheti, Sabaudus, Lotharingus, Parmensis, Ferrariensis, Mantuanus, Genuenses, ac Lucenses, breviter, rota Europa fœderi adscripta. prorsus ut non cum una gente & pugnatum haftenus, & compositum: sed in unâ gente totus Christianus orbis, & concussus, & sedatus videretur. Paullò post conditiones Galus implevit. Albanum, Auriacum, Egmondanum, & Arschothanum obsides habuit.

*MisLix.
Stylo veteri
Rex
Philippus
Gubernatrix
Belgio imponit.*

Hinc conversus ad pacem Philippus, primum omnium paternis manibus ingenti pompâ Bruxellæ parentavit. Mox navigaturus in Hispaniam, provincias ordinat, statumque reipublicæ componit, ac firmat. Sed eum maximè agitabat, quem cum potestate summæ rerum, ac gubernaculo præficeret. Imperator Ferdinandus pro Archiduce filio haut obscurè ambiebat. Auriacus & Egmondanus rumoribus populi maxime destinabantur. neutrum tamen in sermone Rex habuerat. non quod factiones metueret ex æqualium invidiâ, atque inde discrimen: quamvis hoc quoque spectaretur. at quia magnatum potentia, aliàs gravis, & semper nimia, periculum accerseret; ne quod ex alieno sumerent arbitrio, ex suo deponerent. Cuncta scrutanti, optimum visum, paterno exemplo gentis suæ feminam Belgis imponere. Animus huic sexui

quan-

quantum vis impotens; tamen ad res novas vi-
debatur meticulosus, ac mollior. Nec dubita-
batur, quin tantæ familiæ splendor, ac maje-
stas, tot illustrissimis Belgarum proceribus
venerationem incuteret. Secretò agitatum de
Christiennâ Lotharingi viduâ, & Margaretâ
uxore Parmensis. illa quidem amitæ filia, hæc
ex concubinâ soror. alioquin virtute animoq;
& cætera pares, ac fortunâ prorsus dignâ tan-
to fastigio. Sed difficiliorem electionem red-
debant studia procerum in diversum accen-
sa. non amore, vel curâ reipublicæ. sua quem-
que spes, vel ambitio impulerat hanc, vel il-
lam suffragijs destinare imperio. Auriacus Lo-
tharingæ fautor aderat. adstreperente vulgi famâ
anteferendam esse, utpote Belgis acceptam,
morumque similitudine propiorem, cui & pa-
cem se debere meminerant. Ille tamen ad
longè aliud intendebat. jampridem nec mi-
nore ambitu filiæ ejus Dorotheæ nuptias sol-
licitaverat. tunc quidem majorum ornamen-
tis ac stirpe imperatoriâ tumens: mox pretio
suffultus tanti certaminis, & veluti jure exa-
cturus si gubernaculi munus beneficij sui fe-
cisset. Nec segnius Granvellanus Atrebaten-
sium episcopus pro Margarita nitebatur, ar-
dore retinendæ potentiæ, quâ hætenus in au-
lâ prævaluerat. Verumtamen ut consilio suo
adjiceret robur, Albanum simul in partes ex-
stimulat, promptum suâ sponte, & adversus

B

Belgas

Belgas satis obliquum. Erat tunc Philippo frequens, seorsim, & quasi aliud agentis sententias exquirere. quod plerosque reges sapienter factitasse legimus; ne qui in commune rogantur, in gratiam potentiorum consilia flectant, aut solita purpuratis adulatione consilia dirigant, quo principem ire vident. Albanus ergo pro more rogatus, in expedito regi suasit, *Securitatis interesse Margaretam eligi. sanctimoniam vitam, fideque probatam. cuius filium veluti obsidem, maritum teneret in Italia clausum; & alioquin destitutum potentiam ad occupandum facinus. Lotharingos Belgis finitimos esse, & affinitate Gallorum, veterisque inimicitia recordatione suspectos. Geldriam denique ad se trahere. timere ergo ne fiduciam virium, & favore populi diuturnitate victo periculum faciant. maxime cum & iam per speciem amicitiae proceribus blandiantur. sacrosanctum principatus arcanum esse, neminem aliquem magnum facere, cuius fortunam in potestate non teneas. nimiam credulitatem multos perdere. suspectandum semper dominantibus qui capax habetur, & imperio proximus. Nec Christiernam accusari; quamvis vulgi rumore prodigam, atque alienigenis famam laborantem: sed humanum ingenium potentiae avidum, ac per fas nefasque princeps ad profundam animi cupidinem. Ratio tam salubris consilij facile vicit, ut Margareta sine mora evocaretur, tribus subnixis Concilijs*

Conciliis rectura provincias. fatali indignatione Auriaci, qui exinde Granvellano adversus, sanctissimam hastenus amicitiae tesseram fregit, atque inexpiabile odium concipiens, venturae calamitatis fundamenta posuit.

Provincias verò inter procures Rex divisit, ut præter summam imperii, Brabantiam quoque Parmensis haberet. Flandriam, Artesiamque Egmondano tradidit, divitiis, armisque validissimas. Hollandia, Zeelandia, Ultrajectum, Auriaco data sunt. nauticus populus, & hancunam artem eâ tempestate sibi vindicans, cujus nunc commercium unus orbis non capit. Frisia, ac Transislandia Ioanni de Ligne comiti Arenbergio: Geldria, cum Zutphania Carolo de Brimeu comiti Meghemo permissa. Petrus Ernestus comes Mansveldius Luxemburgum fortitus est. In Hannoniam Ioannes Glimæus marchio Bergensis missus, adjunctis Valencenis, atque arce Cameracensi. Namurcum Barlaimontio; Insulae, Duacum, & Orcinum Ioanni Montmorantio Courru-rii domino; Tornacum Florentio Montmorantio Baroni Montignæo evenere. In Transmosanos Brabantiae terminos, destinatus est Ioannes comes Frisiae Orientalis.

Ordinarias equitum turmas, (vulgo Ordinantiarum) inter magnates quoque distribuit. Hodie nomina tantum, & solatia. olim

Provincias inter Procures distribuit.

Ordinarias equitum turmas ma-

*gnatibus
assignat.*

flos provinciæ, vires, nervusque exercitus, si-
ve numerum spectes, tria equitum millia fece-
rant: siue robur, omnes electi: siue animos,
plerique nobiles habebantur. Bello feroces,
& ad improvisos impetus prompti, validique
pace verò in suas quisque domos disparati, ac
tributis exempti, ad usum præliorum sine si-
pendio seponebantur.

*Comitis
Hornani
& Gran-
vellani
dissidium.*

Philippum Montmorantium comitem
Hornanum mari classique Rex præposuit. An-
te illum diem Geldriam sub fiduciâ rexerat, &
eandem provinciam porrò affectabat. Sed
fuere qui in eo suspectarent artes Granvella-
ni; ut ingenium turbidum, & olim sibi discors,
procul amoliretur à republicâ. Ac profectò
tardè, nec sine precibus, Concilio Status ad-
scriptum convenit. seu conscius rei Granvel-
lanus, siue innocens fuerit: tamen suspicioni-
bus odia fovebantur, propemodum deterio-
ra præteritis discordiis. Nam tristissimas inter
se pridem similtates exercuerant; quarum
causa hæc fuit. Simonem Renardum Debre-
montii toparcham Granvellanus detulerat,
non satis integrâ fide insolentes inducias cum
Gallo pepigisse. Et eundem Renardum ob
eam causam in aulâ suspectum, Carolus La-
laignii comes tanquam suum dedecus acce-
pit. Siquidem legationis ejus princeps fue-
rat. Hinc contentio, mox jurgium. Solitâ
que contagione proximos, & affines indigna-
tio

tio corripuit. Ante alios Hornanus excanduit; naturâ suâ vehemens, & Lalaignio affinis, qui sororem illius habebat uxorem. sed postea quoque Granvellanus proprio nomine iram ejus elicuit, asperavitque. Cum enim ab eo Hornanus quæreretur, an sibi Geldriæ præfecturam relicturus esset Rex: & quid, (respondit ille) si sciam, an proditum me putas tibi? Haut dubiè superba vox erat. Sed opinor irato exciderat. Hornanum tamen vehementer offendit. Itaque clam Granvellanum proscindere cœpit, actisque ejus obstrepere, donec in aperta odia erumperent. Contumelia enim in virum non inciderat ut altius absconderetur per dissimulationem, vel constantia virtutis indignationem concoqueret. Nam si discussâ opinionum caligine verum volumus, aut omninò injuriam in rerum naturâ non existere, aut in faciente esse necesse est: quia sapientis animum non afficit.

Cæterum ad firmandum religionis statum, comitia Ordinum Gandavi Rex indixit. Ipse sibi per Mechliniam iter pronuntiat. Nunquam satis de religione securus, quam supremo Concilio volebat commendare. Satis doctus, mutationem status in expedito fore, si noxiâ superstitione caperetur populus pace lascivens, & ad novandum naturâ propensus: quem magnates armatum occupando, pro suâ quisque vel egestate, vel ambitione, aut

*Philip-
pus Rex
Mechli-
niam pro-
fiscitur.*

vindictâ , pietatis obtentu in principes ex-
stimulant. Proinde magno animo exercerile-
ges jubet ; pœnasque exigî à sectariis exuti
omni dissimulatione, & misericordia.

*Novos
episcopa-
tus mo-
litur.*

Et pridem Franciscum Zonnium theolo-
gum Lovaniensem, ad Paulum Pontificem
legaverat, cum mandatis ejusmodi: Invale-
cere cottidie hæreticorum vecordiam, atque
uti tabem proximas quasque civitates inva-
dere. de cætero verendum, ne flagrantibus
usquequaque finitimis, ipsa contagio & Bel-
gas corripit. Publicâ circa res divinas tor-
pedine, & vilescen- te sacrorum majestate per
sacerdotum incuriam. Remotiores episco-
pos, ut officia intendant. latius imperium,
quàm ut in ordinem redigant, non genio po-
puli, non commercio linguæ conjunctum.
præsentissimum tot malis remedium, singu-
lis provincijs assignari præfules, ac partito
onere curam in angustias contrahere. Adjecit-
que libellum. Magnitudo Belgarum conti-
nebatur. quot archiepiscopos, quot episcopos
destinaret; sedes, opes, jurisdictionem. in ca-
thedralibus ecclesijs tres omnino theologos,
totidemque jurisconsultos ac nobiles require-
bat. Archidiaconos, & archipræsbyteros pro
magnitudine imperij. quæ cuncta Granvel-
lanus curiose descripserat.

*Conciliū
status re-
stituit.*

Post hæc ad pristinam formam revocavit
Concilium Status, quod sub initia imperij ad
se re-

seretraxerat. Ad hujus ministerij procuratio-
nem Antonius Perenottus Granvellanus epi-
scopus Atrebatensis, Guillelmus Nassovius
princeps Auriacus, Amorallus comes Egmon-
danus, Philippus à Stavele Glaionij dominus,
Carolus baro Barlaimontius, Viglius Aytā
Suichemus assumti sunt. At enim secretis co-
dicillis imperat Gubernatrici, in perplexitate
rerum & reliquos Aurei Velleris equites in
communione adscisceret. Concilium ipsa
cogeret, quoties videretur. ipsa præflet, suf-
fragia exquireret, sequeretur, aut statueret,
non quod plures sentirent: sed quod putaret
optimum. nunc cum paucis, aliquando cum
omnibus, sæpe cum multis, semper tamen cū
Granvellano deliberaret, è Finātijs subinde ac
Privato concilio vires advocando. Sic nihil te-
merè, omnia tutò agi. singulos falli posse, ne-
minem omnes decipere. Gomesium quoque
Figueroam Feriæ comitem Concilio Status
adscripterat, & in Belgio relicturus erat. Sed
nescio quo fato mutaverit consilium. Proce-
rum arte factum dicitur; maxime invidiā eo-
rum penes quos auctoritas, & si deijcerentur
externi, plus potentiæ sperantium. Nam ut
primum Ordines Gandavum convenēre, non
uno prætextu alium ab alio diversos admo-
nebant, *ne sinerent prodi libertatem publicam.*

*Pessimo consilio subiugari provincias. Externorū
dominationem sensim insurgere. adeone*

Ordines
Provin-
ciarum

B 4

effætam

instigan-
tur à pro-
ceribus.

effœt patriam, ut reipublicæ Senatû suppeditare nequeat? an provincialium fides periclitata esset, nisi in Conciliû peregrini veniant? Comitum Ferie Senatû Status adscriptum. Quantum abesse, ut omne provinciarum regimen Hispani in se transcriberent? à patriis honoribus Belgas excluderent? & ad similitudinem victarum gentiû curæ imperarent? Primas dominandi spes in modico. Vbi semel processerint paullatim insurrecturos, atque ad se tracturos omnia. Quid enim illis cum his provinciis? nisi ut arcana imperij scrutarentur, ac dominandi licentiam à suâ cupiditate in patientiam Belgarum transferrent? sensimque populum assuescerent, non tam Regi absenti, quàm genti servire in quâ Rex degeret? adesse Hispanicæ legiones, & in præsidia distribui, tâquam sua patria Belgis tutò credi non possit. A provincialibus stipendia expectare. & sic nullum tributorum finem fore, manentibus semper exigendi & conferendi causis. nepe ut quod nunc voluntatis, & liberalitatis esset, in necessitatē, dominiumq; verteretur. pudendum sibi, pudendum populo servitiû; cum nihil civium oculis nisi Hispanicum occurreret, atq; omnia externa. Meminissent ergo missionem exposcere, jam pridē promissam. Et hoc potissimum Ordinibus convenire. Pronis auribus hæc accepta. & certatim inclinatio animorum sequebatur. Inflammantibus insuper Antverpiensium querelis. Nam & Atrebatenses adversus insolentiam militum orabant auxiliû. Cæteris quoque promissam missionis

sionis spem in suum ludibrium recedisse murmurantibus. Igitur inter se de remedio consultabant. Præsentissima materies ad resolvendam vim principatus, cujus rationem quam singuli non audent, omnes exigunt; & nihil magis unquam dominantibus displicuit, quam ex totâ gente concilium. Fremebant omnes tuendam libertatem. Plerisque addentibus, si promissâ missio non procederet, revocanda esse tributa indecem annos indulta. Alii revolvebantur ad privilegia sua, & hoc ipsum acerrimum telum adversus licentiam principum.

Philippus interim Rex magnâ curâ justâ persolvebat manibus Henrici Galliæ Regis, paullò antè miserabiliter extincti. Inter ludos hastiles cum comite Montgomerio III. Cal. August. concurrens, dextro oculo vulnus acceperat unde statim ex equo collapsus exanimis, sequentibus Nonis exspiravit. Cujus morti Philippus ingemuisse dicitur. Sed & Andream Vesalium, de salute ejus sollicitus, in Galliam dimiserat. Erat enim nobilis medicus, Philippum sequens, natione Belga, qui non solum illius ætatis genium; sed ferè omnes ante se mortales humani corporis peritiâ superavit.

Hinc aurei velleris solemnia Rex celebrat. In cujus Ordinem assumpti sunt Franciscus Rex Galliæ, Guidobaldus à Monfeltre dux Urbini, Marcus Antonius Columna dux Pa-

*Rex Philippus
Galliæ
Regi parentat.*

*Aurei
Velleris
equites
creat.*

liani, Philippus Montmorantius dominus Ha-
chicourtius, Balduinus Lanoius dominus
Tourcoignii, Guillelmus Croyus marchio
Rentei, Florentius Montmorantius baro Mo-
tignæi, Philippus comes Lignius, Carolus La-
noyus Princeps Sulmonensis, Antonius Lala-
gnius come Hoochstratanus, Ioachimus baro
Nieuhaufius, Cancellarius Bohemiæ.

Oratio
Granvel-
lani ad
Ordines
provin-
ciarum.

Ingressus inde conventum Ordinum ex
more suo pauca locutus est. sed sermonem e-
jus Granvellanus excipiens, ejusmodi verba
fecit. Optandum erat Regi, *parta jam pace* frui
posse, ac vobiscum unà diutius in commune consule-
re. sed nutantia alibi sceptrâ invitum abstrahunt.
Hispaniâ novo Cæsaris imperio non sat firmata, si-
ne Rege diutius esse non possunt. Seditionis consi-
lia apertius agitant, quàm aut fallere possint, aut
contemni debeant. Præsentia majestatis hanc ul-
lo negotio dissipabit periculum adhuc incipiens, ca-
teroque fortè noxium. Vos interim nisi spectatos
haberet, hortaretur ad constantiam. Sed nec ve-
stri mores, nec fiducia ejus patiuntur. Dubitare
nefas, similes adhuc vobis, id est; an Belga sitis.
Fidem, & obsequium, nec per metum, hæcenus re-
tinuistis. Quam cetera nationes in Principe fortu-
nam, vos in fortuna Principem reveremini. Sed
hæc clausita manebit inculpata, si fæda sectariorum
contagio non oblitteret. nec id vestro; sed rei vitio,
quæ sine concussione status non invalescit. Reliqua
scelera nocent singulis. hoc unum armatum est in
perni-

perniciem universi. Aliorum exitus vos docere possunt, quàm fragile sit imperium quod religionis turbine quatitur. Remissio legum Germaniam perdidit. Providendum vobis est, ne eadem indulgentia & Belgium corrumpat. ut tolli sectarij possint, puniendi sunt. Bonis nocet qui pepercit malis. remedium erit in ceteros, si unus, atque alter in exemplum veniat. Enimverò Princeps edicto pridem intonuit. sed peccavit, si in hoc leges dedit, ut per silentium, & secordiam judicum populus disceret licentius transgredi. aut exercenda pœna sunt, aut impares eritis flagitiis. Et quidem si satis esse crederet supremis Conciliis hoc ipsum mandasse: hodiè sollicitudinem, fidemq; vestram nequaquam imploraret. sed in magno discrimine non satis prospicitur. Nimiùm firmari non potest cui sceptrum nituntur, & imperia serviunt. De cetero, in omnem ipse partem sic proflexit, ut nisi quod sine illo eritis, abesse nò sentietis. Et quoniam Sabauda ad sua regressus est, Margaretam sororẽ in duos annos gubernaculo substituit. Carolum filium daturus vobis erat, si ejus esset ætatis, qua librare posset imperij corpus tot periculis seipsum. Belgam tamen legit, recturam Belgas. ita ut quoties discrimen impenderit, coram eundem habituristis & Principẽ, & imperatorem. Nec antè ab illo, quàm à periculis destituemini. Vos interim cultum, & reverentiam quam debetis Principi, deferre gubernatrici: & quanti illum facitis, in hac ostendite. Reliqui veneratione, & silentio; Syndicus Gandavensis (quippe sic cõvenerat) Ordinum

num

Ordinum
responsio.

num nomine gratias egit benevolentiae Regis. *Caterum*, inquit, idem animus futurus est tui qui fuit semper, ad religionem constans, quia princeps pertinax. Et tamen Deus avertat ne interim si irrueris, paratos habebis ultores. Sumus quidem quod nec id ipsum imperaturus fuimus, si in tua esset potestate, sollicitudini, quam voluptatibus, otioque mensuram ponere. Quippe haec sumus & religiosi legum custodes, & acerrimi vindictae sumus. Veruntamen constantiam nostram paulo ante extulisti supra mortales. Pudori nostro gratum praconium: sed ex affectu tuo natum, cuius fiducia audebimus petere à maiestate tua, ut alienigenas elimines, qui tanta laudis gratiam inutili memoriam infringunt. Quid obsecro ad hanc rem publicam peregrina nomina? nunquid nos ut cetera nationes inconstantia, aut stoliditatis arguant? At ne externo quidem opus praesidio in pace sedentibus, fides nostra faciet ut stabile, firmumque sit imperium. Benevolentia populi optimus regni custos. Vanum est in pace alere, propter quod pacem facimus. sic lenior pace Mars erit, quia tum necessitas patientiam acuit, in tranquillitate calamitatibus succumbimus. An externos credis temperaturos ab injuria, quos praesentia Regis sui in modestia non continuit? ecce Antverpienses, Atrebatensesque, & Cameracenses de vi conquerruntur. Theonvilla, ac Marieburgum deserta oppida. Pacem vero fecisti, non ut ibi solitudinem relinqueres, quae tamen ex magna parte manebit, si depopulatores istos non eduxeris.

eduxeris, Belgica praesidia imponens. Forte tamen Gallorum inconstantiam, jam ante prospicis. Recte id quidem, sed fama longe bellum praecurrit. Interim quid attinet magno are peregrinos redimere, in alieno semper rapidos; & tanquam mox abituros, spolia intendentes? supersunt validi Belgarum manipuli. haec sunt praesidia, quorum virtuti Caesar gravissimis temporibus rempub. credidit. cur jam damnetur illorum fides, quam per tot secula in violatam praestitere majoribus tuis? tantisper autem bellum protrahet, donec externae gentes sub signa conveniant, aut e proximo concurratur ad auxilium. Fulminatus est Rex improvisa expostulatione, admiratusque novitatem exempli, irasceretur ne haut facile dixerim. Nec dubio, arcana imperij tentari senserat. confestim tamen descendit e folio. Dixisse quidam ferunt, num & se exisse vellent qui Hispanus utique sit. Simul extra curiam se proripuit. Nulla tamen postea iracundiae signa ostendit. Dux Sabaudiae pervicaciam Ordinum verbis castigavit. Nam in illum diem vicarium imperium gesserat. Et mirari se ajebat tam propaciter interpellari principem, qui praeteritis comitijs fidem praestitisset suam. certiora pignora dare non posse, pollicendo sancire Reges. nec eorum aliam esse cautionem. Detur ergo iustum esse quod peterent, interim non frustrari desideria Ordinum. tantum expectarent in alterum vel tertium mensem, saltem donec in Hispaniam venisset Rex,

Rex,

Rex, ubi stationes & hyberna assignaturus est legionibus, quæ præsens locus ostendit melius. Serò quidem Ordines pœnituit, iracundiam Regis veritos. Sabaudum tamen hortati sunt, ut causam provinciarum ageret.

Rex è Belgio solvit & in Hispaniam navigat.

VII. Calend. Septemb. Vlissinga Rex solvit. Comitum Feriæ secum unà reduxit, & nequam querelæ materiam, procul se agente, in provinciâ relinqueret, externorum præsidia post sextum mensem in Italiam revocavit. arcesque & gubernacula civitatum provincialibus tradidit. In comitatu ejus pauci è Belgis fuere. Hornanus classi præerat. Carolus Tifinacquiis à consiliis Belgicis futurus Regi: Iodocus Cortevillius à secretis.

Hinc varii sermones per omnem provinciam. plerisque laudantibus Regem, plerisque arguentibus, prout cuique amor, odium, aut ingenium erat. Prudentiores tamen causam abscessus, statumque reipublicæ expendebant. Regem quidem necessitate actum in Hispaniam velificasse, quæ tot sceptramagnitudine caperet: unde Italiæ commodè prospici, Indiæ contineri, atque ex opposito Barbari compesci possint. Seditiones verò obtentui sumptas, quò facilius imponeret populo, cuncta rapienti in deterius. Neutiquam tamen res in Belgio tutas esse, turbari facile ac misceri posse, principe in Hispaniis continenter agente, crudoque ad longinqua imperia,

peria. qui non sæculi vitiis, non ingeniis hominum æstimatis, arces, præsidia, civitates, provincias, hoc est; præmia defectionis optimatibus prodidit. Quid enim sequetur, nisi ut populus in unius Regis sui reverentiam antè intentus, nunc propiore spe, atque utilitate suis præfectis veluti principibus sensim assuescat, ac consurgendi fiduciam, viresque sufficiat? Formidabiles revera quorundam opes. & hos quoque in Concilium Status adscitos, ut intuitæ potentiæ adjicerentur vires publici consilii. Sapienter eos dixisse, qui suasissent Regi, ut suæ gentis Proceres aliquot, quorum fortunam haberet in manu, cum auctoritate in Belgio relinqueret; qui Procerum acta specularentur, & non sibi, sed Regi cogerent administrare rempublicam. Æquum fortè multis videri, ut Belgæ relinquuntur legibus suis, sine peregrino magistratu, sine externo exercitu. sed hæc ipsa in provinciarum perniciem quandoque redundatura, otii ebrietate, ac longa pacis segnitie.

Profecto Rege luxuriare cœpit Belgica felicitas, crescentibus sensim divitiis quibus
 sicura pax viam aperuit. Divitias autem sua
 excepere vitia; hoc est, superbia, lascivia, luxuria privatorum, & magnificentia principum.
 Inter Proceres statim gliscebatur æmulatio:
 quæ præsentia Philippi Regis haut ægrè
 com-

MIOLX.
 Stylo veteri.

Initium
 discordia
 inter Proceres.

com-

compressa, eodem absente sine retinaculo
erumpebat. Plerique Granvellano infensi,
criminabantur potentiam sibi gravem, multis
nimiam. Et primo quidem Simon Renardus
multo ante discors, veteres inimicitias ani-
mose exercebat. Sed non ultra, quam ut
actis ejus contradiceret. Tacitis adhuc cate-
rorum odijs, & manente in speciem concordia,
donec Egmondanus atrocius erumperet.
nullâ vetere irâ: sed irritatus, quod Helfautij
toparcham, ad Hefdini præfecturam Gran-
vellanus extulerat; adhibitis aulæ artibus, quas
optimi principes & declinant semper, & in-
currunt. Iusserat Rex inter alia imperij de-
creta, ut ad vacua, & honorata ministeria,
gubernatoribus provinciarum nominarentur
tres, è quibus postea judicium sibi, & electio-
nem permetterent. Egmondanus ergo toti-
dem repræsentaturus erat Regi. Quippe Hef-
dinum Artesiæ oppidum gubernaculo ejus
suberat. Sed ut quarto loco, atque extra ordi-
nem Helfautium adscriberet, precibus Gran-
vellani dederat; spondentis quidem, non ob
aliud se id velle, quam ut Helfautius splendi-
dâ repulsâ Regi notus, ad futura momenta
reservaretur. Detecta fraus obliquis animis
accepta. sed amicorum adulatio indignatio-
nem auxit, inferendo sæpius querelas, & am-
biguos de Granvellano sermones. Clientes
quoque maledicendi licentiâ insolentius effe-
rebant;

rebant; ad læta, & tristia Procerum perinde
semper compositi. Nec deerat Auriacus inve-
terato odio æstuans: Sororem Ducis Saxo-
niæ acceperat uxorem. & has ei tedas ut in-
faustas reipublicæ, & religionis exitium por-
tendentes Granvellanus exprobraverat. Ad-
hæc Lazarus Swendius homo Germanus,
Auriacum in gratiam cum Egmondano re-
duxit. ut qui ante illum diem inter se discor-
des, conspiratis animis Granvellani potentiâ
destruerent. Nam & ipse Swendius armis in-
clytus, & magnatum amicitia subnixus, remo-
to Granvellano altiore fortunam præsume-
bat animo, hunc unum sibi credens ad fasti-
gium officere.

Tali rerum statu, cum offensi proceres ad
ultionem spectarent, novorum episcoporum
fama adfertur. Res haut dubiè saluberrima, &
à multis retrò principibus frustra agitata. quâ
plerique secordiâ, plures bello retenti, Cæsar
quoque ob consanguinitatem amicitiamque
circumsedentium antistitum extraxerat, Phi-
lippo filio quasi per successionem tradens. In-
dignum ratus alienæ gentis episcopos, lon-
gum & secors in suos exercere imperium. At-
que ea tempestate in Belgio quatuor omnino
episcopatus. Atrebatensis ex olim. Torna-
censem, Ultrajectinum, & Cameracensem di-
versæ principum pactiones adjecerant. sed
tot simul provinciis pares illi esse non poterât.

*Ms. Lxx.
Stylo vet.*

*Novi epi-
scopi in-
stituti.*

C

Externi

Externi deinde Archiepiscopi his imminabant, qui salubria illorum decreta turbare aut evertere consueverant. Igitur Pius Quartus Pontifex Maximus, re cum septem Cardinalibus deliberata, in tres archiepiscopatus discrete provincias. Designatę sedes, Mechlinia, Ultrajectum, Cameracum. E quibus Mechlinia dignitate eminentior, sex complectetur episcopatus: Antverpiensem, & Silvæduncensem in Brabantia: Gandavensem, Brugensem, & Ipreensem in Flandria: Ruremondensem in Geldria: quinque episcopi Ultrajectino submissi, Harlemensis in Hollandia; Middelburgensis in Zeelandia, Leeuwardensis in Frisia: Daventriensis in Transsylvania, & Groeningensis. reliquę provincię lingua, situque Gallis affines, quatuor episcopatus sub imperio Cameracensis explebant. Atrebatensem, & Audomarensem in Artesia, Tornacensem, & Namureensem. Reliquum erat ut novę dignitates honestis opibus instruerentur. Frequens curia sub Paulo Quarto Romę decreverat, proximorum monasteriorum decimistria aureorum millia detrahi. Deinde repertum, ut expunctis abbatibus, episcopi substituerentur. Ejus consilii auctorem Granvellanum fuisse invidia ostendit. Et sinistra de monachis fama, Pii Pontificis assensum facile attraxit. Præsidentibus enim episcopis in ordinem redituri credebantur, qui solutis

vettu-

vetustate moribus, sanctissimam majorum disciplinam corruperant. Præpositusq; Granvellanus ei curæ, proxima quæque monasteria corripuit. Forte ea tempestate Affligemium, sanctusque Bernardus & Tongerloa abbates non habebant, & circa eligendi successoris consilium intentos, Mechliniensi, Antverpiensi, & Silvæducensi assignat. Nam & Donsanum Brugensi, & Martinianum Iprensi, & Egmondanum Harlemensi, Margarittanumq; ac Liddanum Leeuwardensi, Bertinianum, sanctumque Gerardum Audomarense atque Namurcensi ita addixit, ut quamdiu supervixisset abbates priorem opulentiam complecterentur, episcopis interim dotem conferrent. Gandavi S. Bavonis Præpositura erat, magnis opibus flores; nec multò divitiis inferior S.ⁱ Lævini Præpositura Daventriæ pollebat, quas utriusq; urbis episcopus ad se retraxit. Archiepiscopatus Mechliniensis Granvellano cessit. Antverpia Philippo Nigri destinata: Sonnius Silvæducensibus præficitur: Cornelius Jansenius theologus Lovaniensis Gandavensibus: Petrus Curtius Brugensibus: Martinus Ritthovius theologus Iprensibus: Guillelmus Damasi Lindanus theol. Ruremondensibus: Fredericus Schenc à Tautenbergh, Ultrajectum retinuit. Harlemum Nicolao à Terra-Nova: Daventrium Ægidio de Monte Franciscano: Leeuwerdia Cunero Petri à Brauwershavē;

Groeninga Ioanni Cnifio Franciscano evenere. Nicolaus à Castro Abbas Præmonstratensium Middelburgensibus imponitur. patrimoniumq; omne cum monachis partitus, abbatiam transtulit in cathedralem ecclesiâ. Maximilianus à Bergis Cameraci relictus est. Carolus Croyus Tornaci. Franciscus Richardotus Burgundus Granvellano Atrebatî successit. Namurcum Antonio Havetio Dominicano; Audomarum Gerardo Hamericourtio abbati Bertiniensi contigit.

Hanc mutationem rerum adversus rumor excepit, quem pro diverso animorum motu multi explicabant. Procerum pars Granvellano infensa, & adeptâ materiâ ad criminationem vertebatur. Inde & contagionem attraxit nobilitas magnis potissimum domibus annexa. Nam promptissimus quisque adulatione, & obsequio, honoribus colebatur. sed & populus statim exarsit, irritatus acerbo multorum sermone, vagis auctoribus sparso, tanquam in privilegia impingeret Rex, quod sine Ordinum cōsensu ejusmodi novitatem induceret. aliud specie præferri, aliud re agi. Granvellanum hominem arrogantem & Hispanis obnoxium; ac Hispanos dominationem cogitantes, hæc ipsam moliri. qui per artem intruderent episcopos, ut atrocitatem Inquisitionis inferrent. Nec dubitabatur, quin confestim res theologi, nobilesque, & totidem jurisconsulti

sulti in cathedralibus ecclesiis ad canonicatus subveherentur. Duo ex his Inquisitioni præfutura erant. Inquisitores vocarentur. reliqui verò Assessores. quippe ea cuncta Romani Pontificis diploma promiserat. Credulitatem juvère monachorum querelæ, in deterius cuncta trahentes. & has passim jactas, temere creditas, inquieta multorum, & fecunda rumoribus ingenia, cottidie in auctius differebant. At profundâ irâ Auriacus Proceres alium ab alio diversos aggrediebatur, novorumque episcoporum consilium arguebat. simul & Granvellanum onerabat ingenti invidiâ. Erat enim ingenio solers, & demerendis hominibus apto. splendore familiaræ, juxta opibus potens, quamvis plerumque falsa, & inania ingereret, tamen cum fide audiebatur. Quippe multis opinionem fecerat penetrasse se in arcana Regis, cujus innocentiam modestè criminabatur; fluxam illi fidem, nec Principe dignam. peregrinis consiliis imbutum, & Granvellano obnoxium, in summo imperio, non nisi imperium cogitare. Inde plerique fastidire Regem, cum potissimum jactaretur, abrogationem privilegiorum imminere à Principe Belgis infesto, in quorum exitium Inquisitionem induceret. Multi proinde Granvellani acta propius expendere, amicitiam, congressum, familiaritatem exuere; qui contra nitens, & spernen-

dis rumoribus validus, archiepiscopatum Mechliniensem nihilo segnius auspicatum ibat. Annotavêre curiosi, neminem ex Proceribus extitisse, qui honoris causâ obviam processerit. sive tamen neglexerint, sive aspernati sunt officium honestatis, novi sermonis irritamentum fuit.

Granvillanus in Ordinem Cardinalem assumitur.

Sed eum paullo post in Ordinem Cardinalem Pontifex adoptavit. Galerum autem ipse Rex transmisit purpuratorum insigni, ut eminentiâ dignitatis Proceribus æquatum invidiæ subtraheret, quem fastiditum omnibus jam pridem cognoverat. Nec ideo tamen invidiam imminuit. adeo difficile est hominibus conceptû semel odium exuere, cuius nullus est modus, cum semel terminum transierit.

Sectarii studia sua.

Cæterum antehac nihil adhuc adversus religionem proruperat. metu legum, quas olim inexorabiles, infesta Procerum dissidia resolvebant. Externorum commercia non paucos Belgarum corruperant. & hi episcopos infectandi specie, subinde religioni & ceremoniis illudebant. Jam enim mortalium omnium odia in episcopos se converterant. Execrabatur eos populus, ut Inquisitores; fastidiebant ecclesiastici, ut severissimos morum censores; monachi denique, ut bonorum suorum raptores. idem omnibus questus, ex causis diversis. miscentibus se sectariis, atque animis multitudinis tædium pristinae religionis, simul

simul & studia sua insinuantibus; propter libidinem talia loquendi impunitam, cujus exemplum Proceres fecerant. nullum enim populo majus momentum ad virtutes aut vitia, quàm inclinatio Principum, ad quorum mores ceteri componuntur. Hinc ad hæresim ne sibi quidem satis notam inclinari cœpit. occultis primùm studiis, & od id nocentioribus. Donec aliis scrutatis, pluribus conscientia obstrictis, & ubi aderant vires, in parte religionis fuit publicare flagitium.

Primus furor Tornaco erupit. circa Calend. Septemb. è secreto & latebris in apertum prodiit. Incolas ejus civitatis jus commercii Gallis potissimùm miscuerat, corruperatque. sed non aliud adhuc quàm psalmos more suo noctu modulabantur. audacia tuti, quam tenebræ absconderant. Accessit deinde ad impetum novitatis Matthæus Launoy, homo ingeniose malus, & præstigiatori similis, prurientibus facem subjiciens. Is apud Calvinum adoleverat à primâ ætate, & in illa schola studiorum suorum rudimenta posuerat. Tornacum inde accitus, multos eloquentiâ seduxit, cui speciem pietatis intexuerat. Emptæ furtim mulierculæ fanaticum morbum mentiebantur; quæ deinde mimicam sanitatem acceptum ei ferebant. His potissimum commentis auctoritatem astruxit. Nam è proximis urbibus, pagisque, &

*Sectarii
insurgunt
incipiunt.*

undique effundebantur homines tanquam ad miraculum. Et fuere qui sanctitatis famam ei circumdarent. ne quid deesset mendacio, centones vestium in religione habebantur, quas pro reliquiis ignari colebant, & profana manu contigisse in parte felicitatis reposuerant. Nec deerat ipse cohortari singulos, adire municipia, ubique adesse, Ministri munus exequi; neque jam occulto; sed propagam: nisi quod adhuc concionaretur in silvis, abditisque saltibus audaciam concluderet. Munia quæ ipse non poterat, obibant discipuli. qui non minori impostura eadem populum ludificabantur. sed non occultum diu mendacium fuit. Fanaticæ illæ mulierculæ, promissum operæ suæ pretium exigentes; & cum negaretur, larvam omnem detraxere. Ne quis à nobis ficta hæc esse crederet, ipse Launoï libello vulgavit. quippe postea redditus est Romanæ ecclesiæ; vanæque credulitatis vestigia sustulit. Paulo tristius Valencenæ conflagravere, Philippi Maiart, & Simonis Faveau vecordiâ accensa, obscuri & ex ultima plebe homines Ministrorum provinciam assumerant. sed flagitii comperti, conduntur in carcerem. ægrè id ferebant sectarii. totaque nocte per forum & tenebras lymphantibus similes volitabant, clamoribus turbidi, & psalmorum cantilenis in vernaculum numerum traductis

lasci-

lascivientes. Sed nec abstinebant minis in
prætozem, cujus aures crebris verberabant
inurijs. simul auxilium afflictis spondebant.
Nec magistratus obviam ibat. plurimum vesa-
nia audaciam excusserat. & inconsultâ guber-
natrice, cum periculo seditionis incipere ne-
mo audebat. Parmensis re cognitâ animosè
leges exerceri jubet. Itaque primores civitatis
in curiam coeunt, quam compleverant arma-
tis; ac ne effusa opificum turba seditionem
faceret, primo diluculo reos traducunt ad pub-
licum judicium. Ingens multitudo ad rogam
concurrit, quem in foro excitaverat lictor.
Iamque eò quoque damnati producebantur;
cùm à plerisque lapidatio urgeri cœpit. dein-
dè ira pervenit in rabiem. imperûque facto
audacissimi quique violentis manibus rogam
dissipant. itum inde ad damnatos, quos lictor
tumultu in carcerem timidus retraxerat. effra-
ctis foribus vincula rumpunt. carnificumque
manibus in præsens noxios eripiunt, ut paullo
post vecordem spiritum digno redderent sup-
plicio. Igitur venere iudices extra ordinem à
gubernatrice. præsidium militare ex proximis
hybernis unà transmissum. Feroeissimorum
sanguine expiatum est facinus. cæteris autem
mens obtorpuisset, jam attonitis, & sibi metuen-
tibus, ut facile appareret vim populi in multi-
tudine perniciosam: sparsam verò, atque solu-
tam impune contemni.

C 5

Hæc

Hæc impendentium malorum initia, seu portenta erant; reliquis gentibus fortasse terribilia: Belgis tamen non intelligebantur. Tanta animorum obstinatio fuit. Immemores alienæ calamitatis, sibi que imminenti, turbare religionem malebant, quam non accere episcopos, quos etiam ultro in remedium expetere debuerant. At illi nihilominus ad destinatas sibi provincias accingebantur. Flandri, & Audomarenses haut ægrè admiscere. Silvæducenses, & Harlemenses parumper commoti sunt. Reliqua Brabantia ut ad jugum inhorruit. Forte Ordinum frequentiam solita tunc comitia Bruxellam contraxerant. Ibi abbates identidem ingerebant; majorum mores, & privilegia pollui. episcopos in cœnobia intrudi; haut aliâ causâ quam ut primo loco sederent in comitijs, provinciarum vires specularerent, principumque petitionibus mensuram statuerent ex suâ libidine: Denique ut nihil liberum, nihil sincerum amplius esset in Ordinibus. Quem enim in comitijs liberam vocem exercere, quem recusare aliquid, aut hiscere contra ausurum? imminentibus supra caput episcopis, cujusque nutum verbaque notantibus? aut adulandum fore illis hominibus, aut spem honorum in posterum abijciendam; quando nemo deinceps ad magistratus, quam per episcopos perveniret. Iam rectores illos in aulæ voluptatibus habitos, fractosque, à monasticâ disciplinâ prorsus abhorrere. & hoc nihil aliud esse, quam perturbationem Ordinum, & confusionem sacro-

sacrorum inducere. Tantum abesse ut religionis incrementum quereretur; Inquisitionis præfectos mutato in mollius nomine appellari episcopos. Per artem nunc theologos assumi; vt quemadmodum nova imperia; ita quoque egregijs virtutibus auctoritatem sanciant. Irrupturos mox aulicos illos. irrupturos alienigenarum liberos, nullo patriæ amore retentos. Qui non conscientiam, non integros mores in comitia adferrent: sed aulicorum ambitu evecti, ac dominationem cogitantes, alienæ tantum cupiditati inservirent. Neminem principum æquis oculis libertatem aspicere. vltimum in principatu semper esse regnum. Nec divitias illas totas suas esse. benignam majorum liberalitatem partim in hospitalitatem, partim in compendium pauperum contulisse. manere adhuc posteros eorum. quo animo laturos, parentum suorum beneficia episcoporum fastui, ac pompæ tanquam instrumenta luxuriæ accedere? Omnia se expertos consilia. jurisconsultos toto orbe Christiano quæsiuisse. nec laborare de jure, si leges valerent. Nunc cum imperio ageretur æstimare necessitatem. Si tamen Ordines secum miscerentur, fiduciam ponere in benignitate Regis. qui non suâ voluntate; sed paucorum ambitione circumventus transisset in hæc consilia. Illum Ordines adirent. omnium nomine affarentur, causasque suæ justitiæ repræsentarent. Hæc & plura hic atque ibi jactata, traxerunt Ordines in sententiam.

Eâ tempestate Geneva urbs antiqua, & studijs nobilis, passim à Belgis frequentabatur. Non tam liberalium artium causa, quæ Lovani-
nij non

nij non minus laudabiliter colebantur : quam quod Gallorum sermonem simul ediscerent. Cæterum novitate religionum, qua tunc maxime Genevenses præter cæteros insignes habebantur, offensus Rex, litterarum commercio ejus urbis, Belgis interdixit. Et quo facilius lubricam juvenum ætatem concessis studijs retineret, novam Academiam ex consilio Viglij, Duaci instituit. Neque ea res criminatibus caruit. Lovaniensibus potissimum in detrimentum sui interpretantibus. solitudinem urbi redituram, in cujus solatium olim Academia subvenerat. Brabantia Ordines apud Gubernatricem supplices, & ob magnitudinem negotij rejecti ad Regem, delegatos decernunt in Hispaniam, privilegia sua memoraturos. Quippe ne abbatiæ in commendas transfunderentur, veterum Principum indulta caverant. Delegati cum assensu auditi sunt à Rege. scribente potissimum Gubernatrice, quam periculose leges verterentur, quibus publicus status innititur. Monasteria Abbatibus permessa, octingentos quotannis florenos episcopis conferre jubentur. De Academia nihil mutatum. Antverpienses seorsim legationem ornaverant, civium querelas, & vota laturam. Nam si metu Inquisitionis advenæ tenerentur, moritura commercia referbant. *Scire se quidem nihil triste ab episcopis timendum esse, nec alio consilio institutos, quam ut in custodia*

MIDLXII
Stylo veteri.

diam religionis vigilarent; sed hoc ipsum suspicacibus
externorum animis persuaderi non posse; & plurimum
vrbis sue accessurum, si hoc incommodo absolverentur.
multitudinem non aliter vanis, & inanibus, quam ve-
ro terreri: & malorum hominum deliramentis concuf-
sam, stultè omnia in metus trahere. Philippus Rex
deliberaturum se præfatus, libellos recepit.
Réque pensatâ possessionem episcopatus in
adventum suum vacuum esse iussit. His audi-
tis, Geldrij, Frisij, Groeningenses, & Daven-
trienes contumaciores reddebantur. Nam &
ipsi ab initio adventantes episcopos constan-
ter repulerant. animati studijs Procerum, in-
vidiam Granvellano ex omni parte quæren-
tium.

Medio tempore nuntiatum est discordare
Gallias, & ingenti apparatu in civile bellum
revolvi. Et à Carolo Rege aderant legati, au-
xilium orantes in ultionem sceleris erga se per-
petrati, cujus exemplum communis Regum
causa postularet. suberat tamè metus, ne com-
plexi dexterarum verterent arma, & infesta signa
Belgis inferrent. Proceres in concilium voca-
tos Gubernatrix perpendere jubet, quid sibi
agendum, & post triduum referre sententiam.
Egressi curiâ, multi ex his cum Auriaco conce-
dunt ad epulas, quæ tum forte solemniore
instruxerat. Ibi de Granvellano plurimus ser-
mo. Iam enim plerisque videbatur elatior
quàm ferri posset. Quippe sine illius suffraga-
tione

tione neminem ad magna, & honorata mini-
 fteria provehi aspexerant. & si quid in Hispa-
 niam scriberetur, haut aliæ sententiæ Rex ac-
 cedebat, quam cuius ille auctor fuerat. tantum
 de se prudentiæ opinionem fecerat. vir sancte
 præstans, disciplina, & indole erectus ad ma-
 gna, Regique charissimus, atque illo amicitie
 gradu dignus, in quem consilij publici fata ha-
 ctenus recubuerant. Hinc potissimum dolor,
 & indignatio, quod homo talis, & quidem
 externus, occuparet primum gratiæ locum a-
 pud Regem, & in secretorum omnium ad-
 mitteretur consortium. Itaque ut sæpe alias,
 tunc quoque passim criminabantur, quod *solum*
ille rempublicam regeret. quod ex libidine cunctos ex-
 tolleret, aut deprimeret. quod sui ratio non haberetur,
 prævalente semper illius sententia, tanquam plus
 omnibus sciret. vnum quidem è senatoribus esse; sed re-
 verà imperij summam habere in manibus. & ob id, sui
 artibus Gubernatricem ad provinciarum regimen eve-
 xisse, non viribus, non experientia validam, ut repu-
 blicæ munia sibi arrogaret, ex arbitrio statum forma-
 ret, ceterosque calcaret recentipotentia. Nil se in con-
 cilio quam numerum facere, egregie scilicet ornatos,
 vano, & supervacuo titulo, vno Granvellano in sacra,
 in profana, & in omnia regimen vsurpante. Non aliā
 causā novos introduxisse episcopos, quam ut in vasis ho-
 minibus, & sui similibus Ordines impleret, ne qua pars
 reipublicæ Granvellanistis careat. mox fratres, mox co-
 gnatos & affines Concilio Status illaturum. qui actio-

nes Procerum observent, & apud Regem universos accensent, ut supplantatâ nobilitate ad Hispanorum arbitrium rempublicam instituant. Olim Principes omnia per Magnates egisse. nec poenitere veteris status. ad stabiliendum imperium maximè pertinere, si ratio apud unum, cura cum multis communicetur. Eundem obviam vanitati, & arrogantia hominis. Et hoc in expedito fore, si unanimes fuerint, atque vno semper ore sententiam promiserint. idem velle, idem nolle, id est; amicos esse debere, qui societate velleris propiore nexu jungerentur. eâque concordia auctoritatem illius convulsuros. Et instabat Auriacus, ut privatim nunc statuerent, quid post triduum dicturi essent in curia. Pauci quidem assentiebantur ei. Neque enim usqueadeo corrupti morerentur. plerisque adhuc privatas similitudines sic exercentibus, ut salutis publicæ curam non deponerent. Ab his igitur responsum, tres dies ad deliberandû dados, ut ab eo quod hodiè placeret, medio tempore liceret recedere. neque convenire, ut privatim inter se de tanta re decernant, qui coram, & sub oculis Gubernatricis iussi essent ferre suffragium. Condicto autem die, cum super inopia ærarij, Gallorumque postulatis consulerentur, sinceris judicij decrevere, referendum esse ad Regem. actumque ut Montignæus ea legatione fungeretur.

Inter quæ Hornanus ex Hispaniâ supervenit, Consiliarij Status titulo excultus. vetus odium

odium diuturnitate non exuerat. Statimque se factiosis applicuit. Cæterū Auriacus pluribus artibus nobilitatē juxta, ac plebem sibi devinxerat. comis, liberalis, magnificus, non contemptor, non superbus, commune nobilitatis vitium: solertissimè populo blandus, congressu & sermone familiaris, infimo cuique honorem reddebat, prorsus vulgari auræ commoddissimus. totque bonas artes prudentia, calliditate, & solertia miscuerat; vitijs nisi plenius Principum familiaribus, non corruerat. nihil temere loqui, egregiè dissimulare, aliud lingua præferre, aliud pectore claudere, tutissima quæq; metuere. magnæ sanè virtutes quoties in virum bonum, & civilia patientem inciderint. Ingenium ejus olim notaverat Carolus Cæsar, & reipublicæ quandoque grave, & periculosum fore prædixerat. Regi quoque paullo suspectior erat, quàm volebat videri. & ob id Flandriam ambientem, Hollandiam præposuerat, eâ tempestate inopi, atque infirmæ provinciæ. Granvellanum quoque custodiæ causa abhibuerat Concilio Status; virum constantem, & obstrepere ausum, quoties à ratione abiretur, & justitia. Quares potissimum Granvellani invidiam inexpiablem fecit. Proceribus libertati ejus irascentibus, nec satis patientibus secundo gradu post illum consistere. sed jam furore, & ambitu cuncta compleverant. consilia do-

mi

mi frequenter habere, apud Gubernatricem impotentiam criminari, consiliis ejus officere, nihil pensi habere dum è provinciis amolirentur.

Eò tandem res deducitur, ut Auriacus, Egmondanus, & Hornanus ad Regem scriberent in hunc modum. *Ægris oculis Proceres summam reipublicæ in unum aliquem translatam aspicere. Quæ jam ut maximè incolumis esset, stare tamen non posse, nisi amoto Granvellano, cujus impotentiam omnes fastidire inciperent. se ad id consilii publico urgeri periculo. Malum esse displicere cunctis ut uni placeas. si quæ suaderent, etiam crederet, omnia in melius processura. Placida Parmensis imperia populum continere. Neque hæc in ambitionem consili, cujus causas procul haberent. Pro beneficio accepturos, si expungerentur è Concilio Status, ubi Granvellano præsentem, non indoli, non existimationi, ac ne sacramento quidem suo satisfacerent. Religionis curam diligenter acturos. & illam hætenus inviolatam stetisse solitudine suâ: quæ dissolutis Granvellani moribus perire sensim inciperet.*

Rerum novitas ingentem Regi sollicitudinem incussit. Mox Debreumontii dominum redire in Burgundiam iubet. quem pridem Granvellano infensum, mutuas similitudines exercere perceperat. Proceribus autem in hæc verba rescripsit. *Affectum animi vestri perspectum habeo. cur tamen res in præsens mutari debeant, non video. si ex vobis alteruter excurrerit;*

D cuncta

*Proceres
ad Regem
scribunt
ut Gran-
vellanum
amoveat.*

*Responsa
Regis
Philippi.*

*M^o LXII.
Stylo vet.*

cuncta ex liquido cognoscam. Regem me esse memi-
ni, & inauditum damnare non posse. Ingrata Pro-
ceribus epistola fuit. Quippe non obscure
repulsi erant. & hoc ipsum in contemptum
sui interpretabantur. Inde ad fortiora consi-
lia respexere. & quod praesentissimum reme-
dium rebantur, Generalia Ordinum concilia
solicitare incipiunt. Sed Gubernatrix decre-
tum Regis in contrarium obtendebat. Nam
inter plura alia arcana mandata, hoc ipsum
diligentissime iusserat Rex, ne absente se Ge-
neralia Ordinum comitia indicerentur. Cum
ergo mentionem eorum gravatè admisisset,
plus indignationis factiosis accessit.

*Auria-
cus, Eg-
mondanus
& Horna-
nus è Con-
cilio se
subducunt.*

Post aliquot dies, tres illi quos ante nomi-
navi Gubernatricem aggrediuntur libello, in
hanc sententiam. Proceres saepe inter se miscuisse
sermonem de statu publico. qui ab exitio quantillum
abesset, ex his intelligeret. Novis opinionibus addictum
esse populum. militibus stipendia non dependi, toties
flagitata, atque promissa. blanditiis ultra pacari non
posse. exhaustum esse Regis erarium, & alieno ere-
gravatum. Parum abesse, quin importuna credito-
rum libido negotiatoribus Belgicis manus foris inji-
ciat, & commercia intervertat. Ista tot mala ar-
teverti potuisse Generalium ordinum comitiis, usita-
to haecenus in anxiiis rebus remedio. Cum ei verò di-
splicerent haec consilia, orare ut salutari aliqua ratione
subveniret. Nam quod ad se attineret, abdicare
Concilium Status, in quo haecenus pro umbrâ ser-

vierint.

vierint. Simul omnes abstinebant curiâ. nec precibus, nec auctoritate ad mutandam sententiam compelli poterant.

Deinde uterant ad omnia quæ agitaissent pervicacis animi, sumpsere rursus tabellas, & ejusmodi verba ad Regem exarant. *Proceres rursus ad Regem scribunt.* *Laudabile id quidem, quod indicta causa in tuos non statuas.* Neque se Granvellanium reum facere. contra bene illi consultum velle, si adimeretur onus, supervacuum forsân; at certè cujus humeri magnitudinem non caperent. Causam si requiris, à malis publicis exigenda est. Ipsæ calamitates erudire te possunt, quàm impares lacertos imperio subjiciat. In Hispaniam, nisi per rempublicam foret, non unus aliquis nostrum; sed universi veniremus. Armorum strepitus, qui vicinas concutit gentes, ad intensiorem curam nos compellit, & in suas quemque cogit provincias. Attamen si verum scire vis, ex litteris nostris consequi potes. quarum fidei præsentia nostra, nec detrahet aliquid, nec adjiciet. De cætero rogamus, ut in bonam partem consulas, destitutum esse à nobis Concilium Status, ubi in tempestivis simultatibus tempus terendo, magis graves, quàm utiles eramus. Difficile est cum eo vivere, qui modum nescit in imperio.

In his motibus Proceres toti erant. cùm & populus, nihil horum ignarus, non mediocriter murmurare cœpit. Multi non tam Granvellano infensi, quàm Proceribus adulantibus, male dictis agebant. Proceres enim af-

fectus omnium in se attraxerant. qui per creditas sibi provincias animis civium propius incumbentes; cum amicos, & adulatorem honoribus excolerent, & promptissimus quisque supra ceteros attolleretur, arcanum quoddam in omnes gerebant imperium. Igitur factionem, & contumaciam eorum vulgus laudare, Granvellani famam verbis, famosisque libellis, atque omni prorsus modo proscindere; avaritiam, ambitionem, libidinem objectare; crucem, & lapidationem meritum clamare; utique postquam per multitudinem spargi coepit, fuisse illum Regi, ut à Summo Pontifice peteret absolutionem sacramenti in auspiciis principatus emissi, quò sua civibus jura, ac privilegia eriperet. Sed longè aliter prudentiores aestimabant civiles artes, rerumque experientiam, & eruditionem atque eloquentiam in viro summam. virtutes amares, vitia non nocebant; quæ sub umbrâ magnitudinis excusata latebant.

*Falsus
umor
spargitur
Granvel-
lanum in
capita
Procerum
percussio-
res com-
parasse.
Idem Pro-
ceres scæ-
dus inest.*

Inter quæ Bruxellæ vulgatum, destinatos occultè in Procerum capita percussores, & Granvellanum esse, qui licitasset. Rumorem illum à magnatibus ultrò ad augendam invdiam compositum, multi intelligebant magis, quàm credulo populo persuadere poterant. Proceres verò simulaverint ne metum, fide invicem data, acceptaque sacramento obstrin-

obstringuntur. Legem fœderis nemo meminit. Nihil in Regem, aut religionem mediatum convenit. Initium ab Auriaco cœpit. Egmondanus & Hornanus viva repente odia intulêre. Hoochstratanus, Montignæus, & Brederodius, spontanei sociavêre consilia. Bergensem nulla sua injuria adjunxit. Ob æmulationem Granvellano adversus, premendi inimici occasionem arripuit. Plures inierintne fœdus, per scriptores non convenit. Multi enim ut nomina dare, & participes esse vellent, percelli non poterant. & modestissimus quisque ab ejusmodi factionibus abhorrebat. Constat autem cœnantes apud Gasparum Scetum Regis ærarii, seu Finantiarum quæstorem, inter vina, & facetias sortito tesseram quæsisse. Fortuna eligendi arbitrium in Egmondanum transtulit. Ille signum flagitantibus dedit, ut factionis servitia nigro cultu instruerentur, & supra pallii latus, aureo internitente filo morionis cucullum exprimerent. Postridie lugere omnes dice-res. nisi quòd eminebat in veste ludibrium, quod non obscure ad Granvellanum referebatur. Ea res multitudini grata, bonorum indignationem contraxit. sed ante alios Gubernatrix offende-batur, quòd non unius hominis famam, quàm religionis reverentiam ad risum, jocumque traductam aspiceret. Modestè igitur incusati Proceres,

loco cuculli reposuere fasciculum sagittarum, sinuantibus funiculis in medio astrictum, tanquam invicti, quamdiu concordessent. Granvellanus autem publico ludibrio expositus, Mechliniam turbatus se recepit. Prudentique absentiam furori cedens, negotiis imperii in posterum abstinuit. Nam & nobiles ad solita Brabantiae comitia de more vocati, detrectabant contumaciter officium, affirmantes se praesente eo haut unquam ibi vestigium posituros. Paullò post Burgundus quidam, nomine Villera, in caput illius ferebatur comparasse insidias. Et ille tot simul malis perculsus, ut seque, & religionem infamiam absolveret, circumspectare abitum cepit. Communicato cum Gubernatrice consilio Armenterius in Hispaniam mittitur. Erat ille ab epistolis Gubernatrici, recta tunc fidei, quia nundum se avaritia animo ejus insinuaverat. Ad hunc nunciùm Rex quid agendum sibi esset paullisper dubitavit. Deinde amicos in consilium adhibuit. quorum varia sententia fuit. Plerique in Belgarum Procerum contumaciam stomachabantur, quod praescriberent Principi leges. quod seditionem, bellumque molirentur. quod inordinatis affectibus indulgentes, ad eadem volenda Regem adigerent, & contra fas imperii libidini eorum morem gerere equum crederent. Rem esse altiore, quam ut concedi debeat. odium, & invidiam praetendere, ut abducto custode impe-

imperium ipsi invadant, & quod nunc alienum administrare coguntur, suum faciant. ausuros peiora, si prima processerint. Nec disitas provincias aliter retineri posse, quam si aliqui extiterint, qui Magnatum cervicibus incumbentes, actiones eorum observent, intra obsequii limites cobibeant, nec in noxias cupiditates evagari patiantur. Hæc quidem Rex favorabiliter audiebat. vicit tamen naturalis bonitas. simul discordiæ privata odia supergressæ timebantur. Haut ignarus quantum scepri sui interesset gentem illam in pace relinquare. quod unum ipsi Carolus pater ante omnia commendaverat, & inter arcana imperii censi voluerat. Proceribus itaque in concilium redire jussis, tacito mandato Granvellanum evocavit, quæsito prætextu viam instituere jubens, ne id sibi extortum Proceres crederent.

Neque mora, Granvellanus prid. Id. Mart. iter sibi in Burgundiam pronuntiat. Maximilianum Morilonum, præpositum Ariensem, archiepiscopalibus officiis substituit, virum virtute insignem, sibi que charissimum, simul & litterarum, atque eloquentiæ nervis instructum. Causam revivendæ matris in prætextum viæ accepit. & ob id Chantenottum, & Champignæum fratres unâ proficisci mandavit. sed re verâ animum ad Hispaniam adjecerat. struentibus fatis viam fastigio, quod deinde ascendit. Quippe illum comitata est

*Granvellanus
provincia
excedit.*

perpetua, & inconcussa felicitas: cum ex
ferè ad ultimum fortuna fastidire, & tan-
quam fatigata excutere soleat, quos principi-
bus aliquando charissimos fecit.

NICO.

NICOLAI BURGUNDI
HISTORIAE
BELGICAE
LIBER II.

HACTENVS quidem adhuc pri-
vara odia videri poterant, sequens
tamen furor anno MDLXIV ex-
ordium cœpit. fatale sæculum di-
scordijs; quarum initia, causæque in diversa
parte terrarum variè struebantur. Nec dee-
rant vaticinâtium ingenia, cum cœli aspectus
nihil mitius promitteret. Superiores tres pla-
netæ unâ cum Sole, & Mercurio in Leone cõ-
currebant. præfaga malorum sydera, ruinam,
stragemque portendunt. Quippe eandẽ a-
strorum faciem ante quingentos annos exiti-
osam populis didicerant. Sed nihil tristius à
Belgis exspectabatur, sedatiora sperantibus
extruso Granvellano: cuius fortuna invidiæ
cedens, liberiora factiosis scelera fecit. Quip-
pe vir acer, summis adornatus virtutibus, &
per omnia sortè nataliũ egressus, insigni con-
stantia & auctoritate, consilio & prudentia re-
gionem protexerat. Nec tristis Gubernatrix;
sed dominationis pædagogum jam pridem
exosa, materiam tranquillitatis avide arripuit.

Anno M
1564.
Stylo ve-
teri.

D 5

Con.

Confestim & sine mora Auriacum, Egmondanumque, & Hornanum ad se accitos innatum redire jubet. Qui primò hærentes specie recusantium; postquam vero flagitarentur ad pristina officia rediêre. Prima erat cura, necubi desiderium Granvellani esset: aut absentiam ejus sentiret respublica. Proinde summa fide, consilioque cuncta agebantur. nihilque intermissa rerum cura, subinde negotia in intempestam noctem protrahebant. Sincera etiam inter Statusque ac Privatum Concilium, & Finantias concordia; nisi quod liventibus oculis Viglium, & Barlaimontium aspicerent, occultis tamen odijs: *Que perinde non extinguuntur ut cœpere: sed sublato duce manent in partibus, & post certamen, metumque durant.* Huc accedebat facilis animus; perinde magnificus: & ex utroque benevolentia populi. Nam delegatos gentium, urbiumque hospitio, & convivij certatim inliciebant, potentia studio, & æmulatione magnitudinis. Haut ignari, Belgarum animos non alia arte facilius capi. Nec frustra fuit tam profusa humanitatis explicatio. Nam subinde à provincialibus nova tributa; & ex magna petitione semper aliquid auferabant. Quibus rebus Gubernatrici grati, sibi graves, cæteris luxuriæ exemplum, afflixerè mores sæculi. Et si fateri licet, hoc initium fuit malorum omnium. Tantam enim magnificentiam, & ex

eâ inopiam, cupiditas excepit. cum nemo
 turpe crederet, quod lucrosum quomodo-
 cunque auferre; ut succurreret necessitati,
 quam luxuriantem fecerat: pompæque sup-
 peditaret instrumenta, prodigis sumptibus,
 jam non consistentibus vnde cœperant. *Hæc
 enim est mortalium conditio, à vitijis degenerare
 in prava, à pravis in præcipitia, à præcipitijs in
 turbida, cum semel à virtute desciverint, per pa-
 cem temporum; & inde luxuries.* Siquidem
 adversa, quam prospera feruntur melius. Res
 secundæ impotentiam generant: adversæ
 moderationem. Philosophia opus est ad o-
 tium: fortitudine, & constantia ad nego-
 tium: temperantia, & justitia ad utrumque:
 sed magis in pace & otio. ex bello calami-
 tas; & inde humilitas: ex pace lascivia; con-
 temtusque numinis ex lascivia nascitur. brevi-
 ter, in magna fortuna multa opus est justitia,
 & temperantia, ut conservetur status tran-
 quillitas. Ergo auctoritas Procerum, quam
 bonis artibus struxerant, cupiditate & avari-
 tia scædata, ad ultimum erupit in exitium
 publicum. Primo dignitates, & sacerdotia
 pretio cessere. secutæ mox usuræ, abolitio-
 nes, indulgentiæ, privilegia, & judicia; bre-
 viter, cuncta prostituta. jura & leges, divina
 atque humana polluta, quæstuique fuere. Ni-
 hil tam inexorabile, quod auri fulgor non
 flecteret: nihil tam flagitiosum, quod non
 mol-

molliret: nihil tam sanctum, quod non cor-
 rumperet. Quidquid in privato Concilio
 severitas expunxerat, in Concilio Status sta-
 tim redimebatur. ubi non ex fide, & honesto-
 sed ex libidine omnia, & sine metu procede-
 bant. ignarâ, aut incredulâ Gubernatrice, &
 quoquo modo acta, scrutari altius insolita. In
 cujus secreta quo facilius proceres penetra-
 rent, Armenterium Hispanum sibi adjun-
 gunt, fidemque ejus per speciem familiarita-
 tis expugnant. ut vere dicere liceat, nihil
 mortalibus suavius quidem; sed nihil quoque
 periculosius amicitia; in qua rarâ felicitatis
 est tanti boni metam attingere, indissolubili,
 securoque nexu, & non suspecto commer-
 cio. Et Armenterius quidem antea rectus, &
 innocens, ubi semel dulcedine munerum cu-
 piditates solvit, subito pravus, par, similisque
 cæteris, in concupiscenda pecunia, non mo-
 dum, non terminum noverat. ut sua rege-
 ret, aliena vitia dissimulabat: quorum
 licentiæ Proceres fiduciam insuper præfere-
 bant. Quippe muliercularum ingenia edo-
 cti, assentationum, & adulationum illece-
 bris Gubernatricis animum adeò devinxer-
 ant sibi; ut si quid Præses Viglius secreto
 suavisset, protinus ipsa referret ad Conci-
 lium Status: sine quo nihil agi, nihil ad-
 ministrari permetteret. Hinc omnia ad Pro-
 ceres vergere preces, & libellos illi excipie-
 bant,

bant, magistratus, honores, officia mandabant; Nemo in gubernaculo minus quam Gubernatrix poterat. Neque adhuc tamen aliud, quam condicionis suæ statum venalem, atque insolentem fecerant. Postea id quoque accessit, ut magistratuum officia, hoc est; forum & jus, legum & tribunalium munia ad se revocarent. Iam primum apud illos privatorum negotia tractabantur. Si quis de iustitia causæ apud magistratus diffideret, prætextu boni publici evocabat in Concilium Status. Iam vocatis in controversiam Gorcomio, Worcomio Salinisque Burgundicis, per modica, & crebra damna lacerabant patrimonium Regis, & judicia in quæstu habebant. Hinc fluxa magistratuum auctoritas, priscam severitatem, & innocentiam retinentium. & quod est perniciosissimum, jacebat Provincialium Conciliorum pressa, atque contempta reverentia, & sub pedibus sacrosancta potestas. Nobilitas veluti frænis exoluta, ad omnia contumax. nullum in legibus auxilium; cum vi, & armis resisteretur licetoribus, & imperia magistratuum ignava redderentur. Idque Ordines provinciarum egrè toleravêre. & vnde quaque querelæ in aulam confluxerât. sed delegati Ordinū ingentibus onusti promissis, & sic remissi domū, tam diu in spe retenti sunt, donec impetui spatio vaneſceret. Accedentibus insuper mini-

ministorum nequitijs, per quorum vestigio
quarebatur favor Procerum, & tanquam
internuncij responsa gentibus promebant.
Nam & hi muneribus venales, quo plura e-
mungerent, incredibili tædio lassabant pati-
entiam exigentium in aula ultionem. Sic
atrocissima quæque facinora impunè grassa-
bantur. crescentibus semper vitijs, dilato se-
mel remedio. Domus rapinis afflictæ, spoli-
ata delubra, expilata monasteria, in omnes
audacia, denique terror urbibus intentaba-
tur. Quæ & ipsa maximè onerabant famam
Procerum tanquam facinus imperantium.
qui fontibus faciles, ad indulgentiam promp-
ti, & ad omnia connivendo, causam suspicio-
nibus dederant. Crebræ nunc querelæ, nunc
calumniæ de sacerdotibus percipiebantur.
alijs divitias, alijs dissolutionem morum in-
familiencia traducentibus. & sic majestatem
religionis in ministorum sordibus contem-
nebant. Fuere etiam, qui censerent adimen-
dam gladij potestatem huic Ordini, quem sa-
crorum integritas à profanis curis secrevisset.
Prorsus immemores, quod eorum majores
profusa liberalitate extulissent ecclesiam in
tantum fastigium. Forte autem Præpositus
Brugensis vacuum dignitatem per mortem se-
cerat. Neque accessio Præposituræ quamvis
pridem destinata, Episcopo ante permissa est,
quam Laicæ jurisdictionis insignia ejurasset.
magnâ

magnâ cum indignatione ecclesiastici status, cuius hæc prima injuria noscitur. Præses Viglius iratior fremebat, quod inutili novatione majestatem religionis proijcerent. Sed consilia ejus suspecta erant. quasi idem timeret, qui idem esse cœperat, hoc est, Præposituram Bavonianam adeptus fuerat, lato imperio, titulisque amictam.

Itaque in tanta morum vecordia, nihil facilius erat, quam hæresim perrumpere. cum languerent judicia, non lex, non metus conciliabula retineret. Inquisitorum severitas, ante arrogans, atque implacabilis, in fastidium, risumque venerat. doctis reis, spiritum quem supplicio debebant, favore, ambitu, & ad ultimum pecunia redimere. Pro quibus Auriacus, & Hornanus non raro intercedebant. innixus uterque uxorum conscientia; quas in Germania genitas, ac Lutheranis imbutas sacris, patrius ritus non deseruerat. Plerisque mirantibus, & inter arcana imperij numerantibus, ne matrimonijs aliarum gentium, aut rituum, purpurati miscerentur. Quâ in re quoque ab initio adversarium Auriacus Granvellanum habuerat: nempe vaticinantem, quod aliquando potentia affinium, ad impotentiam abuteretur. Henricus Brederodius, & Florentius Pallantius Culenburgi comes subinde etiam damnatis aderant; & si possent, supplicio eximebant. audaces & turbulentis

bulenti homines. ac tunc quidem uxorum aspicijs ad alios ritus transgressi, metuebant legum vindictam. Nam quantum in se liceret, multorum exitus, paupertas, exilia ostendebant. Hinc sermo, & initium coepit de mitigandis legibus. Quae res exinde perpetuis contentionibus agitata fuit: donec religioni, & reipublicae, nec minus diverso tempore, suis quoque auctoribus exitium attulerit. Non deerant qui aperte jam dicerent, haut aliud superesse remedium in corrupto, & ad discordias vergente populo; quam si contagio mollius haberetur, & lentus usus pervicaciam frangeret, quam ignis, ferrumque debellare non poterat. Sine dubio malitia creverat. ita tamen ut non & multi supplicijs absumerentur, ac maxime quorum promptitudo flagitij misericordiam excesserat. At hi contumaces adversus tormenta, nulliusque sceleris extra novitatem comperti, tanquam innocentes perire videbantur. unde miseratio in vulgum, quasi non utilitate publica; sed in saevitiam legum ulticibus flammis sanguinem profunderent. Antverpia vero, & tumultus exortus est. levis, & modicus; qui tamen intra minas non confisteret. Christofferum Smetium ex Carmelitarum ordine ad sectariorum ministeria transgressum, leges ad ignem protraxerant. Fanatica multitudo ad spectaculum collecta, primo ut in turba, licentius fremere; psalmis & blasphemis

phemiis insultare, ferociusque agere. Iamque quod in ejusmodi audacia ultimum esse solet, saxis, fustibusque erumpens, præsenti, metu mortis lictorem exterruit. Ac ille reum rerum capitalium transegit ferro; fugaque se furentibus eripuit. Sed ne tunc vesania stetit, postquam desiisset esse pro quo certaret. irruptione in curiam facta, ultionem quam à lictore non poterat, à judice exegit. Magistratus foropellitur. armati per urbem vagabantur. & egentissimus quisque ex plebe circumspectare direptionis initium. sceleratum prorsus spectaculum. clausæ toto biduo officinæ, formam captæ urbis faciebant. Neque hæc seditio Proceribus displicuit. Leges in fastidium venerant. quas, ut magis invisas populo redderent; Hispanicæ Inquisitionis cognomentum indiderant. Nec minus interim de temperamento frequens inter se consilium habebant. & jam Gubernatricis animum explorare cœperant. Sed privata curia ex adverso nitebatur. hæcenus sana, constans, innocentia, & sanctitate morum eximia. Hujus auctoritas in leges plurimum valebat. & proinde hac incolumi sperare Proceres mutationem non poterant. Ludovicus Nassovius suaserat Auriaco fratri, ut homines aliquot suæ factionis Privatæ infereret curiæ, & adversariorum vires accideret. Et eundem Nassovium in Belgio versatum ad concitan-

E

das

das discordias, post ipsas discordias demum sensimus. fax, & turbo sui sæculi. sine lae, sine bonis, sine familia, omnem spem, fortunam, consilium in turbidis habebat. Senatoriorum partes in Gallia amplexus, bonorum suspicionem in Belgio non evasit: tanquam & hic seditionis semina fereret, ut semper esset, si bellum condicionibus in Gallia poneretur, ubi inter armatos vivere posset.

Eodem tempore Georgius Cassander, & Franciscus Balduinus, magna studiorum fama celebrabantur. Et Cassandrum quidem Hornanus, Ludovicus Nassovius Balduinum in arbitros religionis obtulerant. simul utrumq; excivere sedibus. sed Cassandrum umbratica vanitas, & rudes aulae mores, statim unde venerat in Germaniam rejecere. Balduinus natione Atrebas, in adolescentia hæresis crimine postulatus, & post fugam proscriptus, ad Calvinum decurrit. Eodem usurus doctore, quem auctorem novitatis habuerat, cui se celeriter liberalitate ingenii insinuavit. Erat enim formæ veneratione, & eloquentia insignis. sed Sanctorum Patrum lectione crebro otium insumens, & exinde magistro suo discors, reconciliatus est Romanæ ecclesiæ. Vnde se Iurisprudentiæ studio totum applicuit, liberalium artium mansuetudinem, & consortia admiscens. Vtroque genere

nere disciplinæ ad famam provectus, Heidelbergæ profiteri cœpit. & ibi Ludovico Nas-
 sovio imprimis innotuit. Post illustribus
 Galliæ familijs, eruditionis, geniique benefi-
 cio immerfus; ut in Belgium venit, magnam
 sui expectationem omnibus fecit. solers
 animo, obsequendi gratiâ, & civili congres-
 su, nec minus officij comitate, ad ingenia
 principum vitam instruxerat. Nec enim
 novorum hominum deliramenta sectaba-
 tur, & rursus in religione scrupulum oderat.
 Humaniusque credebat, iniquitati tempo-
 rum cedere, pietatisque integritatem in pau-
 cis violare, quam vim adferre turbatis consci-
 entijs, quas in contaminatis hominibus nulla
 unquam supplicia eluunt. Itaque Auriacus ad
 se accitum promissis onerat. & ad professionē
 publicam in Lovaniensi, vel Duacensi Acade-
 miâ destinat. Mox futurum spondens, ut favo-
 re proprij nominis, suoque, & magnatum suf-
 fragio accerferetur in Privatum Concilium.
 Rebus sic compositis tanquam brevi reditu-
 rum à se dimittens muneribus honoravit. in
 spem adductus, religionis arbitria suscipi pos-
 se, si vir tantus cum Viglio, Masioque, & Ho-
 pero equatâ dignitate componeretur. Nam &
 Barlaimontium per Gasparum Scetum sollici-
 tabat in societatem consilij; peculiaria quoque
 in ipsū officia sua repromittens, si adversus Hi-
 spanicę Inquisitionis tristitiâ unâ consurgeret.

E 2

Quippe

Quippe repulso Granvellano hunc jam titulum factionibus prætexuerant. Cæterum Barlaimontius vir sanctus, & innocens, virtute, & prudentia eximius, Granvellani partibus se iunxerat. Ejus abscessu discordiis, odioque relictus, fidem & constantiam nulla tempestate libatas ad ultimum Regi servavit. Ex alia parte Balduinus tempestitiva penitentia consilium suum damnavit. stultum ratus, pro securis, & præsentibus, incerta præcipitia eligere. & ut quisque ei amicus, ita & reditum dissuadebat; dedecus, atque delictum ostentans, si non resolveret leges, in quarum contumaciam duraret Rex Philippus. Non omisit Ludovicus Nassovius crebris eum nuntiis admonere promissi, & imminuentium honorum blanditiis allicere: sed ille in Gallia Borboneis, Guiseisque juxta acceptus, & inde majora sibi præmia spondens; laborabat inter dissidentes finire discordiam, gravem paci, graviolem dominantibus, in quorum perniciem haut dubie eruperat. Ergo Auriacus spe sua frustratus, consilium mutavit. faciliusque quæ vellet perficere posse credens, si nullis curiarum frangere retineretur; Privatum Concilium cum Financiis expungere statuit, & ad suam curiam utriusque munia transferre. Parva res erat prima specie: sed sub titulo minus atroci reipublicæ vires, petebantur. Proinde ut ad eadem

eadem volenda Proceres impelleret, crebris sermonibus incessebat; *Consiliary* titulum penes se, penes alios vim & potestatem esse. interim si accideret tristius aliquid, si flagitaret multorum annorum stipendia seditiosus miles, si hereticorum tumultus ingrueret, reddendam sibirationem; qui non legibus, non arario praeessent: sed in hoc duntaxat haberentur, ut speciosa dignitatis umbrâ, nova semper tributa extorquerent à populo. Pares nempe se toti reipublicae curaque sufficere, quae frustra in plures spargeretur. Revocanda esse Privata curiae, Finantiarumque officia ad Concilium Status, ut unius reipublicae una tantum esset veluti anima, concursusque sententia. Multis æqua sentire videbatur, quò hæc pertinerent non satis adhuc animadvertentibus. Concilii formam concepit, ut duodecim primorum gentium equites in Senatum sublegerentur; judicia Mechliniam rejicerent; gratiam, abolitiones, & ejusmodi, Præsidi cum assessoribus permitterent; Ararium ipsi regerent; minores curas delegatis committerent. Sed hæc consilia etiam suis auctoribus ardua videbantur. Nec enim suppetebat, quo pacto persuaderent Regi, inter tot obrectatores, qui potentiam Procerum antè exosam, timere inciperent. Itaque diu secum expendentes, centuriones clam subornant, qui exposcerent in aulâ stipendium obaratis militibus; & si differrentur seditio-

nem in promptu asfererent. Fortè & libelli
curiæ oblatis, torpedinem justitię, & inde dis-
crimen, in vasta hæreticorum frequentia que-
rebantur. Ergo in tot malorum remedium,
Gubernatrix contraxit Proceres in Conci-
lium. Omnes uno ore dixere suffragium? Le-
gatus in Hispaniam decerneretur, qui indica-
ret hæc Regi, & levamentum peteret. Ignarus
adhuc Viglius quid Proceres machinarentur,
& melioribus consiliis dirigens fata rei-
publicæ, loco sententiæ dicebat: *Sectarios late
corripuisse provincias; sed non esse desperatum re-
medium, neque auctoritatem imperij omnino pro-
jectam. Profectò si florere in republica leges,
pro modo flagitij magistratus animadverterent,
minori negotio debacchantium illam colluviem tolli
posse, quam surrexerit. nunc verò nullum in ma-
gistratibus præsidium; & hinc scelera impune gra-
sari, & ab uno ad aliud, sine retinaculo transitum
facere. sua tantum quisque impleveret officia, at-
que uterentur remedijs à majoribus reperto; hæc
dubie supplantaturos partem illam vulgi, & modicam
respectu cæterorum, & planè timidam. Non
unius quidem anni negotium esse, nec tot flagitia si-
mul posse erui: quemadmodum nec uno gradu istos
homines innocentia destituit. tempore opus esse. Vir-
tia publica, ut sensim adulta, ita & sensim corri-
genda. ab unitate auspicandum; ut ad summam
venias. neminem inde cœpisse, quò incredibile est
pervenisse. esse in procinctu Tridentinum Conci-
lium;*

lium: ne afflicti sacerdotum mores desiderium suum deterrent. Addebat deinde. Haut aliunde proteri ministros iustitia, quam quod plerique Satrapæ insolentiores, omnem reverentiam, & obsequium erga magistratus exuerent. Unde in ceteros impunitatis spes, liberiusque vitia gliscere quæ primorum exemplo aluntur. Languentem iustitia manum ad nervos revocare in expedito esse volentibus, nec ob id accersenda procul regis consilia. si provinciarum rectores presidium militare lictoribus succenturiarent; si abolitiones, si indulgentiæ, hætenus promiscuæ, intra modum legesque coercerentur, mox redituram magistratibus reverentiam suam. Exhausti ararij nullam in ministris culpam. Bello Gallico Regis opes attritas, aliter recreari non posse, quam si vel Hispania, vel provincia novis tributis subvenirent, quæ autem hic extorqueat nemo, nisi sub oculis principis, cujus etiam maturam præsentiam tot simul reipublicæ vulnera implorarent. Nescire ergo se quò pertineret destinare legatos in Hispaniam, quasi verò hæc hodie nova essent, & non pridem audita Regi. Sit amen decernere perseverarent, non adversari se quidem, si in hoc fieret, uti Rex Philippus acceleraret reditum in provincias. Sedit ergo sententia quæ legatum mitteret. Omnium consensu Egmondanus assumptus est. Erat enim propter militarem gloriam Regi acceptus: adhæc insigni corporis habitu, cujus apud principes fe-

re eximia est veneratio. Mandata quæ perferrentur in codicillos Viglius redegit. postero die in curiâ recitavit. Pauca omnino erant. Sectariorum multitudinem, iustitiæ contemptum, & ærarij inopiam querebatur magis, quam exprimebat. Denique orandum Regem, ut occursurus tot malis restinaret in provincias. Plerisque probantibus quod facundiæ legati plura reservarentur, Auriacus ad occasionem intentus, meditato impetu in hæc verba detonuit. *Quid adhuc dissimulare convenit? sine ambage nuntiandum est Regi, hoc in statu salvam stare non posse rempublicam. Multitudo ex magnâ parte à religione majorum defecit. nec pares sunt magistratus tanto incendio. proprio vitio provincia laborat, propter sacerdotum mores sordibus maculatos. frustra contagio arcetur, cuius causa in visceribus alitur. Quid edictorum severitas hæcenus profecit, nisi ut atrocior succederet Inquisitio? neque hæc ipsa coercendis flagitiis satis valida. mitioribus remedijs eluenda sunt hæc maculæ. Ostentata tormenta ingenia exasperant. ex unius cineribus mille renascuntur. malè id cogitur ad quod persuadendo pervenire oportet. acrius stimulat qui conscientijs vim adfert. & intempestiva sunt remedia quibus delicta magis accendimus. imitandi sunt periti medici, qui interdum plus quiete, quàm movendo proficiunt. honestè cedit, qui tempori cedit, hoc est, necessitatem æstimat. Nemo mihi priorum*
saculo-

saculorum innocentiam objiciat. Idem genius ho-
 dierna ingenia non conjungit. Neque olim panarii
 metus, sed sui mores quemque continere. Ne
 irritamenta quidem eadem sectis nascentibus;
 cum adhuc intra paucorum, viliumque conscien-
 tiam concluderentur. tota hodie regiones huic
 disciplina accedunt. ut mirum adeo videri non de-
 beat, si plerisque Belgis impetus iste novitatis impo-
 fuerit, qui ut frangatur, relinquendus est sibi, in-
 pingui, inertique licentiâ, ne ad insaniora adi-
 gatur necessitate. Vidimus quantum curba Va-
 lencenis, Tornaci, & Antverpiæ accenderit. quid
 futurum si plures simul urbes reverentiam exuant?
 Incertum est remedium quod pollicetur nobis Tri-
 dentinum Concilium. & ut vanum esse credamus,
 Germani non recipiunt. Exemplo eorum mitius
 vivendum est cum sectariis; quos ne catholici illic
 principes cruciatibus asperant. si crederem ad con-
 scientias hominum valere supplicium, suaderem
 exquisitiorem quamque crudelitatem. sed cum per
 tot annos igne, ferroque nihil profectum videam;
 utilius judico detrahere aliquid horroris legum, quâ
 palam facere impares eas esse flagitijs. Priscorum
 temporum sectas gladius non delevit. eruditione,
 & eloquentiâ, vitæque exemplo revocati sunt
 erronei illi ad ecclesiam. His armis hominum ani-
 mis vim inferimus. religio imperium despicit.
 nemo cogi potest, ut credat in vitis. Et hæc solidio-
 ra pacis sunt consilia; quæ tamen Privata Curia
 senatores non recipiunt. malunt omnia flagrare

incendio, ut in turbidis undis largius piscentur. Unde enim iustitia ista corruptela, nisi ab ingentibus illorum vitiis, insatiabili aviditate cuncta protuentium? Non superarent tot divitiae istis hominibus è scholastico squallore in Concilium accitis, si muneribus nihil concederent. Scimus quo conditi sint stipendio, nec illud par esse, quod luxum, & pompam, & tam infames sumptus toleret. Vt nam tam modeste peccarent ut negari flagitia possent. Nunc si populo credimus, non aliter rectius quam auro tentantur, nec quidquam tam sancte indulgent, ut non accipiant. sed ut promiscue omnes avaritia non insimulem: accusare certamina, invidiam, simultates possum, & privati odij stimulos, quibus adversandi libidine invicem se lacessunt, & miserorum calamitatibus injuria sua litant. Quis probe intempestivam Cancellarij Brabantiae iurgandi licentiam, & exerceri solitas cum Masio contentiones? dicerem erupturas in publicam perniciem, nisi quis crederet à me malignius prolata, ad conflandam invidiam. Interim scimus quam turbida sint consilia eorum, quibus affectus officit. Non est igitur quod in discrimen vocent innocentiam Procerum, quasi scilicet Gubernatores, ad infamis cujusque lictoris libidinem centurias militum subministrare debeant. Ponant illi senatores modum animo suo. ne tam promissi ad indulgentias, quas cum à nobis non impetraverint rei, in ista curia statim redimunt. Hoc est quod rempublicam funditus trahit. Nemo ad remittenda

mittenda scelera facilis esse potest, quin semper aliquid adjiciat malo publico. Nunquam mihi placuit, in tot Concilia curas imperij, & arcana distrahi. Sufficit omnibus Concilium Status. & hoc ipsum Proceres non raro inter se secreto musitarent: ideoque nunc repeto, ut omnes intelligant, haut aliter tot malorum finem haberi posse, quam si Privata curia, & Finantiarum officia, in Proceres transferat Rex Philippus: Conciliumque unum, veluti unum corpus, ex omnibus faciat. Postulandum hoc est ab eo disertis verbis, nullum alioqui fructum legatio habitura est. Tum conceptam à se formulam depromens, in intempestam noctem sermonem protraxit. Lassa Gubernatrix & attonita ad cœnam discessit, atque in posterum diem Concilium distulit. Ad hanc orationem Viglius diriguit. In se potissimum jaculatam viderat, & fundamēta imperii quati senserat. Ergo anxius animo, secreta æstimationeolvebat, quid postridiè responsurus esset calumniis. Inter curam & meditationes insomnem noctem protraxit. Surgente die habitum corporis componens, rotantibus oculis linq̃ui animo cœpit. nervisque in stuporem actis, totum corpus sensus destituit. Exspiranti similem minister invenit. cum nec satis compotem mentis amici renunciarent, in ejus locum ad Concilium Status Ioachimus Hoperus accitus fuit. Vir antiquus, & gravis, sanctitate morum, & eloquen-

eloquentia excellens. Quædam de abroganda Inquisitione, derogandisque legibus, & confusione Curiarum mandatis adjecit; non tam volente Gubernatrice, quàm non prohibente. Post Calend. Iānu, digredientem Egmondanum Viglius oravit, ut vacationem tibi à Rege peteret. Aegritudinem animi in contemplatione doloris detenti, & fatigatum laboribus corpus pratendens: re vera apud amicos privata vitæ desiderium testabatur. *Pervenisse se ad extremum fastigij. decidere posse, progredi vero non posse. tempus esse subducere cervicem iugo tritam, & eripere se fortuna fastidiosa. Rarò potentiam diuturnam, nec eodem statu fortunam consistere; quæ post satietatem, ferè deservit eos, quos propiore amicitia gradu Principibus amovit. Posse reliquum ætatis sapientiæ concedi: quod in republica per indignationem, & discordiam transmittendum sibi foret proceribus in viso; non aliqua sua culpa: sed quia flagitiorum impatiens suaderet optima. Prospectare imminentes seditiones, per nimum magnatum in scelus consensum, per laceratam superstitionibus regionem, legibusque parere nesciam. & in benignum aliquod astrum adfulserit, undaturam brevi civili sanguine. & hæc omnia privata vita se vitare.*

Interea Egmondanum in Hispania magno honore, donisque Rex coluit. Ea tamen quæ in Belgio agitantur tristior accepit.

Quem cum Alexandro Farnesio Gubernatrice

natricis filio à se dimittens, perferenda mandata dedit in hanc sententiam. *Gratissimis auribus legationem excepi. ex his quæ deferebantur cognosco sollicitudinem tuam. salutem publicam fidei tuæ diligenter commendo. Propter impendentem Turcicorum armorum necessitatem arctius in Hispania detineor. nec referre pedem inde possum, nisi ut fugitivo similis videar, ac desperare de successu victoriae. ut proximo anno veniam, summa ope nitemur. Destino interim ad te ingentem vim pecuniæ, ut nominibus meis as alienum exolvam. De remedio iustitiæ vos videritis, & integrum ad me negotium referte. Caterum religionis causam perfunctoriam non existimo. multa simul in contemplationem veniunt. quæ hoc amplius curam intendunt meam, quò propiori vinculo obstricta sunt fastigia, cæteris in rebus in eo stant consilia mea ut eligere possim. huius longè alia est conditio. Rex per leges esse non possum, nisi & catholicus; nec proinde alius quàm catholicis imperare. Equidem spiritui nihil carius habeo ejus tamè naufragium longè vilius religione duco. Imò potius milles moriar (si per naturam liceat) quàm ut in hac re mutationem admittam. Itaque tres episcopos, cum Theologis, ac consiliariis aliquot vocabis in concilium. memeto viros eligas, fama conspicuos, nec deteriores ingenii. Inter eos unum tibi Rythovium præcipio. de cæteris ipsa melius despicias. Quo pacto optima præcipi possint constituere eos jubeo. ne plebeia ingenia inopia doctrinæ, posthac trahantur in*

errores

MIDLXV.
Sty'o ve-
teri.

errores animi. contaminati verò sanitatem debeant
 melioribus disciplinis. Deinde quis ordo servandus
 in scholis; quâ ratione juventus formanda quam
 optimis studiis. Multi enim institutionis vitio de-
 generant à sensu majorum, & falsas sibi persuasio-
 nes induunt. Discutient denique an pristina legum
 pœna mitigari debeant. Nam ut relictum sibi se-
 lus, sine metu licentiam exerceat, mihi non est ami-
 mus. Pœnam aliquam sanciri volo: & quidem va-
 lidam, ad frænandam istorum hominum amentiam.
 Nam ut inulti, & securi degant, nec condicio pu-
 blicæ tranquillitatis, nec divini cultus ministerium
 postulat. Quamvis interim ostentata supplicia nec
 mihi satis videantur conducere rationibus tempo-
 rum. quia damnatos audio latantium more canen-
 tes, atque invicem se adhortantes, ultimam ne-
 cessitatem excipere. Hæc ergo summâ agentur dili-
 gentiâ, prout magnitudo rerum postulat. ut si nos in-
 tentos viderint boni, resumant animum: mali vero
 despondeant. integra tamen omnia mihi serva.

Proceres,
 episcopi &
 consiliarij
 conveni-
 unt.

Hæc relationis summa erat. quam Ill.
 Non. Maii Gubernatrici exhibuit. pronum
 que Regis in Proceres affectum, sincerum
 que gaudium testabatur quod eâ legatione
 perceperat. Dein agitata quos ad exequen-
 dam Regis voluntatem adhiberent in concilium.
 Ex episcopis supra Rythovium, in Namurcensem &
 Audomarensensem consensum est. His adjuncti
 Iacobus Martins Flandria, Hippolitus Persin,
 Ultrajectensium præfides,
 Antonius

Antonius Meulenare consiliarius Mechliniensis, Iodocus Tiletanus Theologiae, Wilmarus Bernarts Canonum, Professores. Viri eruditione illius temporis exculti, ac divini humanique juris scientia præter cæteros insignes. IV. Cal. Iun. in aulam convenère. sed ne rei quæ ageretur suspicionem populo facerent, quæsitus est color. Concilium Tridentinum retractaturi fingebantur. Primâ die facilis & expedita deliberatio. Quærebatur de rectâ institutione fidei; de excutiendis sacerdotum ingeniis, non irritata vetustate ad ignaviam prolapsis. sed in eam partem Concilium Tridentinum abundè prospexerat. saluberrima ecclesiæ reperta, Christianisque principibus ferè placita, sine scelere verti non posse. dandam operam ut in mores venirent. Et in hanc sententiam facta est discessio. Sequens cognitio longâ contentione, variisque orationibus agitata fuit. Episcopi contumaciter intercedebant pro legibus, quarum utilitatem prioris temporis innocentia sanxerat. Proceres è diverso, *quondam placuisse dicebant acriora remedia, temporibus sic postulantibus, aliâ aetatem, alios mores requirere. ut annorum vices, ita & vitiorum esse. Veteres sæculi sui innocentiam: se præsentis ævigenium intelligere. in republicâ idem semper spectare oportere; non idem semper convenire. legum oportunitates non uno statu*

statu

statu consistere. mutari solere pro temporum mori-
 bus, atque utilitatum presentium rationibus in-
 vire. Non esse laudatam in unâ sententiâ per-
 tuam permansionem. Nautas aliquando non ad-
 ter, quam flectendo in portum pervenire. cum
 homines non possunt, flecti debere leges, quas mor-
 tales, & temporibus aptas prudentia condidisset.
 Eas quidem salubres olim, satisque validas fuisse
 ut perniciosâ excluderent. vitijs usque adeo non
 ferventibus; cum malorum initia adhuc in
 potestate forent: nunc tamen impares esse ad ex-
 stirpandum virus quod tot simul gentes corripuit.
 adeo facilius excludi vitia, quam ejici. Sic diffi-
 cum est negotium. Auriacus verò postridie ju-
 li Gubernatricis presentis temporis calami-
 tatem exposuit. Nec immerito, inquit, commo-
 veor nomine reipublice; quam circum, intraque
 sectarij lacessunt, & penetrabilia ejus crebris qua-
 tiunt motibus. Remedia ista languentis ævi modum
 excedunt. nisi sponte in Labyrinthum currere placeat,
 unde sera nos pœnitentia sine pudore, & damnum
 non eripiat. si nescitis, atrocissimæ religionis sunt
 disidia. In Gallis presens habemus exemplum. nunc
 in se acrius, quam in nos olim incurrerunt. tam
 vastum regnum ita seditione distractum est, ut
 videatur aliter componi non posse, quam alieni
 partis exitio. Quid si sectarij nostri, quod suis ne-
 queunt consequi viribus, excidio patriæ qua-
 rant, amulasque gentes specie auxilij accersant in
 laceratum discordiis imperium? acerrimus mor-

sus est irritata necessitatis. Neque ignoro adferri multa posse, quæ à derogandis legibus nos absterreant. Nam nec ipse leges temerè vertendas judico; si pares erunt flagitiis; si condicio sæculi inutiles non fecit; si tempora aliud non desiderent. Nunc etiam horrorem illarum iudices aversantur, & ad rigorem calculos non porrigunt. Et quid obsecro profectum tam exquisitis suppliciis? Carcerem, laqueos, cruciatus homines isti ridendo excipiunt. adversus terribiles flammarum apparatus rectos oculos tenent. nemo tot vexatus tormentis poenitentia vestigia exhibuit. Et si verum volumus, cottidianis spectaculis animatur constantia. unus exitium, plurimum est illecebra. Adhuc verendum ne lacerata patientia exeat in furorem, & ad armorum necessitatem desperatio traducatur.

Hæc & similia Auriacus. Sed episcopi in contrarium arguebant: Sectarios nullâ flecti clementiâ. patientiam nostram contemptim pro imbecillitate accipere. Diversum cæteris mortalibus illud esse genus hominum. reliqua scelera intra conscientiam latere. hoc unum non ante quiescere, quàm regnum occupaverit. ferro opus ut excindatur tabes, priusquam in plures serpat. mundum eo gradu consistere, unde deijci non possit. sed ne quid damni coërcitio in rempublicam infundat, poenarum gradus statui posse. Doctoribus, Ministris, relapsis, contumacibus ultima ponantur supplicia. poenitentia flexi, exutis bonis provinciâ cedant. verberibus & exilio plectatur nequitia, quæ non ex alto processit; sed animorum simplicitatem occupavit. In omni denique animadver-

Episcopi
certant
pro legi-
bus.

sione dignitatis, sexus, etatis rationem iudices habeant. Si publicum exemplum non permiserit iracundia temporis, integrum eis sit repetitis calculis condemnatos ad triremes abjicere. Hac secreto mandari iudicibus posse, ut ipsi cognoscant neque gratia aliquid concedi, neque inexorabiles poenas constitui. Cum ferverent studia partium, his pro legibus, illis contra contumaciter nitentibus, iussi sunt episcopi in codicillos referre sententiam suam. Proceres autem ut subscriberent persuaderi non poterant. Rogati verò torpedini iustitiæ remedium quærent, variis dilationibus relationem frustrati, spatio tandem languescere passi sunt: ut ferè in republicâ solent fastidita negotia. Odio præsentium, & ne sine causa mutationem legum postulasse crederentur, turbari cuncta malebant. Et nunquam postea de iustitiâ quæsitum.

Inter quæ superveniunt à rege epistolæ Concilii Tridentini publicationem mandantes, cum paucorum Anabaptistarum supplicio; quorum exitium non ausa Gubernatrix ad Philippum detulerat. Tunc demùm recruduit ira Procerum. Aususque est Auriacus Egmondanum insimulare, blanditiis captum, nihil præter inanem promissorum pompam ex Hispania retulisse. Et ille non obscurè arguebat inconstantiam Philippi Regis, nec verbis ejus fidem constare. Sed Gubernatrix cuncta in mollius flectebat, & ad ro-

ad roganda Concilii Tridentini decreta co-
gebat Proceres in curiam.

Tridentum in Venetiarum finibus, inter
montium amplexus, modicâ planitie ad At-
hesim accumbit. Tristis scopulis, & horrida
regio. immitibusque damnata frigoribus, sed
amœna ædificiis civitas, Italicis licariis quasi
ad asylum seponitur. In hac œcumenicum
Concilium magnâ frequentiâ celebratum,
ex loci vocabulo nomen accepit. Nam cùm
Martinus Lutherus sacerdotum odio ferox,
laceggeret passim tranquillitatem ecclesiæ: Ca-
rolus Cæsar in hoc totus incubuit, ut diffi-
dentes Germanias generali aliquo Concilio
revocaret ad pacem. Leonem tamen, & A-
drianum, & Clementem Pontifices nequic-
quam sollicitavit. Cæterùm gravescentibus
indies malis, desideratas diu curas Paulus
Tertius salutaribus auspiciis aggressus est. ac
primùm Mantuæ, deinde Vicentiæ, ad extre-
mum Tridenti conventum indixit. Huic
rei non alia civitas magis idonea, inter Ger-
manos, Italosque media, ab Hispanis, Gal-
lisque haut procul sejungitur. Sed cum
nunc commissi inter se bello principes Chri-
stiani, nunc aliæ, atque aliæ causæ, & suspicio-
nes, tam sanctum negotium interromperent:
Pius Quartus VII. Cal. Febr. MDLXIII. fi-
nem imposuit, ejusque publicationem Chri-
stianis Principibus passim cōmendavit. Trans-

*Concilium
Trident-
num pro-
mulgari
jubetur.*

missum ergo in Belgium à Philippo Rege,
 Proceribus examinandum traditur. Nec ea res
 minori acta est certamine. Duæ sententia se-
 natum distrahebant. altera suadebat rogatio-
 nem, quæ ubi mandaretur à Rege sine scelere
 differri non posset. altera patriarum legum re-
 verentiam opponebat. Quo enim animo la-
 turum populum, instituta majorum, & privi-
 legia inaudito sibi eripi? scribendum ante ad
 episcopos; scribendum ad provinciarum recto-
 res, ut iis saltem consentientibus nova illa de-
 creta ferantur. Et hoc ultimum Gubernatio
 non displicuit. statimque misit per provin-
 cias. Responsum est ab episcopis, cæterisque
 Tridentinum Concilium publicari ita posse
 ut regalibus, privilegiis, jurisdictionibus, in-
 dultis, nominationibus, visitationibus, patro-
 nis, pauperumque & ecclesiæ bonis non de-
 roget. Hinc inter Proceres magna opinionum
 circa ipsam promulgationem differentia. alii
 sub formula; alii sine exceptione faciendam
 suadebant. Digna res visa de qua consulere-
 tur Rex Philippus. Et ille quidem promul-
 gationem sine exceptione mandavit; cæteri
 se curaturum affirmans. Itaque Gubernatio
 xi. Cal. Iul. uno exemplo scripsit ad archiepi-
 scopos in hac sententiam. Publicationem Con-
 ciliî Tridentini Rex in se suscepit. Idem mihi injun-
 xit, ut in Belgio quamprimum perficerem. A ro-
 peto ne tam salutare differatis negotium. Si man-
 militat

militari est opus, exigite à rectoribus provinciarum, nisi eligatis à me accipere. sed ne quis privilegiorum, aut constitutorum, vel alio aliquo pretextu excusationem obtendat: voluntas Regis est, sua cuique jura in-
 erim salva, atque inviolata relinquere. Primus omnium archiepiscopus Cameracensis, nec sine contentione vulgavit. Eandem enim regionem necdum contagio latè infederat. Post multum demùm temporis Mechliniensis æ-
 grius obtinuit. Ultrajectino pertinacius contradictum. Canonici insolitam severitatem aspernabantur. spernendi morum, & licentiæ assueti, cum archiepiscopo crebrò intende-
 bant certamen, cujus frugalitatem pro vitiis oderant. Frisiorum civitates misère legatos in-
 curiam. Opponentibus majorum mores, & constituta, responsum fuit, nihil adferri cur morarentur desiderium Regis, quod cæteræ provinciae tam promptè absolverant. Nec eosdem nunc scrupulos sibi primùm moveri. plures provincias idem agitasse: sed manere jura sua cunctis integra, quoad disquisierit Rex, quid de his fieri placeat. Non movebant hæc Frisios, obstinatos adversus imperium. multisque contradictionibus auctoritatem Gubernatricis destructam, sequens motus languentem extinxit.

Cæterùm Rex Philippus, episcoporum, & theologorum, aliorumque sententiam pri-
 dem acceperat. diuque pensatis omnibus, &

*Responsū
 Regis ad
 episcopo-
 rum sen-
 tentiam.*

habito sæpius consilio, tandem in hunc modum rescripsit Gubernatrici. In quo rerum articulo conflictetur religio, ex te accepi. vim legum remittere non convenit. Quis ignorat quin facturus sum pessimo publico, si crescentibus sceleribus poenas detrahero? Horum ultione nihil cordi magis habeo. si iudices admoneas officii, fidei committo tue. sine publico exitio segnes esse non possunt. Et certè qui tanti mali causam propius quæret, illorum ignavia mercedem imputet. Nimum mansueti in fontes fuere. quod illi misericordiam, ego crudelitatem esse censeo. Proinde qui tibi posthac meticulosi videbuntur, licet ad me scribas. ego vero animosiores substituam. Non deerunt in tam vastâ regione, qui officium colant, numerumque cultum vindicent. Inquisitionem supervacuam non duco. tolli non potest, nisi ut divina simul, & humana jura violentur. Neque ego jam nova incipio. Casarea majestas questionem eam induxit. uti ergo provisus olim remediis. Cui enim non constat, longè tristiora expectanda esse, si securum iter relinquamus flagitiis? occupandi sunt heretici, priusquam ad illis occupemur. Quantò intentius nos agemus, tanto illis animus futurus est infirmior. Supplicii acerbitas bene vivendi disciplina est. Primò statim tempore, vobis Anabaptistas in vinculis habitos ultima tradi supplicio. jamdiu extinctos esse oportuit. Nec Egmondano cum ad me venit fidem dedi, interim eos me sum noxâ habiturum. Referenti quippe sectarios magno gaudio tormenta excipere; videret igitur, respondere, ad publicè non conducere, secretò fontibus eripere spiritum.

tum. De cetero quod ad eam rem attinet, episcoporum
 iudicium sequor. Rectè illi censent insanabiles esse mi-
 sericordia hereticorum animos. ita altè contumaciam
 perbibere, ut nisi cum anima superstitionem exuant.
 Fortius itaque inurendum est aliquid. solida mali-
 tia, solida remedia postulat. In communi periculo op-
 timum misericordiæ genus est, occidere. Si exempla
 non admittimus, qui consuli poterit ne peccetur? In-
 quisitores præter me intueri neminem volo. Lacescant
 scelus securi. satis est mihi, si scandalum declinaverint.
 Ego iræ populi me offeram; locumque inveniam despe-
 rata victoria. Codicillos episcoporum una re-
 misit, adjectis ad marginem notis; ut magis
 eluceret, quæ culpanda, quæ probanda credi-
 disse. De curiarum confusione mentionem
 non fecit. Ducem tamen Arschoranum extul-
 lit in concilium Status. tenacem religionis, &
 æmulatione familiæ Nassoviis pridem infe-
 stum noverat; & si pristina recrudescerent o-
 dia, securitatem sibi promittebat ex discordia.
 Procerum, rarò noxia principibus, quoties
 ipsi partibus non accesserint. Accepta à Viglio
 ætatis excusatione, Carolum Tissenacquium
 suffecit; prudentiam, bonasque artes in viro
 securus. Joachimum Hoperum Tissenacquio
 substituit.

Vbi hæc fama manavit in publicum, sum-
 ma populi turbatio fuit. Hispanicæ Inquisi-
 tionis auspiciis litteræ Regis mandare fere-
 bantur. Et pridem Inquisitionis nomen in

horrorem cesserat, cui atrocissima quæq; malignitas affinxerat. Criminabantur Procures Philippum Regem à Granvellano obsessum; inter gentem Belgis æmulam, atque infensam cogitare servitutem provinciarum omnium, & in præludium ejus Inquisitionem præmittere. Quæ cuncta clientes licentius spargebant in populum. Nec crebrior alius sermo per circulos, & convivia, quàm, velamentum quæri ad perdendam innocentiam. jurisdictiones, & imperia hominibus concedi, qui non jure, non legibus agerent: sed per vana, per calumnias, per nebulas suspicionum grassarentur in familias divitum. ademptum jam cuique commercium sermonis, paratis semper delatoribus, qui in foro, in conviviiis, in domibus, & undique uniuscujusque verba, nutumque exciperent. neminem fore insonem, qui inimicum inveniret ausurum accusare. tantam nulli potentiam, in quem superciliosa illa auctoritas non arrogaret imperium. nihil fascibus concedere, nihil sceptris deferre. Carolum Casarem criminationibus notatum, quod cum Lutheranis in Germania mitius vixisset. Parari in Germania exercitus, qui invisum Belgis tribunal per vim stabiliant. Alonsum de Canto, carcerem, vincula, compedes Bruxellis instruere. His rebus iter sibi moliri ad vertenda privilegia; ad extorquendam libertatem, Dominantibus semper invisam. Mera sine dubio insomnia erant. plebs tamen promiscuè credebat, querebaturque; sine veri, aut falsi discrimine; ut quemque merus,

dolor,

dolor, indignatio, conscientia impulerat. Hinc nefariæ voces, & turbulenti sermones, qui intra paucorum conscientiam ante occul- ti, tunc primum soluto metu vagabantur. Li- bertatem ejusmodi loquendi protervia Pro- cerum aperuerat.

Forte eâ tempestate inciderant Montignæi nuptiæ. Multi ex magnatibus ad solemnia convenerant. Incalescentes mero in Inqui- sitionem, & edicta atrociter perorabant; nec maledictis abstinebant in Regem. adeò ut quidam obtestarentur sacramento, ni leges flecteret suas, ab invito se libertatem expeti- turos. Quæ vox ab astantibus excepta, & inde repens in vulgus, nihil modestiæ reli- quum fecit. Positi ad valvas Procerum palam libelli; parentes, patroni, protectores novæ re- ligionis appellabantur; & si animus sit pro li- bertate consurgere, promittebant non de fore populum. Quidam etiam mimographorum, & id genus ludicra carmina in sacerdotes, & episcopos spargebant; simul in Romanum Pontificem exonerabant virus insanientis in- genij. Nec quidquam eorum latebat Guber- natricem: sed de imperio Regis sollicita, à pri- moribus civitatum secretò quærebat, an su- pra remedium malitiâ consisteret. Plerisque omnibus consistere negantibus: Privatum Concilium cum Proceribus in curiam con- traxit, rogatura auxilium. Anceps deliberatio

fuit, hinc Inquisitionis invidiam, inde obfirmatum Regis imperium reputantibus. Sententia Viglij litterarum regiarum publicationem differendam esse ferebat; quo in statu respublica esset ostendens. importuniora remedia illa pristinis malis. Monendos potius Inquisitores, ne iudicia, quæ in hæresim habent, ultra solitum intendant, vel ad alienatraducant delicta, & sine duritie potestatem exerceant. Huic mox consilio Auriacum adversarium expertus est. Liquidum Regis imperium sine contumaciæ scelere protrahi non posse, interim rem esse altam, plenamque periculi. quomodo tamen excusaturos, quod tot protelationibus deliberatam ejus voluntatem frustrarentur? Agedum, inquit Viglius, ego totam Regis iram in me suscipio. servata reipublicæ tranquillitas nos absolvet. Et videbatur Gubernatrix inclinatura in hanc sententiam; cum Auriacus irato similis, intonare cœpit; perfectum hæctenus, ne quid amplius à se desideraretur. nihil litteris, nihil legationibus profectum. quid ergo expectarent? nisi parère omnino nollent Regi, ut omnem ipsi invidiam in Proceres rejicerent. Incerta consilij Gubernatrix, atque huc, illuc ex cujusque sententiâ fluctuans, accessit tandem tristiora suadentibus. quanquam irati populi insaniam & impendentia pericula satis prospiceret: omnem tamen fiduciam

in

nproceribus reponebat. Sed illi econtra maturabant exitium publicum. ut funestus rerum exitus probaret, consilium quod ipsi tradidissent Regi, fuisse optimum. Lætus ergo Auriacus, atque renidens, proxime sibi affidenti susurravit in aurem, visuros se prope diem ingentem tragœdiam.

Sed locus admonet, ut de initijs, & progressu Inquisitionis pauca differam; quibusque causis ad hanc legum acerbitem perventum sit. Hispania à Romanis subacta, frigente jam imperio, Alanis, Vandalisque Galliâ pulsis refugium dedit. Quos cum & illic Gotorum arma persequerentur*, Genserico, & Gunthario ducibus trajecere in Africam. Gotti vero tanquam non sibi, sed Hispanis ipsis vicissent, pristinis incolis coadunantur, & ex varijs gentibus vnum veluti corpus, & Christianum populum constituunt. Post multum temporis Rodericus Rex nobilissimæ filiæ stuprum intulit. Julianus comes puellæ pater, in ultionem sceleris Alanos, Vandalosque rursus accersit in Hispaniam. Qui permixtis sibi Iudæis, ac Saracenjs, ingentique variarum gentium colluvie, opposita Africæ litto-
ra populis inundant. Hispanos congregi-
austos, varijs cladibus afficiunt. Postremo ad
internecionem cæsos, & in Asturiæ compul-
sos saltus, pro victis relinquunt. Inde Bar-
bari jam securi, & sibi quisque regnum
occu-

*Initium
Inquisitionis.*

occupantes, in diversa distrahuntur imperia, sed nec infelicis exercitus reliquæ in horridis suis montibus diu quievêre. Pelagium quendam regio ortum sanguine, ducem assumunt. Cujus fiducia cum Barbaris conferre manus ausi, & interdum victores, subegêre primum finitimos. deinde alium post alium Regem aggressi, dum cum singulis pugnant, magnorum incrementorum fundamenta collocant. Sed nihil adhuc quam sceptrum victis ademant, tributo contenti, quod capitatum pendere solebant barbari. Cæterum Christianis cum Saraceno non satis conveniebat, crebras iras exercentibus discordia religionis. Et barbari fere potentiores erant, quam ut timeri non possent. Itaque Ferdinandus, & Isabella semel & in perpetuum securitati consulere volentes dimittunt per regna præcones qui juberent omnes excedere regno, aut Christiano ritu imbui. Plures Mauri pene octo jam sæculis Hispaniæ incubantes, redditi sunt Africæ suæ. multos tamen natalis soli dulcedo retinuit. Qui ne simulata religione inter Christianos profani viverent, Ferdinandus atrocibus deterruit legibus, & ad eodem persequendos Inquisitores instituit. Sed ut potestatem illam sanctiorem efficeret, Dominicanæ familiæ peculiarem fecit. non habentibus tribunal erexit. leges, & cæremonias in eam rem utiliter reperit, & ad terrorem

omnia

omnia instruxit. Damnati tanquam piaculares victimæ ad supplicia protrahuntur. solemni pompa sacerdotes præeunt, sacrum canentes carmen. Pone sacerdotes reus sequitur, croceo amiculo velatus, quod nigrantia geniorum simulacra, circumquaque interfingunt. mitram è papyro capite sustinet, in modum turbinis surgentem; in cuius apice humana eminet species, lambentibus flammis terribilis, quam circumvolantes geniorum figuræ horribiliorem efficiunt. pila ori inserta vocem impedit. Sequuntur hunc Abbates, & canonici pontificali cultu adornati. Post quos præsides, gubernatores, magistratus, & tota nobilitas. Crederes funus ad cremandum efferri. Et hæc est illa Inquisitio, ad cuius nomen Belgæ adeo exhoruerant. Multitudini utcumque formidabilis, cuius animos nihil magis quam rerum umbræ, atque oculis subjecta terribilia penetrant: tamen nihil in se habet, quod prudentiores deterreat. Cæterum vetustissimi Belgarum interfectas quoque iactati fuisse. adeoque hæresis anno DCCXII furialibus facibus Gandavenfes armavit in mutuum exitium. Eam tamen non ferro, non metu legum, aut sanguine: sed morum disciplina extinctam comperio. Exin continua pax, ac durata in Romanam sedem fides, & longa securitas ecclesiæ, cuius tranquillitatem

anno

anno M c c c c x l i v homo plebejus Duaci sollicitare ausus, petitis ab Archiepiscopo iudicibus, violatæ religionis pœnas primus exolvit. Urbanis magistratibus insolitam sibi quæstionem exercere non audentibus. Quippe canonistarum suffragia Pontificio foro peculiarem fecerant. At posteaquam Martinus Lutherus tentare publicam animorum pacem, & in Christianorum exitium crescere cœpit: religionis inclinationem excepere leges & iudicia, ad extinguendam tabem composita. Ac imprimis Leo Decimus Pontifex maximus in contumacem Lutherum atrocissime detonuit. nec contentus censura ecclesiæ; insuper Hieronimum Alexandrum Præpositum S. Ioannis Leodiensis, Protonotarium, ac bibliothecarium apostolicum legavit ad Carolum imperatorem, audacis insaniæ ultionem provocans. Et quidem Cæsar habitis Wormatiæ comitijs imperij, postquam Lutherum publica fide interposita eo accitum, fatentemque palàm scelus, frustra sollicitasset ad palinodiam, illic unde venerat secure redditum, severissimis sanctionibus proscripsit. Legesque has omnium primas post. Non. Maij M d c x x i in sectarios vibravit.

I. *Ne cum Martino Luthero hospitij, vel commercij jura misceto.*

II. *Quisquis eum habuerit in potestate, plectito, aut vinctum Cæsari transmittito.*

III. *Illicitis*

III. Illicitis ejus commentis ne adharere; adherentes cum ecclesia in gratiã redeunto, aut legibus plectuntor.

IV. Damnatorum bona fisco, judici, delatori, addicuntor pro equalibus partibus.

V. Famosos, vetitosque libellos, seu probrosas imagines ne parato. paratos exurito.

VI. Typographi quæ ad religionẽ pertinent sine censura Ordinariorum ne excudunto. in cæteris à Cæsare facultatem postulant.

Cæterum prævalescēte impetu novitatis, successit inquisitio; & ipsa suis armata legibus. quam primus omnium Franciscus Hulstius Brabantix Consiliarius anno MDXXII in Belgio exercuit. Iacobus Laurentius Mechliniensium Præses ei præerat. viri boni, industria validi, moribusque insontes, apud Cæsarem tot virtutibus commendari promeruerant. Cæterum plerisque hanc potestatem Pontificio foro peculiarem esse contendentibus; Adrianus Sextus diplomate firmavit. theologos tamen aliquot in assessores Hulstio attribuit. Ei postea Clemens Pontifex jurisdictionem ademit, Cardinale à Marca episcopo Leodiensi succedere jussit. Nec à Marca tot simul curis par esse poterat. Itaque precibus Cæsaris Pontifex indulgens, anno MDXXVII tres quæsitores Belgio assignat. Præpositum canonicorum regularium Asprensium Flandriæ imposuit. Præpositum Scholarium Montensium Hannoniæ, atque adiacentibus provin-

vin-

vinciis. Iacobus de Montibus Decanus Lovanienſis ſevero atque implacabili ingenio erat. eoque accommodatior vitijs temporum, Brabantia, Hollandia, Zeelandia, Friſia, praefectus eſt. Multis ille vecordiam doctrina excuſſit. plures flagitium ſupplicio finiẽre. Poſtejus mortem, ceteros ut functione illa indignos, amotos accepimus. Ergo Paulus Tertius Pontifex anno MDXXXIII Renardum Tapperũ rheologum atque decanum, Michaëleraque Drachium, I. C. & utrumque profeſſores Lovaniẽſes ſubſtituit. In quorum locum Pius Pontifex anno MDLX Iodocum Tiletanum Praepoſitum Wallecourtij, necnon Michaëlem Bajum canonicum, theologos Louaniẽſes inſtituit. Quibus Caſar prid. Cal. Jul. MDL. querendi leges praẽſcripſit in hanc formulam.

Inquiſitores, & delegati, adſcito tabellione commiſſas ſibi viſitabunt provincias impendio publico. Amagiſtratibus, virisque pijs, & integris diligenter quarent in haereticos, aut non perſunctorie ſuſpectos. Qui damnatos habeant libros, qui legant, qui conuenticulant quibus de religione & ſcripturis tractetur, foveant, qui haereticorum fautores, qui receptatores. Tabelliones, ſcriptis elogia mandent atque cuſtodiant.

Fidem teſtium haut aliter explorent; quam iuriſſurandi religione obſtrictam. illos interim ſerio admonent, ne vel invidia, vel odio, vel alio pravo affectu quemquam inſimulent.

Qui

Qui eâ lege detulerit, ut nomen ejus non inferatur
elogio; ne admittatur in testimonium.

Ea quæ deferentur occulta maneant. Nomina de-
nuntiatorum, aut testimonia, haut aliter Inquisitores
publicent, quàm si adversus reos judicium experti fue-
rint.

Delatores interim indifferenter audiant. Cum
sinceram fuisse delationem constabit ex aliorum testi-
monio, delatum vocent in jus, sine respectu nullitatis
prioris denuntiationis.

Si quis invidia, vel odio, aut pravo animi affectu
falsò deferat; judicibus & magistratibus, aut supre-
mis curiis plectendus tradatur.

Quisquis ad Inquisitores vocabitur, venire debet;
cujuscumque tandem auctoritatis, vel condicionis, sive
presides, sive consiliarii Provinciales, aut magistratus,
aut consules, vel senatores. Eosdem ad juramentum
compellent, dicturos se ex animi sententia, quæ vel sci-
ent, vel rogabuntur; utrum ne cognoscant hæretico-
rum quempiam, aut vehementer suspectum.

Qui testimonium invitus dixerit, aut omnino per-
hibere detrectaverit, ab Inquisitoribus admonebitur. Si
admonitus non paruerit, tanquam fautor rapietur in
judicium; aut arbitraria plectetur poena.

Et si in pristina contumacia laicus perseveraverit,
ex edicto tanquam fautor hæreticorum plectetur, ad-
versus ecclesiasticos jure agetur.

Prefides, consiliarii, judices, prætores, vasalli, & ge-
neraliter quicumque officiales, magistratus & subditi,
Inquisitoribus, tabellionibus, aliisque ministris auxi-

lium præstent. tutos eos ab injuria reddant. contumeliam inferre ausos poenis coërceant. Si quis neglexerit, aut dissimulaverit, ut fautor plectetur.

Hi, quos liquebit esse hæreticos, aut in edicta peccasse, vel qui duorum testimonio, vel alioquin legitime ejusdem criminis convicti fuerint, comprehensi compingentur in carcerem. Iudices & officiales eam in rem præstent operam suam. inviti, & negligentes poenâ fautorum plectantur.

Inquisitores à Casare litteras accipiant ad compellendos iudices, & magistratus in auxilium. Nam & Caesar supremis, ac Provincialibus Curiis mandaturus est, ut de invitis, & negligentibus poenam sumant, vel in eos se animadversurum. Ecclesiasticis, ab Inquisitoribus comprehensi, condantur in carcerem Concilii Provincialis, aut ordinarii. adversus quos agatur sine strepitu, aut forma judicii. Lite instructæ Concilio Casareo nonnulli adsciscantur ad ferendam sententiam.

Quisquis ab Inquisitoribus in hoc eligitur, de causa cognoscere debet, & ad absolutionem, vel condemnationem rei suffragium promere.

Concilium quoq; Provinciale cognoscere, & pronuntiare cogatur, si ab Inquisitoribus interpellatum fuerit.

Si quis gravabitur, aut omnino detrectaverit conferre operam suam, debebunt hoc ipsum Inquisitores denuntiare Gubernatrici, aut privato Concilio. Si Inquisitores adscito sibi Consiliario aliquo degradandum esse reum pronuntiaverint, laicus iudex sine morâ degradato sumat supplicium.

Si ex

Si ex elogio appareat laicum edicta transgressum esse; Inquisitores negotium conferant cum consiliario Casareo. ex cujus relatione Provinciale Concilium in fontem secundum edictum animadvertet.

Sed ne interim Inquisitores incurrant periculum irregularitatis, veniam expectabunt à sede Apostolicâ.

Interea ad consiciendum elogium, Consiliarium sibi adsciscant. qui, si in edicta peccatum videat, magistratibus regionis, aut Provinciali curiæ, & procuratori Generali elogium communicare debet, ut adversus fontes litem instituant.

Si laicus ex elogio suspectus appareat, in edicta tamen peccasse non probetur: tunc Inquisitores adscito Consiliario, vel perito aliquo à Provinciali curia delegato, de causa cognoscent.

Similiter si lite coram laico instituta, in edicta peccatum esse non liqueat; reus tamen aut suspectus, aut jure communi plectendus videatur: utique iudex reum absolvet ab instantia: ad Inquisitorem tamen transmittere, ut cognoscat ille, an ex integro in jus vocari debeat.

Provincialibus autem curiis mandat Caesar sub pœna indignationis, ne Inquisitoribus impedimentum facessant. & si cōtroversia inter eos oriatur Gubernatrici denuntient.

Officiales, & Ordinarii molestiam Inquisitori non exhibeant: alioquin ecclesiasticis censuris deterreat eos Inquisitor, aut Gubernatricis opem impleret. illa vero subsidio erit Inquisitoribus, cavebitque ne tantum sanctum differatur negotium.

Sed nec è contra Inquisitor, Officialis, aut Ordinarius jurisdictionem perturbet.

Cum alterius provincie incole ad Inquisitorem deferentur; elogium ille transmittet ad Inquisitorem domicilii, ut de crimine cognoscat.

Inquisitores quoque pastorum mores expendant, an viri boni, & sinceri, an catholici sint. si qui mercenarii deserto monachorum habitu pastoralia suberint officia, submovebit eos Inquisitor; quamvis ecclesiastici iudicis consensu rationem vivendi, cultumque mutaverint.

Pastores palam foventes concubinam, aut qui ceteris scandalo fuerint; item indoctos, & inidoneos, episcopi, & Officiales, ex relatione Inquisitorum submoveant, dignioresque substituant. salvo jure colationis, & presentationis. Si episcopi, aut Officiales parere detractaverint, Inquisitor imploret Gubernatricis auxilium.

In ludimagistris famam, & mores observet. si quid juvenuti praelegant. si quid emendandum duxerit, denuntiet iis qui subrogandi jus habent; ut vel ipsi corrigant, vel si videbitur ludimagistrum dimittant. Qui si hoc ipsum facere gravabuntur, Gubernatrici denuntiet. Inquisitor denique in libros inquireret, ne damnati, aut suspecti excudantur vel distrahantur. item in mores, & familiaritates typographorum, & bibliopolarum. si quid corrigendum erit, statim emendet, ex magistratus aut curiae Provinciae suffragio.

In primis ea adhibenda est cura, ne pium hoc nego-

tium ex difficili reddatur impossibile; simul ne emungant, aut deglubant populum Inquisitores. Et ante omnia remedium adhibeant his, quæ sine periculo religionis, aut detrimento reipublicæ ferri non possunt. persuasumque omnibus reddant, se non quæ sua; sed quæ Christi sunt querere. in hoc potissimum intenti ut à Belgio contagionem arceant.

Inquisitores eorumque ministri, stipendium à Cæsare accipiant.

Impensas capturæ & carceris præstabunt iudices, qui manum reo injecerint, quas rationibus Cæsaris imputent.

Philippus Rex III Cal. Decemb. MDLV, sicut antè diximus, imperium adeptus, hæc parentis sui præscripta diplomate corroboravit, & sub titulo nominis sui tulit ad populum. Sed medio tempore alia, atque alia edicta. gliscen-
tibus indies novis sceleribus, quibus sequentes leges obviam ibant. Primæ illæ Anno MDXXXVI ultra multam nihil inflixerant, quas An. MDXXXIX transgredi capitale fuit. Mox MDXXXI. MDXXXIII. MDXLI. MDXLIV. & MDXLV. variè auctas: dein MDXLVI intensas; atque MDXLIX interpretatas, ad ultimum Cæsar III. Calend. Maji MDL in unum omnes corpus contraxit, & hanc tabulam populo proposuit.

Libros Martini Lutheri, Ioannis Oecolampadij, Ulrici Zwinglij, Martini Bucer, Ioannis Calvin, editionesve ab universitate Lovaniensi proscriptas, ne vulgato, ne distrahit, neve legito. Famosas, &

fas, & probrosas in religionem imagines ne fingito. fectas ne retineto, ne distrahito. sacras imagines ne violato. secretos coetus ne agitato. à conciliabulis, & conventiculis abstineto. Extra theologos ab universitatibus admissos, de scripturarum sensu sermonem, controversiamque nemo misceto. Proferendi, differendi, concionandi illicita jus non esto. Qui secus faxit, perduellus esto. ex die criminis intestabilis esto. alienandi facultatem ne habeto.

Pœnarum gradus sunt. pœnitentia ducti, si viri, gladio plectuntur. fœminæ in terram vivæ defodiuntur. contumaces igne cremantur. bona universorum in fiscum rediguntur.

Domum sciens ne aperito sectariis. victum, & amictum ne administrato. ad Inquisitores vel magistratus deserto. quod si quis earum rerum præscriptum excesserit, noxia par ceteris esto.

Qui imprudens hæresim contraxerit, & innocentem habitam legitimè maledixerit, si de religione sermonem sparserit, relapsus habetor.

Qui suspicionibus diffamatus hæresi maledixerit, aut ex ea causa pœnas dederit; amplexus illicita, et sine edicta non peccaverit, relapsus habetor. Relapsi ultimo supplicio, cum publicatione bonorum puniuntur. Suspecti vel ad pœnitentiam admissi, ad magistratus dignitates, officia ne assumuntur.

Peregrini ad incolatum sine testimonio parochie admittuntur, suspecti habentur, in jus rapiuntur.

Patroni & magistratus territoriorum, flagitia alii laicum iudicem spectantia animosè vindicant. alii

quin imperio & jurisdictione privantor; arbitrariam multam incurrunt.

Inquisitoribus cum in jus vocant, aut in vincula ducunt subsidio sunt. si ad persequenda ea, quæ ad Inquisitionem spectant, concurrere velint, admittuntur. Procuratores fisci negligentibus, & dissimulantibus dicam scribunt.

Archiepiscopi, episcopi, archidiaconi, abbates, prelati, capitula, vicarii, Officiales, Pontificii judices, atque Inquisitores in sacerdotes hereticos judicia exercent.

Ad perpetuos carceres damnati, vel ad palinodiam admissi, si præterea in edicta deliquerint, seditiosius egerint, aliudve turbulentum peccassint, magistratus publicationem bonorum persequuntur.

Hereticum ad Inquisitores, episcopos, vel parochos deferto. transgressorum edictorum ad magistratus. qui celaverit, fautor habetur, poenâ vindicator.

Delator dimidium bonorum convicti auferto; ita tamen, si ultra centum libras Flandricas in bonis non habuerit. eorum quæ amplius centum in bonis fuerint, dimidium percipito.

Qui conciliabula, & conventicula indicasset, si particeps fuerit, impunitatem ejus rei habeto. si non fuerit, dimidium bonorum centenarii, decimamve eorum, qui centenario majores erunt, auferto.

Judices provinciales de his delictis cognoscunt. magistratus municipales si prævenerint, judicium exercent. bona tamen principali fisco addicunt, deductis impensis. salvo tamē jure XII. Cal. Decemb. MDXLIX vassallis præscripto.

Pœnas legum arbitrari, vel mitigare fas non est, qui faxit, dignitate, & officio privator. ad magistratus, & honores inhabilis esto. pœnam arbitrariam incurrito.

Fugitivi, & contumaces pro convictis habentur. qui pro fugitivis Imperatori supplicaverit, ad publica munera, ad honores, ad postulandum indigneus esto.

Artem typographicam sine veniâ ne exerceto, nihil sine facultate Ordinarii prelis committito. Qui secus faxit, & illicita impresserit, pœna sectariorum plectitor: si licita; exilium, & quinquaginta libra pœna sunt. domini pro familia tenentor. famuli extra officinam heri ne imprimuntor.

Facultatem imprimendi, nisi boni nominis, nemo impetrato. Qui facultatem impetraverit, juramentum prestat, nihil extra provinciam, citrà censuram excusurum. nomen, & domicilium, simul & compendium diplomatis libellis prefigito.

Ante distractionem librorum, Ordinariis aut vicariis exemplar transmittito. sin secus, arbitraria pœna plectitor. Bibliopola sine facultate ne sunt. librorum non privilegiatorum quæstum ne faciunt. Editiones extra provinciam excusas ante censuram Ordinarii, aut vicarii ne prostituunt. alioquin si illicita distraxerint capitale esto. si licita xx. Caroli pœna sunt.

Boni nominis bibliopola sunt. in hæc leges jurant. extra civitates ne habitant, neve distrabunt. inventarium licitorum, & illicitorum librorum in officina

officina habento, vel centum Carolis mulctantur. Magistratus municipales, cum eruditioribus bis quotannis officinam scrutantur. bibliopola magistratibus officinas aperiunt. præter bibliopolas nemo venundato.

Ludum litterarium sine venia magistratus & parochi, vel eorum quibus hæc provincia mandata est, nemo aperito. noxa XII. Caroli sunt. iteranti, poena dupli, cum exilio. boni nominis professores sunt. libros ab universitate Lovaniensi præscriptos juventuti prælegunt.

Harum legum æterna auctoritas esto. ac ne in oblivionem veniant; singulis trimestribus publicantur. magistratus, si omiserint decem Carolos fisco præstanto. secunda culpa duplo plectitur. tertia poenis legum tenetur.

Ac ne tum quidem omissum, quin multa, & diversa Antverpienses quærentur. Terrebat illos præcipue quod cum inquinatis hominibus miscere hospitium, & inire commercia vetabantur. Igitur Cæsar VII Cal. Octob. MIO L. leges suas ad ultimum interpretatus, hæreticos in fraudem legum tantum, alienandi jus non habere edixit; advenasque passim hospitio suscipi posse, si nihil irreligiosius, aut seditiosius dixerint, egerintve. Sic tandem ei rei pacem paravit, quoad sequens temporum malignitas, rursus in edicta consurgeret.

Ergo ut istuc redeam, unde me necessitas paullo longius abduxit; posteaquam litteræ

Regiæ, (quas supra retulimus) à præcone vulgari, & in fontes pœnæ revocari cœptæ; immanè, quantam feralis illa vox excitaverit faciem. non jam solum territa plebes seditiosius fremere: sed & omnis factio nobilium. totaque provincias murmur & infania pervadere, hoc non esse regnum exercere, sed tyrannidem, cum alijs mortem, alijs exilium, omnibus metum prætextu violatæ religionis intenter Rex Philippus; ut singulorum bonis re vera inhiet. non se adeo stolidos, ut ignorent, quæ sint officia principis, quæ populi. debere se obsequium, cætera liberos solutosque. Proinde si pergeret ille tentare, quæ extrema sunt in servitute, inventurum qui armata opponent corpora sua, bello honestius, quam licetorum manibus perituros. Hæc & ejusmodi per cuneos, ac conventus promiscue jactabantur. Nam plerique re vera credebant Hispanicæ Inquisitionis adferri initium.

Eodem tempore Maria Portugalia Regis filio genita, in Belgium venit. Alexandro Farnesio Gubernatricis filio paullo ante desponsa; & ad eandem accersendam comes Mansveldius unà cum familia in Portugalam concesserat. Nuptiarum dies pro magnitudine fortunæ apparatibus insignis, multos mortales exciverat. Nam & pater Octavius magna Italorum iuvenum manu advenerat. ac ne studio magnificentia Belgæ vincerentur, cultu ad
pom-

pompam exacto, hastiles ludos ad invidiam instruxerant. Mensis November erat. in hoc ultima dies S. Andreæ sacer, magno honore aurei velleris equitibus colebatur. Quippe patronum eum majorum pietas huic Ordini præscripserat. Cum igitur solita sacrificij solemnia ipsos proceres cum reliqua nobilitate corrogassent in templum; Præses Viglius Ordinis Cancellarius pro concione exponere cœpit; Splendidissimum hunc Ordinem, haut alia causa cœpisse originem, quam ut religionem & concordiam, maxima regni præsidia, Proceres alerent. Basim, & fundamentum reipublicæ religionem esse. sine illa humanarum rerum regimen stare non posse. tutelam ejus omnibus incumbere; ac in primis Principibus viris, ad prodendum in vulgus exemplum. Cæteros mortales Regibus subjici. Reges autem Ecclesiæ. nec eam esse aliam quam Romanam; hoc est, Christi Ecclesiam, quæ à temporibus apostolorum continua serie ab nos descendens, Beatum Andream huic Ordini patronum dederit. Eundem sicuti memoriæ traditur, idolis, sacrificare jussu, Agæ proconsuli intrepide respondisse, se cotidie pretiosissimum corpus, sanguinemque domini nostri Jesu Christi æterno patri in victimam offerre illam esse veterem hereditatem ecclesiæ, ab ipso Christo nobis testamento relictam. multos olim ecclesiam expertam hæreticos: neminem tamen hætenus inventum esse, qui in sacrificium consurgeret, tantique sacramenti veritatem in questionem revocaret. Hanc primum ætatem oppugnasse sanctissimum mysterium. Nec habitura
fuisse

fuisse commenta illa tot sectatores, nisi accessissent studia Principum, privatis respectibus cuncta novantium. Non Reges Angliæ, non Germaniæ principes amore divini cultus professiones illas amplexos esse. alios, ut licentius indulgerent voluptatibus; alios, ut lautis sacerdotum patrimonijs implerent ærarium accessisse huius discipline. Gallorum denique Proceres ambitione flagrantibus, aulaque infensos, quo factioni suæ vires, & in æmulos potentiam quærent, præbuisse se tumultuantibus duces. breviter, si à principibus mutata religionis causam exigas, haut aliam reddituros, quam ut rationibus politicis, ad cuiusque affectum, pro larva serviret. Hinc vero tabem illam cepisse incrementum. quæ apud nos eo proclivius erui possit, quod intra obscurissimorum hominum ingenia adhuc absconderetur. Et hanc potissimum sollicitudinem ad Proceres spectare, aurei velleris sacramento obstrictos.

A plerisque effuso risu excepta est oratio; interrogantibus ecquas adhuc haberet aniles fabulas, qui modo de sancto Andréâ vanissima commenta, somniaque recitasset. Quæ ex eo hic inferui, ut corrupti sæculi mores noscitantur. Quippe nobilitas in segnitiam, torporemque resoluta, necut olim intenta ad martem, pascebat animum peregrinationibus. Ac specie studiorum Genevam transiens, dum bonas artes, & civilia investigare crederetur; pravorum ritus, turbidosque mores in patriam referebat. Hinc pristinatorum sacrorum fastidio laboravit. Numen denique

con-

contemnere cœpit. de quo ad ultimum nihil certi habuit.

Circa idem tempus, Svartenburgius, Hollius & Westerholtius Bruxellis agebant. Germani principes erant. Sed à sensu majorum abstracti, laceſcebant subinde cavillis patientiam Procerum, & si in eum modum incesſerentur, ferro se libertatem afferebant ulturos. furiosi turbines ad discutiendum composita, per quorum etiam amicitiam Belgæ fidentius scelera audebant. Et mox omnia in turbas vergere. Provinciarum Gubernatores concordī voce denuntiabant Gubernatrici, non velle se, & si maxime vellent, non posse tamen Inquisitoribus administrare subsidium, aut invidiosissimarum legum exercitium admittere. ita induxisse in animum, si obstinatius pergeret ipsa mandare, quæ communi officerent libertati, continuo se magistratu abdicaturos. Brabantia Ordines apud Provinciale Concilium (Cancellariam ipsi nominant) exponerent libello, non esse fas ecclesiasticis in Brabantia incrementum accipere, aut extra pristina tribunalia in jus vocare. easdem leges sacramento Regis sancitas esse, proterique, quoties contra solitos mores inferretur Inquisitio. Proinde ut revocaretur mandatum, quo magistratus civitatum Inquisitoribus adesse jubebantur, orare. Trepidante consilijs Curia, consultatio ad Gubernatricē rejicitur. Et illa quidem

quidem attonita, primò, & ante omnia Inquisitorum Lovaniensium sententiam exploravit. cum illi nescio quid inordinatum promississent; Brabanticæ Curia senatores, cum Privata Curia, atque una Proceres in consilium adhibuit. Tres fuere sententiæ. Prima Cancellariæ, & illa obscurior. singulis non satis adhuc audentibus invidiæ se offerre. Post apertius suffragari jussi, Inquisitionem hæcenus Brabantis insolitam pronuntiant. edictis, & legibus non inusitato ejusmodi remedio compellendos esse hæreticos ad officium. Privata Curia censebat Brabantos Inquisitioni obnoxios. Sed Proceres statim Cancellariæ assentiebantur: posteriorem sententiam ut duram rigidamque reprehendentes, alteram illam laudabant, tanquam moderatam, aptamque tempori; & quod equum esset credere, cum de interpretatione legum quæretur, leges ipsas tractantibus. Orta ergo est & tertia sententia. Nam cum cæteræ curiæ hoc amplius decernerent, referendum esse de toto negotio ad Regem; Proceres econtra vociferabantur, *Non esse nunc tempus respiciendi ad tam serum auxilium. Imo confestim, & sine mora pronuntiandum pro legibus patrijs, in quarum justitiam plurium suffragia consentirent. nihil enim Ordines arbitratos, quam negotium extrahi, ut tempore evanescat. Et sine mora Gubernatrix Proceribus accessit, cujus imprudentia*

con-

consilij, sequentium malorum eventus explicuit. Mox quippe cæteræ provinciæ idem postulantes, non expectato Gubernatricis imperio universis Inquisitoribus adimebant jurisdictionis ministerium. Inquisitores vero paullo ante à Gubernatrice ad constantiam severitatis animati, jamque attoniti, incertique quid agerent, vanis querimonijs in aula exprobrabant, compelli se ad intensionem officij, cujus potestas à magistratibus destituta, sine auctoritate, & formidine, imo vana, & ridicula relinqueretur. simul omnes parati Inquisitionis munia deponere; nihil aliud retulere quam verba, & voces, & adulatoria aulicorum fastidia. ambigua semper Gubernatrice, reliquisque occultè adversis.

Quæres vivendi licentiam palam solvit. populi mores, studiaque labefactavit. At nihil æque publicam acceleravit calamitatē, quam turbulenta colloquia, quibus per multos hostice dies, non solum otiosa, segnisque multitudo maledicis sermonibus traducebat Regem: sed & nobilissimi passim viri. quem ego morbum perniciosissimum judico, quando à capite diffunditur. Ergo ex omni parte seditionis materia quærebatur. multis haut obscure frementibus, vindicandam esse ferro libertatem. Atque omnia prorsus audaciæ opportuna dicebant. *Nullum in Belgio peregrinum exercitum. veteranos alieno ære oppressos, perinde querulos,*
quibus

quibus in pace nulla spes reliqua. causam, & initium
ad flagitanda per seditionem stipendia circumspicere.
nec à Gubernatrice ad expeditionē exciri posse, promissis
toties frustratos. Quid tamē si excirentur? nullum ex
metum. qui non integram fidem adferrent, plerisque cen-
turionibus Inquisitionem detestantibus. ceterosque fa-
cile consensuros in scelus, cum Procures, cum tribunos, cum
duces in partibus viderint. Tardum esse peregrinos eluc-
re exercitus. sed nec illos sine stipendio vexilla servaturos.

*Exordium
conjurati-
onis no-
bilium.*

Hos & ejusmodi sermones pronis auribus
plerique accipiebant, expendebantque. nam
& opes reipublicæ accisas noverant, vulgatis,
passim arcanis imperij. Hinc audacia, atrox-
que consilium, & fiducia rerum novandarum,
jam primum nimia licentia, dein conscientia
labentis aulae, & quod negari non potest, no-
vitatibus oblectatae; cujus mores, & ingeni-
um omnis fere regio induerat.

Primum conjugationis consilium Bruxellæ
fuit. sex nobiles ad cœnam convenerant. in-
terque pocula increpantes ignaviam Proce-
rum, quod toties de abroganda Inquisitione
consultando perdidissent operam; atque inde
indignitas animos acueret, tristissimum faci-
nus exorsi sunt. ferendum utcumque erat, et si
non æquo animo, si saltem plebei homines
tanto sceleri præbuissem initium. sex autem
equites conjuravere in perniciem publicam,
& pacem Belgarum, statumque concussere.
nec enim plures in exordio fuisse memoratur.

ut

ut jure miretur posteritas, à tam paucis cœptum, quod tot millium sanguis, nec adhuc satis expavit. temulenti per insolentiam, atque lasciviam suscepere nefanda consilia, ut pari audaciâ jam sobrij, nec minus vecordes exequerentur. Seu compromissum, aut compactum, seu societas (quæ inter malos nulla esse potest) sive potius conjuratio, seu quoquo nomine hoc ipsum quod egerunt, appellandum sit, fide invicem datâ acceptâque, subscribere certæ formulæ. De nominibus auctorum omnium non convenit. Quædam ætas oblitteravit, atque odium partium. ego quoque consultò nonnullis parco, quorum vestigia per annales dissipata invenio. non quod posterorû magnitudinem in majorum maculis, pudendisque imaginibus, offendere metuam. nam quomodocumque hæc scripsero, scio mihi imminere invidiam. nolo tamen erubescant illi, quos jam fastigijs admotos video. quidam enim hodie eâ laborant intemperie animi, ut majorum sive errorem, sive fatalem vecordiam exprobrare non timeant liberis innocentibus. Inimica res tranquillitati publicæ, multisque gentibus civili sanguine per factiones expiata. Ego virtutes, & vitia temporum tradere constitui: nemini vero ruborem exprimere. Cæterum Philippum Marnixium Sanctæ-aldogundum legem foederis in hunc sensum dictasse comperio.

H

Satis

Formula
con iura-
tionis.

Satis constat, quosdam perversos, callidosque homines, insatiabili avaritia, intolerabilique ambitioni, & superbiae suae inservientes, sub falsae religionis umbra, sub publicae tranquillitatis praetextu, perduxisse eo Regem; ut conatus ille sit, contra bonorum suffragia, contra sacrosanctum Deoque & hominibus dictum sacramentum, perniciosissimam Inquisitionem per vim inferre. rem gentibus abominandam, divinisque, & humanis legibus contrariam, infandam ejus crudelitatem, nulla infidelium barbaries, nulla tyrannorum sevitia exaequat. nec ob aliud reperta est, quam in contemptum divini nominis, & exitium publicum. Si quidem jurisdictionem omnem Inquisitoribus transcribit, ceteros in servitutem redigit, civium omnium capita in discrimen adducit. Nemo enim insons futurus est, quisquis vel sacerdotem, vel Hispanum inimicum sibi inveniet, vel scurram aliquem in caput suum subornatum. Nam dicenda causa potestas, omnisque defensio reis adimitur. Hac ergo revocamus ad animum. & officij nostri ducimus imminentibus succurrere malis, corporaque & facultates nostras praedae eripere: ne praetextu violatae religionis innocentium sanguine calumnia passatur. Itaque pulcherrimum facinus contracta societate aggressi sumus, gravissimisque obsecrationibus obstringimus mutua capita, nullam nos Inquisitionem in Belgio passuros, nec ullam rem quae eo pertineat, quoquo titulo adumbratam, sive Inquisitio, sive visitatio, aut edictum, seu quocumque

que alio nomine appelletur. sed econtra sublaturus, atque eradicaturus eam funditus, tanquam fontem confusionis, & iniustitiae. Obtestamur interim haut alio hac respicere, quam ad honorem gloriamque divini cultus, & amplitudinem Regis, ac salutem publicam. ut salubri aliquâ ratione popularibus discordiis obviare liceat. Proinde Deum in testem accipimus, non commissuros, ut Inquisitio, vel edicta nostrorum quempiam lacefant. ceteroqui corpus, & bona oblaturus in ultionem. sed nec ullus color, aut occasio, nullus titulus, aut causa, ad excusationem proficiet, quo minus ad auxilium quisque confluere debeat, etiamsi rebellionis crimen contractum obtendat. Nec enim rebelles dici possunt, qui gloriam quaerunt divini nominis, Regisque majestatem tuentur, & salutem publicam; qui bonorum curam gerunt, uxoremque, & liberos, & familiam vindicant ab injuriâ; in quorum tutelam Deus, & natura universos obstrinxit. Interea ut sancta hac societas inconcussa semper, & inviolata permaneat, fidem invicem praestamus, ea nos acturos, ratumque habituros, quae statuentur ex communi consilio, vel ex suffragio illorum quibus ea cura mandata fuerit. Creatorem cæli, & terræ, mentium scrutatorem, in testem accipimus nostrarum actionum; sanctissimumque ejus nomen invocamus, precamurque suppliciter, ne cœpta hæc nostra successus destituat. utque per gratiam S. Spiritus ad honorem sanctissimi nominis sui, publicamque

tranquillitatem, & animarum nostrarum salutem dirigere velit. Amen.

Ipsa ferè retuli verba, sicut erant incompta, atque acerba, quantum Latino sermone assequi licuit. Primus deinde Marnixius subscripsit; & si fallat, iratum Deum, hominesque invocat. Cæteri deinde idem faciunt. Hæc enim erat tessera conjurationis. Cæterum ut furori pararent vires, itum inde per provincias, amicos, propinquos, necessarios, familiares, notos atque ignotos, bonos ac malos, in idem facinus concitant. Multi levis animi vitio easdem partes amplexi sunt: pauci consilio. catholici, an hæretici, nullo discrimine. Toti dies comessationibus transgebantur; & ut quemque in contubernium attraxerant, obviam ei ire, 'prensare, amplecti, onerare poculis, præire sacramentum, dextram chartæ ad signandum adducere, dubitantibus exprobrare vecordiam, minis cogere, sic passim, latèque nomina data. & à plerisque tanta securitate, ut ne scirent quidem quid subscriberent, atque interim pigeret exquirere. postridiè verò cum animo suo reputantibus magnitudinem facinoris, non patebat regressus ad pœnitentiam. Auriacus, Egmondanus, Hornanus, Megemus, Bergensis & prætereà multi ejusdem Ordinis, ut auctores, vel participes conjurationis jactabantur, quorum sigta quoque falsò codicillis impresserant.

ferant. hac arte centuriones potissimum, & signiferi in scelus obstricti sunt. in quibus tamen plus amentiae, quam sceleris fuit. Scio quoque Henricum Brederodium, in Ordinariae turmae signiferum strinxisse ferrum, quod sacramentum accipere detrectaret.

Primum colloquium factiosis Bredae fuit. Sub Id. Mart. non uno praetextu cum Hornano, ad Auriacum diverterant, secretum initiuri consilium. Forte autem Swartenburgius, Hollius, & Westerholtius in Germaniam recedebant. Hoochstratanus solemne viaticum abituris instruxerat, in Hoochstratenfi praetorio suo, frequentesque conjuratos convivio adhibuit. Egmondanus, & Megemus eodem veniebant. Cum multo incalescerent mero, trecentos, & amplius nobilissimos viros conjurasse in Inquisitionem & edicta Auriacus memoravit, viresque illorum non immodicè aestimare coepit. Megemus novitatem consilii admiratus; quid? inquit, tam pauci in perniciem publicam? ita me Deus, ducenta florenorum millia permiserit mihi Rex, scurris ego illis caput imminuam. Ut facile appareret abhorreere eum à furiosis consiliis. Sublata jam mensa Auriacus sollicita manu Egmondanum protraxit in secretum, totamque scenam conjurationis aperuit. quacumque tandem mente, Egmondanus inde cum Megemo Bruxellam iter instituit. Promptius

hinc agitatum inter temulentos de summâ
conjunctionis. Auriacum, & Hornanum ar-
bitros fecerant amentia suâ. magna nomi-
na, & momentum partium. Publicis enim con-
silijs incumbabant. Quærebatur potissimum
inermes, an armati; oratione, an libello sen-
tentiam exponerent. vicit mitior ratio, ut in-
ermes, & libello; tanquam jus, forumque re-
spicerent. In dictando libello non unus ali-
quis consensus. sæpius in aliam atque aliam
verterunt formam. Sunt qui Hispanicè con-
scriptum velint. quos ego falli existimo. De
Gallico idiomate plures mecum consentiunt.
quod & publica exemplaria promiscuè præ-
ferunt. apud omnes tamen in hanc senten-
tiam fuisse invenio.

Celsitudini Parmensi.

*Libellus à conjurationis Gu-
bernatrici oblatus.* Belgas venerationi principis sui religiosus sem-
per fuisse deditos, nullus est terrarum angulus qui
ignoret. hanc in primis gloriam nobilibus peculia-
rem genius fecit, fortunarum suarum, vitæque
prodigijs pro salute Principis. Proinde nihil prius
nobis fuit, quam ne, majorum vestigijs inheren-
tes, vinceremur obsequio. Movemur enim causâ
reipublicæ. Aliquantillum invidia subire eligimus,
quam intempestivo peccare silentio, & ad præsens
omittere, quæ ad communem incolumitatem per-
tinent. Quantum summæ rerum collaturi simus,
tempus aperiet. nullum majus à nobis obsequium
exspe-

expectari potest. Quamvis ergo nemo dubitet, haut perperam fecisse Regem, quod servari jussit leges, quas rectis forte consiliis Cæsar edixit: tamen habenda est ratio temporis. ejus condicio, alia atque alia remedia exigit. Eadem illæ leges, ultra priscum rigorem exercitata, multorum motuum hætenus causa fuere. Quas cum nuperis suis litteris Rex non mitigaverit; sed e contra exerceri eas acius jusserit: timemus sanè, ne in gravescentia mala in tumultus exeant. quos funesta terrarum vastatio excipiat. multa cottidiè indicia seditio- nis erumpunt. Iamdiu expectavimus, ut Proce- res, Ordinesve provinciarum hanc in se curam transferrent, atque imminentium calamitatum radicem exscinderent: sed cum hoc illi graventur officium, & in procinctu stet perniciēs, ac ruina publica: unusquisque nostrum muneris sui esse cre- didit, exolvere se sacramento, atque impendentis tempestatis periculum avertere. Satis quippe con- fidimus æqui, bonique consulturum Regem hæc mo- nita. Maximè enim nostra interest. Quoniam ru- ri agentes, & populationibus expositi, omnium pro- ximi habemur, in quos tumultuantium rabies fera- tur. Adhuc si rigorem illum semel admittimus, quem deinceps innocentem Rex habiturus est? non deerunt certè, qui improba præmij spe invitabun- tur ad calumniam: qui prætextu violatæ religio- nis, periculum singulis intentent. quippe accusatis nullum relictum est refugium, quàm clementia, & dissimulatio judicis, in cujus misericordiâ omnium

vita opesque sitæ sunt. Oramus ergo ut obviam
 eas: & pro magnitudine causæ mittas ocyus ad Re-
 gem; ut videat, ne quid detrimenti respublica ac-
 cipiat. Salva illa stare non potest, nisi mala hæc,
 edictorum abrogatione antevertat, & perire leges
 malit, quàm rempublicam. Quamvis denique
 necessitas temporis edicta non rejiceret: justitiata-
 men, & æquitas abrogari postulant. Hujus consi-
 ly rationem reddemus vobis, quotiescumque Rex
 à nobis exegerit. Sed ne officia hæc nostra inimico-
 rum acerbitas in deteriore partem interpretetur,
 tanquam contendamus dominantibus præscribere
 leges, aut Majestati frænum injicere: Placebit
 Regi refringere leges generalium Ordinum con-
 sensu, & ultionem flagitiorum sic exigere. Roga-
 mus tamen Celsitudinem tuam, ut dum expectas
 voluntatem Regis, exercitium interim legum, &
 Inquisitionis suspendas. Quod officij fuit nostri, ex-
 egimus, impendentium calamitatum indicia non
 suppressimus. ne, si quid evenerit tristius, impu-
 tari nobis debeat. Proinde Deum, & Regem, &
 Celsitudinem tuam, ipsum denique Concilium
 Status, propriamque conscientiam testes acci-
 pimus præsentis obsequij. in quo haut alios nos ges-
 simus, quàm fidos clientes, & ministros convenit.
 Ideoque instamus quàm maxime, ut mature sub-
 venias. Offerendi partes Brederodius popo-
 scit. priscis Hollandiæ comitibus stirpis suæ
 auctoribus ferox, atque ore tenus facundus,
 perinde audax, atque factiosus, & ad flagitium
 prom-

promptissimus habebatur. Bruxellæ ad Calendas proximas adesse omnes iussi.

Nihil adhuc de conjuratione in apertum eruperat. Primus Gubernatrici indicium Megemus fecit, ita tamen, ut nec totam aperiret tragœdiæ speciem. Imminere periculum rei-publicæ, flagitio trecentorum nobilium, libertatem religionis petentium; quam foedere inter se per jusjurandum icto, viribusque externis subnixi, mox armati postulatum venirent. Vnde id accepisset, quamvis rogatus, non adjecit. externum sibi nobilem retulisse simulans, cujus nomine abstineret, sacramento pietatis obstrictus. Quippe Megemus, cætera egregius, & in paucis Gubernatrici postea charus, rigorem legum, atque Inquisitionem juxtâ oderat. rarò hominibus tanta virtutum insita constantia, ut meliora semper suadeant exuti affectibus. supra mortales credendus est, qui amicitia, vel odio, animique contumacia aliquando non peccat. optimus tamen ille est, qui minus peccat. Paullò post Egmondanus fœderis exemplar Gubernatrici exhibuit. Nomina conjuratorum, nec omnium prodidit. Secutæ mox sunt ab Auriaco atrociores epistolæ; parari exercitum, duces, & centuriones legionibus assignatos, viginti hominum millia brevi in procinctu fore, colorem quæri discordiis, denique mutationem principis in sermone haberi. Ea se deferre

H 5

quæ

quæ audierit, quamvis gravia, & incredibilia, non omnia tamen ex falso constare. Hæc ab illo ficta, & ad simulationem magnarum virium composita dicuntur, ut amoliretur suspicionem conscientiae, simul & Gubernatrici trepidationem injiceret. Quæ interim attonita, stupentique similis, & jam magis, magisque pavida, reputansque secū quid faceret, quid primum aggrediretur, concilium Procerum quos casus obtulerat, atque eorum quos maximè ducebat idoneos properè contraxit. variantibus sententijs, prope in altercationem res venit. Megemus clamabat; non esse jam tempus certare otiosis opinionibus, & consultando dies perdere. aut delectum, bellūque habendum esse; aut vulgandam religionis libertatem. Sed cum neutrum horum fieri possit inconsulto Rege, & imminentis periculi magnitudo intervallum non postulet: quod reliquum esset, parendum necessitati; hoc est, Inquisitionem abrogandam, atque aliquid laxamenti dandum legibus, impunitate contracti sceleris factiosis promissa. Et huic Egmondanus verbo assensus est: fremente Barlaimontio, vanos esse rumores, & ad terrorem de industria compositos, fieri non posse, ut strepitum tanti exercitus velocitas fama non præveniat, cur metuerent paucorum colluviem, ex seditiosis aliquot pendentem capitibus? momento temporis dissipari posse, cōspirantibus in unum Proceribus. Et si se audirent,

extem-

extemplo insignem aliquem ducem obtorto collo
arriperent. uno, atque altero percusso, quieturos
ceteros. & hoc maxime pertinere ad exemplum.
Non placere sibi abolitionem concedi, ubi nec rei,
nec crimina proderentur. hoc non esse scelera tol-
lere; sed provocare: non componere seditionem;
sed irritare, & spe impunitatis, illecebram peccan-
di porrigere. Gubernatrix ad frequentius Con-
cilium, quod intra paucos dies habitura erat,
rem ex integro distulit. variisque interim co-
gitationibus distracta, potens sui non erat. in-
cautus ad credendum pavor, constantiam ab-
stulerat. quidquid in tristiore parte metus
suggererat, secretâ æstimatione librabat. col-
ligeret copias? alieno ære demersum ærarium.
nervum belli pecuniam esse. sed cui alas, cui
centurias, cui legiones, cui denique exerci-
tum crederet, intimis aulæ suspectis? concla-
matum fore de religione, silentibus inter ar-
ma legibus; & sic bello amissuram, propter
quod bellum gereret.

Erumpens in publicum conjuratio, popu-
lum exspectatione eventus detentum, variè
affecit. prudentissimus quisque nec probare:
nectamen aliud quàm tentationem credere
mitigandarum legum, quæ publicè exosæ,
multis quoque familiis funestæ, atque exi-
tiosæ timebantur. Longè alius vulgo sensus
erat. seditiosissimus quisque increpare pervi-
cacia

caciam Regis ducebat egregium. extitisse viros, qui assertum irent libertatem; qui iura, & leges tuerentur. irent nunc Inquisitores; citarent armatos; nunc torquerent; nunc urent. victam esse tandem, versamque in furorem patientiam læsam. Cæterum acerrima seditionum materies fuit, quòd Erycius Brunsvicensium dux traderetur composuisse legiones, & easdem à Rege conductas, extruendarum arcium, & Inquisitionis firmandæ causâ; rectaque iter in Belgium dirigere. Nec de legionibus dubitabatur, quas nulla probabili causa Brunsvicensis conscripserat, & quorsum tenderent nemo sciebat. Nam & vicinorum Principum securitatem concussit, infidias atque arma metuentium. Quod inter cæteros mortales invidia, id in principibus pro virtute est, suspicio alienæ potentia. Clivia erat, qua Brunsvicensibus in Belgium venturis transitus erat. Cæterum dux ejusdem regionis profecturus Augustam Vindelicorum ad comitia imperii, omnes eos, qui fide clientelæ, aut obsequio ejus tenebantur, arma, & equos parare, atque ad classicum intentos confidere domi jusserat. Hinc fama sine auctore exierat, consensisse eum in conjuratorum facinus. Crebris litteris Brunsvicensem Gubernatrix admonuit, ut ab armis falso Regis titulo sumptis, decederet. & cum proprio nomine impetrare non posset, auctoritatem

itatem Cæsaris nequicquam imploravit.
 Nec ideo tamen mitigatus est populus, cui-
 cumq; famæ credulus. Itaq; varijs criminatio-
 nibus incessebat Gubernatricem, ut falla-
 cem & callidam, vanis & inanibus promif-
 sis, hominibus illudere. sparsa quoque Ant-
 verpiæ scedia, seditiosis referta carminibus.
 incitamenta discordiæ, in urbe sæcundâ
 rumoribus, quibus plebs totis illis diebus
 perquàm dedita erat. sed magistratus impri-
 mis ad lectionem inhorruit. confestim igi-
 tur, & sine morâ in libellorum auctores
 quæstionem exercuit, ingentia præmia de-
 cernens, si quis indicasset. vigilias quoque
 diurnas, nocturnasque intensius habuit.
 stationesque per urbem disponit, nec mor-
 talium cuiquam fidere jussit. Ergo hinc, in-
 de, & undique atroces nuncij deferebantur
 in regiam. Antverpienses ut non apertâ con-
 sensione; itâ viritim descendisse in conjura-
 torum facinus, mandatumque multitudini
 ut imparatam occuparet urbem, & si forte
 arma moverentur à Gubernatrice, ne pecu-
 niam, vel quid aliud, ad usum belli expor-
 tari permetterent. Adhæc Gallos, Anglosque
 pepegisse, non defuturos se conjuratis, si Gu-
 bernatrix ad arma spectare cœperit. Et illa
 quidem de Gallis omnino secura non erat.
 Quippe Hugonotti (Gallicis hæreticis hoc
 nomen fecit sectæ genius) magnis copijs
 Caletum

Caletum intraverant. Zeelandicas moliri insulas, & ob hoc ipsum instruere classem ferebantur, sed artem fuisse postea apparuit. Exoneraturus Gallias suas Rex, seditiosissimam hominum faciem in Floridas insulas jure colonorum ignaram traduxit. Saluberrimo more, & ferè usitato magnis imperiis; ut repurgato populo domi tranquillitas, apud victos munimenta pararentur. Relatum est præterea, Auriaco, & Hornano intercedere cum Conjuratis privata consilia. Dies appetebat solemni Procerum conventui indictus. Nec Gubernatrix dubitavit, Auriacum, & Hornanum litteris in senatum perlicere. Nam si per omnia spreti forent, causam offensæ crederentur accepisse. & jam de conjuratione placidiora omnia acceperat. Vterque quoque abesse non sustinuit. Itaque VI. Cal. April. præter eos, in curiam quoque ex optimatum numero convenere Egmondanus, Arschotanus, Bergensis, Megemus, Arenbergius, Hoochstratanus, Lignius, Montignæus, Barlaimontius, & Hachicourtius. Privatae curiae senatores, unà cum Bruxellio pariter adsciti sunt. Multis diebus assidui in eo fuerunt, quid statuerent de Inquisitione & edictis; in hanc, aut illam partem suffragia variantes. Multi pro legibus stabant. Plures mediam sententiam eligebant. Alii leges omnino detestabantur. E quibus Auriacus ita disseruit. *Vtinam in*

prin-

principio credidisses nobis. suaseramus si morbi sa-
 cratiam ponere velles, uterere potius aliis artibus,
 usque mitioribus, quam metu mortis contamina-
 tos in desperationem adduceres. Omnes ut vides e-
 iusdem animi sumus. religionem Catholicam sal-
 vamus volumus. & si integritas ejus sine ope Inqui-
 sitionis retineri non possit; agendum digna hac est,
 cui fortunas impendamus, & spiritum. sed ut modò
 audisti, longè nobis diversa sententia est, tolli er-
 go debet tot malorum seges atque materia, ut nos
 periculo liberet. Inquisitionem tamen rectè distin-
 xit, quisquis paullo ante duo ejus genera consti-
 tuit; Papalem, & Episcopalem. priorem illam
 quia possumus, habere desinamus: alteram enim
 omnino non possumus; nisi ut episcopos extermini-
 mus sedibus, quorum esse munus nemo ignorat, in
 cujusque mores, & genium, vitiaque inquirere.
 Et hoc ipsum, quidquid est, Inquisitio est. Ne-
 que tamen illa est, quam nefaria voce perstringit
 populus. Papalis illa, seu Romana, sive Hispanica,
 seu quovis alio nomine dicta, illa tamen sola in fa-
 stidium venit, questusque, & odia hominum prope
 in tumultum concitat. Quid igitur ea opus est no-
 bis, quam multis gentibus deesse video? Pristinus
 rerum status, plerisque Gallia, & Germania popu-
 lis nihil ad constantiam obfuit. satis erit mea sen-
 tentia, si pastores curam intendant, si episcopi offi-
 cium impleant suum. Nam & salva Regis pace,
 Papalem adimi posse sat conjicio. Ille enim cum
 ad te scriberet, nihil se ex vetere more mutare
 velle

velle adjecit. Ante Lutheri ortum Inquisitionem
 Papalem nemo noverat. Imperatoria Majestas
 primus induxit. at cum otia retur Ecclesia, cum
 torperent episcopi, cum sorderent sacerdotum
 mores; breviter, cum tempora exigerent. Nes-
 cio tamen; utiliusne Caesar, an periculosus fece-
 rit, quod leges publicas, hoc est; fundamenta repu-
 blica concusserit. Interim alia est hodie imperij
 facies, alius dignitatum aspectus, alius rerum ordo.
 Provincias aspiciat, tot episcopis, quot opulentis
 fere civitatibus instructas. Ecquid mirum, si ad
 saculi nostri genium remedia exigimus? Medi-
 ci non nisi agrè ad tristiora recurrunt. omnia
 prius experiuntur, antequam ad usum veni-
 ant. nondum deplorata res est, & consumpta
 remedia. Periculose status bene constituti leges
 vertuntur. Imitandi sunt periti medici, qui acer-
 biora medicamenta suavi temperant mixtura,
 & stomacho nauseantis accommodant. leni-
 tate, non rigore opus est nobis. videmus fastidi-
 um populi. mitigandum hoc est, ne (quod abomi-
 nor) in seditionem exeat. Quod ad me igitur
 attinet, magnopere censerem, hoc esse tempus,
 quo Inquisitionis exercitium differre oporteat.
 quod sine cujusquam fraude facere licet. Inquisi-
 tores ab hodierno Pontifice diploma non habent,
 sine quo hactenus illorum nemo jurisdictionem ince-
 pit. & ipsi quoque fato Pontificis, mandatum suum
 extinguere existimant. hac de Inquisitione mea, nec
 (ut vides) sola sententia est. De edictis vero quid
 judi-

judicem, jam antè multa audisti, & plura nunc in
contemplationem veniunt. Nihilominus Viglius per-
veniendum putat ad gladios. aliter sectarios, ait, tolli
non posse. Et ut verum fatear, ea sententia olim plu-
rium fuit. sed ego illam conditioni temporum, non
prudentiæ imputo. Vsu rerum compertum est, exqui-
sitorem quamque crudelitatem, magis esse sectarum
illecebram. Nam qui novæ religioni accedunt, ita ple-
rumque affecti sunt, ut à Deo traductam putent fi-
dem suam, atque unam præsentì mortì pervicaciam
anteponant. Proximis annis multi professiones illas
amplexi sunt, haut alio vitio, quàm quod in perituris
constantiam mortis attoniti admirarentur. Rectè
eos credere debere ducebant, qui ob hoc ipsum quod
crederent, corpora sua, (quæ utique non oderant) sup-
pliciis offerrent in pignus, & infanda tormenta lati
exciperent. Hoc in Gallia, hoc in Anglia, hoc a-
pud nos denique crudelitas profecit, ut plures de no-
vo reos faceret. Primi quoque Christiani jactare sole-
bant sanguinem martyrum, semen esse Ecclesiæ.
Proinde Iulianus Imperator, ut eos sibi invisos fundi-
tus erueret, mitius habuit. & sanè plures ille pace, &
otio à fide abstraxit, quàm priores illi ferro, & san-
guine. Non est gladio jus in animum. Iudeorum
pervicaciam nullus unquam Regum excusit. Ani-
mi viribus debellandus est animus. Quàm atrociter
hæresis Græcorum concussit imperium? ferè tamen
Cæsares exilio contenti fuere. Nec Constantinus ab
Ario, Constantius ab Aetio, Theodosius à Ne-
storio

storio graviora exegit supplicia. & hic tamen tristis-
 simas pœnas legibus sanxerat, ut terreret noxios, quo-
 rum interim nemo gladio periit. ubi jam sunt A-
 riani, quos non unum regnum, non unum impe-
 rium, fere dicam, non unus capiebat orbis? secu-
 ra segnities, & non irritata vetustas universos ex-
 tinxit. Omnis hæresis hoc in se habet, ut exoriens
 tollat supercilium: simul vero atque exuta novitas
 est, sibi relicta, & nullo cogente sponte excidat.
 Contenti sumus pœnis, quibus tanti Imperatores fre-
 gere flagitia, nunquam tutius quàm per exempla pro-
 gredimur. Nova & inexperta cum periculo inci-
 piuntur. Carolus Cæsar anno M D L. sollicitanti-
 bus provinciis de rigore legum quædam detraxit,
 sicut Rex Philippus proximè meditabatur. benigni-
 tatem ejus Episcopi deterruere. an rectis consiliis,
 ipsi viderint. Ego interim leges pro moribus tempo-
 rum flectendas judico. vincemus scelera, si non vici-
 rint. Nam ut omnino esse desinant, vix equidem fie-
 ri posse existimo. Nascituræ semper hæreses A-
 postolus prædixit. Demus verò leges illas optimas esse:
 quid jam tamen proficient? In plures contagio serpsit,
 quàm citari possint singulorum nomina. quid si, dum
 intentos jugulo suo viderint enses, ad insaniora ne-
 cessitate adigantur? Ex parva scintilla magnum
 sæpe ortum est incendium. Haut aliis initiis Galli
 in seditiones secessere, cum quibus conjuratos intelli-
 go sociare consilia. Placandi ergo aliqua ratione sunt
 nobis, si pacem retinere volumus. Quod inpresen-
 tiarum

tiarum dedit, tutum est consilium. quæ vobis optima videbuntur Deus secundet. Nemini mirum videri debet, tantam in illo principe eluxisse cognitionem philosophiæ. Ex Balduini colloquiis hauserat. His ille artibus rempublicam componere susceperat. Libratis ergo hinc, inde rationibus, media placuit via, hoc est; derogare aliquid legibus, quas nec salva pace retinere poterant, nec salva religione abrogare. Dein conjuratis respondendum esse censebant, quod Inquisitionem non habentibus, nullam inferrent: habentibus, interim exercitium ejus mollirent, quoad de voluntate Regis redderentur certiores. moderationem legum Gubernatrici & Proceribus curæ fore: nec laturos alias, quam quas consensus Ordinum comprobasset communi suffragio. Nec mora Gubernatrix Privatam curiam, primo quoquo tempore novi edicti formulam componere jussit.

Dum hæc aguntur, rumor curiam penetrat, venisse in urbem conjuratos. Brederodius cum patris appulerat. cæteri postridie successuri ferebantur. Et hoc nuncians alius supervenit. Rogare gubernatrix cœpit, quid auctores sibi fierent, utrum appropinquanti multitudini occluderet portas urbis, an potius in tutum secedens furentibus se eriperet. Egmondani sententia abhorrebat à fuga, vio-

landisque ijs, qui ad tribunal decurrerent. Quem intuens Barlaimontius, quin imò inquit, compleamus curiam armatis, & universis trucidatis tam effusam vindicemus licentiam. Auriacus negabat se commissurum, ut instat barbaricæ feritatis damnaret, quos nondum constaret esse reos. multos eorum sanguine, vel affinitate sibi permixtos. si supplices venirent, quare non liceret his, quod promiscuè omnibus licet? si inermes, nihil esse quod formidarent. Quidam censebant occultè hortandos conjuratos, ut singuli, & sine turbâ venirent in oppidum, vel provinciarum rectoribus libellos porrigerent.

*Conjurati
in curiam
prodeunt.*

Non intererat Conjuratorum quid decerneretur. cogi ad obsequium non poterant. In urbem recepti, Nonis April. progrediuntur in curiam. bini ac bini longo ordine procedebant. Diceres pompam funebrem ducere. De numero scriptores non consentiunt. trecentos fuisse multi tradidere, plures alii, pauciores nonnulli constituunt. Ego in litteris Gubernatricis ducentos invenio. Egregium agmen splendorum equitum, nec inania nomina præferentium. Eminebant inter illos Ludovicus Nassovius cum Brederodio, syrma claudentes; altisque spiritibus inflati, & non vulgari specie, omnium oculos in se attraxerant. Ingens turba densis

ruebat

ruebat agminibus in spectaculum, expectatione suspensa. Pauci ex plebe hoc conspectu movebantur. Ignari adhuc quantum feralis illa vecordia conflaret incendium; cuius calamitas maxima ex parte in se redundaret. Frequens eo die Concilium advocatum erat. admissisque in conspectum conjuratis Bredodius uno genu procumbebat in terram, vultuque elato, post officiosæ dimissionis venerationem hæc verba locutus est: *Domina, Nobiles hi, quorum numerum vides, gravissimis de rebus, & ad salutem publicam pertinentibus, ad te libellum adferunt. plures idem facturi erant. sed sua cuique ratio adesse non patitur. Providere tibi placeat, quæ putabis in commune conducere; atque æqui bonique hæc consulere.* Dein porrexit libellum, & ceterum, *Domina, inquit, quidam actis nostris obrectare ausi, egere negotium calumnie. turbas, seditiones, & quod atrocius est, mutationem status moliri nos differunt; fœderaque cum alienigenis contrahere. Indigna prorsus animo nostro cogitatio & sacramento adversa. Rogamus ergo delatores renunties; & ad quos tantum pertineat facinus, ut pervestigato scelere debitas pœnas à noxiis exigas. Gubernatrix accepto libello ad Concilium relaturam se dixit. iussitque in vesperam opperiri responsum. Dein marginibus libelli ex procerum consilio adscripsit; Legatos se missuram ad regem. in ingenio ac benignitate ejus fiduciam ponerent. se quoque interposituram officii sui*

*Oratio
conjuratorum
libellum
offerentium.*

ministerium. De mitigandis edictis jam multo antequam Proceribus egisse: & in promptu esse formulam, quam destinaret Regi. pro certo haberent non displicentiam eam provinciis. scire utique & ipsos, quam in potestate sua non esset, intermittere Inquisitionis, legumque munia, vel provincias ex ea parte exleges relinquere. contentos esse debere, quod de postulatis eorum ad Regem scriberet. Daturamque operam, dum responsum opperiantur, ut Inquisitores, & magistratus providentius, modestiusque se gerant, nec querele causam cuiquam præbeant. Eos quoque se mores ab illis expectare. Considerent itaque, Inquisitionem se non illatam his provinciis, quibus hactenus insolita fuerit. & hoc esse, quod Brabantis nuper rescripserit. ad qua impetranda eo proclivius operam, curamque impenderet suam, quod ab omni mutatione religionis alienos eos intelligeret. Tenebrante vespere conjurati revertuntur in curiam. recepto libello, rescriptum tumultuantibus magnopere displicuit. Et certe expectatione minora consecuti fuerant. Itaque preces repetere statuunt. Et quoniam fatalis quædam amētia pervagabatur provincias, multi cottidiē deficiebant ad illos. & qui prius sociaverant consilia, plures jam aderant. Culenburgius quoque simul intervenit, magna nobilium juvenum manu stipatus. VII Idus. Apr. eādem pompā rursus iter in curiam dirigunt. Admissi in conspectum, magnas, inquit Brederodius, debemus tibi gratias, Domine, quod

his quæ fecimus rectè sentias, nec protelationibus ul-
tis responsum moreris. ceterùm si ambiguam volun-
tatem tuam, nonnihil liquidiorẽ effeceris, nihil est,
quod debeamus amplius optare. Nam Inquisitionis,
legumque arbitrium, non esse tuæ potestatis, longè antè
cognovimus. Interim tamen, dum desideria nostra
perferuntur ad Regẽ, sine cunctatione concedere potes,
ne Indices, vel Inquisitores suppliciiis quemquam con-
ficiant. Leges quas ex suffragio Ordinum laturus est
Rex, non tantum summa fide custodiemus: sed & om-
ni ope nitimur, ut eadem sanctitate ab aliis colantur.
Si quos nostrorum seditionis noxa, contactos existimes,
per nos licet supplicia expetas. Hæc coram testari
voluimus, ne si quid fortè acciderit tristius, nobis
imputes. cùm fidem non habueris instantis periculũ
discrimen denuntiantibus. Oramus itaque ut cuncta
referas ad rempublicam, pro qua & corpora nostra of-
ferimus, nec recusamus occumbere. Ad ea Gu-
bernatrix, rescripto contentos esse iussit. ma-
jora impræsentiarum præstare non posse. Ex-
aratas esse litteras, quas magistratibus, In-
quisitoribusque transmitteret. Has deinde
recitari eis curat. monuitque ut litarent
modestiae, nec quemquam ultra in socie-
tatem admitterent. Curia egrediens circum-
fusus rogabat Proceres, nunquid sibi iratio-
res viderentur Conjurati. Quid? inquit Bar-
himontius, securam ego te efficio. non
est, quod Geusios illos extimescas. Quæ vox

ab astantibus excepta, causam nominifecit, ut dicemus postea. Multi variant in tempore, & ante oblationem libelli vocem illam emissam affirmant. Nec refert quando. de facto non ambigitur. Conjurati autem blandis vocibus castigati, coibant ad epulas, quas Florentius Pallas Culenburgij comes universis instruxerat. Multi se omnis ordinis applicuere convivio. Adulta jam cœna poculis certare incipiunt. strepituque confuso perforabat triclinium, & in diversa trahebatur alacritas. Ex his bacchantium nescio quis, & ipse insigniter madidus, Geusios se per amaritudinem cavilli appellatos proclamat. arreptoq; protenus ingenti scypho, Geusis libavit. exhausto eo ad umbilicum perpetuo spiritu, eia vivat Rex, vivant Geusii vociferari cepit. sed & eadem lege circumferri craterem, & singulos haustus pari clamore prosequi iussit. Omnes incaluerant mero. tam ministri, quam convivæ in furorem solvebantur. non clamoribus, non poculis temperabant. Ita res in serium versa est. Et inde nominis originem secta invenit, quæ initio sui modica: nunc Regis sui vires, & imperium quassare notumuit. Scurras, & mendicos Belgæ *Geuten* appellant. ductam à Gothis vocem plerique conjiciunt; quorum barbaries atrocinantibus similis, nomen gentis posteris ignominiosum

niosum fecit. Nos hæc curiosis ingeniis scruta-
 tanda relinquimus. Igitur in hunc modum
 bacchantibus, Hoochstratanus supervenit à
 Gubernatrice. Explorare jussus erat, an in
 fide se mansuros polliceri vellent. Sed à lym-
 phantibus intrò abripitur. credebat ludi-
 crum agi. verticibus capitis alternatim ob-
 versos imponebant galeros, manticam cir-
 cumstantes quam Brederodius è lacunari su-
 spenderat. perque vicem in sedem tolle-
 bantur. ubi inter solemnem aliorum voci-
 ferationem exsiccato scypho, per panem, fa-
 lemque, & manticam, inconstantiam fœ-
 deris sacramentum præstabant. Postero die
 ebrietate excussâ nihil saniores, abradi men-
 tum jubent. subcineritios cultus sibi indu-
 unt, ligneasque scutellas de circulo galeri
 suspendunt. prorsus, ne quid differrent à
 mendicis, quorum nomen assumerant, habi-
 tumque, & mores imitabantur. Aureum
 numisma de collo demittunt. duraturi fœ-
 deris tessera erat. sine qua suorum quem-
 quam prodire in publicum nefas sanxerant.
 In uno latere Philippi Regis imago emine-
 bat, vibrantibus oculis animata, crispisque la-
 bris, & in tumorem surgentibus, ut Austria-
 cum agnosceres. Extremitates vero percur-
 rebat hæc inscriptio FIDELIS REGI. Al-
 teram faciem duæ asperabant manus, impli-

catis inter se pectinatim digitis porrectæ, tanquam in fœdus concurrerent, exprimentes fidei signum. De pollicibus pera dimittebatur, pendentibus funiculis constricta. in ambitu ejus eminentibus litteris eælaturum erat, **VSQVE AD MANTICAM.** Inde duos ex suorum numero, in eum modum excultos, ad Gubernatricem adornant. Necessitatem fœderis excusatum ibant, in quod publico se compendio adaectos, nihil adversus numen, Regemque decretum dicerent. proinde ut aperta professione placere sibi testaretur, instanter petebant. Ad tam perplexæ interrogationis insidias; Ego, respondit Gubernatrix, hujus utique causæ iudex non sum. tempora nos erudient, utrum recte, an perperam feceritis. Satis ostendens, promptam tantæ turbæ lasciviam admodum sibi gravem esse. Et hoc ipsum quoque Conjurati senserant. Duodecim igitur præfectos constituunt. Eos vulgus per cavillum, ex numeri similitudine, Apostolos vocabat. Cæteris domum remissis, soli illi ad sollicitandam promissorum fidem Bruxellis relinquuntur.

Inter quæ privata curia novi edicti tabulam Gubernatrici repræsentavit. illa vero excutiendam tradidit Procerum Concilio. Auriacus cum suis, ita legibus illis assensus est, si

est, si ex templo ferrentur. Privata curia in contrarium incubuit, & Gubernatricem traxit in sententiam suam, auctoritate Regis opus esse dictitantem. Hinc inter eos orta contentio est. Et Auriacus ingentē iram concipiens animo; intelligo, inquit, suspecta esse concilia mea. Neque Regi opus est amicis, quorum damnat fidem: neque mihi gloriosum pro fastidiente principe certare obsequio. Ego me deinceps reipublicæ subtraham. Nec diversa ab his Hornanus dixit. Egmondanus vero, ex medicorum præscripto Bajas se Aquisgranenses petere iussum obtendens, paucorum mensium rogabat inducias. Hanc rem Gubernatrix graviter tulit. inter tot pericula, querebatur se destitui. Precibus deinde Auriacum aggressa, & si nec meo, inquit, nec reipublicæ nomine movearis; saltem ne suspicionem conscientiae vulgo facias. Ludovicus Nassovius ac Brederodius foverūt apud te jura hospitij. & hoc palam, atque in ore est omni populo. Quid igitur existimabit cum te quoque hinc proreptum, & contumacius abstinere curia viderit? nonne ut princeps conjurationis habearis, aut particeps? Ad ultimum abire perseverantes verbis terret, culpæ eos substituens, si quid detrimenti infunderetur reipublicæ. deinde iterum ad preces conversa ut manerent expressit. Post hæc Bergensem,

sem,

sem, & Montignæum in Hispaniam decernit. Acceptum utrumque conjuratis noverat, Inquisitioni, legibusque juxta infensum. sed ne vacua rectoribus gubernacula relinquerent. In locum Bergensis, Philippum à Sancto-aldegonda Noircarmij dominum Hannoniæ Valencenisque ad tempus suffecit. Eadem lege Ioanni Casteleto Mailbasij domino Tornacum attribuit. Novi quoque edicti exempla distribuit rectoribus provinciarum, tradenda Ordinibus. Ejus forma talis erat. *Religionem, quam catholicam ne doceto. functionem Ministerij nemo exerceto. noxios libros ne conscribito. domum conventiculis ne aperito. turbas ne concitato. catholicos ne offendito. Qui horum quid faxit, & poenitens fuerit, gladio plectitor; si contumax, laqueo exstingitor. bona damnatorum eatenus publicantur, quatenus per leges municipales licet.*

Qui hæresim contraxerit, & horum nihil fecerit, si coram episcopo renuntiaverit, fraudi ei non esto. si non renuntiaverit, relegator. bonis interim fruitor, alienandi, aut testandi facultatem ne habeto. catholici intestatis succedunto. Si proscripserit publicam vel religionis tranquillitatem turbarit, bona amittito.

Anabaptistæ poenitentes, & alterius noxæ non comperti, arbitrio judicis, citra mortem puniuntur. contumaces exilio bonisque amissis coërcentur.

Relapsi

Relapsi qui non maledixerint, publicatis bonis provincijs cedunto. qui maledixerint, ultimo afficiuntor supplicio. Anabaptistæ relapsi sine discrimine damnantor ad laqueos.

Qui dolo malo seditiosos, aut contaminatos libellos sepius excuderit, pœna Ministrorum tenetor. si rarius, exilio plectitor, & arbitrio judicis. Qui duntaxat luccicausa fecerit, extra ordinem coërcetor.

Disputationem seductionis causa frequentius instituere capitale esto. Rarius, animique gratia, arbitraria pœna.

Qui vetitos legerit libros; qui legendos alteri exhibuerit; qui vetitas imagines pinxerit; statuas finxerit; aut horum aliquid habuerit; qui interfuerit sectariorum conventiculis, pro conditione criminis, & personæ plectitor, judicis arbitrio.

Qui illicita conventicula prodiderit, si particeps fuerit, impunitatem habeto: si non fuerit, dimidium bonorum, quoties non excefferint sexcentos florenos, auferto: quoties excefferint, quartam partem percipito.

Peregrini in urbes vicosque, sine pastoris, aut Magistratus testimonio ne admittuntor. hæc lex tamen peregrinos mercatores non teneat, si modeste se, ac sine cujusquam offensa gesserint.

Regij judices, inferioresve magistratus, & vasalli in reos animadvertunt. sin secus; honoribus, muneribus, feudo privantor.

Magistratibus, & territoriorum patronis, revocandi domum jus non esto.

Si cui

Si cui noxa indulta fuerit; ad honores, & magistratus inhabilis esto.

Qui suspecti promuntiati erunt, restitutionemque impetraverint, ad munera & honores admittuntur.

Quamvis extra territorium relegare non liceat, quisquis tamen ob heresim proscriptus fuerit, universis provincijs cedito.

In typographos, bibliopolas & ludimagistros haut diversa à superioribus legibus statuebantur. Vnus mensis deliberandi causa datus est magistratibus. post illum sententiam remittere jubebantur. Prolixiusque spatium Gubernatrix indulserat; quod interim aut scripturum putabat Regem, an ratas haberet leges, aut quoquo modo factiosorum vecordiam repressurum.

Hinc de ipsa conjuratione in circulis, & cœtibus plurimus sermo. tristis, aut lætus, prout cuique fides, aut ingenium erat. Fuisse qui ad portentum, omenque referrent, quod Conjuratos in curiam prodeuntes claudus duxerit. Alij initia, causasque Gallici motus expendentes, præsentibus rebus conferebant. Edicta, & quæstiones sub Carolo Imperatore, ac Philippo ejus filio, juxta ac sub Francisco, atque Henrico Galliarum regibus exitiosas multis, in quorum corp-

pus,bonaque, ignis & hasta sævierat. Neutiquam tamen fregisse flagitium, quod intra paucorum conscientiam nihilominus cohibuere. Nec ut impares radicem exscindere: sed mutuis cladibus intenti, subtraxerant curam legibus, inter arma invalidis; quibus etiam temporibus, utpote turbulentis, fœda omnia adfluxerant. Nulla tamen adhuc formido ex sectarijs. Donec inde excessu Henrici; hinc Philippo in Hispaniam abtracto, inter Optimates utrobique superveniret ambitio, vetus aulæ malum. Ambitionem Procerum invidia excepit, & factionum atrocitas. Flagrantibus in Gallia odijs adversus Cardinalem Lotharingum, in Belgio adversus Cardinalem Granvellanum, quorum alter sub Catharina, & Francisco filio, alter sub Margareta Gubernatrice rerum potiebantur, atque omnia poterant. Postquam Cardinalibus utrobique adempta est potestas, mansere tamen odia partium. multa que sectarijs indulta fuere, fœdâ edictorum inconstantia. dum per alterius Regis continuam pueritiam; alterius contumacem absentiam, sana consilia exscindendæ contagionis, tanquam à Cardinalibus profecta, factionum invidia eluduntur; hoc ipsum indignantium aliquos esse qui vellent corrigere. Ad ultimum aucto morbo, Admirallium, & Brederodium, hunc

hunc Gubernatricis , illum Regis sui genibus advolutum , & utrumque favore Procerum , studiisque nobilitatis subnixum , postulasse libertatem religionis. Nec in Gallia prius quievissent tumultuantium ingenia , turbulentissimo sectæ genio accensa , quàm signa attollerentur in Regem , & in uno regno alium, atque alium populum facerent. Nihil ergo mitius expectandum in Belgis , agitaris eodem illo pestilentissimo sydere. Leni ad omnia Gubernatrice , & incautâ ad imbuendum consilia , quæ velut non ex arte fallax quorundam familiaritas insinuat. Cum e contra Catharina , gravis regno mater, Italicis artibus cuncta corrumpere.

NICOLAI BURGUNDI
HISTORIAE
BELGICAE

LIBER III.

PRINCIPIO anni nihil prius quàm de legibus actum. ingrata res conjuratis, qui generalia Ordinum comitia optaverant. haud dubiè ut leges, quas detrectaverant accipere, Principi ponerent. Cæterùm Gubernatrix à singulis provinciis singula suffragia requirebat. Sufficere rata quoquo modo auctoritas Ordinum accederet. Generalia utique comitia, ut pernitiōsa dominantibus, aspernaturum esse Regem, & si forte indicerentur, sententiam singulorum prænoverat. Sed nec eadem mens provinciis, nec rescribendi cura omnibus fuit. Luxemburgenses, & Namurcenses sine scrupulo consentiebant in leges. Artesiæ Ordines id modò cautum volebant, ut pœnâ talionis calumniatores obstringeret Hannones. hoc amplius exegerant, ut publicationi bonorum surrogaretur arbitraria pœna. Obstinati in patriarum consuetudinum reverentiam, vindicabant pristinos mores, qui confi-

Anno
MDLXV
Stylo ve-
teri.

K

scationi

scationi hæcenus locum non fecerant. Flan-
dri ita legibus sunt assensi, si ecclesiasticorum
quæstionibus profani non tenerentur. revo-
candi domum jus esset. munia Inquisitionis
cessarent. coram Pastore, & magistratu fas es-
set hæresi maledicere. Brabantie Ordines Bru-
xellam evocati, postquam ea quæ de edictis
proponerentur accepissent, relatueros se ad po-
pulum responderant. Iudicium populi Gu-
bernatrici suspectum erat. primoresque maxi-
mè monere cœpit, *ne tam periculosam rem sub-
gicerent suffragio plebis, iisdem vitis contacta, quæ
pararent ulcisci. pro comperto se habere, seditiosissi-
mum quemque intercessurum decreto; quod fru-
strari tamen non debeant, nisi patriæ exitiosi esse
vellent, ipsam denique Majestatem offendi concu-
perent. Memoresque esse debere, cuncta ad popu-
lum vocando, auctoritatem primorum resolvi.*
Facile persuasum est Ordinibus. Cæterum hi
multitudini imponere non poterant, adimi si-
bi privilegia mussitanti. si Ordines rogaren-
tur, cur plebem excluderent? sine calculo
ejus consensum Ordinum solemnem non es-
se. tertium in civitatibus membrum multitu-
dinem constituere. Ut nemo adhuc aliquis
apertè; ita multi privatim Gubernatricem
criminabantur. fixisque palàm scediis consen-
sum Ordinum invidiosè proscribebant, tan-
quàm minus legitimum. res sanè ad accen-
dendas seditiones temporibus nostris & usita-
ta sem-

ta semper, & semper vetita, nunquam satis punita. Vnde præcipuè indignatio, seditiosæque voces, & turbulenta colloquia, in discordibus animis, & ob remissa legum fræna promiscuam licentiam usurpantibus. Cæteræ igitur provinciæ in recensendis legibus marcebant. Neque interim legatio diutius differri poterat. Montignæus, & Bergensis formulam edicti, simul & supradictarum provinciarum censuram accipiunt, ac primo quoquo tempore in Hispaniam deferre jubentur. In mandatis insuper hæc habebant. De Inquisitione, & edictis sententiam promere festinaret Rex Philippus. Concilium Status revocaret in eum modum, quem præteritâ legatione Egmondanus proposuerat. Præteritarum rerum oblivionem concederet, & hoc pacto diffidentia occurreret, quæ aliâ ratione abluï non posset ex animis scæderatorum, peccasse timentium.

Interquæ ab episcopo Leodiensi superveniunt legati, ademptum sibi territorium repentes. Diu erat, quod hoc ipsum apud summum Pontificem contenderat frequentibus libellis. In comitiis quoque Augustanis multa nequicquam quæstus fuerat. Tunc verò, cum hic omnia nutarent discordiis, facilior spes promittebatur. Et ne non tempore uteretur, jurisdictionem in Campiniâ exercere vi cœpit, intempestivisque tribunalibus religio-

niilludere. Eâ tempestate episcopatum Silvæducensem obtinebat Sonnius, de quo ante habita mentio est. In hunc sibi resistantem ecclesiasticis censuris intemperanter Leodiensis invehitur, minacesque libellos portis civitatis, templorumque affigit, ut in omnium oculis proscriptus Sonnius excuteretur è cathedra. Iustâne ira Leodiensem impulerit longum esset inquirere. Non habuit sanè rationem temporum. Alienam dignitatem proscribendo, seque pariter, & authoritatem suam destruebat, intempestivis discordijs.

Exinde civitates Culenburgio obnoxias, studia novitatis apertâ professione induisse nunciatur Gubernatrici. Super hæc Egmondanus, & Rassegemius majore terrore sollicitudinem ejus perculerant. Gallos dissimulato habitu misceri passim Belgis, munitissimæ oppida ignotos lustrare. Nec ex ficto omnia erant. Nam etsi è Galliâ quæta cuncta adferrentur, suspecta tamen erat gentilis levitas, paventibusque sollicitudo subiecerat, nihil nefas esse regibus. omnem rationem augendi regnum, honestam. nulli tantas opes, ut cupiditatem expleant. non deesse speciem æquitatis bellum concupiscentibus, majorum jurgijs nunquam satis fidâ pace sopitis. At non idem consultioribus videbatur, molliora augurantibus de illo rege, Optimatum factionibus

bus colliso; neque externa arma laceffituro, quæ domi timeat. Satis tamen constabat machinas illas admoveri à magnatibus Gallicis, pari discordiâ Belgas inter se committere molientibus, ut si à Rege suo ipsi premerentur, hic haberent unde accerferent auxilium. Gubernatrix interea improvise territa malo, in diversas cogitationes abripitur. Neque enim à domesticis turbis secura erat. Prædijarij propria indigentia, & super hæc, ejusdem anni caritate annonæ pressi, passim destituebant vexilla. alij in monasteria, villasque petulanti licentia ferebantur. ibi quisque pro libidine sumebat hospitium. Hinc ergo metus, ne militares animi desperatione accensi, apertâ consensione ad conjuratos deficerent. Quippe conjurati, non satis bonâ fide pacati abscesferant. Manebat plerosque conscientia sceleris. & quasi aliorum scelere absolverentur, multitudinem provocare adorsi sunt ad libertatem religionis, ut reipublicæ libello confuisse crederentur, & per confusione in Status, ea quæ volebant exprimerent.

Itaque jam Ministri, jam fœda cuncta, tanquam in sentinam in provincias confluebant. Boni malis, dubij integris permixti, invicem corrumpebant, corrumpebanturque. seditiosissimi quique supercilium attollere; mox crescente licentiâ, novarum rerum studia proferre; adeoque procaciter, ut quidâ Al-

denardæ sacrificanti sacerdoti hostiam subtraherit. Ille quidem atrocitatem audaciæ flammis expiavit. Sed ad eum modum cætera corrigi non poterant. Prætori Flandriæ nocturnis cœtibus comprimendis, octoginta satellites statuuntur. Parem numerum Brabantiae prætor conscripsit. & quasi parvus hic numerus esset, ducenti equites utrique adduntur. Impar adhuc manus vecordiæ multitudinis, quæ armorum præsidio concionandi jura sibi afferebat, contumaciam suam prætorum viribus conferens. In civitatibus, ut multi boni, integrique, ita dubii, metuentesque, quisnam exitus foret, contrarias partes fovisse noluerant. Egentissimus quisque ex plebe conjuratis adhærebat, si forte casus daretur, ad spoliū accursurus. Sparsaque in agris nobilitas, ubi pro Inquisitione, & edictis stare crederetur, ædes suas exponebat injuriæ. Sic ergo, ubi nihil usquam sincerum, aut tutum, frequentari libere conventicula cœpere. Inquisitionem & edicta usus rejecerat. non tam volente Gubernatrice, quàm quod crederetur voluisse. Supremis provinciarum conciliis, atque rectoribus in eam sententiam scripserat; *Dari operam volo, ut Inquisitores, iudicesque prudentius se, modestiusque gerant, nec querelæ cuiquam locum faciant. Si quos seditionis aut scandali crimine judicetis contactos, causam eorum ad me remittite.* Hæc sectarii haut aliter accipie-

accipiebant, quàm si legum fræna resolvisset. Quædam Procurator Generalis Flandriæ, quædam Audenburghenses conventicula dissipavere, & trecentorum aureorum præmio exultisunt. Sed ad plectendum vires deerant. auctoritate Gubernatricis in risum versâ. quæ inter contumaces, metuque solutos, omne decus majestatis amiserat. Ne tamen ipsa connivere videretur flagitiis, atroci edicto in conciones detonuit. Ministris, receptatoribusque mortem indixit. inermes auditores arbitrariâ pœnâ: armatos autem exilio plecti jussit. Ministrum comprehendentibus trecentorum aureorum mercedem constituit. Sed nunquam magis patuit quàm sit vanum sine viribus imperium. Miserabilis reipublicæ, miserabilior facies. Urbes, pagos, tantumque non totas provincias sectarii infederant. Novisque legibus nihil ampliùs profectum, quàm ut constaret impares eas esse flagitiis.

Dux sententiæ Gubernatricem destinebant. Alii conscribendum censebant exercitum. Temperandum pluribus videbatur. Nam si moderatio legum maturè succederet, cuncta ad pacem sponte reditura. Igitur legati stimulantur ad iter. Sed fortuna in omnibus maligna remoram injecit. Bergensis in arcû curiæ inter ludentes obambulans, palmulæ ictu in crure percussus est. Quorum-

dam superstitio hoc ipsum in deterius omen accepit. Ille interim nihil deterritus, vulnere tamen retardabatur. Et Montignæus ut sine comite præcederet, exorari vix poterat. Interim Prætori Flandriæ trecenti quinquaginta pedites rursus adjecti. In quatuor agmina dividere copias, atque in diversa jubetur contendere. Sed nullum jam præsidium sat firmum videbatur adversus furentem multitudinem. Plerisque etiam fortunam tentantibus, haut prosperè cesserat. Ergo undique atroces nuncii; Zeelandos, Aldenardenfes, Valencenenses, Tornacenses, & Antverpienses illicitis cœtibus amplius resistere non posse. Gubernatrix tot simul malis confusa, adhibitis in consilium Proceribus rursus quærebat, an efferatæ audaciæ opponeret armatos. Auriacus, Hornanus, & qui prætereà ejusdem factionis erant, nihil dum movendum censebant. nisi amaret classicum dare, ad cujus strepitum insani, urbes, pagos, & monasteria diriperent, atque inde deficerent ad Gallos; accersitisque in provincias peregrinis exercitibus, excidio patriæ efficerent, quod viribus suis nequirent consequi. Roganti, quid igitur facto opus? vox eorum fuit, postulatis legatorum assentiretur Rex Philippus, exarmatos ipsos protenus licentiam populi, pacemque reddituros provincijs. cæteroquæ pro Inquisitione, & edictis arma non sumpturos.

Viglius

Viglius facilè quid vellent intellexit. Stimu-
 lisque iræ sensim concedens; *Videre se dixit,*
scienter, uolenterque rempublicam destitui. quid
enim de Inquisitione, & edictis tantoperè ipsi
solicitarentur? permetterent hoc Regi, & suum
quisque impletet officium. Vellent ne ergo Princi-
pi dare leges? vel per immodestiam extorquere,
ut vel invitus concedat in eorum libidinem?
Meminisse debere, totam hanc tragædiam, ab in-
tempestivâ principalium litterarum publicatione
initium, causamque ducere. cujus rei Proceres re-
luctantibus sibi auctores fuerint. Si gladio asseri se-
renitas possit, uterentur occasione. Reddendam
sibi rationem prætermisisti officij, ni præcipitata
consilia maturè corrigerent. quod in illorum
esse potestate, etiam ex propriâ confessione se acci-
pere. Quos enim justius arma opposituros, quam
qui provincijs præpositi, mandatum Gubernatricis
acciperent? Multa quæ pertimescerent in me-
lius cessura. Populum mobili impetu ferri. Terro-
rem circumfusi exercitus statim tela excussurum è
manibus. Seditionis principia formidolosiora esse,
quam remedia. Gallorum auxilia nullos ja-
ctantius spondere, quam quorum interesset ea
venire. Quis autem promittet non aliquando
deinde successura, ad turbandum statum, quaquâ
ratione compositum; si Belgas contra ignavos
aspexerint? Arma armis retunderent. Levia adhuc
esse, & vana fortasse indicia, quæ de Gallorû machi-
nis spargerentur. Nec se præterea quidquam de

apparatu audivisse. An Inquisitionem, & edicta extremum putarent, quod postulaturi essent sectarij? Nihil minus quieturum populum sibi relictum; priusquam libertatem religionis adeptus fuerit, ad quem scopum duntaxat collinearet tanta licentia. His auditis Proceres pejus accensi sunt. Non temperavit iræ Hornanus, cuius satis potens non erat. Flagrantique eum intuens vultu; Nos ergo, inquit, Vigli tibi videmur, qui irati populi insaniam in tumultus avertimus? quid istæ sibi vult oratio? Litteras Regias publicari suasimus; quia princeps iusserat. Mandatis ejus morem gerere officij nostri fuit, cujus tu tam intemperanter rationem exigis. Si non paruissemus, tunc merito sceleris nos arguere poteras. nunc quia paruimus, cur nobis invidiam facis? Quare eadem operâ non culpas Regem quod litteras miserit? ille, si dicere licet, hujus culpæ auctor fuit. Si intelligere vellet, multum nobis deberet. Ex eo enim scire inciperet, quam stolidè Hispanorum consiliis totus adhæreat. Hæc tibi gens Vigli, ante omnes culpanda fuerat. Nemo aliis litteras composuit. Ego totam culpam transfero in illos homines, qui haut aliter Belgis, quam Mediolanensibus, Siculisque, & Neapolitanis dominari præsumunt, Satis video, quod vestrorum ingratis hîc sumus. Ut nempe Granuellista secure occupetis rempublicam, & Hispanis possidendam per manus tradatis. Plura dicturus erat, & fortasse atrociora præteritis. Sed ex omni

omni parte oriebatur fremitus, ardentibus Procerum animis, passimque Viglium contumelijs, & invidiâ onerantibus. Nihil ergo in commune consulebatur. cum Gubernatrix ad tot clamores perplexa, curiâ excessit, senatum dimittens, mollique sermone adhortans ad concordiam.

Dicant alij quidquid volent, mihi semper tumultuum horum causa fuisse videtur, ambitio, & invidia Procerum, per tot trophæa pro nobilitate suâ magnos spiritus gerentium. Primò quidem Granvellanum provincijs extrusere, tanquam principalibus illudentem curis, Procereſque calcantem recenti potentiâ. Cujus abscessu gubernaculi viribus ad illos translatis; cum nec Rex in omnibus libidini eorum morem gereret, & hi econtra deterreri illum potissimum arbitrarentur Hispanorum consilio; hoc ipsum maximè indignabantur, aliquos esse, qui possent contradicere. Hinc ad omnia principi discordes, irati, & contumaces. atque ut optimum videretur consilium quod attulissent ipsi; durabant in exitium reipublicæ; & hanc perire malebant, quam mutare sententiam. Meherculè verò, nihil ego populari invidiæ non attribuo. Novis tamē episcopatibus, & Inquisitioni, & edictis, quibus tū maxime irascebantur, cuncta non imputo. Altiores causę stimulabant Procereſ in facinus.

Furor,

Furor, & ambitus cæcos obsederat. De cætero Inquisitionis, edictorumque larvas palam assumpserant, ut sub honesto titulo litarent invidiæ suæ, & publicæ utilitatis speciem æmulationi præferrent. Quis non videt, repentem tumultuantium insaniam potuisse comprimi ferro, si extitisset qui gladium educeret? Nullo postea negotio sectarii concessere victoriam. Vnius civitatis deditioe cervices subdidere. Proceribus itaque non constabat fides. Hæc est causa sequentium malorum. & ut propius radicem attingam, profunda pax luxuriam pepererat; quam superbia, contemptusque numinis excepit. Hæc inquam vitia perdidere rempublicam. & super omnia divina providentia; quæ ubi scelera nostra ulcisci, fortunamque mutare constituit, prudentiam adimit, ac consilia corrumpit.

Cæterum nihil eorum quæ in Belgio agitantur Rex ignorabat sed in adventum legatorum remedium distulerat. Cunctabundus ingenio, & semper exequi differens consilium, quod tardè sumpserat. cum interim ubi principiis non occurreret, publica mala progredierentur in pejus, & tunc post res consilia adferrentur.

Regionem omnem tres distraxerant sectæ. In Flandria, proximisque Galliæ Calvinistæ præcellebant. vicina Germanis invaserant Lutherani. Hollandiam, & Zeelandiam Ana-

bapti-

baptistæ. Vniuersæ fæces Antverpiam inse-
derant. Inter Flandros verò, finitimosque
Gallis, Aldenardenses, Poperingenses, Tor-
nacenses, & Valencenenses eminebant. Reli-
quæ civitates, quamvis & ipsæ superstitioni-
bus contactæ: tamen consensu bonorum su-
perabantur. In his verò malorum numerus
excreverat.

Aldenarda popularibus ingeniis urbs est
procax. Theatralis licentia sacræ Scripturæ le-
ctionem ciuibus promiscuè indulserat. Qui-
bus se opinionum novitas haut ægrè insinua-
vit; naturâ suâ blanda, & pallax animorum
nullo litterarum studio mitigatorum. Totam
mox plebem, positâsque circumgentes, velut
incendium quoddam ea pestis corripuit. Tor-
pentibus per iniquitatem temporum legibus,
& Ministris ad imponendum acribus, per spe-
cies virtutibus similes. Hactenus professio-
nem suam tenebris absconderant. Vbi verò
conjuratorum factio domuisse crederetur sce-
leris ultionem: audacia modestiæ impatiens,
pedetentim erigere supercilium cœpit. Donec
ad ultimum Cal. Iul. in apertum prorumperet.

Iter est ad Gandavum, in vicum Rodium
ducens. Haut procul portâ in patentissimam
planitiem extenditur. Huc Ioannes Winge-
ne, turbulenti vir ingenii à conjuratis inflam-
matus, infandam multitudinem Rotnaco, Al-
denardâque deduxerat. Habebat in comitatu
Mini-

*Sett iri
palam cō-
cionari in-
cipiunt.*

Ministrum, Hermannum Strickerium, haut absurdum corporis habitu, ingenio vanum, & tumidum, vultu arroganti, facundiâ præcipuum, auræque popularis captatorem; dignum planè qui non degeneraret à majorum caremonijs, nisi egregias naturæ dotes turbidissimis moribus corrupisset, ut postea dicemus. Fuit hic Swollæ in Transilvania genitus, parentibus ultimæ sortis. Inde autem legibus pulsus, famam quam per modestiam professionis (fuit enim monachus) consequi non poterat, sacrorum novitatibus Aldenardæ sollicitare cœpit. Primusque omnium ad publicas conciones multitudinem provocavit. Insolita res erat. Ruebatque ex proximis civitatibus, atque vicis, & undique populus, cognoscendi avidus, & tum maximè, quia prohibebatur. Nec solum quibus corrupta fides erat; sed plerosque etiam innoxios curiositas attraxerat. Numerum referre vix ausim. Septem millia interfuisse traduntur. Sed in tam confusâ multitudine, justum calculum iniri nō potuisse crediderim potius, quam temerè asseveraverim. Iudicium scriptorum sequor, quando aliter de veritate non constat. Ergo omnes ad sermonē erexerant aures. Quidquid fere spatij septis claudebatur, multitudo impleverat. Cornelius Croësenius Gentbruggēsis prætor non dubitavit, quin primo impetu cōcio pro-

teri p
temp
strict
tus. R
hend
tumu
silvan
Mult
ror i
cond
petel
expo
rat.
plex
ma,
stiga
crev
alacr
repe
erat.
situr
Ibi v
em
alij
ban
tos
tran
duc
tab
cita

teri posset. Itaque rem ausus ingentem, con-
 temptim in eos concitat equum, alterâ manu
 strictum tenens gladium, alterâ sclopo arma-
 tus. Per cuneos populi receptus, ad compre-
 hendendum Ministrum deferebatur. Sed hic
 tumultu audito in proximam se proripuerat
 silvam. satis gnarus unum se potissimum peti.
 Multitudini ferè arma deerant, & statim fu-
 ror invenit. Denso saxorum nimbo aërem
 condidit. Croësenium eminùs, cominùs
 petebant tot jactus. & ille ad omnes ictus
 expositus, plurajam vulnera capite excepe-
 rat. Cum non furibundus ut ante; sed sup-
 plex, ac fugam circumspectans, projecit ar-
 ma, & præsenti morti non perfunctoriè ca-
 stigatus, se subtraxit. Hinc sectarijs fiducia
 crevit. & quia auspicia prosperè cesserant,
 alacriori animo X. Calend. August. solemnia
 repetunt. Ingens compitum, sive pascuum
 erat. haut procul Gandavo Persellinâ expo-
 situm portâ. Alostum S. Petri vulgo dicitur.
 Ibi vehiculis inter se junctis, castrorum speci-
 em fecerant. Aditus omnes, vigiles infederât.
 alij hastam, alij securim, multi sclopum habe-
 bant. In principijs stabant bibliopolæ, illiciti-
 tos libellos accepto pretio distribuentes in-
 trantibus. Dispositi per viam, qui ignaros de-
 ducerent. & ut quemque casus obtulerat, invi-
 tabant ad sacrû. Sublimè in medio compiti ex-
 citaverant suggestû, subitarijs asseribus instar
 scenæ

scenæ currui impositis. In hunc sublatuſ Miniſter Hermannuſ, quæ ad ſuperſtitionem pertinerent elatâ voce docebat. Ingenuſ agmen ſtipaverat latera. Quos nullo jam metu ſua quemque libido attraxerat. Concione peractâ, virorum fæminarumque cantuſ oritur, ſuo more identidem carmen ſonantium. Poſt quæ pelui aquam inferunt, quam è proximo hauſerant flumine, & oblatum infantem, non ritibus, non cæremonijs majorum adhibitis; ſed ut erat in profanâ veſte Miniſter baptizat. Magna pars civium Gandavenſium exceſſerat portis, quos fere omnes poſteâ Albanuſ conquiſitos, aut morte aut exilio mulctavit. Biduum ibi ſuperſtitionibus datum. Inde verò Deinſam movere, tertio fere lapide recedentem à compito. Poſt Eeckloam, & in Brugarum confinia; hinc aliò, atque aliò tranſeunt, totam Flandriam orientalem concionabundi peragrabantur.

Iſdem diebus Magiſter Petruſ Dathenuſ Poperingenſeſ in regione Flandriæ occidentali majori furore compleverat. Fuerat ille ejuſdem civitatis quondam monachuſ. Rejectoque cucullo deſecerat ad Palatinum. quò ferè eâ tempeſtate perſugere conſueverant delira ingenia, & fœda omnia. Mox factionum atrocitate tranquillitatem provinciarum libante, Poperingam redijt, & inter ſectarioſ principatum facilè obtinuit, facundiâ pollens, quam

quam longo usu exercuerat. Quindecim mil-
lia ad concionem pertraxit, quam tunc pri-
mum publicè erat habiturus. Quantò major
multitudo, tantò violentior. Nec enim pari
quàm Aldenardenses modestia, novitatem
suam licentiæ consecravit. Duo Anabaptistæ
Armentarii tenebantur in vinculis, quorum
supplicium idoneis temporibus reservabatur.
Protenus ergo sectarii magistratui denuncia-
ri jubet, resolveret captivos, & si differret, ar-
mis se repetituros. Nec segnius quàm mina-
ti fuerant, fecerunt. Nemo venientes pro-
hibere sustinuit, audacia multitudinis in-
metum crescente. Fractæ sunt carceris fo-
res. captivi ex custodia educti. patratoque
facinore dimissi domum sectarii, paullisper
quievere.

Valencenenses vetus malum stupore mo-
rientium legum licentius aluerant. Primores
civitatis externus timor maximè intentos ha-
bebat. Cæterum concionandi libidini pares
esse non poterant. Viam licentiæ Conjurati
aperuerant. Accedebat & metus, ne si intem-
pestivis quæstionibus asperaretur populus,
desperatione adactus ad Gallos respiceret.
Hinc sectarii ad infaniora progressi sunt. Pro-
miscuam religionis libertatem, oblato magi-
stratibus libello superbè flagitare cœpere. An-
xii Primores tantis malis, Gubernatricem ex-
templo certiolem faciunt, quid de his fieri
L vellent.

vellet. Illa quidem attonita, nihil amplius
quàm leges exerceri iussit. Vanum prorsus si-
ne viribus solatium. Potentior legibus vise-
rat. Sine metu seditionis supplicia exerceri
non poterant. Igitur cùm in tanta licentia in-
tutum videretur iram multitudinis quæstio-
nibus provocare; sectarii quod nequierant
precibus, per vim occupare constituunt. A
Conjuratis denique secreto adhortabantur.
Nec cessabant Ministri fatigare clamoribus,
Maacte animo, jam tempus appetere, quo euangelium
proferrent in publicum. Quid ultra suppliciorum me-
tu retinerentur? Vanam esse iram magistratum, in
consensu multitudinis. Inania dignitatum nomina
ne pavescerent, quarum tota potestas consisteret in obe-
dientia parentium. Increpare foederatos illorum igna-
viam. Vires suas periclitaturis promittere. Flandros
nuper eadem ausos; & impune cessisse. Turpe sibi esse,
quod à reliquis nationibus ardore vincerentur. Ant-
verpienses, & Tornacenses idem velle: sed initium e-
rumpendi circumspicere. Non erat opus tanta
facundia. Is habitus animorum fuit, ut faci-
nus omnes vellent, nemo tamen auderet in-
cipere. Mittunt igitur ad Antverpienses &
Tornacenses, qui communicarent consilia.
Quippe tres hæ civitates communi fere con-
sensu regebantur. Plebs utroque ab Opti-
matibus dissentiebat. Primores obsequium
fidemque colebant. Multitudo fere novita-
tibus accesserat.

Secta-

Sectarios Tornacenses continenter agita-
bat Ambrosius Willius, homo Gallus, & de-
lata sibi Ministerii prærogativa ferox. Sena-
tus enim quosdam sectariorum in custodia re-
tinebat. Ad eos vi armisque eximendos non
semel Willius multitudinis aures incassum
verberaverat. Sed cum clamore & questu ni-
hil proficeret, conscripsit tabellas in hanc
summam: *Captivos extemplo dimitterent, ac desine-
rent terrere edictis, quos scirent armatâ manu ultio-
nem petituros.* Hos ille codicillos projecit in
concionem, plenusque irarum ad senatum
protinus deferri iussit. Audax protervia
Primores exterruit. Ac nemini dubium
erat, quin gravioris sceleris fiduciam præ-
ferret. Itaque præcipuos plebis in curiam
vocatos, hortantur ad tuendam armis rem-
publicam. Milites præterea quinquagin-
ta paullò ante conscripserant publico ære
merituros. Eos quoque ad signum inten-
tos esse jubent. Sed nec hi persuaderi pote-
rant, ut in parentes & propinquos arma
stringerent. & plurima plebs novitati-
bus gaudebat. Optimates igitur altiora me-
tuentes, intempesta nocte captivos in arcem
traducunt. Præerat arci Joannes Castele-
tus Molbaisii Dominus, fiduciariâ præfe-
cturâ Montignæo suffectus, fidus Guberna-
trici, nec religione deterior. Senatus ei mili-
tem omnem ad custodiam arcis attribuit.

Galli erant qui potissimum timebantur. Nam proditio-
ni arcis imminere incertus rumor
attulerat. Willium denique sæpe palam ja-
ctasse constabat, religionem suam in anxio
semper fore, nisi gubernacula reipublicæ à pa-
tribus transferrēt ad populum, traditurū de-
inde Gallis civitatis imperiū. Sed ne urbs sine
custodia relinqueretur, Senatus à Guberna-
trice præsidium militare petere constituit.
Huic mox decreto ira multitudinis se oppo-
suit. Nicolaus Taffinus vir plebeius, opibus
potens, juxta factiosus, plebis animos ad se-
ditionem erexerat. Magna verborum con-
tentione certatum est inter patres & plebem.
Misericordia enim temporis, etiam humillimis in
magistratus licentiam fecerat. Dicebant pa-
tres, decretum revocari non posse, nisi ab
externis hostibus, seditionibus, & concioni-
bus tutam vellent præstare urbem, & in hoc
idonei fidejussores traderentur. Sectarii e-
contra publicum sibi templum in civitate da-
ri petebant. Eoque negato, Valencenensibus
junguntur, & in publicas conciones prorum-
pere constituunt.

Vtrisque populis dicta est dies. viii. Id. Jul.
in suburbiis suæ quisque civitatis solemnio-
rum auspicia incipere statuit. Destinata lu-
ce appetente, non ex civitatibus modò, sed
ex vicis, pagisque, omnis generis mortales
accurrebant ad sacrum. Viri armati ibant,
fœmi-

fœminæ parvos trahebant liberos. Non alias unquam major turba in unum confluxerat. Circiter quinque millia Valencenis numerata sunt. Ampliorem paullo numerum Tornacenses expleverant. Hic quoque turbidus ille Willius insanè furebat; armis se persecuturum injuriam vociferans, si Insulenses non abstinere à probris, civibusque conscientia sibi obstrictis, infesti esse non desinerent.

Siquidem Insulenses novitatibus ut plurimum adversi, quoscumque ex agrariis concionibus redire conspexerant, petulantibus verberabant contumeliis, & in publico ludibrio habebant. Non aliam magis urbem, procellis temporum expositam, reverentia Majestatis in fide continuit. Adjuvantibus rectorum ingeniis, pro majorum pietate constantibus. cum e contra Montignæus, & Bergensis nimia dissimulatione, Valencenensibus, atque Tornacensibus plus æquo indulgerent. Ad primum sectariorum motum Gilbertus D'Oignii Tornacensis episcopus, huc se recepit. Quò pridem ea quæ ad sacra pertinerent, captatis temporibus convexerat. Fidisissimi civium in præsidio erant, à magistratibus nuper in sacramentum accepti; quibus præerat Gislenus Hayninus Brencii dominus. Maximilianus Vilainius Rassegemii dominus, arcem insedebat, non contemnendo præsidio. Quippe mortuo Couririi domino,

fiduciarium Insulensium præfecturam acceperat. in paucis Gubernatrici charus, & qui per hæc bella incorruptam semper fidem Regi servavit. Comes Reusius cum Ordinarium equitum turma in proximis excubabat vicis, laturus opem periclitantibus. Namque Gubernatrix pervagante jam provincias incendio, Arschotanium, & Reusium, simul comitem Bossuim, atque Barlaimontium, Ordinarias, quibus præerant turmas, adornare jusserat. Horum fides minimè timebatur. Cum turbulentis consilia non miscuerant. In hoc quidem turbine, multi Insulensium novitatibus capiebantur. Nemo tamen civitatis conspectum concionibus fœdere sustinuit. Numinibus operaturi plerumque secedebant in Saillium pagum, primo lapide distantem ab oppido. Ingentem secum habebant agricolarum manum, & ipsam quidem armatam; sed vecordia ferociorem. Pro fide se morituros, sacramentum invicem dediderant. Cognitaque pervicacia nemo eos lacerare sustinuit. Sciebat quippe Rassegemius in eo stare victoriam, si tutam à flagitiis præstaret urbem, quando aliter infantiæ occurrere non poterat.

Antverpia non solum Belgicarum urbium domina; sed cum præcipuis orbis terrarum civitatibus certare ausa, ea certè tempestate commerciis parem non noverat. Com-

mune

mune Christianorum emporium Mercurius
 fecerat. In ripa Scaldis posita, procumbit
 in planitie; sed in longum porrecta, non re-
 cedit à flumine laborante suas undas miscere
 Oceano. Nihil ergo portu commodius, ne-
 que enim ita recedit à mari, ut continuo ve-
 lo benignitatem ejus totam non admittat:
 neque ita proximus, ut refluentis æstus fæto-
 rem percipiat. Plurimum naturæ debet;
 non minora tamen industriæ, omnium quæ
 in Belgio sunt civitatum, quæsito decore pul-
 cherrima. Altitudo ædificiorum, & ornamen-
 ta, prioris sæculi simplicitatem proscribunt.
 Nunc civilibus desolata bellis, sibi quæ longè
 dissimilis, spirat adhuc tamen ad æmularum
 invidiam, & priscam magnitudinem in reli-
 quis ostentat. documento futura, magnas ur-
 bes, & vasta imperia, mortalia esse, & suo quæ-
 que tempore nasci, florere, senescere, ac tan-
 dem occidere. Hanc adeò nuper Brugæ, Flan-
 drorum civitas, de culmine tantæ felicitatis
 exciderat. Cujus occasu Antverpia crevit.
 Sed de causis ejus mihi pauca dicere est ani-
 mus. Brugarum enim magnitudinem ne-
 mo meminisset, nisi historiæ ostenderent
 caduca vestigia. Diu est, quod hæc urbs
 cum fortuna luctatur. Sed magnæ civita-
 tes difficilè resurgunt, cum semel de fastigio
 deciderint. fatiscentibus per senectutem le-
 gibus, sensimque degenerantibus à suo

principio : potentiam deinde ad interitum trahentibus, non iisdem amplius fundamentis subnixam. Priscis temporibus vigeant in Flandria bonæ artes, nullique ad eam rem accriores habebantur. juvantibus potissimum legibus, ignaviæ infestis, otiumq; severissimè mulctantibus. Cotidianò quæstu cives alebantur. Sed ne secordiæ amore de industria aliquid remitterent; annuamque prædiorum pensionem otiosi exspectare, quàm suis laboribus vivere mallent; vulgo fas non erat extra pomœria fundos acquirere. Juri quoque civitatis renuntiare nemo poterat, nisi decimam facultatum suarum partem reipublicæ relinqueret. Adhæc diligentissimè cautum erat, ut defunctorum facultates pro æquali portione ad hæredes transirent. Quibus maximè rebus effectum est, ut liberi paternis artibus instituti, ad industriam, virtutis fecundissimam matrem, acuerentur. Hinc artificum vis ingens, & frugalis opulentia, nullo luxu, aut molliæ fracta. Lanaria, linteariaque opificia ut plurimum colebant. easdemque merces toto spargebant orbe, ad usum mortalium, hoc tunc cultu maximè gaudentium. Orientem, occidentem & quidquid terrarum mari, quidquid insularum, urbiumque oceano alluitur, classibus lustrabant. Namque antehac Hollandi, & Zeelandi civilibus discordiis dediti, urbestantum suas, portusq; noverant.

Lon-

Longinqua maria diffusaque Oceano regio-
 nes, magis auribus, quam experimento perce-
 perant. Gloriam navalem Flandris concede-
 bant: appellantibus ad eos Italibus, Hispanis,
 Anglis, Germanis & quantum regionum pe-
 lago prætenditur. His disciplinis populus ille
 surrexit in summa. Donec mutatis per diver-
 sissimas leges animorum affectibus, sensim
 fortuna se remitteret. Accessit deinde pesti-
 lens sydus civilium armorum, magnis impe-
 rij præsentissima perniciēs. Res tamen Bru-
 gensium Maximilianus princeps ante omnes
 maxime afflixit. Mortua enim uxore Maria,
 ille se avelli non sustinebat à filio in fortunam
 principatus genito; quem Gandavenses tene-
 bant in potestate, Ordinibus Flandriæ tute-
 lamejus ad se trahentibus. Et hinc princeps
 populo discors, crebrisque expeditionibus
 non satis domito pacem dedit. Cujus fidu-
 cia Brugis existens, captivus à suis efficitur.
 Nec multo post dimissus, atque indignitate
 accensus, ad ultionē majestatis surrexit, mul-
 tarum provinciarum accursu, & viribus. Pater
 quoque Fredericus Imperator ad auxilium ve-
 nit. Qui ut facilius rebellium contumaciam
 frangeret, Teutonicis civitatibus Flandrorum
 commercio interdixit. Et hoc est, quod fa-
 tiscentem jam Brugesium fortunam ad inte-
 ritum traxit. Nam portu Slusano à Cliviensi
 infesso, obstructoque ne qua navis posset ap-
 pelle-

pellere ; vexatus crebris motibus mercator
Antverpiam divertit. Fluminisque opportu-
nitate non indelectatus , nescio quo fastidio
etiam in pace Brugarum portum destituit,
ægre jam transmittentem graviora navigia.
Quibus rebus Antverpia divitijs crevit,urbis
genium in eam magnitudinem efferentibus,
quam ut hodie intelligamus, ab Amsterdamo
exigere debemus. Illuc enim fortunam Mer-
curius transtulit. Cujus quoque vices,ex fato-
rum dispendio,aliæ atque aliæ urbes, haut im-
merito exspectant. Talis tamen pridem Ant-
verpia fuit. In qua nihil proclivius erat quam
religionem corrumpi, per affluentiam popu-
lorum, novitatem omnem inferentium. Flagi-
tium vigentibus legibus non satis supplantat-
um, ijs sepultis coërceri non poterat. Secta-
rij studia sua diutius non premebant. Supra
imperij reverentiam excreverant, cottidiano
scelere audaciores. Quam inulte magistratus
contemni posset, experti fuerant. Cujus au-
toritatem adeo despexerant , ut nefarium
obtruderent libellum, in quo Reformatæ reli-
gionis titulum sibi adscripserant. Petebant
autem templum ad sacra : vel si id minus pla-
ceret , ut extra urbem saltem facientibus sibi
satellites ad custodiam statuerentur. Ferrum
aliiqui & extrema experturos , cum civium
perniciæ. Preces erant ; sed quibus nemo au-
debat contradicere. Magistratus, sumpto
deli-

deliberandi spatio, fortunas urbis apud Gubernatricem deslere cœpit, nullum alium vecordiae finem fore dictitans, quam si vel ipsa ad eos descenderet, habitura ibi domicilium, vel Procerum aliquē cum imperio transmitteret. Illa quidem tot curis obruta, & quid faceret incerta, eos cum quibus consulere solita erat in consilium adhibuit. Hi certatim transi- tionem dissuadebant. Indignum facturam, si peteret civitatem, in qua non leges, non impe- rium valerent: ubi non auditura modo, sed & visura esset abominanda flagitia. caput deni- que suum furentibus non credituram sine no- ta stultitiæ. Secundum hæc, magistratui renun- tiari iussit; sine militari præsidio venire se non posse. Hoc si præsto foret intranti, protinus adfuturum.

Interim Brederodius Antverpiam appulit. Cujus interventu accensa improbitas, mo- dum excessit. Nihilque jam dissimulata auda- cia VIII. Cal. Iulias in concionem prorupit; quam Burgerhauti, in campo Lario, haut pro- cul mœnibus, Ministri indixerant. Eandem diem Tornacenses, Valencenensesque pari in- sania feralem fecerant. prorsus ne quis dubi- taret ex composito egisse. Permixtæ viris fœ- minæ ad sexdecim fere millia excessere portis. Armati deducebāt Ministros, homines infimæ fortis, nullisq; litterarū studijs imbutos. Alter eorum sartor, flammearius alter erat. Quibus

vix

vix diurno quæstu famem propulsantibus, tudis facundia, & inepta vanitas, fastusque in scripturas, prærogativam sacrorum detulerat. Patientia campi junctis vehiculis inter se committebant. Post quæ latebant armati, propulsaturi Brabantia prætorē, in vicinia agentem cum militibus, ut incautos exciperet. reliqua multitudo in duos cuneos collecta sermonibus vacabat, Ministris vocem intendentibus ut ab omnibus possent audiri. Ab hoc sacro diverunt in urbem. Percussis cæterorum civium animis, sponteque furori cedentibus. Senatus consilij inops nequicquā reluctabatur. cui præter sanam plebis mentem nihil deerat. Forte tum Megemus in urbe agebat, paucorum dierum moram trahens, speculaturus Brederodij consilia. Hinc suspicionem vulgo fecit, de inducendis præsidarijs cum primoribus consultare. Verane ea fuerint, an incerto rumore conficta parum affirmatur. Magnus certe motus exortus est. Tantoque discrimine nutavit civitas, ut mercatorum præcipui atrocius aliquid metuentes, de fuga cogitarent, resque suas convasare inciperent; donec senatus edicto intercessit, præsentiam Gubernatricis rursus implorans. Illa tum nihil cunctandum rata, Auriacum Antverpiam destinavit. Vicecomes urbis erat, nec ingratum civibus fore cognoverat. Megemum vero, cum Brederodio movere inde jussit. Neque moram

tam Megemus fecit. Brederodius ad omnia
 contumax, sext. Idib. Iul. Auriaco Antverpi-
 am propinquantem quasi per honorem obviam
 processit. Ingens quoque multitudo sequeba-
 tur. Erecta omnium studia erant ad novum
 Gubernatorem. Alij extra portas, alij in muris
 consistebant. Eoque conspecto qui primi oc-
 currerant, attolluntur in clamorem plaudenti-
 bus similem, & incondita vociferatione. Vi-
 vant *Geusij*, ingeminare incipiunt. Eadem vox
 ab his qui extremi venerant excepta, in aucti-
 us reddebatur. Nec minore clamore in urbe
 excipitur. Adeo ut modico risu diductus, su-
 binde proximis diceret, viderent ne mox po-
 nitentiam agerent intempestivæ lætitiæ. Ma-
 gistratus ea vespera publicas epulas instruxit.
 quibus Brederodius quoque adhibitus est.
 Multum indignante Gubernatrice, quod qui
 Megemum exturbare sustinuerant, solemni
 convivio Brederodium excolerent. Interim
 Auriacus valetudinem urbis curare adorsus,
 deteriorem reddidit. Quippe sectarijs, extra
 muros suo ritu inermes operari permisit, quo-
 ad Generalium Ordinum decretum succede-
 ret. Præfidiariorum metum paventibus ade-
 mit, & inordinatam lasciviam aliquamdiu in
 pace continuit. Inde ad S. Trudonis fanum
 Brederodius se recepit.

Urbem hanc in regione Leodiensium si-
 tam, habendo conventui Conjurati definie-
 rant.

*Conjurati
 ad S. Tru-
 donē con-
 veniunt.*

rant. Miserat paullo ante ad eos epistolas Gubernatrix, quibus ad illicita religionis studia reprimenda, ex proluxa promissorum fide admonebantur. Et hoc prætextu concilium suorum indixerant. Cæterum altiores suberant causæ. Quippe cum per tot menses nihil læti ex Hispania acciperent, inexcusabile suum crimen, & abominandum regibus exemplum timere cœperant; sub specie silentij securiori vindictæ servari credentes. Sciebant enim quam multum peccassent. Neque in animum dimittere poterant, præteritarum rerum insolentiam oblivioni daturum esse Regem, vel Generalia inducturum comitia, nisi novis tumultibus extorquerent invito. Itaque ad Sanctum-Trudonem non conjuratos modo, sed & ministros, & Sectariorum præcipuos tempestas compulit. Non pauciores duobus equitum millibus convenisse traduntur. Querebant autem, qua potissimum ratione saluti consulerent suæ. denique quid ultra facturi essent de libello. quid de sectarijs promiscuam religionis libertatem ibidem postulantibus. Aliquot dies per discordiam absumpti sunt. Multi enim non suo; sed temporum, levisque animi vitio conjurationi adhæserant. & hi præcipue abhorrebant ab omni mutatione sacrorum: prolixè censentes, expectandum esse promissorum eventum, ne tumultibus servisse crederentur, & necessitatem temporum obtendisse

tendisse facinori. Alijs econtra placebat mi-
 scere cuncta seditionibus, & aliorum scelere
 scelus suum absolvere. Libertate opus esse cla-
 mabant. Maximam populi partem consensisse
 sectarijs. In eo stare victoriam suam, si & plebs
 secum insanire inciperet. Tunc enim primum
 ex publico dedecore accepturum Regem,
 quantis malis libello laborassent occurrere.
 Fervebat itaque certamen pro cuiusque stu-
 dio, lurgioque inter eos procedente, vicit ma-
 litia ratione potentior. Quibusdam adeo in-
 dignantibus, cum aliud ex alio captari aspice-
 rent, ut non erubescenda pœnitentia clemen-
 tiam Gubernatricis experirentur redituri ad
 officium. Interea ingens pavor curiam ob-
 federat, incertam adhuc quo tanta vis erum-
 peret. Gubernatrix animo ægra, & ne in fu-
 riosum exitum rebelles spectarent sollicita,
 suorum præcipuos rogavit, ecquid haberent
 consilij. Nihil superesse videbatur, quam
 ut iratos utcumque conciliatos, quampri-
 mum resolveret. Prætinus igitur Auriacus,
 & Egmondanus Conjuratis non injucun-
 di, ad hoc destinantur officium. Mandatum
 his fuit, si quid rebelles vellent, remissa do-
 mum multitudine, certos delegatos Arscho-
 tum mitterent. Nescio qua causa Arscho-
 tum Conjuratis non placuit. Dufflam tamen
 (vicus est haut procul Mechlinia) venturos
 se constituunt. Quidam volunt ex communi
 consilio

consilio conceptos fuisse libellos ad Imperatorem, ut Belgicæ libertatis patrocinium apud Regem suscipere. De quibus mihi parum constat. Ceterum XIV. Cal. soluto cœtu, Ludovicus Nassovius, Brederodius, & Culenburgius cum novem alijs conjuratis Dusslam veniunt. Procures quoque moram non fecere. Mandata quæ deferrent, hæc acceperant, in codicillos contracta sub nomine Gubernatricis. *Auriacum, & Egmondanum* ad vos destino, interrogaturos quid, malum, hac sibi velit tumultuaria secessio. Neque enim satis scio quid imprudens peccaverim, aut in quo offenderim nupera satisfactione dimissos. Quid ergo est quod ultra petitis? quid vobis vultis? legatos petentibus, in Hispaniam decrevi. Inquisitionem, & edicta rigoris insinulastis; mitigavi. Generalia Ordinum comitia desiderastis; quia in potestate mea non erant, ad Regem scripsi. An ex illo tempore quo libellus oblatus est, aliquid novi commenta sum? An, quod magis puto, desperatis de clementia Regis, ne iratus vobis placari non possit? Nemo subditorum unquam sevitiem ejus expertus est. Nunquam in suos ira, quàm clementie consuluit. Bonum animum habere vos jubeo, & hoc nomine esse securos. Saltem daturus est precibus meis oblivionem præteritorum, cui ea de re favorabiliter toties scripsi. Hoccine illud est quod promiseratis, ne quem tumultum moveretis in populo? ubi sunt magnifica illa verba, quibus mortuos vovebatis vos pro obsequio principis? quibus repressuros concionum licentiâ pollicebamini? quibus ante

pedes

pedes meos non recusastis occumbere? Ego nun-
 quam à vobis exigo. Quam præstare non pote-
 ris, nisi libidinem frænetis popularis vecordia.
 Jam turbas, jam seditiones, & exitium reipublicæ
 sectarij moliuntur. in quorum subsidium externe
 etiam gentes, veteresque Belgarum hostes conve-
 niunt. His si connivetis, conscientiam sceleris con-
 fitemini. Interea rumor publicus omnem in vos
 invidiam transfert, criminique substituit; turba-
 rum capita, atque auctores demonstrat. Quid
 hoc aliud est, quàm ad motus civiles commodare
 operam, & contra morem obsequij licentiæ con-
 cionum libello consulere, publica tranquillitatis
 larvâ adumbrato? Quæ si vera non sunt, re ipsâ
 refellite. Ex iracundiâ vestrâ intelligam, postu-
 lata illa reipublicæ utilitatem, obsequiumque re-
 spicere.

Percussit conjuratos invidiosa expostula-
 tio. Prolixâque oratione objectum crimen di-
 luere adorsi, à Proceribus monentur, defen-
 sionem suam scripto committere. Capto de-
 liberandi spatio, sex delecti III. Cal. August.
 Bruxellam veniunt, laturo responsum: Pete-
 bantque intromitti ad Gubernatricem. Sed
 illa præsentiam eorum averfata: quare, in-
 quit, Auriacum, & Egmondanum non con-
 veniunt? jussitque hoc ipsum renuntiari ex-
 spectantibus. Hi se ad Gubernatricem mis-
 sos dicebant, significantes esse, quod nisi
 uni illi promere jussi fuissent in fœderatorum

M

con-

concilio. quod postulante Gubernatrice solutum, rursus evocandum foret, si perseveraret ipsos excludere. His relatis, ad memoriam concilii Gubernatrix exhorruit. Proceribusque advocatis in curiam, tres ex fœderatorum numero introduci iussit. E quibus unus, quæ res poscebat locutus, tabellas obtulit in hanc sententiam; *Domina, Gratiam benevolentia tuæ dignam referre non possumus, quod legatos in Hispaniam dixeris. Ex his quæ tradentur, facile confidimus iustitiam causæ nostræ absoluturum Regem. Pro cuius ministerio iam quoque sanguinem dubitamus prodigere. Credimus denique ex quo libellus oblatus est, nihil à te novatum esse. Verum enim verò cum videamus alios religionis causâ in ius rapi, alios ad supplicia servari carceribus; persuademus certe nobis, magistratus non gessisse morem tuo imperio. At enim promissorum fidem à nobis requiris. Quasi in coercendis concionibus non omnem locaverimus industriam? Quod ad nos pertinet, conciones jacent. Iracundia populi cohiberi non potuit. Multa simul queritur. Quod Rex libello nostro respondere differat. Duos menses datos esse. inter illos nihil succedere. Insolita quoque comitiorum forma, non paucis displicuit. Ecclesiasticorum denique malignitas protervâ linguâ terrore cuncta complentium, multos in rabiem efferavit. Hæ causæ illis ingeniis fecere prorumpendi audaciam. Nisi antevertissimus mala ista oblatione libelli,*

belli, jam diu est, quod prodenda conscientiae
 consilium inierant. Si externi rebus se immisceant,
 nostris, primi surgemus in ultionem. Ferrum ta-
 men in cives stringere, non est animus. Sed nec
 ministerium Regis id ipsum postulat. Gladiopre-
 mendi non sunt, qui ad jus provocant, & Gene-
 raliū Ordinum decretum expectant. Nisi cru-
 deles esse volumus in communem perniciem. Ab-
 hercule fama publica reos nos facit. Nemo magis
 fallitur, quam qui rumoribus se permisit. Quam-
 saepe fama mentitur? Quis ergo plebem conci-
 tavit? quis ad concionandum persuasit? quis ad
 ferociam impulit? Cum res exiret in tumultus,
 passi sumus lascivire eos, qui in officio contineri
 non poterant. Hoc ipsum purgare Celsitudini tuae
 parati sumus. Non inficiamur quidem, pleros-
 que fœderatorum iisdem ritibus imbutos, non a-
 versari promiscuam sacrorum licentiam. Nemo
 tamen eorum adhuc inventus est excessisse termi-
 nos officij sui, aut obsequium exuisse erga Prin-
 cipem. Animi sui vota modestia compensant. Quo-
 ties plebem precibus aggressi sunt, ut abstraherent
 à furioso exitu? Abominamur certè tam proter-
 vam licentiam. Proinde si quid habes, quo pervi-
 cacia obviam ire potes, edissere Domina, tibi om-
 nem pollicemur operam. Caterum non adeò per-
 versam rationem sollicitudo nostra instituit, ut dis-
 fidere Regi oporteat. Iustitia & benignitas ejus
 meliora spondent. Nam si hic sit (quod in votis
 omnium diu fuit) videres cuncta in Ordinem con-

cedere. Perperam itaq; de prateritarum rerum ob-
livione securos nos esse iubes. Quid enim fecimus,
ut veniâ opus sit? Venturis malis libello carimus.
Et ut scires vera fuisse, magnam calamitatum
partem experti sumus. Restat ergo ut reipublica
videamur consuluisse, non seditionibus, aut pri-
vatis affectibus. Quod tam favorabiliter de no-
bis scripseris ad Regem, gratiam debemus Celsitu-
dini tuae. Vis tamen verum hic accipere? Indul-
ge libertati sermonis, propitias aures tuas non frau-
dabimus arcanis rationibus, quibus adacti sumus
ad intensiorem vitae curam. Multa iracundia
tuae indicia erupere. Quid igitur mirum, si dis-
fidentia nobis suspicionem feceris? Auriacus &
Egmondanus illum heri scrupulum eximere cona-
ti sunt. Scimus interim multos Procerum nobis
infestos, & nescio quibus verbis innocentiam
nostram proscribere. Rebelles, & turbulen-
tos proclamant. Brevi Regem ad ultionem ven-
turum. Se quoque quamprimum mandatum
acceperint, facturos, ne in illum impune pece-
mus. His sermonibus simplices populi aures cotti-
die imbuuntur. Longius quoque quam oportuit si-
lentio transmisimus. Ad ultimum patientia diu-
turnitati succubuit. Clandestina consilia qui-
bus illos male cogitare constat, extorsere remedi-
um, quod à presenti necessitate accepimus. Ami-
cicias enim cum peregrinis contraximus. Florum
bonâ operâ usuri, si adversus nos, aut vasallos,
aut subditos experta vim fueris. Hanc nobis neces-
sitatem

statem diffidentia tua imposuit. Quis autem
 damnare potest, quod vita fortunisque praesidium
 quaesiverimus, quarum amore etiam fere adulti-
 ma compelluntur? Nam si tutiori remedio con-
 sulere potes desperatis, non dubitamus admittere.
 Securitatem duntaxat circumspicimus adver-
 sus malevolentiam Procerum & iracundiam
 tuam. Ne aut vi, aut alio genere prosequaris,
 nemini denique libellum fraudi efficias. Auriacus,
 Egmondanus, & Hornanus rerum nostrarum
 statum ante omnes intelligunt. Cum illis nobis
 frequens sermo intercessit. Operapretium feceris, si
 tuo jussu susceperint patrocinium foederis amplis-
 simisque mandatis instructi, consilia nobiscum con-
 ferant. Credibile est tantam indolem non peccatu-
 ram in fidem. Nihil denique suasuram contra fas
 officij, & compendium publicum. Virtutem, quae
 hactenus claruerunt, vadem, praedemque habes.
 Quanquam hoc ipsum praestare nisi pro tempore nō
 potes: postulare tamen a Rege potes, ut decreto tuo
 placitum adjiciat in Generalium Ordinum concili-
 um. Ceterū, Domina, celare te non decet Sancto-
 Trudoni agentibus oblatū nobis esse libellū à multi-
 tudine. Copiam ejus hic adjunximus. Arma quae
 provocati acceperint, posituros se profitebantur, re-
 ligionisque negotium submissuros Generalibus co-
 mitiis, si interposita fide nostrā redderemus securos.
 Non expediebat nobis tanta invidia condicio-
 nem subire. Sed praevaluit fortuna publica. Igitur,
 miserorum causam suscepimus, patronosque nos

diximus adversus injuriam. Proinde si tranquillitatem amas, distribuendi sumus per oppida, arma populo erepturi. ne forte ille sibi relictus, peregrinis accedat, emulosque Gallos accersat in auxilium. Hoc tibi imprimis denuntiatur volumus, ut presenti prospicias necessitati. ne si atrocius quid acciderit taciturnitatem nostram accuses. Quod reliquum est, Majestati rursus obsequium vovemus, & spiritum. Gubernatrix nihil quietum suspicata: tamē ad simulationem comparaverat vultum, contumaces irritare verita duriori supercilio. Ab Egmondano, Afficourtio, & Affonvillio jussit expectare responsum. Prædie Auriacum Antverpiam dimiserat, sedandis motibus, quibus rursus studere videbatur populus ille, in tantā licentiā nunquam tranquillus. Scripserat ad eam senatus, Prætorē Brabantiae in proximis visum cum equitibus, & hinc formidinem incessisse sectarijs, sacra sua contra fasturbari criminantibus. Vereri itaque, ne aut locum concionibus occuparent in urbe, aut ferrum, quod deposuissent, reciperent. Prætor ergo movere inde jussus. Egmondano imperatum, ut codicillos deferret ad Conjuratos, in hæc verba. Nescire Gubernatricem quid in officium imprudens peccaverit, aut quid sibi velit tam confusa rescriptio; cuius pleniorē interpretationem desideraret. Sectarios in vinculis detineri, vel quā de causā, nondum ad eam relatum esse. Perperam igitur contumacia

infi-

insimulari. Quæ promissi ejus fuerint, abundè servata esse. Sed econtra illos non exprimere operam, quam in coërcendis concionibus attulerint. Si candidè agerent, nominarent vasallos, & subditos, pro quibus tantoperè sollicitarentur. Nam securitatis pignus, vadesque quos flagitarent ipsi, vicissim se exigere. Conjurati contra in hunc modum rescribunt. Multa à nobis, Domina, de industriâ prætermissa sunt, quorum ratio, & consilium ad te pertinent. Nunc verò quia ita jubes, non erit grave in copiam impingere, quam nuper inscribendo effugimus, ne superfluo sermone aures oneraremus tuas. Captivos si placet accipere, rectius à Tornacensibus, Insulensibus, Montensibus, Ariensibus, Bethuniensibus, & Athenensibus accipies. Brugenses denique, & Gandavenses non paucos in custodia habent. Diligentiam verò nostram in tranquillanda plebe, sola si ignoras, quamprimum dimitte per provincias, qui consistoria, & Ministros interrogent. Inordinatorum comitiorum rationem frustra requiris à nobis. Ejus tibi causa exigenda est à populo. Queritur ille vocatos in comitia, quibus jus suffragii non erat. ceteros, aut omnino non vocatos, aut exacto comitiorum die adesse jussos. Adhæc quòd delectis civitatum exemplar edicti petentibus non indulseris. Quòd spacium, dum ad collegia referrent, non dederis. Quòd publica domo inclusi, jussi sint consilium capere, nec prius inde exire passi quàm re-

sponsum dedissent pro tuo arbitrio. Interroga conscientiam tuam, an non violaveris libertatem publicam, quæ modo Gubernatorum sententias promissis emeris, modò litteris sollicitaveris delectorum suffragia. Populus ergo jure de te queritur: nos de Proceribus, quorum multos nobis infestos videas. Congressus, & occursum nostros vitant præter consuetudinem. Tanquam rebelles aut læsa majestatis piaculo contaminatos fastidiunt. Con sanguineos quoque suos, atque amicos deterrent imagine periculi, à nostro commercio. Spem gratia plerisque ostentant, si à nobis consilia segregaverint. Multorum quoque auribus haut obscure insinuant, ubi Rex in Belgium venerit, aut Regem non fore, aut nefario sanguine parentaturum injuriæ suæ, noxisque daturum supplicia. Hi apud te sunt. Cotidie tecum consulunt. Regis aures imbuunt secretioribus consiliis, & bonitatem illius in tristiora exstimulant. Tot Veredarios jam remisit Hispania: nullus tamen postulatorum nostrorum mentionem attulit. Sed Philippum Regem accipimus iter sibi, & legionibus per Gallias sollicitare. Ab eadem gente subsidia in nos exigere. Ducem Sabaudia auxilia instruere. Proceres tanquam contagionem metuentes, securitati nostræ timent accedere. Hæ causa compulere nos ad externas amicitias. Quas cum Gallis tamen nullas contraximus. Si Vasallos, & subditos scire vis pro quibus meritò sollicitamur; Belgæ sunt. Hi nempe qui causa nostræ se junxere. Sed nec illos, nec ceteros
fæderatos

federatos securos reddere possumus, nisi Celsitudo tua, & tres isti Proceres fidem interponant suam. Hos veluti medios inter te Regemque, & nos constitue, nihil utique acturos, nisi ex tuo arbitrio. Ita tamen, ut non militem conscribas, non aliunde adsciscas, quam sub illorum auspiciis. Hi duces, hi centuriones, & chiliarchas dicant. Scimus id multis provinciarum rectoribus grave fore. Commodius tamen nobis cavere non potes. Praesentem reipublica statum invidia postferimus. Atque ut mentem nostram propius accipias, ad tempus duntaxat exigimus fidem vestram. Despiciet interim Rex rescindere velit, an admittere. Quem si recusare contigerit; æquum est, spatium aliquot concedi iisdem promissis subnixum: ut interim securitati nostra consulamus. Tres septimana in id suffecerint. Cautionem quam vicissim postulas, supervacuam ducimus. Quia nihil acturi sumus sine Auriaci, Egmondani, & Hornani consilio. Hac est nostra cautio. Vires namque quas foris contraximus, offerimus ad obsequium Majestatis. exequi parati, quidquid ex suffragio Ordinum ille jusserit.

Hæc mutuo metu, & simulatione retenti, invicem scribebant. Horrebant tamen prudentiores ad sceleris novitatem, auribus Regum insolitam: quæ non conveniret cum nomine Principis summoque imperio, nec sine pestilenti exemplo proferretur in populum. Cæterum Gubernatrix non solum terrore plena; sed ad tantam negotiorum vim sollicita,

M 5

Proce-

Proceres cum quibus conferret¹, ferè non habebat. Auriacus Antverpiæ hærebat. Mansveldius, Arenbergius, & Megemus suas curabant provincias. Arschotanus Montibus Hannoniæ retentum se simulabat infirmâ uxoris valetudine. Hactenus enim nullo publico munere excultus, tragœdiæ speciem eminus aspexerat. Hornanus injuriâ faucius, curiâ abstinebat; prætextu ægritudinis leviri sui absentiam excusans. Præter Egmondanum, & Barlaimontium nemo aderat. Vtrumque ergò cum Privatae curiæ senatoribus ad se accersitos, interrogabat, quid sibi agendum in tam perplexo rerum articulo. At ego, inquit Egmondanus, de Inquisitione, & edictis, & abolitione non querendum amplius censeo. Quorum jam nullus est usus, singulis à libidine suâ modum flagitij exigentibus. Nihil enim valent leges, nihil judicia, nihil imperia, ubi vis, & audacia regnant, ubi mali, atque scelerasti, carceribus eripiuntur ab insanâ multitudine. Id nunc agitur, bellum, an pacem velimus, alterutrum nobis fœderatis promittentibus. Nisi ergo admittimus Generalia Ordinum comitia, flagrabunt omnia civili discordiâ, armaque propediem præ foribus strepentia audiemus. Ista vero utcumque periculosa sint consilia, neque utilia publice; tamen ut necessaria suadeo; ut apparatus armorum fœderati destituant, sectarij vero remittant supercilium. Multum quoque fiducia decedet

exter-

externis, destitutos se sentientibus conspiratione nobilium; quos econtra pro Rege suo obstinatos, abominari seditiones viderint. In summâ ex duobus malis, eligendum est minimum. Omnes quidem laudabant Egmondani sententiam. Viglius tamen non placere sibi dicebat tam periculosâ remedia, neque tantum se tribuere comitijs, ut ab his expectari possit religionis incolumitas. Demus, ait, Ordines majorum religioni, ac venerationi Regis sui deditos, novitatibus non oblectari: pollicerit tamen nemo potest, nihil utique illos antevertendis calamitatibus concessuros libellis, quos sectarij ex omni parte uno animo impetuque obtrudent. Haut frustra olim placitum principibus, ne absentibus ipsis Ordines haberentur. Cum vel praesentes cohibere vix possint, ne vel jura sua augeat populus, vel sceptrorû libertatem astringat. Hoc enim periculi in se habent ista comitia; ubi quod singuli non auderent, universi consentiunt, infesta semper, & nunquam sat suspecta dominantibus. Nam ne Regem quidem velle existimo. Scit enim quam procaciter sibi nuper illuserint. Populo cum Principibus nunquam convenit. Dominari illi volunt, hic liber esse. Quæres igitur, quid censeam, quando nec recusare comitia, nec admittere sine periculo possumus? Mea ferret sententia cavendum esse Conjuratis, & per aqua, per iniqua conciliandos reipublicæ. Comitiorum vero negotium deferendum ad Regem, ut ipse statuât quod potissimum res exegerint. Huic sententiæ Gubernatrix

trix

trix accessit. Nam cæteri quoque non dubitabant quin optimè Viglius dixisset. Secundum hæc statuitur, respondendum esse Conjuratis, de postulatis eorum Gubernatrici curæ fore. Paucorum dierum inducias petere, intra quos mitteret ad Regem, Procuresque contraheret in curiam, quos in XV. Cal. proximas adesse omnes jufferit. Prædes quos exigerent absentes esse. Inuitos autem vadari non posse. Ad hoc decretum Conjuratis deferendum Egmondanus deligitur. Datum illi præterea in mandatis, ut quoquo modo pacaret contumaces, hortareturque dissolvere fœderis nexum, sub cuius fiduciâ sectarii tam flagitiosa peccarent.

Gubernatrix postridiè ad Regem scripsit. Materiâque consternationis subtrahendam rata, omne positum esse edocuit in celeritate remedium. Rempublicam in extremo sitam, & citò perituram ni festinaret occurrere. Siquidem Rex propriâ indole ad consilia tardus, etiam cum tot tumultuum admone-retur, post VIII. Cal. Apr. nihil rescripserat. Id præcipuum alimentum malorum fuit. Cum suspensa Gubernatrix, & quid actura esset à Rege semper expectans, protraheret cottidiè remedia, quæ in tempore adhibere debuerat.

Iam Gandavenses, jam Silvæducenses, & in Zeelandiâ Middelburgenses, majorum sacra
fastidire

fastidire cœperant. Harlemum, Lugdunum, Vltrajectum, Neomagum, Trajectum, Ziri-
 xæa, Tornhaultum, & proxima quæque con-
 cionibus fœdabantur. Amsterdameses semel
 iterumque portas civitatis occluserant secta-
 riis, ad conciones prorumpentibus. Prævaluit
 tandem ira multitudinis; quamvis etiam tum
 Magistratui ab optimo quoque pareretur. Nā
 nec corrigi contumaces poterant, nec sisti fu-
 rentes. Infirmitate retinentium magis accen-
 debantur. Non Ipras, non cætera Flandriæ
 primorum constantia in fide retinuit. Instar
 morbi scelus, & amentia urbes, municipia, vi-
 cos pervagabantur. Vna Brugarum civitas
 erat, quam tempestas illa non libaverat. Hanc
 sectarij per epistolas alliciebant in consorti-
 um, & si resisteret magistratus, vim, & ultio-
 nem minabantur. Mementoque temporis
 quatuor armatorum millia Brugas conten-
 dunt, templumque Sæctæ-Crucis in ipsis sub-
 urbiis concionibus inestant. Neque civium
 hoc crimen erat; sed eorum maximè, qui nu-
 per Gandavum juxta insani, facem audaciæ
 prætulerant. Ducentos tamen Brugenſium
 interfuisse comperio. Quorum pervicaciam
 magistratus timens, Gubernatricem invoca-
 vit. Missusque eò Egmódanus, trecentos civiū
 adlegit in stipendium. Et sic haut egrè suppres-
 sum est scelus, in cuius etiam odium genius
 urbis duraverat. Insignis ea tempestate Han-
 nonum

nonum constantia fuit. A Valencenensibus sollicitabantur crebris epistolis. Et haut procul Montibus concionem edixerant. Ad discutendos eos Latrunculator Hannoniæ egressus, idoneâ manu in ipso conatu furentes oppressit. Montensem Urbem Arschoranus obsequio sibi demeruerat, & si cætera nutassent, Gubernatrici servabat ad receptaculum. Luxenburgum discreta spatii regio, vitii aliarum non miscebatur. Nec alia sanè provincia per civiles hos motus modestius egit. Eadem prope Namurci quies fuit. In Artesiâ denique integritas prævaluit. Flandrorum tamen & Valencenensium contactus, finitimos aliquot vicos, quasi agitantibus ventis, contagione infecerant. Proditumque memoriæ est, ex tot satrapis, quibus ea regio abundat, haut amplius septem conjuratis accessisse. Regebat tum Atrebatum Vice-comes Gandavenfis, vir nulli aut fide secundus, aut obsequio. de cuius virtutibus trademus postea. Nusquam fides in reliquis provinciis, quas fatalis tabes usque ad desperationem corripuerat. Geldria, Frisiâque crebris quatiebantur motibus, Gubernatoribus frustra obnitentibus, quorum constantia in contemptum venerat. Scires omnia ad seditiones vergere. Libidinem concionum multo armatorum præsidio Sectarii tutabantur. Equites in turmas componebant. Vt quisque opibus

opibus validus, tela, equos, pecunias conferebat. Expilationes monasteriorum, raptus, & sacrilegia hauserant animo. Denique fiducia Conjuratorum inflatos, superstitione, ac lasciviâ discordes, non lex, non magistratus, non pudor, aut metus cohibebat. Provincialium curiarum projecta auctoritas, vano conatu jura exequabatur. Imperium viribus destitutum, decreta supplicia expetere non poterat. A sectariis vi agebatur. Fortè advocatum quendam Gandavi sceleris comperitum, Procurator Generalis in judicium traxerat; cùm sex armati repente in Præsidentem Flandriæ domi invehuntur. Minister quoque simul venerat, superbeque poscebat, absolvi captivum, ac in posterum concionum libertati desineret officere. Cæterum ille ad hoc fulmen haut quaquam territus, paucis respondit. *Regis se Ministrum esse. Imperio ejus morem gerere. Scire etiam ipsos novas leges ex communi Procerum consilio nuper sancitas in illicita conventicula. Quas cùm perferre jussus esset, exercitium earum remittere non posse sine crimine. Nulloque metu adduci posse, ut officium destituat. Quem contractâ fronte intuens Minister; ecquid intelligis, inquit, Verbum Dei nullis astringi legibus? in summa, denunciotibi, ut malo caveas. Et in hæc verba excedebant è limine. Signoque sibilis dato, plures statim armati profiliunt, qui in insidiis constiterant. Stri-*
ctof-

ctosque gladios vibrantes, ultra minas tamen non saviere. Longè atrociori viâ in Brabantia grassatum est. Trecenti ibi sectarij ad facinora collecti, quæcumque audebant. Famofus quidam Minister Vilvordia in vinculis detinebatur. Ad quem eripiendum cum munimenta arcis frustra tentassent, injecturos se faces tentis oppidi atrociter minabantur. Iubebantque id ipsum denuntiari Prætori. Consumptaque urbs incendio foret, ni libertas Ministri ruinam prævenisset. Mechliniam inde digressi sunt ad paria facinora. Sed pavidi cives obiectis portis venientes excluderant. Igitur in rabiem versi, proxima quæque exterrent. Nec procul Bruxella aberant; jactabantque propediem admoturos se urbi multitudinem. Quibus auditis Gubernatrix non mediocriter expalluit. Tot simul flagitijs obviâ ire non poterat, apparatu belli destituta, armisque, & milite; ac si hæc suppetèrent, pecunia tamen deerat. Ordinarias turmas instrui jusserrat. Sed illæ apertè inclamabant non facturâ Gubernatricem ut sine stipendio militarent. Igitur ad conquirendas pecunias intendit animum. Usitatum hætenus fuerat in extraordinario discriminis articulo, sub honestâ mutui specie tributum aliquod ecclesiasticis imperare. Tunc quoque rogari placuit. Quippe eò proclivius collaturi videbantur, quod hac pensione incolumitatem suam cogitarent

redi-

redimere. Conferendi exemplum Hannones
præbuere. Idem factum in cæteris provincijs.
Sed benigna illa liberalitas præteritorum an-
norum stipendia exonerare non poterat. Ad
ea igitur dissolvenda consilium inijt, fastigio
quidem indignum, sed quod terror & necessi-
tas facile excusat. Quæstum enim ex sorte
(Lotharias vulgo dicimus) facere instituit; su-
blevatura ærarij angustias sine cujusquam in-
commodo. Urbes interim in finibus positas,
supplemento militum firmavit. munimen-
tum adversus finitimos, & si necessitas postu-
laret, contractura inde auxilium in civili di-
scordia. Gubernatores, & Provincialia concil-
lia prætores quoque, & magistratus admonuit,
diligenter caverent, ne externis hostibus, civi-
tatum munimenta aperiret proditio. Deni-
que ut cum saniore civium parte inirent ratio-
nem, qua illicitos cætus discuterent, ur-
besque, & populos continerent in ob-
sequio. Et quoniam non sine Dei ira mala ista
accidere videbantur, publicas preces, & sup-
plicationes indixit. Hæc in præsens suppe-
tebant remedia: sed vana atque infirma in tam
vasto incendio. Plebs varie pæssum ierat, cupi-
da rerum novarum, simul agitata pestilenti sy-
dere illius sæculi.

Dum hæc in Belgio aguntur, Rex in Hi-
spania sollicitus, insumebat operam consulta-
tionibus, adulta jam malitia nihil profutu-

N

ris.

ris. Montignæus enim eodem pervenerat eursorijs equis. Et quid de mandatis suis fieri placeret ad Regem retulerat. Ille vero suos in Concilium contraxit, & quod optimum ducerent ad se referri iussit. Hi tum maxime Concilium instituebant; Dux Albanus, Gomeſius de Figueroa Feriæ comes, Antonius de Toletto magnus prior Ordinis sancti Ioannis Leonensis, Ioannes Mauricius de Lara, Archieconomus Reginæ, Reynerus Gomeſius Princeps d'Ovolý & Comes de Melito, Ludovicus Quixada Archippocomus, sive magnus Scutarius principis, Tiffinacquiús, & Hopperus, & Cortevillius. Rex autem non intererat. ne forte studio suo suffragandi libertatem adimeret contraria suadere timentibus. Et quia plerisq; semina morbi ignota adhuc erant; ita instituere consilia ut prius de genere mali, deinde in remedia inquireret. Concilio Belgico Figueroa præerat. Verba ejus in hunc modum traduntur. *Nunquam mihi dubium fuit, haut alio spectare Belgicorum Procerum consilia, quam ut in turbidis rebus, & per religionis licentiam quassatis, summam imperij ad se traherent. Primo enim quibus non machinis Granvellanum amoliti sunt? quare tamen irascerentur illi non habebant. Hoc de illo quoque inimici confessi sunt. Quid est igitur quod causabantur? Non expediret publicæ unum aliquem in eo fortunæ gradu summam imperij habere in manibus. Majorum mores ob-*

stare.

flare. Eam prerogativam deberi Proceribus. Hoc pretextu exturbavere periclitantem Cardinalem sub omnium invidia. Sed re vera constantiam ejus oderant, quam libidini suae credebant officere. Deinde legatio Egmondani supervenit, de Inquisitione, & edictis querelam ferens, & curiarum omnium vires Proceribus vindicatura. Ab hac spe dejectis, libellus Conjuratorum successit. Qui sunt illi Conjurati? fratres, cognati, affines, domestici, amici, & familiares Procerum? Quid igitur flagitant? Inquisitionem tolli, mitigari edicta, Generalia Ordinum comitia contrahi. Nempe ut in comitijs rempublicam ex suo formarent arbitrio; Inquisitione vero, legibusque sublatis, promiscuam sacrorum licentiam inducerent. Et vel inde nemine profitente satis intelligas, non alienos esse Procere a Conjuratorum consilijs. facinusque inter se partiri, quos in unum omnes cogit eadem factio. Ne id quidem Procere dissimulant; qui ad ultimum suaserunt Regi, ut Inquisitionem abrogaret, edicta leniret, praeteritorum gratiam concederet, officia trium curiarum in unam confunderet. Haec sunt quae modo Montigneus attulit. De adventu Regis parum aut nihil adiecit. Cujus praesentiam Procere non desiderant. In summa, duae in Belgio sunt factiones, una Procerum altera Conjuratorum. Altera alterius instrumentum est. Et in id utraque collineat, ut dominationem Proceribus transcribat, quo deinde illi vel in Regem potentiam exercent. Post hunc sermonem, fuere qui censerent, prudenter facturum Regem, si vel ipse, vel

præfectorum aliquis ad opprimendum malum in provincias transiret cum exercitu. Sed eam sententiam plures abhorrendo; Non paucos in Belgio fontes esse testabantur. Multos tamen ex his non propria indole abstractos; sed levis animi vitio aliene stultitiæ accessisse. Bonorum interim numerum præpollere cæteris. Abominandum ergo remedium genus fore, pari supplicio cunctos afficere. Quippe bellum geri non posse citra bonorum injuriam. Longe aliam esse voluntatem Regis, qui mitem, & pacatum animum præstare cupit subditis; & cum illis hanc aliter agere, quam tractare liberos solent offensi patres familias. Hi justitiam pietati admiscunt. Domesticæ flagitia sic curant, ut liberorum salutem, non ultionem videantur exigere. Regem enim corrigere velle, non evertere; sanare, non extinguere. Cum his & ejusmodi argumentis pro se quisque vicissim certaret; in hanc tandem sententiam concessum est, ut referendum Regi dicerent: Duo omnino suppetere remedia. Alterum verum, & solidum. Alterum medium quidem; sed necessarium. Solidum remedium in celeritate positum esse; si primo quoque tempore in provincias festinaverit Rex, in ipso apparatu deprehensurus sectariorum consilia. Religionem adhuc in potestate esse. Auctoritatem refractoriorum caducam, atque infirmam. Si proximam hyemem otiosus extraxerit, non religionem, non fidem, non obedientiam inventurum. Præcipit atam insaniam non postulare lenta remedia. Neque etiam expectandum, donec mali junctis sibi externis

(super-

periculum tollant, & nihil amplius sincerum sit in
provincijs. Componi adhuc res posse sine ferro, & san-
guine. Sed glissentem seditionem in ipsis cunis oppri-
mendam esse. Mox enim nihil proficient succinctæ legi-
ones, vel certe non nisi inhonestis condicionibus feroci-
am discutient. Ipsum Regem hanc sibi expeditionem
sumere debere. Nihil profuturam, si alteri permiserit,
quantumvis egregio. In eo enim non elucebit reveren-
tia Majestatis, non eminebit auctoritas. Quin imo
atrocius secessionum causas daturum partibus, u-
trimque armatis, & ministerium Regis utrimque præ-
ferentibus. Sicut nuper in Gallia accidisset. Hæc ergo in-
commoda prævenire debet Rex præsentia sua. Boni
enim auspicia ejus sequentur. Dubij conspectu Majesta-
tis percussi, ad eundem respicient. Mali non habebunt in
quo fiduciam reponant. quorum cervicibus exercitus
incumbens, societates ac factiones dissolvat, libratique
conatibus rebelles in leges subijciat. Tum demum religi-
onis negotia secure componet, instructus legionibus, quas
turbulentis obijciat. Si quid in Ecclesiastica labaverit
disciplina, revocabit ad Concilij Tridentini severitatem.
A sectariis vero exiger ultionem flagitij. De edictis,
quod videbitur, constituet. Si quid in Concilio Status,
vel Finantiis, aut secreta curia mutandum duxerit, re-
ctius ibi perficiet. Deesse nobis hic acta. deesse decreta
majorum, unde præteriti temporis formam, moresque
liceret colligere. Controversias quoque inter easdem cu-
rias exortas, dissolvat. jubebitque singulas contentas esse
mandatorum suorum finibus. Operam denique dabit,
ne indulgentiæ, & abolitiones, ne munera, & honores,

in quibus potissimum tranquillitas, salusque publica consistit, ad indignos perveniant. Hæc sunt solidiora remedia. Quæ si mature applicari possint vulneribus, frustra jam in cætera inquirimus. Cæterum dum instruitur exercitus, dum aula moles per se gravis movetur, hyems est, & intempestiva aura navigantibus. Quippe non aliter Rex in Belgium transportari potest, quam Oceano. Temere crediturus salutem suam externis hominibus. Proinde ad media remedia necessitate compellitur. hoc est; de Inquisitione, & edictis, ac præteritorum delictorum venia, quid agendum sibi, consideret. Flagitiosum olim in præsentium scelerum remedia, & securitatem suam, futurorum præsagax Ecclesia instituit. Nihil enim sperandum, erepto telo quo integritatem ulciscitur suam, quam ut religio exponatur injurijs. Nec sine periculo edicta resolveri in ancipiti republica. Malos poenis affici debere. Quid enim futurum si nihil præter scandala, & conciones, ac conventicula leges corripiant? nec id quidem idoneo supplicio; sed sub prætextu turbata pacis, aut læsæ tranquillitatis? scilicet ut fas cuique fiat, intra domesticos parietes contaminata conscientie morem gerere. Itaque si tempora admitterent, suasuros se fuisse majorum morem retineret, nec supplicia irrogaret mitiora præteritis. Nunc vero magnopere censere, sceleratis hominibus ignoscat, & præteritorum criminum gratiam faciat. unos tamen Ministros, & concionatores excipiat. Inquisitionis quoque Papalis potestatem exarimet, ita tamen ut Episcopalis in usum veniat. Edicta vero in adventum suum differat. & si

ne hæc

ne hæc quidem moram ferant, Belgas ipsos jubeat formulam concipere, transmittendam in Hispaniam, ut de hac quod videbitur Rex constituat.

Hac relatione audita, Rex ad Gubernatricem litteras dedit, quibus sententiam suam, in hunc modum commisit. Domina bona soror mea; Haut alia mihi unquam mens fuit, quam ut clementiam cum meis communicarem. Pristino affectui absens non detraho. Nihil equidem negare constitui, quatenus inviolatus numinis cultus patieretur, & conscientia mea. Quod ex litteris hisce satis intelliges. Neque id necessitati tribuo, quam representas; sed natura mea. Malo me gratia, quam vindictæ poeniteat. At enim Inquisitionem aboleri desideras. Scio quantum momenti postulatis illis subsit. Hæc sunt arma, quæ ex olim in rebelles Ecclesia instruxit. Quibus hætenus dignitatem suam tutata est à sectarijs. Majorum consilia damnare non possum. Neque tamen institutis eorum ita me addixi, ut ab illorum prudentia recedere nefas existimem. Ad præsentis sæculi genium cogitationem direxi. Imperator pater meus Inquisitionem accepit, quia frenanda malitiæ Episcopi deerant. Cum sub incuria eorum, qui jurisdictioni præerant torperet Ecclesia, ad hæc auxilia recurrere coactus est. Nunc inter tot Episcopos eadem tempora non videntur. Facile itaque persuaderi mihi patiar, Papalem Inquisitionem expungi; modo Episcopalis robur accipiat. Edicti formulam, quam concepistis, plane inutilem esse video. quia sectarii haut alio spectant, quam ad libertatem religionis. Quod ex fa-

mosis libellis facile est intelligere. Foederati vero à Generalium Ordinum concilio edictum expectant. Sed obsecro, quid bonorum interest, hæc, an illa rogentur leges? Quippe suoapte ingenio ad licita, & honesta feruntur, nec contra majorum morem quidquam attemptant. In malos autem nulla satis atrocia statuuntur supplicia. Veruntamen ut tranquillitatem civium, beneficium meum faciam; recudi leges non recuso. Nec tam diu pressissem consilium meum, si provinciarum omnium accepissem suffragia. Absque his nihil novi statuere oportuit. Quippe in leges municipales, aut privilegia impingere non est animus. Nam si rogandi morem omittimus, bonorum offensa praesto est. Quia nec priora edicta sancita sunt inauditum provinciis. Et male leges sciscuntur, quas usus postea rejiciat. Imo ad exemplum pertinet, semel latae perpetuo custodiri. Ceterum si constare robur legibus volumus, quaedam à juris communis praescripto exigenda sunt. nempe ut contumaces, anabaptistas, & relapsos ignis compestat. bona vero eorum publicentur, quos gladius extinxerit. Quis enim probare poterit, exules ipsos fortunarum suarum retinere arbitrium? Ususfructus, antenuptialia lucra, hereditates, & legata ad eos pervenire, quos flagitio suo patria expulsos, civili beneficio indignos lex fecit; Ius commune has perduellibus poenas liquido imposuit. Quarum mentionem in formula moderaminis vestri nullam invenio. Dubium consilium an errore. Sed delatores poena aut praemio ad prodicionem sceleris sollicitari non video. Quasi futuri sint, qui sponte

qui sponte volent accusare? nemo gratis subiturus est delatoris invidiam. Hæc velim eo candore admittas, quo ipse exigo. Nam quod ad me attinet, augendo arario non studeo. Sed quia publicæ utilitati conducere arbitror, & ita fieri debere jus commune demonstrat. Edictum anni MDCLIX. idem constituit, nihil tum detrectantibus Ordinibus. Neque interim ad rem pertinere puto, quo pacto obstinata mentes frangantur. Potestatem vobis facio, concipiendi formulam; ita tamen, ut religionem mihi, & Majestatem illibatam servetis. Quodcumque autem videbitur, quamprimum ad me trans mitte. Præteritorum veniam quam requiris, quantillum profecturam existimem ex hoc conjicio, quod Fœderatos spe sua frustratos videam. Quanquam nec satis accipiam, utrum ipsos duntaxat Fœderatos, an & Ministros, & sectarios gratia quoque dignos judices. Nolo tamen legibus infringi clementiam meam. De his quod videbitur ipsa constitue, & præteriti furoris veniam fac, pro tua prudentia, & arbitrio. Vnos tamen condemnatos excipio. Fœderati vero vinculum resolvant, & ad conciones, cœtusq; illicitos dissipandos omnem tibi industriam conferant. Hac demum lege gratiam ratam efficiam. Quò minus ipse iter in Belgium instituam, per imminentem hyemem non licet, deprehensuram me sine dubio in mediis fluctibus. Primo tamen vere appellere statui. Interim si conciones, & conventicula non cessaverint, Ordinarias turmas, & præsidarios objicias. In Fœderatos easdem partes amplexos, conscribere exercitum. Præfecturas delectis attribue. Horum virtus se-

curum me efficiet. Nam & civitates fere in obsequio
stant. Et quo fidem illibatam retineant, praetores, &
magistratus ad colendum officium litteris exstimulo.
quas sine mora destinandas trades veredariis. Vale. ex
Silva Sigovia Prid. Calend. August.

Hanc utique epistolam in longum tran-
scripsi, non ut moli voluminis aut copiae con-
fulerem, quod unum semper vitium maxime
declino: sed ut boni Regis famam calumniis
exonerem. Nemo scriptorum est aliarum par-
tium, qui nocentem non pronuntiet. Servitu-
tem, & regnum cogitasse mentiuntur. Et quo
magis exosum populo faciant, plura innocen-
tiae ejus maledicta affingunt, praeteritis virtu-
tibus, quas mitissimi Rex ingenii, supra beni-
gnitatem candidissimas exercuit. In sacra ma-
jorum (nec immerito) pervicacior fuit. Haec
si adsint, caetera facile populo condonaverit.
Sed ab aequo lectore, sincerisque judiciis, fa-
norem sententiam exspecto. Fata erant, quae
Belgas urgebant. Ad quorum iram averten-
dam publica vota & supplicationes Rex in
Hispania suscipi jussit. Eadem in Belgio fieri
mandavit. Litteras quoque ad Proceres de-
dit, blanditiis plenas. Tempus appetisse mo-
nens, quo constantiam suam fidemque
probarent. Idem quoque magistratibus per-
scripsit.

Missis his epistolis, alii, atque alii tabel-
larii in Hispaniam perveniunt, nunciaturi
tristio-

tristiora præteritis, & afflictæ statum provin-
cia. quo in discrimine religio esset, qua in
perplexitate rerum Gubernatrix. Denique
cuncta fervere discordiis, sub infanda secta-
riorum audacia.

Ad hos nuncios indignari Rex capit, quod
sibi populus tam procaciter illuderet. Suc-
cinctisque legionibus ad omnem fortunam
opus esse ratus, tria equitum, decem peditum
millia in Germania conducijussit. Gens ar-
mis strenua, suaque indole in martem pro-
pensa, plura Cæsari, deinde & Philippo
Regi stipendia generose, fortiterque fecerat,
in venali fortitudine ignara perfidiæ. Sed
nec recens adacta in Sacramentum vexilla
destituit, quod tyrones Belgæ inter flagitia
non numerant. Et cum hodierna prudentia
statum robur in peregrinis constituat, inter
eos Germani, nihil cæteris virtute, nihil af-
fectu concedunt in principem, cujus ære mi-
litant. Turmas equitum in hunc modum di-
stribuit. Erycio Brunswicensi tradita sunt
tria millia; totidem Ernesto Brunswicensi.
Philippus frater quingentos accepit. Joanni
Bavaro centum quinquaginta; parem nu-
merum Joanni Willaertio attribuit. Pedites
vero in triginta tres manipulos cōtraxit. Ex his
decem cohortes Joannes Nassovius, totidem
comes Everstenius legerent. Gompenbergi-
um octo præfecit. Waldensingerus quinque
jussus

jussus est conscribere. Hos sibi Principes mercenarios pridem effecerat. Paucorum annorum debitam pensionem exigentibus persolveri jubet, missis in Belgium trecentis aureorum millibus. quantam summam necessitas requireret, & præsens fortuna permetteret. Ex eadem pecunia sexaginta duo millia praesidiariis, turmisque Belgicis in sex mensium stipendia numerari praecepit. Cæterum ne Germaniae dynastæ ad tanti exercitus famam, in suspicionem raperentur; necessitatem armorum Cæsari excusavit. Gubernatricem præterea quæ moliretur secretis litteris edocuit, Generalia Ordinum comitia differri præcipiens.

Jamque epistola quam ante transcripsimus, in manus venerat. Nemini dubium erat, Conjuratos malè sibi conscios, nisi ex Generalium Ordinum comitiis edicta non passuros. Nec mitius aliquid sperabat Gubernatrix. Itaque Viglium, Bruxellium, & Affonvillium ad se accersit ex Privatâ Curiâ, Barlaumontium, & Hachicourtiû adeste unâ jubet. Soli enim ex Proceribus aulam instruxerant. Deliberare eos jubet, quid sibi statuendum de voluntate Regis; infirmo, ut videbatur, in præsens remedio. Illi commodius de his relaturam dicebant xv. Cal. proximas, in communi Procerum concilio. Absentibus iis de tanta re statui nihil debere. Nam si infelicem exitum haberent litteræ, omnem invidiæ molem

molem in se undaturam. Probata sententia, epistola magis non publicatur, quam supprimitur. Jam quoque ea quæ scripta erant ad aures Conjuratorum pervenerant; præcipue indignantium, quod nullam comitiorum mentionem epistola præferret, quæ tam profunde imbibant. Credebant enim absque his tuto sibi caveri non posse. Et pro repulsa interpretabantur, quod Rex non scripserat. Itaque novis tumultibus visum est opus, & atrociori scelere extorquere, quæ Rex sine scelere indulgere non poterat. Interceptæ sunt à Gubernatrice Tornacensium epistolæ, quibus significabant Conjuratis, ut illico ad se mitterent, quid postremis eorum postulatis respondisset Rex Philippus, alioquin quæ destinaissent strenue effecturos. Vnde facile est conjicere, ex Conjuratorum instinctu transactum esse sequens facinus, qui sectariis tanquam instrumentis ad flagitia abutebantur.

Ergo postrid. Idu. Aug. proruptum est in apertum sacrilegium. Compositionem sceleris referre non possum. Nemo enim in tanto consensu auctores meminit. Sunt qui auspicia Tornacensibus imputent; & ab his submissos, qui perditissimorum audaciam pecunia conducerent. Ego vero ut non unum aliquem populum, ita injuriam temporum accusare non desino, mutationem rerum porten-

*Initium
Iconoma-
chia.*

tendentium. Trecenti circiter numerati sunt, qui sacrilegiorum licentiæ viam aperuere. Obscura fax, & vappa populi. & inde in audaciam pronior, quia occulta. Quorum unum, etsi maximè nefas, ne nominare quidem possum. Homines sine tribu, sine nomine, finibus Audomarensium egressi, mortaliū omnium notitiam amiserant. Sed Monasteriorum opibus avidissimè inhiantes, primum omnium abbatiam Wulverghemiam, hanc procul Curtraco sitam, hostiliter diripiunt. Clausæ erant in ea virgines sacræ. Ipsa solitudo loci, sexusque naturalis imbecillitas, Iconomachorum audaciam erexerat. Hoc sceleris auspiciū fuit. Imbutæque semel sacrilegio manus, nihil furori postea reliquum fecere. Calcare sacra, aras evertere, insultare imaginibus, ornamenta absumere flammis, violare sepulchra, ossibus defunctorum illudere. Mira prorsus & abominanda crudelitas. Quasi parum facinoris in superos admitterent, etiam manes lacessere sustinebant. Nunc demum intelligimus, quanto posteritatis damno eraserint litteras, Majorumque insignia marmoribus insculpta, quorum nunc vestigia aberranti sæpe conjectura multorum ingenia curiosè persequuntur, aut à famâ memoriam requirunt, nullo certo auctore subnixam. Neque hunc furorem catholici tantum detestantur: sed etiam

etiam quisquis aliarum partium liberalibus artibus ingenium excoluit. Iconomachorum tamen non intererat quid posteritas amitteret. Per omnem illam oram grassati sunt in templa. cæterisque ad eadem audenda exemplum præbuere, facile sequentibus, quod timebant incipere. Diceres ergo incendium per rura discurrere. Ita confestim, & sine mora obscuriores aliquot pagos, pari audacia in Castellana regione, pertentant Sectarii & Ministri in partibus. Inde statim Bellam corripunt. Cæterum Bellæ monasterium erat, quod ex Prioratu Carolus Cæsar in Abbatiam extulerat, translatis eò monachis D. Joannis Teruansis Benedictini Ordinis. In hoc Divus Antonius peculiari religione colebatur à populo. Vota quoque pendebant de pariete, sanctitatem loci testantia, quam multorum annorum donaria celebriorem effecerant. Argenti ingens modus altaria instruebat, cultusque ad magnificentiam sacrorum exacti. Hæc sectarii religionis odio, seu prædæ cupidine, scelerata pietate furiis consecrant. Non sacro, non profano manus abstinent. Sedi- bus suis Monachos exturbant. Nihil intactum, nihil integrum relinquunt. Ornamentis sacrorum abutuntur ad ludibrium, calicibus ad temulentiam. Et ne catholicæ religionis memoriam relinquerent; bibliothecam flammis absument, multorum annorum labore,

labore, atque impendio instructam; & in hac multa clarissimorum ingeniorum monumenta, quibus adhuc typi lucem negaverant. Omnia prorsus vestigia prioris sæculi abolere decreverant, ut novitatem suam imputarent antiquitati, aptatoque mendacio, fabulose origini apud posteritatem illuderent. Nihil ab infesto Christianorum hoste immanius expectes. Plane ut jam non sit, unde succensere Barbaris jure debeant. Igitur omnia quæ reperiiebantur, aut rapta, aut consumpta erant. Avaritiam tamen satiare non poterant. Sparsas per agros locupletum domos prædabundi irruebant, cultum ecclesiarum abscondi simulantes. Quæ res multorum iram, rixasque provocavit. Adeò ut quidem exprobrarent Ministris, nihil aliud ipsos, quàm latrocinandam licentiam sub larvâ pietatis aperire fuerentibus. Et certè non aberraverânt à vero. Et Ministri pudore victi, ad declinandam invidiam, aurum omne, & argentum templorum ædituis jubebant restitui sub inventario; cæteroquin ut in furem se animadverturos. Fuere tamen qui abstruderent, & in crucem sublatis exemplum fecere. Earum res avaritiam cohibuit. At ne simili licentia in posterum grassarentur; non dispersi, & palantes ut antea; sed conferti, ac composito ordine iter instituunt. Primi ibant Iconomachi cum bipennibus,

cate-

cæterisque instrumentis, obvia quæque fana
 invadere, & si resisteretur, fores dolabris per-
 rumpere iussi. Ministri duo proximè succede-
 bant, homines nullo studio exercitati. In eam
 provinciam ex sutrinâ vel textrinâ surrexe-
 rant. Populari tamen facundiâ & miscendis
 seditionibus validi apud multitudinem, cre-
 bris contumelijs in imagines debacchabantur.
 Post illos veniebant Diaconi, & Seniores; quos
 immensa sequebatur multitudo armis excul-
 ta. Hoc modo Stegram perventum est. quos
 Gallicus ibi Minister magno gaudio excepit.
 Inde Wervicū, & Menimā, & Wastenum, &
 circumjecta populati; ecce Messenensem ab-
 batiam, miserabili vastatione diripiunt. Nec
 Flandriâ contenti, prætereunt Lyfam flumen,
 & Insulensium, aliquot vicos sacrilegio sce-
 dant. Donec omnem iram effunderent in
 Marquettense monasterium. Hinc Seclinium
 versi, ab accolis excipiuntur, qui ex finitimis
 undique pagis ad tutandam templi religio-
 nem armati convenerant. Multi Iconoma-
 chorum ferro cæsi, alij præcipitati in paludes,
 obscœnum spiritum in cœno evomuere. Ad
 Raslegemium quoque fama delabebatur, qui
 mox supervenit cum militibus: Sed adven-
 tum ejus subitâ fugâ sectarij prævenerant. Et
 sic ibi aliquando rabies stetit: ut in Flandriâ
 rursus atrocius insurgeret, quam non satis ha-
 buerant miserrimè semel afflixissè. Vix Nor-

O

manno-

mannorum olim tanta fuit vastatio. Quadringenta & amplius templa triduanus furor absumpsit. Nec adhuc tamen oppida pertentaverat. Hoc unum deerat publicis malis. Manebat ibi adhuc aliqua magistratuum reverentia: cum econtra in municipiis, vicisque, & pagis sine metu licentia grassaretur. Donec & oppida ad ultimum cessere.

Cæterum Egmondanus ad primum Iconomachorum tumultum Ipras processit, ut auctoritate nominis sui cives contineret in pace. Habebat in comitatu Flandrorum præcipuos. His auctoribus edictum promulgat, quo externi in civitatem recipi prohibebantur. Salutaris haut dubie lex: sed absque armis exerceri non poterat. Et interrogantibus Egmondanum magistratibus, num templa tentantibus vim inferrent; contraxit humeros in cervicem, mandatum sibi non esse respondens. Mox inde se Bruxellam recepit ad concilium. Plerisque multum irridentibus, quod adversus rebelles, & vim publicam molientes, curstos & moderator provinciæ mandatum requireret. Expectandum illi mandatum fuisse, cum Gravelingam juxta, temerè pugnam ciens, propè in discrimen attulit fortunam publicam. Bonos ergo desperatio cepit. Multi enim haut immeritò suspicabantur ea quæ acciderent sponte, vel fraude Procerum evenire. Malis autem aucta est alacritas. Et ex

alia

alia parte gaudebant flagitiis Iconomachi. Nec tam Ministros, quàm prædam sectantes, proximam quamque civitatem rapinæ destinant. Plures furentibus cottidiè aggregabantur. Corrupta enim erat latius regio, & superstitionis suæ vindex unusquisque videri volebat. Raptim igitur Abbatiam Bellopratensem, haut procul Ipris, inopino tumultu corripunt. Inde à sectariis ex compacto acciti sunt in civitatem nemini clausam. Vi & licentiæ leges cefferant. Obstupuere magistratus adhanc turbam, & quid actura esset expectantes, alienam stultitiam immoti contemplantur. Parum videbatur in plebe opis esse. Major pars occultis studiis favebat Iconomachis. Quibus se obscurissimus quisque statim applicuit. Itaque cùm nemo obstaret, funestæ pietatis crudelitatem licenter exercent. Ordinem sceleris non invenio. Totus tamen dies per sacrilegia consumptus est. Nec indubris amplius restabat, quod polluerent: cùm desertum episcopi palatium, canonicorumque domos vi perrumpunt, & tanquam in capta urbe, bonis insultant. Inde tandem digressi, totam illam regionem impunè peragran-tes, proximos Franconatus pagos pari audacia funestant. Vtèrius progredi metus prohibuit.

Auriacus hætenus Antverpienses tenuerat in tranquillitate, lætissimis auribus accipientes, quæ in Flandria acciderant. Quorum suc-

cessu ad paria scelera animati, sordidissimo-
rum hominum audaciam pretio sollicitant. Et
inventi sunt, qui in diurnum solidorum decem
stipendium locarent operas suas ad flagitium.
Encoeniorum tempus erat, decimo octavo
mensis Augusti. Tradito à majoribus more,
totum hunc diem impendere lætitiæ publicæ.
Populus ad hilaritatem effusus, vel temulen-
tiâ marcet, vel spectaculis oblectat ingenium.
Multi quoque mortales ex proximis urbibus,
pagisque ad solemnia confluunt. Magnâ pom-
pâ supplicatio instruitur, quam longa perso-
narum series, in historiam circumducta, or-
nât. Cives armati procedunt, cultu ad ma-
gnificentiam exacto. Post eos geminus sa-
cerdotum ordo, in candidâ veste, & dalmati-
cis, quos B. Mariæ simulachrum sequitur,
suppositis sacrificorum humeris sublatum.
Peractâ pompâ, non statim cellæ suæ imago
redditur. Sed collocatur in testudine templi,
& in octavum diem pietatem populi exspe-
ctat. Istum sacrorum ordo fuit. Civibus er-
go ad spectaculum intentis, fuere qui præ-
tereuntem statuam scurrili cavillo exciperent,
clarâ voce obstrepentes, Mariola Fabri (ita
enim appellabant à B. Iosepho, qui faber fue-
rat) hunc honorem tibi inter supremos mu-
mera. Quibus auditis mussabant inter se ca-
tholici. Sed ante alios sacerdotes excandue-
re. Iamque quod evenit, præfagientes an-
no-

no, sacrosanctam statuam vesperscente die
cellæ includunt. Forte juvenes a sectariis con-
ducti ludebant in templo. Notantesque sibi
simulachrum è testudine subductum : unus a-
liquis scurrilem captans voluptatem vocifera-
ri cœpit, num timeret sibi Mariola, quod tam
tempestivè concessisset in cellam. Per fidem,
inquit, si *Vivant Geusj* exclamaverit, ut om-
nes exaudiant, spondeo innocentem in sede
mansuram. Cæterùm pro latere templi li-
gneæ cellula erat, in quâ sedebat anus libitina-
ria, cereolos vendens, quos supplex mulier-
cularum pietas ferrato candelabro in dona-
rium compresso pollice affigere consueverat.
ollam præterea habebat, & in eâ absconditum
cineribus ignem, extinctis faculis promitten-
tem lumen. Dum ergo juvenes petulantius
rident, cultumque divorum infamant contu-
meliis, quidam ex illis anum accessit; & ro-
go, inquit, mater, ilicet hinc i, rerum tuarum
commercium interit. Secundum hanc vocem
irata anus, præteritisque verberata contume-
liis, in loquentis os ollam excussit. quam ef-
fusissimus omnium risus sequebatur. Nec pro-
cul ab exitu stabant furiosa consilia; cum in
proximo obambulans Prætor, ad rixantium
clamorem cum stipatoribus processit in tem-
plum, cunctisque excedere jussis, minacibus
verbis ultus est suum supercilium. Irati juve-
nes majorem nautarum colluviem accersunt,

O 3

rursus-

rursusque in templum armati perveniunt. Psalmos more suo cantare exorsi, iisque peractis, *Vivant Geusij* vociferari incipiunt. Ad quemsonum veluti Berecynthiâ tibiâ in furorem vertuntur. Principio quidem lapidem deiciunt, quæ de tholo suspensa, noctes diesque vigilabat cum lumine. Aras deinde, & imagines prosternunt, & tot sæculorum ornamenta. Horret animus ad memoriam. Multæ antehac hæreses libaverunt pacem Ecclesiæ. Sed animorum possessione contentæ, picturis, calaturisque pepercere. Hæc una exoriens, omnium ante se ferocissima, ingenuarum artium monumenta sustulit, ipsisque ingeniis bellum fecit. Centum non amplius erant, qui tantum facinus adorti sunt. Duarum horarum spatium furori indultum. Mox calentes iras ad monasteria transferunt, prælucentibus faculis, quas impiis manibus ecclesiis subtraxerant. Franciscanos resistere ausos, pluribus vulneratis in fugam conjiciunt. Et nemo postea insanos sufflaminavit. Per omnia templaliberè vagabantur, impetum festinantes, ut ante auroram sacrilegium perficerent. Quidam hæc XIII. Cal. acta tradidêre. quibus ego quoque accedo. Siquidem Auriaco absente contigisse constat. At ille quidem cum uxore, & Ludovico fratre publicam pompam spectavit, eademque vespera frequentavit convivia. Sed in tanta scriptorum varietate, exacta temporum

nam ratio haberi non potest. Parum refert
 quando actum. Omnes consentiunt in histo-
 ria. Cæterum Iconomachi scelere audacio-
 res, expertique quàm inultè peccassent, primò
 statim luce feruntur ad abbatiam S. Bernardi,
 secundo ferè ab urbe lapide. Nemo adhuc ex
 civibus audebat arma opponere, subitè audaci-
 cæ torpore correptis. Consensum urbis latius
 metuebant. Tantum stabant attoniti in limi-
 nibus suis, alter alterum quærentes ecquid vi-
 dissent. Provector dies, nocturnæ tragædiæ
 calamitatem aperuit. lacebant undique ima-
 ginum fragmenta, & majorem, quàm pro-
 damno speciem fecerant. Erant qui majorum
 donaria, erant qui sua agnoscerent. Metus
 deinde invalescere cœpit, ne locupletissimo-
 rum ædes Iconomachi corriperent. Sed illi S.
 Bernardo reversi, rursus se recipiebant in tem-
 plum B. Mariæ, funditus everfuri, quidquid
 præteritus furor intactum reliquerat. Itaque
 ingentem detrahunt crucem, & in ea penden-
 tem Christi statuam, ad humani mensuram fa-
 stigii figuratam. Antonii Helmontii opus erat.
 cujus nobilissimam artem etiam in reliquiis
 colimus, atque infra pecuniam voluptas taxa-
 vit. Quippe harum rerum pretia, non ex emē-
 tium commodo, sed pro cujusque voluptate,
 aut curiositate extenduntur. Sed in eo scelere
 occupatis, Prætor supervenit; adjutus bono-
 rû studio, quos indignitas sceleris in ultionem

acuerat. Nihilque tale expectantes coniecit in vincula, ac paullo post in crucem sustulit. Senatus jus suum expertus, palam edixit, templorum spolia deferrentur in publicum. Idem quoque Ministri jubebant. Qui agraria licentia jam non contenti, concionum novitatem in urbem traduxerant. Eminebat inter eos turbulentus ille Hermannus, è Flandria accitus ad concitandos torpentium animos, eâ tempestate facundia uberrimus. Et ille statim Cathedralē Ecclesiā B. Mariæ concionaturus arripuit, suis eam deberi contendens, ambitione Calvinistarum, numero & furore præstantium, & nunquam satis patientium in secundis consistere. Accidit quidem parva res, memoriā tamen non indigna. Fortè Ministrorum quidam monasterium S. Claræ concionaturus intravit. Claudebantur in eo virgines, quæ ex severissimâ disciplinâ sanctissimis moribus vitam instruxerant. Ad conspectum Ministri, omnes quasi fulmine ictæ procidebant in terram, pronisque perseverabant jacere capitibus. cū ille attonitus, seu propria conscientia, seu novitatem facti stupens, vocem non invenit. & ab astantibus dicere iussus, cū semel, iterumque frustra tentasset, pudore correptus monasterium destituit. Sed non ceteri Ministri tam segniter agebant. Vacuam templorum possessionem tanquam suam prædam rapientes, catholicæ religionis exercitium

cium undique excluferant. Indignum id ma-
 gistratibus visum. Propositoque edicto, secta-
 rios abstinere templis, suamque catholicis
 possessionem restituere jubent. Permoti his
 Ministri, & quanquam suorum pervicaciæ vi-
 ribusque confiderent, non audebant tamen
 palam contradicere. Videbant se potissimum
 rapulare sub Iconomachorum invidiâ, & præ-
 teriti sceleris suspitione urgeri. Senatum ita-
 que adire placuit. In curiam admissi templum
 sibi concedi postulant ad divinum officium.
 Nihil sua culpa factum ab Iconomachis, te-
 stabantur. Stimulis religionis actos esse, nec
 in potestate sua fuisse pietatis zelum compri-
 mere. si catholici temperarent ab injuria, in
 potestate se magistratus futuros. Senatus in
 hoc rerum articulo dissimulandum sibiratus,
 benignè respondit. Non esse in potestate sua
 de tanta re statuere Auriaco absente. gratiam
 futuram quam ille dixisset. Post pauculos dies
 reditum promittere. Æquum interim esse,
 pristino cultui delubra restitui. Hac spe de-
 cti, omnem tamen fiduciam in Auriaco repo-
 nebant. Excessurosque se templis denunciant.

Sed non ideo reliquæ urbes quietem fovere.
 Silvæducenses eodem tempore haut absimili
 rabie in templa sævierunt. Inde latè, & passim
 per omnem Campiniam, nec per vices, sed si-
 mul & uno quasi impetu diffusum est incen-
 dium. Brædæ, & Bergæ-ad-Zomam ad lassitu-

tudinem spoliata sunt templa. Lirani ad Iconomachorum propinquantium famam, subductis imaginibus, in vacua delubra furētes admifere.

Aldenarda ut prima inter Orientalis Flandriæ, civitates concionandi licentiam in publicum extulerat, ita quoque prima nefarias manus sacrilegio polluit. Novem Iconomachi intraverant urbem, à Bacquerelio quodam mercatore conducti. Tantillus hic numerus sceleratę pietatis ducatum præbuit, populumque traduxit in partes. Cujus rabies non ante finem accepit, quam deesset in templis quod profanarent.

Gandavenſes ex aliâ parte, alieni furoris succellum ſpeculabantur. Satisque conſtabat, non quieturam multitudinem, ſi vel propius ſe admoviſſet Iconomachorum agmen, vel imparatam urbem ſectarij aſpicerent. Multa furoris indicia eruperant. Magiſtratus, ut par erat, anxius, ex adverſo ſtruebat conſilia. Optimates omnes cum tribunis plebis vocat in curiam, ſciſcitaturus, quâ potiſſimum ratione Iconomachorum furias à ſe averterent. Non vanâ ſe conjecturâ augurari, mox in procinctu futuros. Militare præſidium accerſendum eſſe, aut ſi ſua ipſi tueri mallent, ſolemni ſacramento obſtringendam eſſe civitatē in Iconomachorū perniciem. Optimates profeſſi ſunt futuros ſe in poteſtate magiſtratus. Idem factum à tribunis. Nā & hi ex Optimatū numero eligi cōſueverāt, ex quo Carolus

lus Cæsar rempublicam à populo ad primores transtulerat. Dato igitur Sacramento, iussi sunt tribuni legem iurisiurandi deferre ad multitudinem. Sed hic animi in diversa trahebantur. Inclamantibus passim & vndique sectarijs, salvâ pietate sacramentum dari non posse. Existimare se Iconomachos iure facere. Neque unquam effecturum magistratum ut vim inferant pietatem colentibus. Summa itaque turbatio fuit, neutris invicem cedentibus, & quibus pristinæ religionis affectus inerat, & quibus odium. Pavidi interim sacerdotes ornamenta templorum, & quidquid sacrum sanctumque transferebant in arcem. Privatis quoque gentilia donaria esse permissum. Silebant tristi iustitio fora & leges. Silebant ceremoniæ & sacrificia. Ne provinciale quidem Concilium solita munia usurpabat. Captam esse urbem diceres. Pavidis cæteris, & quo tandem res evasura esset expectantibus, Sectarij quod pravâ mente conceperant, perficere constituunt. Nec ultra metus aut contatio; quia timeri se conspexerant. Itaq; XI. Cal. Septēb. sordidissima multitudo in globū collecta, Ioannem & Levinū Ongena cum Claudio Goetghebure dimittit ad prætorē, denunciare iussos, mādātum sibi à Proceribus imaginum excidium, cæterarum urbium exemplo: si nemo obsisteret sine noxâ fore: sin arma opponerentur viacturos. Proinde si trā-

quilli-

quillitati publicæ consultum vellet, lictores sibi aliquot statueret in custodiam. Obtortuit ille ad hanc vocem, iramque multitudinis irritare veritus, satellites præsidio ire iussit, sub publicâ auctoritate licentius grassaturis. Propter Templariorum fanum ingens stabat manus, facinori parata, & responsum opperiens. Claves templi exigentibus, visis lictoribus adiutus fores apervit. Quadringenti omnino erant, qui mercenario opere destituto ex omni parte affluerant. fæx & purgamentum civitatis, in hanc amentiam à sectarijs subornatum, ne quid sacrum oculis occurreret.

Ex his triginta in aras, imaginesque sæviabant; ceteri cum justis armis ad defensionem confederant. Inde ad Augustinianos, ad Carmelitas, postea Dominicanos calentes iras transferunt. Augescente licentiâ, egentissimus quisque ex plebe ad prædam confluebat, nulloque obsistente irrumpebat monasteria. Sacerdotes, & religiosi secesserant intutum. Penum ac cetera prædæ exposuerant. Magistratus torpore pavidus, finem malorum opperiebatur. Et dum boni timent, pessimus quisque impune furebat. Iam non uno agmine sed in partes distracti, alij Nigrarum monasterium, alij Agnetensium, plures sancti Michaëlis fana devastant. Quippe Sanctæ Pharaïldis delubrum in transitu contaminaverant.

ant. Post hæc rursus in unum conveniunt; junctoque agmine Carthusianos aggrediuntur. Quippe eâ tempestate extra muros civitatis in vico Royghemio domicilium constituerant. Hinc regressi Beginas, Xenodochium, Ackerghemium, Deinsam, Bylocam, Gallilæam, Groenenbrillam corripunt. Ac tum demum in cathedralem ecclesiam Sancti Bavonis, feruentes sacrilegio manus intemperanter inferunt. Intempesta nox erat, & restabat adhuc quod polluerent. Correptis igitur faculis, ad sancti Nicolai, sanctique Iacobi templa decurrunt. & inde mox in sancti Petri abbatiam, monachorum fuga destitutam. Multa ibi nefanda fecerant: Franciscani tamen ut omnium ultimi, ita extrema rabie afflicti fuere. Quibus rebus senatus permotus, postridie rursus Optimates, cum tribunis plebis ad se accersit. Quippe civitatem a violentia diutius tueri non poterat inferni consilio. & atrociora sectarij minabantur, afflicturos se divitum domos, iustitiam & tribunalia everfuros. Prætor quantum militum subitis delectibus posset, iussus est conscribere, fora quoque & vicos vigilijs insidere, tutisque præsidijs firmare monasteria. Quatuor duces manipulis præpositi, Franciscus Wychuyse, Antonius Stoppelare, Franciscus Pascharis, & Arnoldus Boefsius. Edictum extraneis urbe cederent.

Cru-

Cruces in foro ad terrorem eriguntur, denuntiata morte sanctitatem templorum violare audentibus. Sed jam Iconomachi portis excelsferant. Per pagos vicosque liberrime vagabantur. Non enim habebant qui furori eorum auderet intercedere. Nec jam dubitabant oppidis quoque vim inferre, multitudinis conscientia freti. Sed magistratibus ad providendum tempus dederant. Alofti, Teneramonde, Contraci à custodibus excluduntur. Clausas quoque portas Brugis inveniunt. Multi quidem in ea civitate novitatibus capiebantur: bonorum tamen numerus prævaluit. Et miles nuper conscriptus, obsequium fidemque colebat.

IX. Cal. Septem. Valēcenenses pervertuntur, aliquanto serius, quam pro civium ingenijs. Noircarmius, uti diximus, huic urbi præfectus erat, egregiā in regem fide & obsequio clarissimus. Ad primam erumpentium concionum famam Valencenas properavit. Sed cum sine armorum metu, cives in officio continere non posset, Bruxellam festinat ad corroganda auxilia. Interim Ministri superciliosā auctoritate plebem exstimulant in Iconomachiam. Turpe sibi credentes facinus differre, cuius ipsi alijs auctores fuerant. Licentia à paucis orta, plures attraxit. Nullo Optimatum obistere auso, fores templi B. Mariæ hortantibus Ministris vi perfringunt. Inde Beginasium. & S.

Gauge-

Gaugerici, ac cætera fana parifurore corripiunt.

Eâdem die Tornacenses ex composito paria incipiunt. Initium cœpit ab obscurissimis hominibus, quos ex agricolis Ministri promisso stipendio ad piaculum conduxerant. Ea enim tum maxime ars placebat, quia semel, iterumque feliciter cesserat. Miscellanea plebs mirâ densitate conjungitur intransibilibus. alios stimulabat cupido prædæ, plures conscientia sua & religionis odium, omnes tamen pari animo in furorem surgebant. Milites aliquot in statione locati erant, qui sacramentum Regis acceperant. Eos prætor civitatis ingressis Iconomachis volebat obijcere. Sed ad strigendum ferrum compelli non poterant; haut aliâ lege conscriptos se causantes, quàm ut civitatem à populatione, tuerentur. Sed à sectarijs pecuniâ corrupti erant in patratu facinoris. Vnde enim Iconomachis tanta fiducia, ut manipulis ipsis inspectantibus tam licenter sævirent in templa? & non vindices timerent, quos in se potissimum conscriptos cognoverant? Delubrum B. Mariæ primus grassantiû impetus contaminavit. Rapta & fracta sunt omnia, quibus avaritia, & vis pares esse poterant. Tum denique viscera terræ scurari incipiunt. Quippe canonici impendentem tempestatem prospicientes, aurum omne, atq; argentum, & opulenta signa, cum pretiosissimo cultu

cultu humi defoderant. Et hoc ipsum, nescio quo prodente ad sectariorum aures allapsum erat. Forte accidit, ut Adolphi Geldriae ducis sepulchrum perfringerent, eruentes e conditorio cadaver, quod per tot annos in hunc diem illibatum servaverat unguentorum suavitatis. Itaque tanquam non satis poenarum vivus pependisset, reliquijs ejus per ludibrium insultant; indignum humo clamantes, qui violare eum sustinuisset, per quem in humum venerat. Ille quidem per summum nefas sceleratas olim manus patri injecerat. egeratque se auctorem facinoris, cujus ipse in alios vindex esse debuerat. tantoque immanius facinus visum, quod nullâ aliâ causâ extimularetur, quàm ut sceptrum, quod exspectare debebat, seni eriperet. Ergo ut insignia majestatis viventi extorqueret, prope parricida extiterat. Invalidum quippe senem, & vix firmantem vestigia, per aliquot milliaria, nudis pedibus in carcerem protraxerat. Posthæc ab eodem exheredatus, cum succedere tentasset, Carolus Burgundia dux pari supplicio juvenem affecit, multosque annos, diris vindictam exigentibus, in custodiâ habuit. Caterum Carolo sublato, à tumultuantibus Gandavensibus dux constitutus, acieque victus, ac caesus Tornacensibus humanus traditus fuerat. Daturus exemplum posteritati, nunquam satis idoneo supplicio expiari parricidia. Interea

Tor-

Tornacensibus humandus traditus fuerat. Daturus exemplum posteritati, nunquam satis idoneo supplicio expiari parricidia. Inter ea Tornacenses diebus aliquot per scelus exactis Valencenensibus sociantur; junctoque agmine circumjectos pagos pari immanitate vastant. Vrbs Orciacum in proximo erat. Adoriri hanc constituunt improvise facinore. Sed Raslegemius, inductis in eam agricolis, tutam reddiderat. Oppugnare non auserit, iter flectunt, & S. Amandi, Marchiani, & Hafnonii abbatias corripunt. Vicognii præterea speciosam bibliothecam flammis consumunt, quam multis sæculis cumulaverant monachi, & ut in illa ætate memorabilem fecerant. Et sic ibant ulterius, Aquicinctensem abbatiam vastaturi. Sed ibi eos Robertus Longevallius Dominus de Tour, & Fridericus Guyonius territorii prætor armati expectant. Ingentem circa se habebant agricolarum manum, ex proximis vicis pagisque collectam. Multa cum strage in sectarios inveci, diversis itineribus dissipatos interficiunt.

Nec cessatum est in Hollandia. Sed piget curiosius inquirere in tot facinora. Brederodius turbulentiâ ingenii apud plebem validus, Amsterdamentes, & Viannenses facile concitavit. Quorum audaciam Ultrajectini statim, & Lugdunenses imitati sunt. Provincialis concilii reverentia Haghenfes aliquam-

P

diu

diu in modestia continuit Iconomachis ad extremum vulgantibus, mandatum sibi à Proceribus templorum excidium, permitti sunt infaniam suam; quia reprimi amplius non poterant. Delfenses sacro cultu, & imaginibus subductis, nuda altaria furentibus exposuere. Industria consulum Dordracenses & Goudanos à furore cohibuit. Harlemum, Rotterdamum, & Gorcomium nescio sanè qua felicitate, fatalem illam stragem evasere.

Nutantem Frisiam Arenbergius acerrimè cohibebat. Sectarii tamen contineri non poterant; arte & impulsu Conjuratorum, res novas undique molientium. Lee wardæ igitur, & Groeningæ ira multitudinis in sacra incubuit.

Geldria penè tota pro religione stetit, Megemi sollicitudine. Nec deerat Culenburgius, mobilissimum quemque Neomagi tentando. Cæterum magistratus conatibus ejus prudenter occurrit, urbem excubiis firmans, & exulare jussis, quoscumque novitatibus deditos perceperat.

At Zeelandi haut tardè descivere, initio à Vlissingensibus, & Campverensibus orto. Cum Optimates cum episcopo haut segniter Middelburgi resisterent, valentiorum impetu ad ultimum succubuere.

In reliquis provinciis nihil irarum. Bonorum numerus malitiam supplantaverat. Ca-

macra

meraci quidam Joannes Clericus ad confessionem Augustanam provocare ausus multitudinem, stultissimam vecordiam capite expiavit.

Horum omnium ignara adhuc fere Gubernatrix, securè contrahebat Proceres in concilium, quod fortè tunc solemne condixerat. Venere ergo in Curiam Auriacus, Egmondanus, Mansveldius, Hornanus, Arenbergius, Hoochstratanus, Barlaimontius Hachicourtius, Noircarmius, Viglius, Bruxellius, & Afsonvillius. Recitatae sunt sedentibus epistolæ, Prid. Calend. præteritas à Rege missæ: Adduntur his mandata, quæ Bergësis & Montignæus in Hispaniam detulerant. Crebrior sententia fuit; *Transactum esse utcumque de conditionibus, quas exegissent Conjurati. Inquisitionem quippe sublata esse. Quid de legibus Rex censeat, ex eo satis intelligi, quod ad examen Concilii Status revocari jussit. Arbitrium ejus expectari de Generalium Ordinum comitiis. Hæc priori libello dequestos esse Conjuratos. Posterioribus codicillis cautionem securitatis postulasse. Nec ea in re difficilem se præbuisse Regem, nisi quod intra paucas condiciones esse voluerit, quæ nihil pertinerent ad Conjuratos. Eos itaque primo quoquo tempore securos reddi oportere, ut resolvant scædus, sub cuius fiducia populus tam perniciosus inciperet. Cæterum de formula cautionis aliquantisper variatum in senatu. Quidam enim diploma abolitionis tradendum*

censebant. Sed paucorum assensu audita est hæc sententia. Abolitionem enim non concedi peccasse se negantibus. Gubernatrix quoque suffragium his adjecit, jussitque Auriacum, Egmondanum, Hornanum, & Alphonvillium in quem putarent modum, cautionistabulas concipere. A Proceribus deinde remedium quærere cœpit in præsentium turbarum incendia. Tum quidam ex his diutius non pressere studia sua. *Sectariis aliquid indulgendum*, dicebant. *inclinatam rem aliter sisti non posse. Validissimas civitates novitatibus accessisse. E tranquillitate futurum, si sacrorum suorum cultum his permitteret.* Gubernatrix tantum se facinus negabat facturam. *Quis deinde, inquit, in officio mansurus est, si hanc semel licentiam aperuero? An non alie statim civitates erupturæ sunt in eandem insaniam?* Ad hæc renidens Auriacus, facies, ait, *Domina, quod placebit. Aptiorem tamen medicinam non invenies. Hæc nobis remedia majorum prudentia descripsit. Atque ut optima esse credamus, præteritorum seculorum tranquillitas experta est. Hæc arte Græci pacem tutati sunt, inter tot religionum discrimina. Hi mores Turcas continent, Germanos, Polonosque tranquillunt. Nisi forte major inter se collidi provincias, funditusque everti quidquid præteritus furor reliquum fecit. Vides quantis viribus sectarii succincti sint. Ducenta armatorum millia in nos promittunt. Quorum numerum, ut de industria augeant multi, magnum tamen vel ex mendacio esse*

con-

inicio. Tutius igitur est exarmatos illos relinquere
 infanæ suæ; quàm ut contumacia accensi, atque omnia
 polluentes, dissensione populi abutantur ad tumultus,
 ac mutandi status occasionem arripiant, tradituri se
 regendos externis principibus. Dirigit Guberna-
 trix ad has voces. Ingentique suspirio pectus
 concutens, dimisit vultus in terram cogita-
 bundæ similis; receptoq; animo, quomodo, ait,
 tantum admittam piaculum? Egon' hisce oculis ir-
 religionem aspiciam, contempto Regis mei imperio? Si
 satis ita videbitur, extingui malo in innocentia meâ,
 & innoxium cælo transcribere spiritum, quàm tanto
 dedecore famam polluere. Simul his, iratæ si-
 milis, recepit se in cubiculum. Erat sa-
 nè magnanima mulier, & in contubernio
 amitæ Margaretæ Hongariæ reginæ, ad
 principales curas nutrita, virili constantia
 vitia sexus prorsus exuerat. Proceribus in-
 vicem se intuentibus, concilium dissolvi-
 tur.

Horum omnium Conjurati non ignari, in-
 faniora præteritis agitare incipiunt. Mittunt
 igitur ad Iconomachos, qui juberent eos ac-
 cepto signo splendidissima quæque perver-
 tere Monasteria, ac deinde simul ex omni
 parte in regiam versus iter dirigere. Interim
 Gandavensium, Tornacensium, & Valence-
 nensium, aliorumque facinora crebri nuncii
 in aulam detulerant. Et in illo rerum articu-
 lo perplexæ Gubernatrici, Iconomachi tan-

dem appropinquare traduntur. Hoc fulmine non mediocriter percussa, cogitationem altius mittere cœpit, quò evasura tandem esset tempestas, ex omni parte in caput suum promissa. Ingens vis hominum erat, ex diversis regionibus ad se tendentium. Flandri Affelghemensem, Silvæduceses Tongerlensem abbatias quieti circumsedebant, expectantes irrumpendi signum, quod ni libertas religionis indulgeretur, daturos se Conjurati promiserant. Cum Antverpienses e contrà, dispersi per monasteria & pagos, fœdis rapinis, incendiisque grassarentur. Prima luce Mechliniam ex improvîso adorti, mixta sibi oppidanorum colluvie, Franciscanos & Carmelitas exspoliant. peractoque scelere, Vilvordiam se proripiunt. Adventus tumultuantium latè terrorem dedit. Passim enim jactabant, postridie se Bruxellam, atque in ipsam adeò regiam agmen moturos, ad paria facinora. Inops consilii Gubernatrix, jamque magis magisque malorum undique urgentium imagine concussa, cum alii super alios nuncii vera falsis miscentes, & tristiora omnia referrent: Vigiliū ad se accersit. Consuetudinem illius jam pridem intermiserat, offendere Proceres verita, quibus ille fastiditus erat, ob virtutem & constantiam improbitati inimicam. Metus suos strictim adveniēti exposuit, & quid ad hæc sibi faciendum,

ne differret expromere. Plus, reponit Viglius, duo anni sunt, ex quo scire potuisti, quo furiosa & occulta quorundam Procerum consilia vergerent. Sub quorum invidiâ potissimum vapulavi. quia liberius quàm expediebat mihi locutus sum, quæ pertinere credebam ad obsequium Regis, ad integritatem religionis, & salutem publicam. Sed aures tuæ malignis insidiis assuetæ, uni mihi ita semper clausæ fuere, ut nihil nisi lesurum admitterent. Illa quidem peccasse se fatebatur, amicitia specie deceptam; in eo tamen articulo stare res suas, ut quærendum potius esset, non quid facere debuerit, sed quid facere debeat. Tum Viglius, an mandata Regis exequi haberet in animo, interrogat. Cùm paratam se respondisset. Vade ergo, inquit, & eandem legem propone Proceribus, à quibus exiges fidelitatis Sacramentum. His qui obsequium contumaciæ preponent, protinus te adijunge. scriptoque milite custodiam corporis tui delectis attribue. Multi in partes tuas haut dubiè abscedent, ubi te obstinatam viderint. Satis virium in his tibi. Contumaces tamen ita non devovebis, ut contumeliosè haberi se putent. Arte nempe est opus. Et potissimum dominantium arcum, dissimulationem usurpa. Blanditiis verborum excultos sic fove, tanquam aliquando redituri sint ad officium. Nam si pati non potes ut suspectos se non sentiant, despectam dignitatem aperies injuriis. Non dubitavit Gubernatrix confestim exequi virile consilium. habitoque senatu

eandem condicionem Proceribus proponit. Mansveldius, Arenbergius, Barlaumontius & Noircarmius, sine cunctatione sacramentum accipiunt. Egmondanus paullisper dubitavit. Auriacus, & Hornanus pertinaciter abnuere. Supervacuum dictitantes iuramentum dicere, quod in Gubernaculorum auspiciis, & saepe antea advocassent. Suos quemque mores continere. nulla religione constringi perfidiam. De cætero præfecturam civitatis Bruxellensis Mansveldius accepit, mille octingentos pedites legere iussus. Oppidani mercedem in mille promiserant. Trecenti ecclesiasticorum stipendio meritori erant. Reliquis sufficiebat ærarium publicum. Præfecturæ militares distributæ sunt in promptissimos. Inter quos Philippum Launojum Beauvosi dominum, Balduinum Gavrium Inchii dominum, & D. Estanburgium comitis Lignii fratrem eminuisse comperio.

Fortè per eos dies Arschotanus Bruxellam venit. In itinere B. Mariæ Hallensi votum exolvit. Sed ut ostenderet, quanta fiducia sperneret sectarios, ministrorum omnium capitis tegmen B. Mariæ imagunculis instruxit; atque in eo habitu spectandum se Bruxellensibus exhibuit. Cæterum is Gubernatrici magnopere suadebat, ut desertâ Bruxellâ, Hannoniam peteret, caput suum subductura periculis; quoad subsidisset tempestas furoris popularis.

ac propitiōra fata regressum promitterent. Sed hoc consilium Gubernatrici magis, quam Viglio placuit. Cumque audivisset de fuga eam cogitare, obnixē rogare cœpit; ne rebellibus regiam proderet. Quis enim, inquit, deinde pro aris arma sūpturus est, si fugere ipsa perseveraveris, tuo metu ceteros præmonitura, quid metuendum sit à sectarijs, haut dubie erecturis altius supercilium? Dignitatis tuæ præsentia hic est opus. Aliter civitas contineri non potest. Quid enim times? Nemo Procerum, nemo nobilium, ex saniori populi parte nemo, ubi periclitari te aspexerit, auxilium non expedit, salutemque suam tue non præponet; quos omnes pari metu fugitiva percelles, & ad resistendum ignavos efficies. Tanto in bellis momento est præsens majestas, pro qua gloriosum sibi quisque ducit occumbere. Iterum atque iterum cogita, quam magnum Regionum ministrorū numerum desertura sis, quorū nemo sequetur fugitivam. Vt cumq; igitur ipsa evadas incolumis, ex maxima tuorū parte perire hic incipies. tot fidelissimos viros tractura in ruinam, opperiri paratos quidquid fortuna decreverit. Haut segniter has voces accepit Gubernatrix. Vice-rat pudor contemplationem periculi. Iamque prorsus damnaverat abeundi consilia: cum Auriacus denunciaret ei, Iconomachos admo-visse propius agmen, omnesque omnino monachos & sacerdotes, cum ministris Regijs statuisse conficere. Idem mox Egmondanus, & Hornanus diversi alius ab alio, detulere in regiam. Seu vera hæcerant, seu ad concitan-

dum terrorem efficta, non dubitavit tamen Gubernatrix pro compertis accipere. Itaque consilium fugæ, quod paullo ante constantissime abjecerat, rursus revocavit, ingenti consternatione perculsa. Purpuratos quoque insequentem diem adesse jubet, discedenti sibi præsidium. Præparatisque omnibus, ad soporem momentaneum processit in conclave. Sed nec somnum capere, nec quietem pati poterat, tot simul cogitationibus obversantibus animo. Luce prima Viglius supervenit; & quo tam subito properaret, interrogat. Tum Gubernatrix præsentis metus effata, & quæ manentibus instarent pericula; prudenter quoque facturum, dixit, si fugam simul adornaret in Hannoniam, depulsurus à jugulo certissimam perniciem. Parum se distare à captivitate. Nihil mitius sperandum à furentibus, quam insignem aliquam contumeliam, aut mortem. Non esse opus caput ruina offerre, cum Hannonia pateat, exceptura ipsos, tutissimo hospitio. Viglius convenientem præsentis rei sententiam orsus, longa oratione deterrere rursus eam cæpit ab intempestiva fuga; hortando, monendo, refutando rumores, castigando formidinem. Et ob id prolixiori sermoni indulgebat, quia interim ad futuros sperabat Proceres, quos eandem opinionem fovere didicerat. Nec mora, Mansveldius, & Noircarmius supervenire. Quorum tum operâ potissimum utebatur

tur Gubernatrix, suspectis ijs, quos novitatibus oblectari cognoverat. Illi bonum animum habere eam jubebant, identidem commemorantes; ne fidsimos, & de Rege optime meritos Ministros desereret. Fortioribus consilijs obfirmaret animum. Superesse vires adversus inconditum vulgus, nullo duce, nulla disciplina ad bellum, tanquam ad pradam ruens. Ausuros se tentaturosque extrema pro salute illius. Fortunam & Deum adfore conatibus, meliorem causam tutantibus. Nec suasuros hac fuisse, si crederent, caput ejus objectari discrimini, aut victoriam in lubrico consistere. Dum hi loquuntur interim Viglio spatium fuit, quo dimitteret ad magistratus, qui egressu civitatis aulicis interdicerent. Quorum imperio statim clausæ sunt portæ, firmatæque vigilijs. Multum diei processerat, Proceresque passim coibant in curiam solemnibus officio. Sed impedimenta quæ præcesserant ante portas cohibebantur. Et hoc ipsum præfecti mulionum renuntiaturi accesserant. Tum Viglius, vides, inquit, impositam tibi manendi necessitatem? Necdum intelligis quantum in te una momenti civibus sit? His Viglij verbis, magistratus (nam & ipsos simul in conspectum admiserat) adiungunt, spondere se milites quos promiserant, mox in promptu fore. Civitatem quoque Regijs partibus se applicituram. Egregiam sane gloriam eo die Viglius tulit servatæ reipublicæ; laxante paulatim animum Gubernatrice fortiori-

rrioribus consilijs, quæ ex omni parte congerebant purpuratorum fidissimi. Et vergens ad meridiem dies itineri non sufficebat. Proceres itaque à prandio in concilium venire iussit. Actum ibi de pace; cum iidem illi fugæ auctores, libertate opus esse rursus clamabant. Non quod constaret profuturam in sincera remedia; sed quia pro tempore aptiora non succurrerent. Optimis quibusque jam non adversantibus, & Auriaco potissimum urgente; ne perseveraret obstinata religionis defensione religionem perdere. Multos dum pondere, quo gravantur, flecti nolunt, frangi. Temporaria aliqua indulgentia opus esse, ad avertendam malignitatem fortune, quando aliter mitigari non posset. Neque ipsum Regem, si inermis hic fiet, alia medendi ratione usurum. Quacumque tandem condicione perniciem publicam honeste reddimi. Per æqua, per iniqua cedendum esse necessitati, quæ staret ante rationem, cui prudentia succumberet, & consilia omnia obsequerentur. Cum eadem Hornanus, & similia cæteri confusis vocibus jactarent; victa consensu Gubernatrix, multumque obtestans; ite ergo, inquit, quandoquidem si videtur, nunciate Conjuratis, si posuerint arma sectarij, eos qui inermes, sine confusione, & scandalo, illo ubi nunc agitantur, ad conciones procederent, non meri armata, aut via facti persequendos curaturam: quod Rex aliter statuerit ex Generalium Ordinum consilio. Hac tamen lege, ne molesti sint Romanam religionem exercentibus, usumque templorum Catholicis restituant.

Per-

Perplexa haut dubie oratio erat, nec dantis, nec negantis libertatem; non mansuram tamen, quia salvo principatu concedi non poterat. Facile Conjurati quid vellet, intellexerunt. Sed verba ejus in alium sensum detorquendo, sacrorum se licentiam adeptos imponere credulo populo. Confestim igitur Affelgemium, Vilvordiam, & Tongerloam dimitunt, qui juberent inde movere Iconomachos, atque suas quemque domos sine noxa recedere. Post hæc Proceres illi, quos ante ad hoc officium destinatos dixi, in colloquium veniunt cum Conjuratis, tabulasque à Gubernatrice obrulere in hæc verba.

Cum supplices nobiles XIII. Cal. Septemb. ad Gubernatricem redire jussi fuerint, libello responsa daturam: commodum ex Hispania nuncius appulit cum codicillis, rata omnia facientibus quæ exegerat. Quippe Rex inquisitionem abrogari, atque edicta resingi non recusat. Generalium Ordinum conventum tantummodo distulit. Ad quem maturandum omnem ipsa operam datura sit. Supplicibus interea cavere non detrectat. quia nihil unquam antiquius habuit, quam scrupulum & diffidentiam eximere ingenijs eorum, qui tristioribus consilijs imbutum esse Regem existimant. Causam & occasionem malorum omnium. Ex eo quò hinc ille recessit, nullum prætermisit benevolentie signum erga subditos. Ab ingenita clementia, animique bonitate non degeneravit. cum nihil ab animo ejus sit alienius quam iracundia. Itaque præteritarum rerum

rum

ram gratiam lubens fecit, & in hanc rem consignandarum tabularum Gubernatrici plenum dedit arbitrium. Cum itaque hoc ipsum exequi ipsa in animo habeat: à supplicibus vicissim promissorum fidem postulat; nempe ut solemni sanciant sacramento, non facturos se dolo malo, neque etiam machinatuuros, quod Majestati Regia, quod statui publico, quod provincijs, aut subditis adversetur. Officium fastigijs debitum se culturos. Manumque commodatuuros, ut tumultus sedentur; ut intra frenum cohibeatur insurgentis populi licentia; ut multitudo deinceps extra leges non exeret; ut cesset templorum monasteriorumque vastatio, & sacrilegia; ut tam abominandi sceleris auctores merita ultione plectantur; ne vis fiat ecclesiasticis, justitia ministris, aut nobilibus, aut subditis; arma confestim ponantur; ab insolitis regionibus conciones arceantur; atque hæc, si ubi jam sint, aut factæ fuerint, ut inermes, sine turbis, & scandalo frequententur; ut externos hostes & seditiones excludant; ut hi denique, quos hodierni seculi novitas turbavit, patienter leges accipiant, quas ex consilio Generalium Ordinum decreturus est Rex. Actum Bruxelle x. Cal. Septemb. signatum. Margareta.

Lectis condicionibus nihil eorum displicuit Conjuratis, nisi quod catholicam religionem profiteri juberentur. Nam hoc ipsum quoque legibus adscriptum fuerat. Et plerique eorum novum dogmatis disciplinam imbiberant. Dato itaque solemni sacramento, Affonvillius diploma cautionis exigentibus, porrexit, in hunc modum.

Margareta, divina gratia, dux Parmæ, & Placentiæ,

tie, Gubernatrix Belgarum, hasce litteras inspecturis,
 S.D. Cum Nonis Aprilis prateritis, libellus nobis oblatu
 sit à non paucis nobilibus, Inquisitionem & edicta ab-
 rogari, & secundum Generalium Ordinum conciliu m
 novas leges constitui postulantibus; digna resvisa, quam
 transmitteremus ad Regem: sed ne supplices interim sini-
 stris suspicionibus urgerentur, eundē libellum, & com-
 pactum, & quæ deinde secuta, in peiorem partem accipi:
 unde timeri poterant graviora prateritis: consultis Pro-
 ceribus, transcripsimus Regi, ut cavere veller supplicibus.
 quidquid ante huc diem factum esset, fraudi non fore.
 Sed cum in illo mora non fuerit; Nos de pace, & tran-
 quillitate sollicita, nihil prius duximus, quam eosdem
 supplices obsequio reddere, cui ex natura, & sacramento
 obstricti sunt. Pro auctoritate, & mandato quod à Rege
 accepimus, pro dignitate, quā gerimus, rogatis Procerū
 sententijs, cautionis tabellas, manu nostra signatas indul-
 simus in hanc sententiam. Formula deinde quam
 paullo ante transcripsimus inserta erat. Seque-
 bantur autē hæc verba. Sciri volumus, nos pro fa-
 cultate à Rege accepta polliceri, libellum & compactū,
 & quidquid in hunc diem factū est, nemini eorū fraudi
 fore, secundum sacramentum nobis dictum, ad præscrip-
 tam formulā. Mandamus itaq; Gubernatoribus, equi-
 tibus Velleris, Consiliariis Status, Præsidiq; ac Concilio
 Privata curiæ, cunctisque in officio constitutis, uti hanc
 eis cautionem inviolatam servant, nec quid in contra-
 rium fieri curent, patianturque. Quippe ita Regi pla-
 cet. Bruxella VIII. Calend. Septemb. MDLXVI.

Post hæc conjurati quoque solemnibusta-
 bulis

bulis testabantur, pactis se conventis staturos; intercessurosque ne contra fieret. fœdus denique ratum fore, quamdiu fidem datam Rex servaverit. Sic ergo utcumque conciliati sunt animi. Multum irridentibus prudentioribus, quod sponfionem à principe subditi exigerent. Quasi vero defuturi sint prætextus Regibus, injuriæ suæ parentare volentibus? Bonos cives obedientia commendat. malos nulla cautio, nullum Sacramentum securos facit. Regnandi lex jugum omne excutit, quod cum summi imperij nomine non convenit. Conventiones & pacta privatos obligant. Nullum tantum est sacramentum, cui salus publica astringitur. Post hæc Conjurati in curiam veniunt. Nec infesto Gubernatricis vultu excepti sunt. Promissorum fidem iterantes, necessitatem cautionis excusabant. Illa quidē memoriam omnem præteritorum delere eos jussit, cancellarique tabulas fœderis. Sed hoc ultimum non impetravit. Proceres itaque dimisit per provincias ad publicandam pacem, motusque sedandos, & subigendos eos qui averfarentur imperium. Denique ut terrorem seditiosis incuteret, extemplo edicit; ne conciones frequentarentur ab armatis. *Ut vis fieret templa vastantibus. Qui occideret eos, jure facturum, premiumque accepturum, tanquam publicæ tranquillitatis ultorē. Qui non prohibuisset, aut restitisset injuria, cum facere posset,*

cui

um se pro hoste habituram. privilegia adempturā civitatibus in facinora consentientibus.

Tunc sectarij paullo antè sævi, subito metu obtorpuère. Nullâ ferè spe reliquâ in Conjuratis, quos pro defensione catholicæ religionis execrationibus videbant obstrictos. Quippe Conjurati, Inquisitionis edictorumque abolitione contenti, sacrorum licentiam communi consensu non exegerant. Multi ex his bona fide redibant ad officium. Singuli aut plures in contumacissimas quasque civitates delegabantur, qui continerent populum in pace, & promissorum fidem exolverent. E quibus Ioannes Casenbrootius Backerselij Dominus, Martinum vander Moten, & Ioannem Winghene, alterum Rotnaci, hunc Aldenardæ cuncta turbantes, animose compefcuit. Oeconomus erat Egmōdani, vir cæteroqui rectus, sed infelicitate temporum ad conjuratos abstractus, fidem postea Gubernatrici sincerè exhibuit, & Iconomachorū res primus afflixit. Paulo enim post quadraginta circiter sacrilegi Rotnacensium finibus egressi, ad solitas furias accingebantur. Egmondanus ad persequendos eos Backerselijum dimisit cum turma equitū, agricolis aliquot armatis sequi iussis. Sed Iconomachi extra Flandriam processerant. Angiā Hannoniæ oppidum adorti, adulterato Gubernatricis diplomate ab ignaris intra mœnia recipiebātur. Tē-

Q

plis-

plisque miserrimè afflictis ad par flagitium Gerardimontes transeunt. Obvium ibi Backerselium habuere. Non præviderant ejus adventum, nec si prævīdissent, satis virium ad resistendum erat. Fit igitur cædes, non prælium. Duodecim ex Iconomachis primo impetu absumptis, reliqui terrore consternati in potestatem venere. Quorum alios Backerselius in patibulum sustulit, alios virgis cæsos, mutare solum exilio jussit. Tantumque metum ea clades provinciis intulit, ut ex illo die nemo amplius auderet in sacra peccare. Igitur optimus quisque resumebat animos. Conjuratorum autem præcipuis metus incessit, si turbata cuncta componerentur, ad ultimum se daturus supplicia. Ludovicus Nassovius misit ad Egmondanum sub Conjuratorum nomine, qui absterret eum ab ejusmodi cæptis, & si perseveraret Iconomachis injurius esse, Conjuratos ultionem expetituros. Cæterum Egmondanus hætenus medius, dubiusque, & quasi temporibus insidiatus, huc atque illuc consilia flexerat. Tum demùm victus à fortuna publica, sectariorum conatibus auctoritatem objecit, nihilque tali denuntiatione absterritus, fluentem statum severitate restituit, quem paullò ante nimia indulgentia in præceps deduxerat. Adeo barbarum remedia fortiora sunt, quam initia. Sed ante omnia Gandavum præsidia induxit. Iconomachos passim

com-

comprehendi, meritóque supplicio affici jussit. Videres tunc aliam urbem, alios hominum vultus peccasse timentium. Nemo tunc applaudebat Iconomachis. Nemo faustis clamoribus, *Vivant Geusij*, tollebat in cœlum. Mæstitia & pavor fontes obsederat, tacitè expectantes, quid de se quoque judicia statuerent. Nemo fecisse facinus, cujus ante promptissimus quisque videri voluerat. Ea est natura multitudinis, ut non ante vereatur fastigia, quam timeri meruerint. Idem hic populus, non alios olim principes magis suspexit, quàm qui lascivientem bello, atrocissimè affligerant. Sua igitur quies urbi rediit, quia timere mali cœperant. Calend. Septemb. magistratus templa aperiri præcepit. Sacerdotes qui in profana veste hætenus latuerant, pristino decori restituuntur, & sacrorum solemnia ex more repetunt. Consiliarij Flandriæ intermissa dudum munia resumunt. Egmondanus peregrinis edixit, cederent provincia. Sectariis denique has condiciones posuit: *Ne intra muros concionarentur. Contenti essent loco, quem præscriberet. Nemini quàm Calvinistis concionandi jus fore. Magistratui morem gererent. In templa furentibus se opposerent. Operamque commodarent ad expetenda supplicia ab Iconomachis. Ducenti ex sectariorum præcipuis tabulæ subscriberent.* Deinde locum haut procul à Carthusianorum monasterio petentibus assignavit.

Ibi ædiculam postea construxere. primusque in ea Nicasius Scurius Minister concionem habuit. post hunc Iacobus Carpentarius; & ad ultimum Magister Petrus Dathenus, qui à Poperingensibus illuc transferat. Rebus in eum modum Gandavi compositis, Egmondanus Aldenardam concessit. Ibi quoque sectarios intra leges cohibuit. Inde in regione Flandriæ Occidentalis, alias ipse civitates ad tranquillitatem perduxit, alias præfectis curandas tradidit.

Ioannes Sceyffius Brabantiae Cancellarius, & Baro Petersemius ad Silvæducenses mittuntur. Hi multitudini magnopere suadebant, ut novæ religionis exercitium extra muros transferrent, legesque acciperent quas cæteræ civitates non dubitassent admittere. Sed quo mox ludibrio conflictati sint, dicemus post paullo.

Iisdem diebus sermonibus hominum agitari cœpit, militares copias à Rege in Germaniam conscriptas, brevi iter in Belgium habituras. Ea res concussit Conjuratorum animos. Videbant se peccasse in maiestatem. Neque Regem bona fide veniam præteritorum dedisse, persuadere sibi poterant. Dissimulationem ejus suspectam habebant. Nullos tam sanctos principes, qui cum rebellibus bona fide in gratiam redeant. Plerique etiam credebant, nihil ejusmodi à Rege indultum esse: sed hæc ipsa à Gubernatrice ad tempus conficta, ut

præ-

præsenti serviret necessitati, & insigni impo-
situra ingruentium malorum discrimen redi-
meret. Neque ex alia parte Gubernatrix secu-
rior erat. De populi rumore anxia, multiplici
cogitatione quatiebatur. Generalium Ordi-
num spem fecerat. quæ si non succederent,
novas turbas, bellumque metuebat ab istis
spiritibus, quorum conjuratio magis differe-
batur, quàm desierat. Interdum quoque ti-
mebat, ne desperatione veniæ in rabiem effe-
rati, ad opprimendam se venirent cum subito
exercitu. Igitur his contemplationibus inten-
ta, quod unum licebat, Ordinarias turmas
instrui jubet, distribuendas in idonea præfi-
dia. Fiduciam postea ei adjecit Bruxellensium
civium pro religione votum, & animus. Qui
non satis habebant pomœriis suis conciones
excludere: sed contrariorum studiorum cives,
Vilvordiam ad divina concedere solitos, tunc
quoque præpediebant. Eam rem Ludovicus
Nassovius graviter accepit. Neque mora, ad
Gubernatricem admissus, expostulare cœpit,
*an Bruxellenses plus, minusve liberi essent, quàm
ceteri cives. Meminisset fidei datæ. Nullo se pie-
tatis vinculo obstringi, si prior ipsa pactum frange-
ret. Adhæc illa, nihil se mutari velle, respon-
dit, & si conciones ibi ante diem fœderis habitæ
fuissent, quo minus & jam haberentur per se non
stare.* Cum hoc responso dimissus erexit secta-
riorum animos. Sed primores civitatis à Gu-

bernatrice clam admoniti, opificum collegia in concilium accersunt. edictumque ex communi suffragio, *ne cui fas esset ad aliena sacra urbe excedere. Et si quis intra pomeria conciones tentaret, laqueo se ulturos.* Adhuc frequentes armatos in portis constituunt, & quidem diligentissime observant. Marcentibus sectariis inopiâ virium.

Haut aliis artibus Lovanienses religionem tutabantur. Nec ea civitas adeo corrupta erat, ut optimo cuique non plus liceret, quam multitudini.

Præsentia Hoochstratani Mechlinienses continuït. Leges, quæ in rem videbantur, sapienter constituit.

Antverpiam vero Auriacus processit. Cui primâ luce statim assistebant Ministri cum libello, & questu; quod sub Iconomachorum invidia vapulantes, turbarum, & prostratarum imaginum auctores incusarentur. Proculid à modestia sua. Nuper quidem per consuetudinem officij, semetipsos monuisse, ne quis profanæ encænorum pompæ, aut procedentium sigillorum spectaculo oculos crederet. Sed hoc quidquid esset, si crimen esset, ad Iconomachiam tamen non pertinere. Nihil tristius sibi impingi posse, quam quod differrentur amarelcentiam seditiorum, catholicæ religioni perniciem struere, in tributa, in portoria, in magistratum criminationibus invehî, de surrogandis ad eadem ministeria

misteria genij sui hominibus habuisse colloquium. Hac si vera essent, exercerent leges. Non deprecari se de noxiis supplicia. Sin autem alia sibi mens semper fuisset, ne ad infamiam civitatis innocentiam suam traduci paterentur. De qua si dubitarent, provocare se ad Deum, hominesque conscientia sua conscios. Illicet mitterent, qui concionantium verba exciperent. Eidem se Regi, utpote principi, Auriaco tanquam vicecomiti, atq; ipsis patribus dare paratos. Neque interim æquum videri, cœmeteria, & templa unis duntaxat catholicis cedere, & hæc officia ex plentibus eripi sibi publicarum rerum cōmercium. Cives omnes esse. Sub uno principe, intra eadē mania, iisdem legibus vivere. Quod ergo attineret quasi contaminatos, & piaculum meritos arceri à publico usu, quem lex cōmunem omnibus statuerit? Mulcebat eos verbis Auriacus libellumque in se recipiens, jussit propediem opperiri responsum. Interim tamen cœmeteriorum usum iis indulgit. Sequenti die magistratum accersit, & è singulis nationibus (ut ipsi vocant) delectos aliquot. E Teutonicis quatuor adveniunt, Marcus Peres, Hermanus Meerius, Cornelius, & Carolus Bombergius. Totidem è Gallis erant, Franciscus Godinus, Ioannes Carlierius, Nicolaus Viverius, & Nicolaus Sellinus. Actum cum his de concordia civitatis. Legesque communi suffragio dixere sectariis, quarum sententia hæc fuit. Officia, conciones, & exercitia Romana reli-

gionis ne turbanto. In fanis, aut monasterijs alijsue locis Deo dicatis, nova professionis exercitia ne habento. Contenti sunt tribus in urbe regionibus. Nempe pradio Antonij Gevartij in foro equino, pradio D. Liekerkij, prato Xenodochij. Hac si comparari pecunia non possint, tunc alia aequè commoda acquirunt consensu Auriaci. Interim in regione nova urbis, quemadmodum hactenus, religionis officia instituunt. Intra hos limites una eademque hora concionari fas est diebus Dominicis, & festivis. Ceteri dies nefasti sunt. Si tamen festus dies in septimana non inciderit, Mercurij die concionari licet. Duos, si videbitur, Ministros, nec plures, in singulis regionibus admittunt. Ministri Belga sunt, aut præcipua alicujus civitatis jure donati. Iuramentum præstent parituros se Auriaco, & senatui in re politica. Cum telo illicito conciones nemo adito. Teli illiciti nomine gladius, aut pugio non continetur. In civilibus magistratui, & superioribus parento. Onera, & portoria ex æquo ferunt. Salutem, & tranquillitatem publicam juxta custodiunt. Cujuscumque religionis sacerdotes, Ministri & professores a seditiosis sermonibus, injuriisque abstineto. Seditiosum tamen non habebitur, quidquid ad doctrinam pertinet, vel in corruptos mores prometur. In electionibus, & conventibus Ministrorum, Seniorum, & Diaconorum, unum aliquem è magistratu, admittunt, qui Auriaco, & collegio relaturus sit, quid actum fuerit. Cujuscumque religionis homi-

nes

es à contumelijs vique & injurijs abstineto. Si contumelia aut vis, aut injuria facta fuerit, indiscriminatim ulciscuntor. Quò minus adversus Icomachos, noxiósq; jure agatur, pœnaque expectantur, ne faciunto. Nemini palam extra designatos limites psalmos concinere jus esto. Auriacus & magistratus, cives & incolae in tutelam accipiunto, sine religionis discrimine. Ministri, & sacerdotes cujuscumque religionis, has leges publicant, & ad custodiam earum auditores hortantur. Firmæ ratæque sunt, quoad ex Generalium Ordinum suffragio aliter à Rege statuatur. ita tamen si quid comitijs illis decretum fuerit, quod salva religione, vel conscientia admitti non possit, liberum cuique sit patria cedere cum fortunis & familia. Ministri, Seniores, Diaconi, & novarum religionum præcipui, harum legum inviolatam custodiam in se recipiunto. præsentisque tabulas signant in duraturi fœderis constantiam. His in eum modum compositis, consignatisque, dimissus ab Auriaco est præco, qui publicaret libertatem religionis, civesque à mutua vi abstinere juberet, nec alterutrius iram laceßere contumeliis; præsentem mortem, bonorumque publicationem contumacibus indicens.

Auriacus inde in Hollandiam concessit, crebris Primorum litteris sollicitatus. Brederodium sibi in eadem provincia substitui petierat. Sed is Gubernatrici suspectus admodum erat, satis gnare quam gravis immineret

Qs reipu-

reipublicæ. Caput se Conjuratis præbuerat. Post hæc Viannæ, Hollandiæ oppido, quod jure clientelæ tenebat, aras omnes imaginesque exciderat, Culenburgii exemplo. Armatorumque catervas circa se habebat. Et hinc suspicionem multis fecerat occupandæ provinciae. Nec vanitas homini deerat, sæpe obliquos injiciens de principatu sermones. Prostabatque palam ejus imago, laminis insculpta inter hos versus :

*Sum Brederodus ego, Batava non infima gentis
Gloria, virtutem non unica pagina claudit.*

Libellus denique vulgatus erat sub isto titulo;
HERES ET SUCCESSOR COMITATVS
HOLLANDIÆ, qui non obliquè ad Brederodium referebatur. Proinde in subvehendo eo non immeritò Gubernatrix quatiebatur imagine periculi. Hoochstratanum ergo Antverpiæ substituit mitis animi virum. Factionibus Procerum aggregatus, in fidem tamen non commiserat. Consiliarius Affonvillius ei adjunctus, quærebat in præterita facinora, quorum ultio mitioribus fatis reservabatur. Cæterum Auriaci interventus Hollandos compescuit. Leges verò Amsterdamsibus constituit, prope easdem, quas Antverpiensibus dederat, nisi quod sectarios contentos esse voluit Franciscanorum monasterio. Inde Ultrajectum, & ad alias civitates progressus, pari omnes cōditione sedavit. Post hæc litteras ad Gubernatricem

cem

cem dedit. Ea quæ egisset breviter recensuit. Monebat illam denique; Gallos videret & conterminos populos, quibus non essent aversati principes idempetentibus. Plus indulgentia & pace, quam severitate profici, in tantâ novarum religionum dulcedine. Si vesaniam latè ferocientem vi premere cogitaret, nihil aliud profecturam, quam ut vastatione, & incendijs provincias desolet. Nam ne Regem quidem totius imperij sui viribus succintum, adversantium furores sine periculo, & labore, sumptuque excisurum. Hæc omnia vitari posse promiscuâ religionum libertate, vel Augustanæ professionis indulgentiâ, aut si intra suam cuique conscientiam sacrorum licentiam permetteret. Sinceram pacem condicionibus emi, non bello. Maximam populi partem favere novitatibus. Vincit sectarios posse, debellari non posse. Nec amicos fore crederet, si semel vicerit; acius pro ultione, quam pro libertate certaturos. Tranquillitatem civium beneficium suum faceret sine sanguine. Non primos esse Belgas qui hoc ipsum necessitati dedissent. Prope totum Christianum orbem conspirare in hæc consilia. Compositis rebus, melius religioni consulturum Regem; cum detumuerit ipsa novitas, cum sectarij patientur mitius se haberi. qui nunc jugulo suo metuentes, in fasciculum coeunt. Hæc quidem tanquam ea quæ egisset excusaturus, scribebat. cæterum haut perplexe petebat religionis libertatem, cui per tot ambages semper studuerat.

Longè

Longè alia mens Megemo fuit. Contra spem omnium, non invidiam, non odium pavens, gratiæ nihil concessit. Ministros omnes Geldria eiecit. Sectariorum præcipuos exilio multavit. Prorsus ut appareret, fatorum culpam esse, quæ reliquis Proceribus animi ademerant. Quibus rebus Culenburgius & Brederodius permoti, scripserunt ad Neomagenses Conjuratorum nomine; ac ni exules reciperent, ultionem minabantur. Quorum iras Megemus generosè despexit, totamque Geldriam studio partium in fide continuit.

Arenbergium eadem in Frisia tentantem fortuna destituit. Plerisque urbibus perviciam induentibus, fraude præfectorum, quorum multi Conjuratis accesserant.

Majoris operis erat Tornacenses componere. Molbaïsius arcis præfectus recenti Iconomachorum facinore irritatus, magno terrore civitatem percellebat. Et tanquam semper erupturus cum militari præsidio, trepidam plebem cōficiebat vigiliis. Cæterum fœdere cum Gubernatrice icto, duo è conjuratis illò adveniunt. Populùmque velut arbitri civilis discordiæ, invitabant ad pacem. Sed cum hoc unum potissimum urgeret, ut promiscua libertas intrà mœnia fieret, adversarium sibi magistratum habuere. Durabat enim apud Optimates reverentia obsequii, quam diuturna contumacia in plebe deleverat. Gubernatrix eorum,

corum, quæ agerentur certior facta, Horna-
 num proficisci eò jubet. Sciebat enim non
 ingratum sectarijs, tantisque incommodis ci-
 vitem auctoritate sua liberare posse. Urbem
 appropinquanti, multitudo obviam effusa,
Vivant Geusy certatim inclamavit. In pri-
 mis autem civibus imperavit, *adempta templa*
catholicis redderent. Extra mania quo placeret lo-
co, sectarij concionarentur. Ministri Belgæ essent.
Nec plures duobus admitterent. Sed adversus
 has leges Ministri freinebant; *ades sacras in usû*
populi structas esse. Populum ibi intelligi, non ubi
patres, aut catholici; sed qua major pars consistere-
ret. Reliquam se multitudinem numero superare.
Neque interim tādere condicionum; modo ad eri-
genda sibi templa tributum omnibus senatus in-
diceret. Id sæpe antea à majoribus factum. Publi-
ca ædificia omnium ære lui debere. Contra magi-
 stratus, *templa in nullius esse dominio, dixerunt.*
Patere cunctis, eo sacrario ad preces uti volenti-
bus. In alios vero usus transferri non posse sine in-
juria civium, priscam religionem colentium. Pa-
rum ad rem attinere, sectarij numero præstarent.
Forte haut pauciores pro catholicis, at meliores cer-
te consistere. Imaginem ibi populi, hic senatum esse;
ut sciamus illâ parte factiones, hac stare rempu-
blicam. Struerent itaq; templa suo impendio. Nihil
in hoc se adversari. Male enim cū catholicis agere-
tur, si tot injuriis damnisq; affecti, ad onus præterea
astringerentur pensitādæ pecunia, quâ rectius tem-
plorum

plorum suorum ornamentis, tam fœde spoliati, im-
 penderint. His utrimque auditis Hornanus ra-
 tas esse voluit leges. Sectarios protenus cede-
 re templis iussit. Stipem quantam quisq; ultro
 conferret permittens accipere. Sed non ideo
 sectarij parebant. Concionibus acrius intenti,
 forum & templa muniebant, excubijs. Dissi-
 mulante primum Hornano vetandi pudore,
 an metu; & mox quod palam abnuerat in-
 dulgente, fœdâ inconstantia. Cujus turbi-
 dum, ac mutabile ingenium Conjurati obse-
 derant, flectebantque. Molbaisius turbarile-
 ges ægre passus, iræ stimulos vix cohibebat.
 Ita ut interdum cogitaret in inconditum & co-
 fusum vulgus militem immittere. Deterrebat
 tamen eum facti atrocitas. ne eadē ruina bo-
 nos pariter malosque obrueret. Conjuratos
 interim extēplo cedere urbe iussit. Guberna-
 trici quoque scripsit quid placeret fieri. At illa
 de civitatis discrimine anxia, quæsito prætex-
 tu Hornanum accersivit in curiam, secretario
 Torrio in locum ejus missio. Major inde tu-
 multus in populo exarsit. Sectarij cū superci-
 lio Torrium audebant despiciere. Nec lāgūdi-
 us pro libertate cernebāt, quā ille pro legibus
 ab Hornano descriptis. Turbante cuncta Taf-
 fino isto, de quo ante habita mētio est. Nec finis
 certaminū apparebat: cum Molbaisius misit ad
 Ministros, qui juberet eos protenus leges ad-
 mittere, vel tergiversationē se pro defectione
 accep-

accepturum. Tristi hac denuntiatione lenita
est sectarijs utcumque ferocitas. Præfecto igitur
referri jubent; si catholici abstinerent à
violentis consilijs; si concionibus, psalmorum
concentibus, sacramentis, matrimonijs, ægro-
rum visitationibus, sepulturis, conventibus,
consistorijs, colloquiis, synodisque suis non
vim non turbas dederint: si catechizandi, scho-
las aperiendi, scripturasque legendi promif-
cuam licentiam fecerint, & in hæc idonea cau-
tio traderetur; in se moram non fore consenti-
endi in leges, quas aliâ condicione detre-
ctarent accipere. Gravia hæc magistrati-
bus visa. Itaque Ministros alium ab alio se-
orsim aggressi, orabant, paterentur se esse in-
potestate. Imminere gravem civitati Molbaifi-
um, eruptionem militum utcumque sustinere
possint, tamen non sine clade experturos. Sur-
degerant Ministrorum aures ad saniora consilia.
Torius infectis rebus Bruxellam redijt. Mol-
baifius autem quanquam iustâ irâ accensus ul-
tionem tamen distulit; intentius cavens ne
quid moveretur à sectarijs, magna libertate jus
in plebem exercentibus, quod malignitas
temporum seditiosissimo cuique indulserat.

Non minori cõtumacia Valencenenses agi-
tabantur. ad eos quoq; duo è Conjuratis diver-
terat. Quos Noircarmius statim oppido eiecit,
paci studens, civesque provocans ad condi-
ciones, quarum summa hæc est. *Pactis fæde-*

ratorum

ratorum stanto. *Templa catholicis restituuntur. Ministri Belgæ sunt. Intra mania ne concionanto. Semel in septimanâ extra muros civitatis fas esto.* Erat in urbe Minister quidam nomine Grangius, linguâ admodû procax, qui per turbulentiam ingenij cæterorum infaniam supergressus, mirabili consensu plebem devinxerat. Vnus ille pacta, in sui maximè necesse conscripta, non probavit. Erat enim oriundus è Gallia. Et hinc suspectior esse cœperat, ne rempublicâ (quod facillimum factu erat) ad peregrinos traheret. Crebris itaque concionibus detonare cœpit in leges; quæ sitisque suspicionum causis in pejus omnia attollere. Tradito tunc more, quemadmodum in omni populari regimine, ut actionibus magistratuum, legibus, & reipublice, sacrificuli isti, sub pietatis specie, seditiosa aut venali lingua, passim illudant. Soli enim loquuntur ad populum, quem honesto nomine atrociter exagitant in suâ libidinē; prave æstimantes quidquid illis non allubescit. Inde non pauci ad Grangium respicere, actoque in suffragia populo haut aliter consētiebāt in leges, quā si duo sibi templa cum Ministris relinquerentur. Quibus auditis Noircarmius excāduit, & Valécenensiū delegatos Cameracū ad se accersit. Venēre ex Optimatibus Antonius Pojurius Roselij dominus, Nicolaus Vivienus, Franciscus Oultremānus; è sectarijs Vincētius Restaldius, homo audax, perinde factiosus. Noircarmius

carminus paucis infimulatos, monere cœpit, ut
leges quas Antyperpienses, quas Gandavenses
receperant, & ipsi admitterent; locum se assi-
gnaturum extra mœnia, ubi suo ritu facere
possent sine cuiuspiam injuria, quoad Gene-
ralium Ordinum comitia succederent. Effe-
cturum denique, ut alterum in septimana
diem Gubernatrix concionaturis adijciat.
Hæc oppidanis renuntiari jubebat, & si place-
rent, ocius ad se reverti. Res itaque defertur
ad multitudinem. Cæterum Grangius, acer-
bissimis querelibus cuncta permiscuit. Quam-
libet potius fortunam subitum se procla-
mans, quam has leges pateretur imponi. Et
si armis agendum esset, Galliarum societatem
ostendebat. Delegati ergo re infecta ad Noir-
carmium perveniunt. Cumque de Ministro-
rum genio graviter quererentur, quod populi
mentem avertissent in tumultus; *Videte, in-*
quit ille; etiam atq; etiam cives, quid faciatis. Sciatis
licet, aut recepturos vos leges meas, aut pro hostibus me
habiturum. Ingemuerunt Optimates ad hanc
vocem. Vocatoque rursus populo in conci-
lium, potentissimum quemque ex plebe ora-
re cœpere, miserarentur civitatis cito peritu-
ræ unius amentia. Ne tantum concederent
Ministro, ut in gratiam ejus patriæ excidium
quærerent. Scire enim, ex uno illo capite pen-
dere momenta præsentis concordia. Cum
hæc pluribus & singulis diversi inculcarent,

R

perpu-

perpulere tandem multitudinem ad conditiones. Sectarios deinde poenitentia cepit. Noircarmio enim locum templi designaturo, nemo eorum adesse sustinuit. Qua contumelia irritatus, indignatione exarsit. Verbisque quæ suggerebat ira, insanientium vecordiam accusans, conterminarum urbium praefidia contrahit. Subitis quoque delectibus aliquot militum effecit, qui divexarent oppidanos, agrosque ex omni parte popularentur.

*Rex in
Hispania
de remedio
consultat.*

Dum hæc in Belgio geruntur, interim Rex Philippus crebris litteris à Gubernatrice conficiebatur. Occultis curis gravem, febris excepit. Neque ideo negotium, quo tunc maxime agebatur, destituit. Itaque suorum praecipuos in curiam vocans, tradidit eis Gubernatricis codicillos, & quid auctores sibi forent despicere iussit. Quidam ex illis altius exorfi; Hæc tot mala, dicebant, non adeo Iconomachorum, quam sectariorum; neque Conjuratorum magis, quam Procerum culpa accidere. Quatuor esse genera hominum libertati studentium. Inter eos primos Iconomachos, sectariorum satellites, ad nefanda illa scelera pretio conductos. Quippe sectarios occulta malignitate ab his secretos, in secundis consistere. Inde succedere Conjuratos, quorum fiducia sectarij iniere consilia in publicam pacem. Qui vero hi sint, aut unde processerint, facile sciet, quisquis privatis necessitudinibus Proceribus annexos intelliget. Etenim quarto gradu Proceres censendos esse, qui Conjuratis statim adfuere, privatis publicisque

licisque affectibus. Prorsus, ne quis ambigeret, totam hanc procellam ex illis nubibus erupisse. Proinde recte aestimantibus, habendos esse caput, & causam malorum omnium. Ne id quidem Iconomachos dissimulasse. palam jactantes, hanc se licentiam, hac facinora usurpasse illis consentientibus. Nam & publicatos esse codillos sub nomine Procerum, Generalium Ordinum comitia Conjuratis addicentium. Ad hac accedere, quod cum pridie Augusti referarentur litteræ Regis, quibus ille comitia in adventum suum differri præceperat: postridie Idus sacrilegia, & incendia passim, & undique erupisse. Imo ipso die quo mane Antverpiam Auriacus destituerat, vespere in monasteria, & templa impetum factum. Nec inter tot nefanda facinora repertum esse, qui ferrum stringeret. Sed contra quoties Rex scripsisset de rebus ad religionem pertinentibus, si quid in his libertati conducere, id ipsum Proceres statim amplexos esse; cetera vero ad incolumitatem sacrorum spectantia solerti ratione fastidisse, tanquam minus apta temporibus, & intuta reipublicæ. Sic ergo à malo in pejus cottidie transeundo, postremo libertatem, quam tantopere optaverant, foederibus, & pactis indulgisse populo. Sed non ignari, voluntati Regis licentiam illam adversari, corroborare velle Generalium Ordinum comitijs. Hac esse vulnera reipublicæ, in quæ querendum sibi esset remedium. Tum vero itum est in suffragia. Tiffenæquius, & Hoperus, properandum Regi in Belgium censebāt. Necdum adeo seditiones invaluisse. Sed si moram hic otiosus traxerit, concessuras in partes civitates, cōcessuras provincias. apud quas prevalesceret Procerum amor, si

duces se monstraverint. Seditiosa consilia perniciosos exitus sequi ; ni in tempore adhibeatur remedium. Cum adversus hæc alij instantem hyemem, & iniquitatem maris causarentur ; Nos tamen inquit Tiffenacquijs, fieri non posse credimus, ut civilis illa tempestas aliter decumescat, quam si adventu suo Rex occupaverit. Hanc alia ratione Carolus Caesar seditiones sedavit. Ejus placita nobis vice legis servanda sunt. Ille ad unius civitatis Gandavensis motum etiam hereditarijs hostibus in caput suum potestatem fecit. Per Gallias, quas toties concusserat, festinare non timuit. Tumultus ejus eventus docuit, alios esse populi animos absente Principe, alios presente. Gandavenses hæcenus feroces, ne portas quidem civitatis venienti clausere. Nulloque momento subacti sunt, qui forte patientia & dissimulatione Caesaris, in nexum egre solvendum coituri fuerant. Sed illum aliena stultitia, aut sua fortuna magis, quam prudentia protexit. In hæc ego pericula Regem non accerso, ut per Galliam iter instituat. Profecturo patet Italia, ne cogatur externis dubijsque gentibus, aut inconstantie Oceani credere salutem suam. Majora profecto nos sollicitant, quam ut unius civitatis curemus insaniam. Iam Gandavum, Antverpiam, Tornacum, breviter jam totæ gentes & provincia in tumultus feruntur. Quid igitur adhuc moramur ? An donec etiam sana & integra omnia contagio corripiat ? atque in confusionem provincia veniant ? Nam Gubernatrix quoque proximis suis litteris Regi denuntiat, hanc ultra, quam in

Calend.

Calend. Octob. rempublicam in tranquillitate retine-
 ri posse. Videtis quantum absumus ab exitio, nisi ac-
 cidimus in tempore malum, cunctatione Regis prope
 ad ultimum. Obstandum est principiis, ne morbus diuturni-
 tate valentior, omnem postea medicinam reformidet.
 Tissenacquiis omnibus videbatur optime
 dixisse. Sed dum profectioni tempus præsti-
 tuerent, quid interim respondendum esset
 Gubernatrici, consultant. Nam hoc ipsum
 tunc potissimum Rex quærere videbatur. Om-
 nibus visum, permulcendam Gubernatricem
 epistolis, nullam Conjuratorum Sectariorumve
 mentionem præferentibus. Nam quæ peccasset,
 probari non posse: sed nec palam damnari, nisi
 in maiora detrimenta infunderetur reipubli-
 cæ: Comitium Generalium Ordinum jam sæpe an-
 tea satis improbasse. Vni tamen Gubernatrici
 aperiendum esse, quid de his re vera Rex sentiat.

Postquam hæc relata sunt ad Regem, (nam
 absente eo concilium fuerat) duas statim ex-
 aravit epistolas ad Gubernatricem, alteras pu-
 blicas, & lectione promiscuas; alteras secre-
 tiores, quas nisi uni illi liceret percurrere.
 Publicarum litterarum summa hæc erat;
Enixam esse Reginam. Eo partu prid. Id. Aug. provenisse
sibi filiam, appellarique Isabellam, Claram, Eugeniam.
Iter se in Belgium adornare. Et à Silva Sigovia, quam-
vis ægrum, & reliquias morbi trahentem, Madritum
concedere, ut maturius ibi de tota itineris ratione con-
stituatur. De Generalium Ordinum comitijs, & ante se-

pe, & nunc rursus serio habuisse consilium. Nec in mentem inducere posse, quid absente se allatura sint adreprimendam insaniam istorum hominum. Illud unum affirmare, magnum inde propendere periculum, ne in libertatem & confusionem religio erumpat. Conscientiæ suæ grave fore, nec minus indecorum majestati, sensum rectum, & confirmatum deponere ex subditorum libidine. Nihil concedendum esse recordari. Semperque homines, quantamcunque libertatem adepti sint, aspirare tamen ad maiorem. Nulla ut cessuri, si semel aditum fecerint. Conterminorum Regum exemplo, ab ejusmodi consilio deterri. Saniora videri remedia, si ferro eniteretur, & vi armata vim reprimeret. Quantum ad sanitatem animorum id conducat, illarum provinciarum exemplo admoneri, quæ hac potissimum arte nequitiam supplantant. Pecuniam & arma in expedito esse. Nec de Magnatum fide dubitare, quorum multos sciret fidos sibi, & religioni addictos conjunctis viribus vindicatuos publicam pacem, suasque ulturos injurias. Secretioribus autem litteris Gubernatricem monebat, ne quo pacto auctoritatem adijceret comitijs Ordinum. Et si forte invitâ eâ indicerentur, tanquam minus legitima excuteret, quæ sine consensu principum contrahi non possent.

Iisdem diebus litteræ ab Imperatore allatæ sunt Regi. Magnopere autem suadebat; ne vindictam præcipitaret. Vi agendo, civile bellum incipi. Religionem Catholicam multis in Germania principibus exosam esse, cum quibus necessitudines, affinitatesque Proceribus Belgarum intercederent. Valida inde
auxilia

auxilia exciri posse à desperatis, nihil segnius dimicaturis pro salute, quam ipse pro religione, atque imperio. Crudele bellum cum civibus sumi. Victo sibi periculosum, victori funestum. Nec semper pro meliori causa stare fortunam. Quocumque tandem inclinaret victoria, ingenti calamitate deformaturam provincias. Benignus facilisque civibus esset, maloque caveret mitioribus consilijs. Suam in hac operam se promittere.

Hæc in eum modum scribebantur; cum in Belgio magis apertum bellum non erat, quam tranquillitas. Velut exercitatum ventis mare, non confestim & subito; sed per gradus mitescit. Et quamvis remittatur ira tempestatis, ardere tamen non desinunt spumarum attritus, & securitatem navigantium interrompere. Ut adhuc nemo aliquis publicis auspicijs arma corripere; ita multi turbare civitatum pacem. Auctâ per impunitatem licentiâ, genioque sectæ in discordias natæ, denique multorum animis ad seditionem propendentibus. Honscotanus quidam Minister, in conspectu vrbis Alostenfis concionari ausus, & ab oppidanis comprehensus, ad aliorum terrorem à Backerselio in patibulum mittitur. Quippe per leges fœderis concionari ibi fas non erat. Quia in illum diem licentiam factorum nemo usurpaverat. Ex alia parte magistratus Axellanus in Flandria, paucos Iconomachos in atroci cogitatione occupatos corripuit. Quos raptis propere telis multitudo

R 4

exemit.

exemit. Sed Backerselius junctis sibi centum equitibus, tumultuantes ante oppressit, quam venisse senserant. Legibusque actum in fontes. Siquidem Backerselius, non in speciem, ut Conjuratorum multi; sed quomodo optimus quisque tranquillitati studuit. Axelensem motum Furnensis excepit. Nam & ibi aliquot Jconomachi, manifesti sceleris comperti, servabantur ad supplicia. Nescio quis procurator, dum subvenire eis studet, audacissimum facinus aggressus est. Mille circiter sortis suae homines ad auxilium inflammavit. Hac multitudine fretus, urbem vi invadere constituit, Catholicosque omnes cum sacerdotibus interficere, ut ex captivis postea rescitum est. Instructos ordines in tempesta nocte oppido admovit. Iamque in mania evadere coeperant: cum plebs urbana frementium tumultu excitata, & tela corripiens, armata corpora obiecit scandentibus. Nullo militari ordine ruentes facile proturbavit. Nam plures undique cives statim affluerant, densisque agminibus complebant mania. Territi igitur Sectarii, dedere receptui signum. Quo evaserint, qui essent, aut unde venissent sciri non potuit. adeo postridie ex tanta multitudine nemo apparuit; praeter unum, alterumve captivum, accepto vulnere retardatum sequi. Viginti ex sectariis cecidere. Iisdem diebus Delfenses in Hol-

Hollandia muliebri veste occultati, Franciscanos trucidavêre. Cartusiani ab Amsterdamsibus eodem furto petiti sunt. Per idem tempus, quidam Barlaimontius, genere spurcius, Antverpiæ rursus Iconomachos conduxit ad sacrilegium. Quinquaginta omnino erant. & jam in templum B. Virginis nefarias manus immittere cæperant: cum à præteritibus occlusæ sunt fores. Retentisque intuitus captivis mox Hoochstratanus supervenit cum satellitibus. Primo impetu quatuor confecit. Reliqui ad genua ejus provoluti, inditisque vinculis, postridie omnes una cum egregio illo redemptore mittuntur in crucem. Hinc sectarios quisque criminari cæpit; tanquam quietis impatientes, parta jam libertate ad novorum scelerum occasionem abuterentur. Manifestius flagitium erat sub certo auctore, quàm ut purgari posset. Nec Ministros utique latebat, potissimum se vapulare sub unius invidia. Componunt itaque codicillos ad Hoochstratanum; quorum forma talis erat. *Egregia tua virtus conscientie nostræ fiduciam tribuit. Defensionem non paramus hesterni facinoris. Neminem hic excusaturi venimus. Pacis interversores non merentur patrociniū. Rogamus tantum, ne malevolorum iudiciis plus æquo tribuas, vel patrati sceleris insaniam in innoxios inclines. Unius peccatum, imò unius potius amentia fuit.*

R 5

ligionem

ligionem nostram opus fuerit ad nefarias artes confu-
gere. Fides est donum Dei ; quam nulla vis unquam
persuaserit hominibus. Proinde si consulere velis salutem
publicam , promiscuam libertatem indulge civibus , uni
Principi , uni magistratui obnoxiiis , onera denique ci-
vitatibus ex equo tolerantibus. Quam multis hodie
Principibus ad tranquillitatem profuerit vanum est
describere. Neque ad rem attinet , quid alii fecerint. Ne-
cessarium hoc remedium ducimus , quando solida pax
aliter haberi non potest. Quamobrem si nobis hoc be-
neficium presteris , ter centena aureorum millia pen-
demus erario , mercedem tantæ benevolentiae. Va-
nam hanc arrogantiam , viriumque sua-
rum jactationem , non sine risu Hoochstra-
ranus percurrit , transmisitque legendam Gu-
bernatrici.

Ea tum forte pietati intentior , procurabat
publica vota pro partu Reginae , quæ in æde
D. Gudulae solemnem pompam persolvebat. Sta-
bant ad fores armati in praesidium. Simul ab
aditu geminum ordinem satellites in lon-
gum porrexerant , ne quis armatus ingrede-
retur viam definientes intrantibus. Magna
quoque lætitiæ signa populus ostendit , festi-
vis ignibus noctem illustrans. Quasi ex tunc
publicis gaudiis fortunam Belgarum destinā-
tibus Eugeniæ. & verè Eugeniæ , hoc est ; in
ipsis turbarum initiis natæ , ut aliquando esset ,
quæ pietate , vitæque exemplo , labentem re-
stitueret religionem , vulneraque refove-
ret

ret reipublicæ , tot millium sanguine inun-
data.

Inter quæ Valencenenses in aulam dele-
ctos miserant , questuros de injuria militum.
Domi tamen ut hostes bellum instruebant.
Palantes per agros milites alios capiunt , plu-
res obruncant. Imminentes urbi domos e-
vertunt, tormenta manibus admovent, agge-
resque erigunt, & quidquid validissimis urbi-
bus repertum est tolerando obsidio. Adhæc
Carthusianorum monasterium in proximis
destruunt, odio, ira, simul & metu, ne eodem
præsidio Noircarmiani receptarentur. Qua-
rum rerum fama Gubernatrix commota, pro-
pere edicit , ne quis militem scriberet privatis
auspiciis. Veredarios extra unum præfectum,
per stathmos & mansiones nemo disponderet.
Peregrini Ministri Belgio excederent. Adhæc
codicillis Noircarmium edocuit, quaquara-
tione Valencenis inferret præsidium militare.
Ille moram non fecit imperio. Delectis magi-
stratum ad se vocatis , decretum Dominæ a-
peruit; alterutrum accipiendum esse dicens,
aut præsidium, aut bellum. Intra paucos mili-
tes præsidium fore. Quatuor equitum, sex pe-
ditum cohortes statuisse inducere. Eam rem
nemini fraudi futuram. Filium suum obsidem
offerre. Renuntiarent hæc civibus , & cras
ad se redirent. Suadere interim , ut voluntate
sua facerent , quod mox coacti facturi essent.

Hæc

Hæc vox audita est non sine omnium gemitu. Quomodo enim tantam rem persuaderent superbo & obstinato populo, cuius necessaria erat auctoritas? Namque ex magistratu, & Optimatibus & plebe civitas ea constat. Sed tota vis in plebe erat. Hac dissentiente, cæteri Ordines nihil poterant. Periculosa sub regno reipublicæ forma, nec immerito suspecta fastigiis. Plebs non ratione, sed impetu fertur, ea tantum probans quæ libidini suæ conducere senserit, sine respectu utilitatis publicæ. Melius cum eo statu agi experimenta docent, ubi tota plebs sub uno suffragio, cæterorum Ordinum calculo superatur. Sed frustra desideramus bonas leges in ægra atque rebeli civitate, nimiaque licentia in furorem accensa; ubi cuncta agebantur ex fordidissimorum hominum libidine, quos non tenebat reverentia principum, non magistratuum: sed unis Ministris instar Regum dominantibus obnoxii parebant. Igitur Magistratus & optimates inter se deliberatione habita, recipienda esse præsidia censebant. Deinde Ministros ad se accersitos hortari cæpere, ne impedimento essent, quominus idem plebs statueret. Si quid ipsi sibi metuerent, sine fraude urbe cedere posse. Eam in rem fidem se interposituros. Grangius natura turbidus, regnoque populari superbior, ad hæc respondit. *Supervacuum*

sui

sua sollicitudinem deponerent. Esse numinibus curæ salutem suam. Fidem colentibus Deum adesse. Nec in animo sibi esse studia civium destituere. Proinde obmutescere malle, quàm tam perniciosi consilii auctor plebi fieri. Sub hanc vocem curia egressus, multo acrius quàm dixerat, tumultuosa oratione populum concitavit. Quibus auditis Noircarmius iræ non temperavit. Adferri protinus catenas, & delegatos ad se missos in vincula duci iussit. Quos post decimum demum diem libertati restituit. Majores deinde copias ex Hannonia, & Cameraco accersit. Abbatia S. Amandi, Condato cæterisque in proximo civitatibus præsidia imposuit, ostentaturus bellum, priusquam inferret, ut pœnitentiæ spatium daret turbatis. Quia crebris populationibus vexati, obsidionisque metu perculsi tutiora consilia inituri credebantur.

Interea Gubernatrix adventum Regis fabulantium rumoribus exposuit. Quippe emanari in populum, & ab omnibus sciri tranquillitatis intererat. Inde bonis fiducia crescere: malis vero nutare conscientia cœpit. Differente simul fama, decrevisse Regem iræ suæ parentare paucorum capitibus. Et ille quidem, re vera, ingentem dolorem conceperat animo. Hoc ipsum quoque Montignæus perscripserat. Qui cum Bergenſi Hispania excedere prohibitus, tanquam captivus retinebatur. Nemo tunc ferè ex magnatibus gratiam

tiam ejus epistolis non præoccupavit. Manf-
veldius, Arenbergius, Megemus, Barlaimon-
tius, Noircarmius, Raslegemius, Vicecomes
Gandavenfis, Universitas denique Lovanien-
fis, reddebant Regi rationem officii, quod pro
republica, & religione impenderant. Egmon-
danus præterea ad Tiffenacquium litteras de-
dit. Sive Regem verè sibi iratum credens, si-
ve augurio augente suspicionem animi, haur
perplexe querebatur ; *Sinistris rumoribus sen-
geri, tanquam peccasset in officium. Si quid à se pera-
ctum Rex vellet, voluntatem suam exprimeret. As-
stimaturum fidem suam ex successu. Credere se ta-
men, prudentius facturum, si damnato armorum con-
silio, cum subditis de tranquillitate transigat. Solidam
pacem parari posse conditione, non bello.* Eadem pro-
pemodum Auriacus scribebat.

Benignè magnatum litteras excepit Rex.
Sed non sine dolore codicillos percurrit, qui-
bus mandauerat Gubernatrix, cuncta in pe-
jus procedere. Nulla tamen sermone, aut vul-
tu tristitiæ signa prodidit. Affectus enim in po-
testate semper habuit. Et profectò in illo Re-
ge magnæ eminuere virtutes. Multorum ta-
men censuram impegit, quod gravis animus,
& ad consilia tardus, nimia lentitudine præ-
tervolantem quamque occasionem, tanquam
mansuram, prætermitteret. Sed hæc naturæ
vitia erant, non morum. gentibusque illis unà
cum ipso cælo passim hauriuntur : scilicet attri-
bile

bile (qua potissimum urgentur) rapidos animorum motus retinente; cui Galenus medicus constantiam attribuit. Itaque in Belgium proficisci certus, amicos secedere jubet, deliberaturos de ratione itineris. In eo concilio iidem illi fuere quos ante nominavimus; Dux Albanus, Comes Feriæ, Magnus Prior Ordinis S. Ioannis, Archiæconomus Reginae, Comes de Melito, Archipocomus Principis. Hi omnino ex Concilio Status. Tiffenacqui, Hoperus, & Correvillius è Concilio Belgico. Viri omnes consilio, & auctoritate præstantes, atque ea tempestate Optimatum præcipui. Confidentibus iis lectæ sunt Cæsaris littere, simul quas è Belgio Gubernatrix, magnatesque transmiserant. Tum de toto negotio disceptando; plerique non probari sibi dicebant, *Regem cum subditis condicione transfigere. De religione, & obedientia hic agi; id est, de præcipuis nervis reipublicæ. Iustitiâ & constantiâ imperium retineri: iniustitiâ & pusillanimitate dissolvi. Proceres cum multitudine peccasse in Regem. Vulnus hoc curandum esse alterutrius sanguine. Clementiam in utrosque perniciosam juxta, ac in utrosque severitatem. Satius fore, cum multitudine mitius agere. Ferocissimos ex plebe Rex occideret. Eos qui tumultuantibus accessissent, provinciis ejiceret. Ceteros impune haberet, ut sint quibus mitem & pacatum animum prestare possit; ne ultionem quæsisse videatur, non remedium. Crudele fore tot millia rogatorum conficere.*

Inu-

Intutum ablegare in exilium, civile bellum daturus. Aliquot Proceribus cervices præcideret. Illos turbines afflixisse rempublicam. illos passos esse lascivire plebem. Illos facem subjecisse tumultuantibus. Horum exemplo admonendos esse reliquos, quid Rex possit. Ne impune discant illudere principi, & in publicam pacem consilia inire. Assuescantque vereri hos motus, tam magnis expiatis capitibus. Claritudinem exempli supplicium nobilitare. Nullum inde paci periculum, quando poena ad paucos, indignatio ad infirmos pertingeret. Vulgus enim nullâ sevitiâ irritatum, timidum & secors, crediturum Proceres meruisse hoc ipsum quod paterentur. Cum econtra, pari ultione utrumque Ordinem provocando, nobilitas populum inventura sit quem ducat in Regem; populus vero duces, quos in bellum sequatur. Si tamen Cæsar pro noxiis enixe oraverit, hætenus precibus ejus deferendum esse, ut poenitentia flexi, accepisse veniam se, non meruisse intelligant. Quamquam satis constaret illas Cæsar's epistolas, non ab ingenio ejus prosectas; sed calliditate studioque Procerum extortas esse. Saxoniæ ducem proxima affinitate Auriacum attingere. Vxor's ejus avunculum esse. Nec in animo Cæsar's quemquam Saxone validiorem. Nullam notiore artem esse, quàm istorum Procerum, per fas, per nefas ad libertatem religionis tendentium. Quò etiam spectarent ipsorum littera ad Regem missæ, postulatis Cæsar's ferè congruentes. Jam quosdam eorum, indignatione Regis percussos, intempestivo fungi officio, & si quid ab illo mandaretur, executuros se denuntiare. Sed quidquid scriberent,

hant

haut aliò collineare, quam ut ad indulgentiam fle-
 rant iratum Principem, summamque imperii re-
 tineant in manibus, ab usuri deinde in religionis per-
 niciem. Cum hæc, & plura in eam rem disse-
 ruissent: tandem ad ea quæ deliberare jussi
 erant consilium dirigunt. Duo omnino hæc
 erant: quo comitatu, & quo tempore conce-
 dendum esset Regi in provincias. Albanus,
 & Feria, nec aliàs sat concordēs, tunc & æmuli,
 in duas sententias concilium distrahebant.
 Bello alter, sed alter pace longe præstantissi-
 mus. Si armatus proficisceretur Rex, omnis
 vis & gloria penes Albanum; si inermis penes
 Feriam erat. Proinde id consilium uterque in
 altero damnabat, quo potentia, vel imperium
 in æmulum recideret. Primus Feria, modicum
 agmen traducendum, censebat; non socijs per quos
 transeundum esset, non provinciis grave: speciem
 magis fortuna principalis, quam exercitum. Non
 adeo desperatas in Belgio res esse, ut tantis viribus
 sit opus. Incipientem adhuc, & nondum adultam
 seditionem compesci posse in ipsis cunabulis. Percul-
 sis tumultuantibus præsentia Majestatis, reditu-
 ram in animos formidinem, rediturum obsequium.
 Quod rebellantibus Gandavensibus olim accide-
 rat. In quos Carolus Cæsar nullum hinc traduxit
 exercitum. Remedium omne in celeritate posuisse.
 Regem vero eadem vestigia ingredi volentem, tot
 armatorum apparatus haut dubie retardaturos.
 Multis Proceribus fidem constare. Atque ubi
 S ille vim

ille vim fortunamque principatus ostentaverit, neminem contra hiscere ausurum. Sin armis provocaretur, esse conscriptas in Germaniâ, esse veteranas in Belgio legiones. Adhuc ingentem stipatorum numerum, quos ad custodiam sui hinc educiturus est. Majoresque copias evocari posse rebus exigentibus. Nihil adversus hæc tentatum inconditum vulgus, implendis campis duntaxat idoneum. Sin autem nemo obsisteret, quid attineret tantos sumptus, quibus alendo exercitui esset opus, inutiliter profundere? Non ad hostes, sed ad cives. non ad imponendum jugum, sed ad emendandam disciplinam proficisci; cui rei tot millia non conducerent; at bonæ artes, quæ satis superque Regi suppetere. Extrema remedia nisi desperatis rebus tentanda non esse. Neminem non videre, ad tot adventantium millium famam armaturos se rebelles, qui tantum exercitum instrui intelligent in suam perniciem. Ita bellum oriturum, ubi non sit bellum. Pacemque futuram bello tristiore, tot legionibus provincias onerantibus, bonosque pariter ac malos eadem calamitate involventibus. Equum non esse paucorum amentiam omnes luere. Suo quemque insanire periculo. Bonos principes non punire, qui nihil deliquerint; armatos non facere, quod infermes præstare possunt. Castigationem paucis necessariam, feralem omnibus fieri non debere. Vulgus enim quamprimum novitatem suam pervicacissimorum ultione damnatam aspexerit, rediturum ad na-

ad na-

ad naturam; cuius furor perinde cum fortuna mutatur, ac religio cum principe. Adea Albanus accerrimus armorum instigator differuit. Quod si in compositam regionem, & securâ pace fluentem concederet Rex, nescio an suaserus adhuc fuerim, ne ullum omnino armatum traduceret. Sine cuius fulgore, non externi, non ciues majestatem agnoscunt; pace & bello tutissimum præsidium. Nunc vero prævalida & adulta vitia, nunc animi seditioibus elati, levioribus remedijs coercendi non sunt, quam magnitudo morbi postulat. Repetamus memoria, quoties à rebellibus illis jactatum sit, centena millia obiecturos se vim audentibus. Ego tot millia furentibus non opponam: sed egregium justumque exercitum, ex veteranis, expertisque conflatum, qui sciat servare ordines, obsequi duci, hostem ferire, non expavescere. Vt hoc terrore perculsi rebelles, confestim arma excutiant. Cum vires suas, non disciplinâ, non virtute, ac ne copijs quidem pares, aestimare incipient. Cum se tyrones intelligent, nec ullis magis quam hospitibus metuendos milites in aciem producere. Primis statim auspicijs debellandi sunt, ut opprimi malum cum dignitate possit. Hoc ad gloriam Regis maxime pertinet: Inrita mortalibus natura, famam belli ex initijs metiri. Nam si in unam, atque alteram astatem bellum Rex extraxerit, quis non videt accessuram hosti disciplinam, & robur; & tunc non sine difficultate, nec absque periculo

subijci posse? At enim nullum adhuc in Belgio ardet bellum. Quis tamen pacem esse dixerit? Quis nobis pollicebitur in eodem statum mansuras, quas ipsa quoque Gubernatrix perscribit cotidie in peris vergere. Quid si externorum auxilia à seditionis sollicitentur, quod toties minati sunt se facturos? Tunc scilicet in tempore accersemus militem, cum instructi exercitus nostris imminere capitebus. Tunc nempe salutem suam crediturus est Rex veteranis in Belgio legionibus, pari scelere contaminatis. Quibus ex mea quidem sententia, quamprimum appulerit in provincias, cingulum adimendum est. Transeunda sunt denique externa nationes, religionis odio imbutæ, & à sectariis Belgicis forsitan exstimulatæ in exitium Regis, quem sibi imminere extimescent. Illæ copiæ quacumque perrexerit, securum eum efficiant. In omnem sanctum casum, seu restauranda pietati, seu exequendis statutis & suppliciis, seu supplantandis, vel antevergendis furoribus commodissima. Scilicet egregia cura timemus vastitatem terrarum, & incommoda exercitus. Nemo mihi communem calamitatem obiciat, in communi omnium flagitio. Quam mali suo merito passuri sunt; Boni verò quia malorum conatibus arma non opposuere. Imputare sibi debent si quid detrimenti ab armatis acceperint. An ideo rebelles sibi relinquendi sunt, in ceruices Regis sui sublatis, quia bonorum conditio futura sit acerbior? Nemo unquam discordias armatus sedavit sine plurimum incommodo. Hæc est condi-

cioexercitus. *Bella aliter non constant. Quan-*
tavis gravissima calamitate redimendum est exi-
nium reipublicæ. Intelligent Belgæ nunquam im-
pune contemni fastigia. Hæc oratio, simul & di-
 centis auctoritas, inveteratâque prudentiâ
 fama, magnam Procerum partem permovit.
 Quidam etiam addebant, metuendum esse,
 ne idem eveniret Regi, quod Gubernatrici
 acciderat, quæ exequi leges non potuerit ar-
 matorum inopiâ. Nam quòd Albanum, au-
 læ artibus æmulos suos pervertisse Connesta-
 gius tradidit, apertum est mendacium, & in
 odium ejus adumbratum. Cujus moribus
 multa in deterius posteritas adfinxit. Nullam
 ego hac de re mentionem apud Tiffenac-
 quium invenio, è cujus commentario hæc
 transsumpsimus. Nam nec Iacobus Spinosa
 Inquisitor Generalis, nec Bernardus Fresne-
 da Regiâ Confessionibus Concilio interve-
 nère. Tantum abest, ut alter eorum infestis
 orationibus cum altero certaverit, quod idem
 auctor memoriæ prodidit. Quæsitum inde
 quo tempore Rex proficisceretur. Alii velo-
 citatem urgebant per Oceanum cum paucis
 navigiis. Sed hoc consilium minùs Hispanis,
 quàm Belgis placebat, *Oceanum hodie intui-*
tum, dicentibus, Belgicorum sectariorum metu,
portus omnes insidentium, quos occlusuri essent ar-
matas in exitium sui appulsuris. Securissimum per
Italiam pergere. Sed Italiam perpetuo prærupta-

rum alpium iugo clausam, non nisi duobus aditibus exercitum transmittere. Quorum uno per Tridentinas angustias Germania intranda sit. At Germaniam ex maxima parte corruptam, ac suspicionibus obnoxiam, securitati Regis non conducere. Eundem ergo esse per Sabaudiam. Illam verò asperorum montium scabredine impeditam, hybernisque nivibus obsessam, ante veris initium iter non promittere. Proinde utcumque festinare Rex velit, Februarium mensem habendum esse. Neque etiam citius impedimenta ad tantum iter necessaria expediri posse. In Calend. Decemb. convocatos esse Castillie Ordines. A quibus abesse Regem non oporteat. Præterea agendos militum delectus, petendas triremes ex Italia. Dum componuntur, reficiunturque sublapse vetustate naves, aliquot mensum spatium esse. Vnum denique cælum clementiores fluctus promissurum navigantibus.

Hæc igitur in eum modum decreta, X. Cal. Octob. referuntur ad Regem. Qui natura reconditus, & multa cum animo reputans, tunc quidem nihil respondit. Paullò post Albanum exercitui præfecit. Erat hic nobilissimo Hispaniæ loco genitus, virtute militari nobilior. Acer consilio, manu strenuus, experimentisque clarus, & suorum temporum nulli secundus. Quod de illo quoque inimici confessi sunt. Multa sub Cæsare, & Philippo filio prosperè gesserat, magnis præpositus exercitibus. Fortunam nunquam temerè in discrimen vocavit.

vocavit. Cauta cum ratione consilia, secundis
 eventu præferebat, disciplinæ militaris dili-
 gentissimus custos. Bello, quàm pace melior.
 Vincere magis, quàm victoriam regere. Fre-
 dericum deinde Albani filium magistrum e-
 quitum Rex dixit. Hispanorum præsidia ex
 regno Neapolitano, Sicilia, & Sardinia Ge-
 nuam accersit. Quatuordecim cohortes in Hi-
 spania legi jubet, in veteranorum locum itu-
 ras. Alias præterea tres cohortes, quas secum
 abduceret. Alberico Lodronio assignata est
 Germanorum legio, quam in comitatu Tiro-
 lensi instrueret. Lupo Satapa centum velites
 Italicos, totidem Sancio Davila Ticini præfe-
 cto; Petro autem Montagnes Novariæ guber-
 natori cætum cataphractos Hispanos attribuit.
 Trecentos hastatos, cum centum cataphractis
 in Burgundia componi curat. His Baronem de
 Vergii provinciæ Vicegubernatorem, Baro-
 nem de Cherau, dominum de Cleraux, & do-
 minum de Momertin præposuit. Italicis du-
 cibus præceptum, veteranorum velitum, lon-
 gâ pace imminutorum, supplemētum conscri-
 bere. Ioanni Andreæ principi Doriæ, quantas
 posset triremes comparare iussit, atque ocius
 compellere in Berceionia littora. Epistolâ de-
 inde ad Gubernatricem dedit in hanc sūmam.
*Primo vere me expecta cum exercitu. Non ut so-
 litudinem provinciis, aut jugum inferam, quod ple-
 rosque criminari intelligo: sed ut patrocinium meo-*

rum armatus suscipiam. Inermis enim venire non possum, nisi ut externorum injuriis dignitatem asperiam. Si tranquillitatem alere, non bellum volumus, terrore aliquo rebelles percellendi sunt, infirmitatem suam conferentes meis viribus. Hac mihi ratio fuit instruendi exercitus. Re ipsa docebo, non ad ultionem me consurgere: sed ut clementiam cum subditis communicem, haut aliter quam principem, & parentem decet. Gratiā eam facturus, quam publica pax, atque securitas patitur. Hæc te confestim volo mittere in populum, bona & mala magis ex rumoribus, quam ex vero aestimare solitum. Cujus aures seditiosissimorum voces falso terrore præoccupant. Gubernatricem præterea monebat, ut quanta posset cautione, nobilitatem interim cum multitudine contineret in officio. Et si videretur, legionem unam in Germania mercede conduceret, quam Megemo, & Arenbergio traderet, spargendam in idonea præsidia. Pecuniam quoque adjecit in stipendium. Dein fluctuare animo cœpit, an & Auriaco militem crederet. Siquidem popularibus acceptum, & vicinorum principum affinitate, atque amicitia subnixum, turbandis rebus idoneum noverat. Ad hæc multa imprudenti excidisse, quibus obliqua ejus in Regem consilia deprehenderentur, & aversi animi indicia. Sciebat denique peccasse in majestatem. Suspectum tamen videri nolebat. Sed cum Megemo, & Aren-

Arenbergio copias militares committeret, Auriacum præterire non poterat, nisi ut videretur de ingenio illius diffidere. Nam Hollandiam, Zeelandiamque juxta armis contineri, ac Geldriam, Frisiâque pacis intererat. Habito itaque amicorum consilio Gubernatrici mandavit, nihil consultius, quàm quinque cohortes Auriaco submittere, quibus chiliarchus Walderfingerus præfesset, refractarius & contumax futurus ad illius imperia. His consiliis Walderfingerum secretò imbueret. Dicta factâque Auriaci specularetur, & ab omni metu suspicionem ejus averteret. Iisdem artibus Egmondanum placaret. Præfectos Ordinariorum militum rogaret, an sine exceptione ad arbitrium ejus militare, & eosdem hostes habere vellent, quos ipsa jussisset. Si quis eorum conditionem detracteret, ademptam huic præfecturam, alteri conferret, ne stipendia pervenirent ad indignos publicum ærarium lassantia. Adhæc magnatibus illis à quibus litteras acceperat, adventum suum nunciavit, missis ad singulos codicillis. Auriacum denique & Egmondanum benevolè hortatus est ad officium. Tissenacqui simul Egmondano rescripsit: *Malignitatem famæ rebus ipsis rectius confutaturum. Compararet se ad voluntatem Regis, nec imperio ejus dubitaret accedere. A quo planius mandatum expectare non deberet. Alia esse principum, alia*

clientum officia. Illos providere & regere. Clientum gloriam in obsequio consistere. Habere sibi reges suam rationem. In quam subditis nefas esset inquire. Si in consilio publico aliquando contrariadixisset, integrum fuisse Regi à sententia ejus recedere; quo se prudentiorem nemo habere debeat. Apud illum electio est & imperium; cæteris consilium & obedientiam convenire. Misceri hæc officia non posse, nisi ut pereunte imperio, obsequium intercidat, atque ima summis confundantur. Ne famam quidem dissimulare, sectariorum audaciam potuisse præverti, si vel ipse, vel Auriacus explevissent officium. Sed & nunc in illorum esse potestate, furientium licentiam aut omnino frænare, aut saltem in adventum Regis comprimere.

In his consiliis occupato Regi, transitumque Alpium paranti, aliæ atque aliæ itineris difficultates cottidie suggeriebantur. Movebat plerisque angustiarum asperitas, præruptis altissimisque rupibus abscissa. In quarum vertices evadendum esset cum exercitu, per arduos præcipitesque vallium anfractus, qui paucos admodum caperent armatos, & cumulatam hyemem nivem transituris promitterent. Deleri posse totum exercitum, si quis fatigatis atque incompotis, & nihil hostile metuentibus vim inferret. Nec deesse circum nationes Regi infestas, & sectariorum causæ astrictas. Alii sterilitatem, & inopiam regionis, alii frigus, & multorum dierum lassitudinem causaban-

tur.

tur. Quibus difficultatibus Rex permotus, sibi atque exercitui transitum à Gallis petere constituit. Expeditum esse iter appulsuro in Provinciam, haut procul Tolonia, qua Caroli Cæsaris exercitus quondam trajecerat; quod per regionem Lugdunensem brevi compendio in Burgundiam deducit. Igitur Franciscus D'Alava Ordinarius in Gallia legatus, Philippo mandante hac de re cum Gallo egit. Responsum est ei: si quid Philippus Rex vellet, licere illi cum modico præsidio Galliam trajicere. Iter autem exercitui patere non posse. Frequentes in ea regione sectarios esse. Magnitudine exercitus perterritos, & molestiis hospitii affectos, multitudinem concitatu- ros ad arma. Quæ sine magno incommodo ipse postea non excuteret.

Hæc in speciem. Cæterum Reges inter se æmuli, nec unquam satis amici, alterutrius exercitum intra fines securè non recipiunt. Desperato per Gallias itinere, Philippus Rex ad Sabaudiam rursus intendit, Ioanne de Aragna Vela ad Emanuele ducem misso. Haut agrè ab illo impetratum quod petebatur, ea tamen lege, ut centum equites, bis mille pedites Philippi Regis ære meritori scriberentur, in regionis suæ custodiam, ne quid incommodi ab exercitu incolæ acciperent. Antonius Mèdoca à Carolo Lotharingiæ duce trāsitum sine exceptione obtinuit. Franciscus d'Yverra annonæ præfe-

præfectus ad dispensanda itinera præmissus, dispositas stationes commeatu instruxit. Rhodanum Dainsumque navali ponte jungere instituit, quo in Burgundiam transportari posset exercitus.

Interea Belgæ longe aliis cogitationibus inquietabantur, atrocitate fame pulsati. Ferebatur enim cædes imminere à principe Proceribus infesto. In Auriacum, Egmondanum & Hornanum gladio animadversurum. ceteris iudices daturum, & supplicia. Auriaco pleraque nota, & suspecta omnia erant. Itaque ut hac de re certior fieret, disponit in Gallia custodes, qui veredarios ex Hispaniâ remeantes, ereptis litterarum fasciculis occiderent. Consiliū ejus fortuna sic gubernavit, ut Francisci D'Alaya legati Regij epistolas interciperet, ad Gubernatricem datas in hæc verba. *Ex his quæ scripsisti opinionem meam confirmari cognosco. Ego enim tumultuum omnium invidiam in Proceres transfero, ut cumque nunc tam egregie dissimulent. Horum machinis inquieti populi genius in audaciam sublatus est. Quos proinde accusare non desino. Sed ex commendatione tuâ pramium invenient. Primi omnium futuri, in quos feretur ira Regis, ut supplicia expetat. Memento interim cum his dissimules. Præbe te facilem credulis, & de benevolentia Regis securos efficias, ut fidei tuæ concredere non dubitent. Sic enim quæ destinasti, efficies. Ita à me habe; si tibi supplicia eorum sint in animo,*

eo ma-

magis Regi curæ fore, quo hanc ille injuriam
 profundius imbibit. Epistolâ perlectâ, Auriacus
 novitatem facti stupens, Ludovico fratri at-
 que Hoochstratano communicat. Vnicum ad-
 versus impendens fatum remedium videba-
 tur, matura defectio. Cui rei conducebat Eg-
 mondanum in societatem attrahere. Eundem
 strenuum militiâ, Flandriæque viribus instru-
 ctum, partibus suis commodissimum nove-
 rant. Auriacus ergo Egmondano significat,
 esse sibi ad communem salutem pertinentia,
 quæ nisi præsentî promere non posset. Diem &
 locum colloquio condiceret. Bruxellam so-
 lam excipere. Vbi Ludovico fratri esse non li-
 ceret, à Gubernatrice jussu in Germaniam se-
 cedere. Igitur vi Non. Octob. Teneramundæ
 Flandriæ oppido, in unum convenere Auri-
 acus, Egmondanus, Hornanus, Hoochstrata-
 nus, & conjuratorum præcipui. Quibus Auri-
 acus, quid in Hispania pararetur, aperuit. Strui
 sibi certissimam perniciem. devotis omnium
 eervicibus, qui arma in sectarios vibrare di-
 stulerint. Itaque ut verbis fidem adderet,
 primum litteras Montignæi perlegit audien-
 tibus, Regis iram memorantes. Deinde
 epistolam D' Alavæ recitavit, non sine
 affectu, & atrociori interpretatione ad sin-
 gulas periodos. Eam postea singulis relegen-
 dam exhibuit, Sic esse scriptam, dicens, ut liqui-
 do appareret distineri se à Gubernatrice verbo-

rum blanditiis, quò simulatione benevolentia delin-
 niti, securè opprimi possint. Constituisse se quidem
 prudenti absentia furori cedere, donec statisset,
 quid potissimum rebus suis conduceret. Sed profectò
 si se audirent, à necessitate consilium sumerent. Ni-
 hiltutius, quàm unam aliquam provinciam vali-
 lidissimis occupare praesidiis, atque ex adverso con-
 silia struere. Non defutura auxilia vexillum ex-
 plicantibus. Neminem principum hodie tam ami-
 cum Regi, qui magnitudinem illius non optaret pre-
 mi, potentiamque Europæ formidabilem, civili bel-
 lo collidi. Sectariorum igitur insolentia subministra-
 rent alimenta. Quos deinde in eadem secum cau-
 sa, spe gratia destitutos, & extrema audentes, exer-
 citui Regis ad desperationem objiciant, dum finiti-
 marum gentium subsidia ormentur. Affluxuros sta-
 tim Gallos, atque Germanos, nihil veteranis Re-
 gis virtute concedentes. Ludovicus Nassovius
 subjecit; spondere se Germanorum equitum
 quatuor millia, peditum verò quadraginta co-
 hortis, quos corrasis undique pecuniis in Bel-
 gium properè adduceret. Sollicitaturum de-
 nique copias Augusti Saxoniae ducis, Casareo
 auspicio Gotham obsidentes. Ne ceteri quo-
 que dubitabant, indormiendum non esse in ma-
 nifestâ pernicië; neque expectandum donec vali-
 dissimas urbes praesidiis invaserit Rex, & sopitis si-
 bi manus injiciat. Decora consilia, quæ tuta. Po-
 tentiam quidem Regis formidolosam, acriorem ta-
 men necessitatem esse, & incertos belli exitum.

Neque

Neque semper ad potentiores inclinare victoriam. Gallos non usque adeò infelicitè delibasse Regis vires. Opimiorè conditionem extorsisse armis, quàm obsequio. Dandum Regi pœnitentiæ tempus. Impetum ejus quântò vehementiorem, tantò & infirmiorem esse, quem inopia pecuniæ statim consumeret. Denique multos nobiles sibi accessuros, cùm indignius forte habiti, erubescerent certare adversus libertatem publicam, pro invidioso Hispanorum imperio. Urbes, provincias sibi ut rectoribus obstrictas. Incumbere se affectui civium servitutem abominantium. Ad ultimum si cadere necesse esset, honestius acie perituros, quàm sub certo licitoris ictu velatis capitibus, ad posterorum infamiam. Invidiosum Regi, decorum ipsis pro spiritu certare, quo nihil mortalibus charius est, quem etiam feræ antequam debellatæ non exuerent. Hæc quidem promiscuè dicebantur. Vnus tamen Egmondanus segni animo accepit. Vir haut dubiè, spectatæ fidei; sed ingenij facilitate in partes abstractus, si dicere licet, nimîa bonitate hætenus peccaverat. Ordinis sui factiosis consilijs, quia speciem præferebant publicæ libertatis pertinacius adhæserat, pudore adversandi; ne multitudinis gratiam benevolentiamque amitteret. Tunc palam constantiam patefecit: ita formatum se à majoribus, dictitans, ut nihil pulchrius atque honestius duceret, quam pro Principe vitam exponere, nihil econtra turpius aut sce-

scelestius, quam fidem exuere. Contumaces autem esse, aut sectariorum licentia alimentum subministrare non posse, sine nota perfidia. Quanto plus spei rebellando ostenderent, tanto illustriorem fidem suam fore. Quin potius irati Regis gratiam praevenirent premendis tumultibus. Plerosque nobiles idem tentare. A quibus obsequio vincinon deberent. Ut deinde Rex aestimet, qui gloriosius officia coluerint. Ut cumque res casura esset, meliorem fortunam tranquillando, quam rebellando habituros, quando vincere, aut vinci non possent sine exitio reipublicae. Ceteri qua vellent ratione, incolumitati consulerent suae. Propositum sibi esse expectare potius, quam movere fortunam, & in benignitate principis spem ponere, benevolentiam ejus toties experto. Neque de ingenio Gubernatricis dubitare. Nullis se urgeri conscientia simulis. Quo denique fugam intenderet, à charissima conjuge, à tot liberis divulsus? Totam suam fortunam pendere ab uno Rege: quem perstinacibus armis irritando, implacabilem sibi suisque relinqueret. Erraturum se exulem, atque extorrem, recipientibus oneri, externisque Principibus vilissimum mancipium. An tam immitis animi Regem fore, ut pro tot meritis hanc sibi gratiam rependeret, & in charissimi ante a capitis duraret exitium? Quocumque tandem esset animo, clementiam ejus meruisse victoris. Vani-tati D' Alava tantum non deferre, ut apud se fidem inveniret. An solus ille explorasset mentem

Regis

Regis, & in secretiora illius penetrasset consilia? Nul-
 lius alterius indicium proferri. Ex Montignao qui-
 dem iratum esse Regem satis se intelligere. Neque im-
 merito. Nemo tamen ideo dixerit Proceribus infestū,
 quos tanta humanitate admonuisset officii. Si quid cer-
 te statuisset atrocius, id ipsum uni Gubernatrici editu-
 rum fuisse sine internuntio. Hæc quidem Egmon-
 danus. Cæteri tamen non dubitabant, quin
 certissima proferrentur indicia. Auriacus quo-
 que, Suspectam sibi altissimam Regis dissimulatio-
 nem, agebat. Neminem Principum tam placabili esse
 ingenio, ut bona fide in gratiam redeat cum subditis,
 quos semel timuerit. Facerent alii quod placeret. Ne-
 mini se potestatem in caput suum facturum. Nunquam
 magis blandiri fastigia, quam cum se vire decreverint.
 Securius se absentem quam in vinculis causam dictu-
 rum. Hunc finem habuisse conventum illum
 invenio, Egmondano fatalem. De quo pleri-
 que postea ab Albano torti, atrociora confessi
 sunt. Atque anceps quidem est conjectura.
 Quia hoc se mendacio liberasse cruciatu, mo-
 rientes testabantur. Nos aliorum iudiciis ve-
 ritatem relinquimus. De cætero propè omnes
 scriptores mecum consentiunt. Auriacus &
 Hoochstratanus Antverpiam reveci sunt.
 Neuter Bruxellam venire sustinuit, quamvis
 crebris litteris evocarentur in Concilium. Eg-
 mondanus intrepidè ad Gubernatricem de-
 latus, quæ de illius consiliis traducerentur, ex
 epistola cognoscere iussit. Simul enim contra-

T

lerat

lerat exemplar. Illa veluti turbata, nullas conscientiae notas vultu prodidit. Dolentisque speciem ostentans, falsum esse rumorem sanctissime confirmavit. *Quasi verò, inquit, mihi, aut D' Alava crediturus fuerit Rex tam periculosum secretum? Quomodo tamen D' Alava epistola intercepta est, cum non veredarium, non fasciculum ipsa desiderem? An qui D' Alava epistolas interceptas, Regias non caperet, quae ab eodem tabellario deferebantur? Laxa animum molesta sollicitudine. nec inanes species anxia mente figura. Confer te ad componendam rempublicam, ut si quam forte sinistram suspicionem conceperit Rex, ex animo deleat sine cicatrice.*

Egmondanum verbis mitigatum, percontari coepit de his qui Teneramundae convenissent, & quid actum in isto consilio. Ille nihil aliud referebat, quam non perfunctorie queri Auriacum de malevolentia Regis, & quòd Ludovicum fratrem ablegare iussu esset in Germaniam.

Dimissus à colloquio, in Flandriam se recepit. Quadraginta aureorum millia ab Ecclesiasticis impetravit, in stipendium mille & quingentorum militum. Quos per idonea praesidia disposuit. Extra Gandavenses, Iprenses, & Aldenardenses concionandi potestatem nemini fecit. Hulstenses concionari aulos militari manu coërcuit. Totamq; provinciam quietiorem expertus, Iconomachorum facinus rigidissime vindicavit. Sectarios vero

sub

sub legibus continuit. Gandavenſes concionaturis Miniſtris ſuggeſtum ſtruere auſos, accenſis in foro rogis ad dedecus, & infamiam exurere juſſit. Parva quidem res. Sed in minimis quoque exemplum eminet. Neque in his quiſquam vindicem manum remittere poteſt, niſi ut ad majora ſcelera audaciam inſtruat. Quidquid ad diſſolutionem ſtatus pertinet plectendum eſt. in cæteris clementiam excuſo. Apud omnes conſtat, ſi ab initio tam ſevere egiſſet, nunquam perventum fuiſſe ad tantum nequitia. Sed cuncta primùm per diſſimulationem corrumpit: mox ignavia ac præpoſtero obſequio. dum invidiam Conjuratorum procerumque evitare ſtudet, majeſtatis crimen meruit. At perperam uni illi imputaverim culpam, quæ temporum fuit.

Inter quæ non omittebat Noircarmius crebris litteris condiciones offerre Valencenſibus, ſi poſitâ pervicaciâ præſidium recipere. Ad ultimum nobilem quendam è Conjuratis ad eoſdem delegavit. Sed cum obſtinatæ civitum mentes ſanioribus conſiliis aures obſtruerent, Gubernatrix hoſtes eſſe pronuntiat. D'Alavam deinde temeritatis increpuit, quod tantam rem credidiſſet veredariis. Si quid ejuſmodi denunciare velle, debuiſſe fidum aliquem tabellarium ad ſe deſtinare. Ad hæc Philippum comitē Everſteinium, & Bernardum Schoonbergium in Germania

niam proficisci curat, traducendis in Belgium duabus legionibus, quas in comitatu Fretario conscripserat. Provinciales quoque copias ampliori delectu adornatura, Carolum Mansveldium, Ægidium Barlaimontiū Hierges dominum, Joannemque Croyum Reusii comitem, tria peditum millia legere iussit. Megemum verò, & Arenbergium supplementum conscribere. Ergo undique tubæ & tympana cgebant milites, ad obsidionem Valencensem ituros.

Quibus apparatibus Gallus regio more ad suspicionem versus, & ipse delectum agere instituit. Sex millia Helvetiorum mercede conduxit. Statariâ pugnâ gens egregia, per multorum regum seriem venales vires Gallis exposuit; ex quo à Carolo Burgundiæ duce ad fortitudinem coacta, virtutis suæ experimentum dedit. Majori metu Genevenses distinebantur. Ex hac fere officina hæresiarchæ omnes eruperant, aut in illam recipiebantur. Et hinc urbis suæ exitium, publicæ paci devotum conjecerant. Cujus possessioni Sabaudus haut obscure imminebat. Itaque delectu habito, milites distribuunt, qui intra mœnia, qui in finibus consisterent. Partem quoque Helvetiorum atque Rhætorum, ad auxilium ex fœdere obstrictam, excivere sedibus. Et cum nunciarentur Philippo Regi vehementer expalluit. Timebat enim ne tot simul gen-

res

res arma sibi opponerent, angustiisque Alpi-
um inclusum ex improvise adorirentur. Et
tam primores eum incitare cœperant, ne te-
meritati fortunæ Majestatem exponeret. Præ-
mitteret Albanum terrestri itinere cum exer-
citu; primo statim adventu validissimis præ-
sidiis infessurum ostia maris Zeelandicæque
insulas, unde ipse Oceano succedens in por-
tus tutò recipi posset. Re deliberata, Albanum
cum copiis præire jussit, tanquam mox succes-
surus ipse. Quod initium fuit malorum om-
nium. Neque tamen damnari consilium po-
terat, si Rex præstitisset sequi. Sed tædio bel-
li, & aversantibus ministris in Hispania reten-
tus, omnia per duces facilia credidit, quæ
nisi præsens componere non poterat. Sunt
qui Gomezii de Silva artes suspectent. Erat
ille in aula graciosus, Regique charissimus in
paucis: sed per æmulationem Albano adver-
sus. Ut potentiam omnem ad se traheret, re-
movisse æmulum credebatur, publicæ utili-
tatis speciem odio prætexens. Nam Albanus
impudicitiam uxoris ei objectaverat, tan-
quam matrimonio illius Philippus illuderet.
Nobis ea res parum comperta est. Quidquid
sit, non ante patuit imprudentia consilii,
quàm pervicaci Rex absentia cunctos frustra-
tus est. Cæterùm in regionem Luxenburgen-
sem, quâ Albano intrandum erat, Ernestum
Mansveldium procedere jussit. Militem,

T 3

quan-

quantum opus esset, legeret. Praefecturam Germanorum equitum, quam Gallico bello habuerat, eidem attribuit. Bruxellæ, dum ille abesset, Arschotanium, aut Boslurium praefese voluit. Megemum verò tormentis praefecit, quam Glaionius dignitatem, per mortem vacuum fecerat. Magistri artiliariae apud Belgas vocantur. Cujus munus idem esse, quod apud Romanos olim praefecti fabrorum plerique existimant. Absente Megemo, Arenbergium Geldriam regere jussit. Barlaumontium verò praeposuit annonae militari. Idem munus bello Gallico cum summa laude administraverat. Adhæc ducenta aureorum millia transmisit ex Hispania, e quibus centum & quinquaginta in stipendium cederent, cætera in apparatus belli impenderentur.

At Valencenenses hostes judicati, fortiter obsidionem ferre decreverant, munimentis civitatis confisi. Igitur nihil segnius parare bellum. Affatim commeatum in urbem invhere, arma cunctis qui ferre possent distribuere, recensitos opifices (quorum magna copia erat) in cohortes distribuere, ferocissimum quemque his imponere. Optimates rempublicam destituerant. Cæterorum tamen amentiam sequebantur, quia adversari non poterant. Michael Helinus, & quidam magister Cornelius regnum obtinebant in multitudine. Helinus auctoritate & opibus eminebat; Cornelius vani-

vanitate & ferocia. Obscurissimo loco genitus, ex fabro ferrario in Ministerium surrexerat. Agrestes novis rebus addictos conscribere jussus, in finibus Insulensium delectum fecit. Eam rem prædarii civitatis ægrè passi, cottidianum cum his prælium, & ferè prospectum habuere. Tot incommodis Cornelius attritus, promovit ad ignobilem pagum Kesenetum nomine, omnibus qui sacramentum ejus acceperant sequi jussis. Quadringentos ex his Rassegemius obviam habuit, solutis euntibus ordinibus. Impressione facta compulsi sunt in fugam, proximumque Waterloo templum occupant. Hinc sine damno ejici non poterant. Rassegemius igne tectis injecto universos concremavit.

Cornelium inde persequi cœpit. Cæterum ille comperto Rassegemii adventu, castrisque diffusus, ad Tornacenses flexit. Nam & hi non minore cura, quodam Joanne Sorao duce militem scribebant in suis finibus; nullo quidem publico consilio: sed studiis partium, Valencenenses premi non ferentium. Huc majorem hominum vim insania compulerat. Copiisque junctis, proxima quæque monasteria, & prætoria vastant. Nihil crudelitati, autavaritiæ reliquum faciunt. Raptis omnibus quæ ferri poterant, flammam deinde tectis injiciebant. Sed Noircarmius, & Rassegemius à tergo strenuè sequebantur. Mille du-

centos pedites Noircarmius habebat, cum trecentis equitibus. Rassegemius equites centum, pedites non amplius quam trecentos. Præter eos tamen magnam agricolarum manum contraxerat. Prior Noircarmius haut procul Lanojo hosti occurrit. Equitibus à tergo circumfusus, pedites à fronte incubuere. Vtrique vis improvisa fuit. Primo statim impetu centurio ex Noircarmianis cecidit, in fronte copiarum collocatus. Mil-le, & quingenti hostium cæsi, reliqui in fugam versi. Quorum magna pars proximam occupavit silvam densis arborum truncis impeditam. Major pars in Rassegemium incidit, infesta signa inferentem fugientibus. Prælium tamen acriter sectarii exceperunt. Eò enim perventum erat, unde sine perniciè nisi victores evadere non possent. Itaque aut cadere aut vincere obstinati, loco non cedebant; donec ad Rassegemios inclinavit victoria. Soraus non tam ducis, quam militisungebatur officio. Sed cum unum illum omnes peterent, multis quidem acceptis vulneribus, & in equum impositus, cum paucis Tornacum evasit. Ibi vero non minus trepidatum est. Philippus Lalaignius Beauvoisi dominus quadringentos milites, jussu Gubernatricis in arcem traduxerat. Centum in his equites erant. Noircarmius quoque cum sua manu eòdem venit. Urbique pavidæ, & servi-

servitio paratæ signa intulit. Nemine contra procedere auso. Quippe ex superiore prælio profugi, formidine cuncta compleverant. Neque tot simul copijs sine certissima pernicie resistere poterant. Civibus statim arma adempta sunt. De principibus feditionum sumptum supplicium. Cæteris venia data, prudenti moderamine, ut in civili victoria, cujus sæpe fructum nimia severitas corrumpit. Comes Reusius civitatem gubernare iussus, legionem quam conscripserat, dispersit in hospitia futuram præsidio.

Noircarmius Hiergicam & Mansveldicam legiones opperiens, ijsque junctis, Valencensium mænibus admovit exercitum. Ex omni parte obsidenti affluebant auxilia. Ab Arschotano ducenti quinquaginta equites, totidem à Reusio veniebant. Maximilianus Bossutij comes ducentos adduxit. Terlوني-
us centum, nec minorem numerum Bommius impleverat. Marchionis Bergensis turma ducentos admodū, Montignæi centum & quinquaginta explere dicebantur. Ordinariæ tur-
mæ omnes erant, quas Gubernatrix haut multo ante armari præceperat. Pedites veterani ex Hannonia noningenti veniebant. Paullo
minus Balduinum Gavrium Inchij dominum ex Arthesia sequebantur. Reusius trecentos ex suis transmisit. Post quos viginti & unum tormenta trahebantur. Iacobus Cressonerij
T s domi-

dominus Gravelingæ Gubernator ijs præerat
Vrbs vallo circumdata est, & idoneis locis tormenta disposita. Noircarmius tamen asperam fore obsidionem ratus, priusquam fortunam experiretur, misit rursus ad oppidanos, qui suaderent, dederent urbem, dato terrore consternatam existimans. Sed non exaudiebant Ministri saniora consilia, nutantibus civibus spondentes, mox venturum oppressis auxiliū. Nam plerisque Conjuratorum acceperant bellum instruere.

Siquidem Auriacus turbandis rebus intentus, & ut tectius falleret simulato obsequio malignitatem regens, cum Regem haut segnem videret, ex adverso consilia struebat. Tholousij dominum, & Brederodium clam hortabatur ad legendos milites. In eam rem consistoria stipendium capitatum conferebant. Hollandiam Zeelandiamque adiuvare statuerant. Et si destinata provenissent, duces se dicerent sectariorum causæ, & armato Regi undarum obices pro vallo objicerent, cum non mediocri præsidio. Supervenire debebat Ludovicus Nassovius cum Germanorum manu, ab obsidione civitatum aversurus Hispanorum exercitus, aut si vis fieret, fortunam tentaturus. Tres è Conjuratis in Zeelandiam destinabantur, qui factionis suæ homines sollicitarent ad defectionem. Quippe pleraque urbes descituras crediderant, fraude magistra-

gistratum, quorum multos Auriacus subver-
xerat. Ahæc Gallica auxilia occultis nuncijs
pellegerant. Quibus mandatum, ut Dolam at-
que Vesontionem in Burgundia tentarent in-
fidijs, atque Albano adventanti iter occlude-
rent. Missus Antverpiam à Montmorantio
Galliæ Mareschalo quidam nobilis, multa cū
Hornano secreto transegit. In quam rem Ca-
rolus Slufanus mercator Antverpiensis, quin-
quaginta aureorum millia Montmorantio
addixit.

Inter quæ studia, Proceres à Gubernatrice
advocabantur ad novandum sacramentum.
Hoochstratanus multa cunctatione; Auri-
acus, Hornanus, & Brederodius aperte detre-
ctabant. Et Auriacum quidem Gubernatrix
humanitate litterarum sæpius interpellavit.
Ad Brederodium vero, Quarebbius Lovani-
ensium prætor, & Secretarius Torrius missi
sunt cum mandatis, & questu: ut sacramentum
quod Egmondanus, Arschotanus, Mansveldius, Mege-
mus, Barlaimontius, dedissent, non dubitaret accipere.
Unum ipsum esse, in quem potissimum sceleris sui in-
vidiam inclinarent Sectarij. Debere hanc à se amoliri
infamiam. Tantundem populum credere, quantum re
ipsa ostenderet. Inquisitionem & edicta sublata esse. So-
lidam tranquillitatem Gubernatricem sperasse. Quæ
per sectarios haberi non posset. Ab ipso officij in Regem
prodendum esse exemplum: ne oblatione libelli, seditio-
nis causam quæfisse, videretur. Gravioribus quam antea
tumul-

tumultibus agitari rempublicam. Viannam ab eo militibus insideri. Vallo manibusque claudi. Seditiosos aliquot libellos auspiciis ejus excusos. Ne Regem sibi irasci cogeret, populares hos furores audientem non satis equo animo. Ad ea Brederodius respondit. Nihil evenisse cur de fide sua dubitare Gubernatrix debeat. Imo vero Bruxellam iturum, ut propius acciperet dissidentia causas. Rata enim pacta esse, quae cum Gubernatrice susceperit. Quod malignis rumoribus oneretur, id sibi fraudi esse non debere. Linguas hominū frenare non posse. Neque nunc primum calumnijs peti. Quarum sibi non sit reddenda ratio. Male autem condicionem sacramenti sibi praeferrī, quod Egmondanus, Arschotanus, alique receperant. Illos publicis muneribus excultos: se vero privatum & olim juratum. Quid ergo opus novo sacramento, si jurato non credatur? Frustra ab eo fidem expectari, qui sanctitatem religionis semel polluerit. Nullo sacramento mitigari perfidiam. Viannam latrocinijs expositam vallo cingere. In cujus etiam tutelam militarem globulum conscripserit, ut integram civitatem servaret Regi, ne quis praeido illo munimento receptaretur. Quod ad seditiosos pertineret libellos, nihil se scire. Duos omnino typographos Viannae esse. Imprimendi facultatem dedisse petentibus. Si quid dolo malo deliquissent, mox cogniturum, poenasque irrogaturum comperito flagitio.

Cum hoc responso reversi, gravem sollicitudinem incussere Gubernatrici. Quippe jam Brederodium timere coeperat. De pervicacia illius dubitare non poterat. Simul mæsta omnia

nia in aulam referebantur. A Ludovico Naf-
 sovio Germanicos ad Gotham exercitus solli-
 citari in auxilium. Fredericum Saxonem, &
 Lantgravium Hesium memores injuriæ à Ca-
 rolo Cæsare acceptæ, ultionem meditari. Ca-
 meracenses episcopum præsidij nudatum, op-
 pido eiecisse. Præter hæc Silvæducenses hosti-
 les animos aperte induerant. Brabantia Cancellarius, ac Petersemius, uti diximus, in urbe
 agebant. Multitudinisque pervicaciam in ac-
 cipiendis legibus experti, Primoribus aucto-
 res fuerant, ut præsidium militare in civitatem
 reciperent. Megemus quoque Legionem pro-
 pius admoverat. Eares Auriaco suspecta ad-
 modum fuit. Occulto igitur mandato Anto-
 nium Bombergium Silvamducis procedere
 jussit. Erat is homo plebeius ingenio moribus-
 que ferox, juxta turbidus, & religioni infestus.
 Nec minorem favorem Silvæducis invenit,
 quam Antverpiæ habuerat, ubi inter sectarios
 principatum gesserat. Igitur captivitatem ur-
 bis strui questus, plebem in senatum armavit.
 Cancellarium & Petersemium proditoris
 infirmatos in custodiam tradidit. Neque se-
 natus, quanquam adversus, imperijs illius au-
 debat intercedere. Munia magistratus in se
 retraxerat, & privati juris sui rempublicam fe-
 cerat. Tantum apud vulgares animos præsi-
 diariorum metus valuerat, ut alienigenam,
 nulla magis re quam turbulentia insignem,

non

non dubitarent in ducem assumere.

Megemus autem intrandæ urbis spe deiectus, in Hollandiam contendit ad subigendos eos qui averfarentur imperium. Ultrajectum appropinquans, nemine resistente intra mœnia recipitur. Igitur quæ turbata erant componere adorsus, Ministros omnes egredi iussit. suaque catholicis sacra restituit. Brederodius adventum ejus expectare non ausus, Viannā destituit, & in catharactis, quibus Rheno Lecca conjungitur, castra firmavit. Mox inde pulsus, Amsterdamum processit. Munimenta ab eo cœpta Megemus destruxit.

Per eosdem dies Hermannus Antverpiensium Minister Trajectenses ad Mosam in Iconomachiam concitavit. Quorum mox rabiem Maseicenses, & Hasletenses eodem auctore imitabantur. Cæterum Gerardus Groesbekius Leodiensium episcopus id ægre passus, ad ultionem surrexit. Tria peditum millia, ac trecentos equites subitario delectu effecit. His copijs Hasletum contendens, effusum incondite populum obvium habuit. Eoque levi prælio intra munimenta compulso, civitatem circumfedit, crebrisq; tormentorum ictibus verberatam, his tandē legibus in deditionē redegit. *Catholico ritu viverent. Sectariorum civitate eijceret. Publica pecunia exornarent templa. Ministros, seditio- nisq; auctores traderent. Sumptum belli restituerent. Muros deijcerent, quorum fiducia obsidionē pertulerat.* Masei-

Maseicenses desperata urbis tutela, delegatos misere, veniam petituros. Qua impetrata, Hermannus habitu Franciscani assumpto, opportuna fuga se subduxit. Hinc Trajectum aggredi placuit. Urbem non civium multitudine solum, sed etiam opere munitam. Mænia enim Mosa interfuit. Sed cum pervicacibus ad defensionem civium animis, nulla spes potiundi oppidi offerretur, Episcopus obsidionem destituit.

Interea Gubernatrix accessione mali turbata, ex omni parte quærebat remedia. Tot simul urbes nequibant armis redigi in potestatem. Nec Valencenæ omitti poterant, nisi ut frustrato impetu augeretur defectio. Simul in rem famamque videbatur, validissimum oppidum armis subigi, cætera exemplo suo tracturum ad deditionem. Pudebat deinde Cancellarium & Petersemium captivos relinquere. Ergo inter ruborem metumque destituta, epistolas misit ad Silvæducentes, ius gentium pollutum incusans Bombergius modo in Auriacum, modo in Brederodium perpetratæ rei culpam, & in neutrum falso conferebat. Quippe & Brederodius Bombergio scripserat; quamvis uterque manifesta inficiatione declinaret invidiam. Gubernatrix ergo consilij incerta, apparitorem ad legatos recuperandos Silvamducis destinat. Fecialis quoque sequi iussus, denuntiaturus bellum contumacibus.

Appa-

Apparitor in senatum deductus, multa expos-
tulavit, atque intra horas viginti & quatuor
legatos dimittere, aut bellum opperiri eos ju-
bet. Horruere senatores ad hanc vocem, &
perpetrari sceleris infamiæ multitudinē sub-
stituunt, relatuosque se ad populum respon-
dent, apud quem nullo suo jussu captivi tene-
rentur. Primo mane tribunos plebis in curi-
am accersunt. Cum quibus etiā Bombergius
intravit, popularibus studiis accinctus. Quip-
pe jam centuriones ei sacramentum dixerant.
Vni illi patulæ plebis aures erant. Facundia,
& auctoritas aderant, flectendique vulgum
artes, quibus omnem sectariorum factionem
præcipitem egerat. Quem cum senatus horta-
retur ad dimittendos captivos; insigni cavilla-
tione apparitorem ad Silvæducentes, non ad
Calvinistas missum arguebat. Superveniens
mox populus, curiam armis circumvenit, tur-
bidisque clamoribus cuncta permiscuit. Quo-
rum fiducia Bombergius claves civitatis ex-
torfit à consule, & nequis invito se egredere-
tur, validioribus præsidij portis firmavit. Ap-
paritorem tamen emisit incolumē, renuncia-
re Dominæ jubens, non ante se captivos di-
missurum, quam Brederodius id ipsum man-
dasset. Post hæc fecialis urbem intravit. Bellum
indicere parantem, Cancellarius absterruit ab
intempestivo consilio. Nam si arma in ani-
mo haberet Gubernatrix, id ipsum denun-
ciare

ciare superfluum esse jus gentium violentibus. Perduelles palam judicari non posse, sine suâ pernicie.

Hæc tum in Brabantia. Cum interim Flandri obsequio parati, juvere quoque Regias partes collatione pecuniæ. Ex quâ novum delectum militum Egmondanus adornavit; Occidentali Flandriæ futurum præsidio; ne quis à Noircarmio & Rassegemio dissipatos, revocaret ad vexilla, vel irrequietos sectariorum animos ad nova rursus flagitia erigeret. Quadringentos ex his Aldenardæ imposuit, qui sectarios continerent in pace; & armatorum conspectu compararent ad patientiam obsequii. Iam quippe resumpto animo Gubernatrix, occultam inibat viam restaurandæ religionis in pristinum statum. Sectarios concionibus contentos, baptisinate, communione, sepulturis, & hujusmodi ritibus in totum abstinere jussit. Tanquam hæc ipsa tabulis fœderis non comprehenderentur. Et si verum volumus, nihil aliud quàm concionandi libertatem tumultuantibus indulserat: cætera quidem hæcenus tolerans ad dissimulationem coacta. Quia intempestivo tempore prohibere non poterat. Nam is rerum status erat, ut amentia popularis componi magis, quàm irritari debuerit. Quod in omni seditione optimum est remedium, si pœnitentiæ spatium iratis concedendo, pauca indulseris, quæ ab oppressis

pressis statim repetas. Proposito itaque edicto
 effrænem sectariorum licentiam ad verborum
 suorum formulam revocavit. Nihil æquè se-
 ctarios perculit. Principium esse credebant, ut
 mox & conciones perverterentur. Per occul-
 tos igitur nuncios Generale suorum conci-
 lium Antverpiæ indicunt. Ex singulis synago-
 gis Minister unus, cum præcipuis aliquot iussi
 sunt adesse. Illuc quoque Brederodius venit, &
 cum illo sexdecim Conjurati delectui mili-
 tum intenti, quem ex omni parte instituere
 cœperant. In eo Concilio sectarii Guberna-
 tricem incusare adorti, magnoperè quere-
 bantur peccasse in fœdera. *Simulationem duntaxat fuisse ad decipiendos Fœderatos, vanis promissis extractos, ut ex voluntate ejus tempus procederet, quo rebus interim consuleret suis, partâque securitate pacta rumperet. Quem enim sana mentis non videre, concionis nomine cetera quoque exercitia cōtineri? Nec opus fuisse legibus fœderis ea adscribere, sine quibus stare non potest ipsa religio. Scire quoque Fœderatos haut aliam fuisse mentem Gubernatricis cum dimitterentur ab illâ. Hoc ipsum Proceres rectius intelligere, qui eandem interpretationem interrogantibus dederint, plenâque hactenus libertate frui permiserint. Iam vero ne conciones quidem inviolatas esse, quas in oppido S. Amandi, haut dubiè, jussu ejus, Noircarmus dissipasset. Nec Ministrorum supplicijs abstineri, quorum alios in crucem, alios in exilium actos acciperent.*

rent. *At hoc nihil aliud esse, quàm in sanguinem suum exercere edicta, & atrociorẽ solito Inquisitionem reducere. Valencenenses præsidia in necem religionis suæ conscripta repudiare ausos, obsidione premi. Eandem mox fortunam reliquis civitatibus expectandam esse. Quas communes hostes duceret Gubernatrix, atque aliam post aliam aggredieretur cum exercitu; donec ecclesias suas undique exstirpaverit. Viderent itaque Fæderati quam hoc tutum sibi atque honestum esset, & sine morâ principijs occurrerent. Nunquam magis afflictam religionem. Nec aliud sibi quàm in Fæderatis auxilium, quibus pacta conventa tueri incumberet. Brederodius bonum animum habere eos jubens, cum Cõjuratis proficisci constituit ad Gubernatricem. Misitque qui peteret, num pace illius liceret venire. Ad ea Gubernatrix, si veniret, ut in hostem se animadversuram respondit. Neque mora, centurias aliquot militum accersivit in regiam, frequentioresque pro valvis stationem agere jubet. Præsidiariis denique mandavit, ne Brederodium, vel Conjuratorum quemquam in urbem admitterent. Nec Brederodius ausus est accedere. Codicillos autem misit sub communi Conjuratorum nomine Gubernatricem insimulans; quòd novæ religionis exercitia adimeret, publicam libaret tranquillitatem, conciones dissiparet, in Ministros fureret, denique nullo metu externo imminente sub signis haberet descriptum militem, commercium ci-*

vitatis sibi eriperet, vias obsideret armatis, vim
 inferre iussit sibi facientibus. Satisque intelli-
 gi, sanguinem suum peti tot apparatibus, nec pu-
 blicæ securitatis rationem haberi. Quid inde aliud
 eventurum, quàm vastitatem provinciarum, &
 ruinam publicam? Despiceret igitur, an utilius non
 duceret, ex auctoritate milite abrogari edicta, ad
 legem fœderis se componere, libertatemque reli-
 gionis inviolatam relinquere: quàm contra fas ius-
 que gentium violare fidem solemnibus sacramento san-
 citam. Hanc se benevolentiam ab illâ expectare.
 Ad hæc Gubernatrix ex sententia Viglii ge-
 nerosè respondit. Qui sint illi Fœderati, qui ad
 me scripserint, satis adhuc nescio. Quia communi
 suffragio dissoluta est societas. Ne adduci possum
 ut credam, omnes queri, utpote cùm plures in of-
 ficio perstare videam. Vos tamen qui qui estis, (ne-
 mo enim libello nomen adscripsit suum) mihi certè
 estis injuri, quòd contendatis vulgatam à meli-
 bertatem religionis. Ad verborum meorum for-
 mulam provoco. Scitis quidem quàm agrè promi-
 serim me non imperio, non vi, interversuram con-
 ciones, eò locorum ubi tunc fuerant, modò absque
 scandalo, & confusione agitentur. Quibus ver-
 bis utcumque conciones toleraverim: nemo tamen
 libertatem religionum indultam dixerit. Neque
 mihi unquam fuit hic animus. Populum in tu-
 multus sublatum, aliquâ ratione mitigare studui;
 quoad strictos à jugulo meo averterem gladios:
 mox deinde pacatiorem à concionibus abstrahe-
 rem.

rem. Hæc fuit summa consilij mei. Apage mehercule ut consistoria institui patiar, hoc est; regnum in regno, rempublicam in republicâ, populum in populo. creati ab his magistratus, tributa indici, communionem, baptismata, matrimonia, sepulturas damnato ritu institui, sacrum ordinem, doctrinamque perverti. Non est profectò conscientia mea tantum probare flagitium. Si quis eam vobis libertatem indulserit, ego utique non consensi. Cum illis expostulandum est, non mecum. At enim in pacta peccavi. Quoniam solemnibus tabulis jussi vos esse securos. De præteritis rebus quidem. Ea cautio ad futura non pertinet. Libellum mensis Aprilis nulli fraudi fore sponendi. Nemo quoque securitatem vestram in hoc sollicitat. Si qui ad magistratus edicto meo pulsentur, imputandum ipsis est, qui verba mea aliter interpretati sunt, quam oportuit. Magistratus, ut par est, officio funguntur. Si tamen justo dolori plus æquo indulgeant, deserte ad me illorum nomina, ego quod videbitur constituam. Nescio verò quare mihi objiciatis pactorum religionem, quam priores ipsi violastis. Non infero vobis injuriam; sed propulso. Non succurrit vobis, opinor, præteritorum scelerum memoria. Spoliata fana, civitates seditionibus concussas, fœdera cum peregrinis in perniciem provinciarum contracta, delectus institutos privatis auspicijs, nobilium prætoria & monasteria direpta atque incensa, famam Regis petitam maledictis. Quantum abest ut palam in bellum ardeatis, quod clam machina-

mini? Hæc mihi causa fuit contrahendorum militum. In hæc facinora edictis intonni. Sine exitio publico arma ponere non possum, ad quæ divini humanique juris necessitate adacta sum. Si sani esse vultis domum regredimini, revocata curam à negotijs publicis, quæ ad vos utique non pertinent. Minas vestras secunda despicio. Desinite eam terere, quæ supplicia expetere potest. Prudenter vos facturos existimo, si vanam illam & indecoram proterviam in posterum omiseritis. Scitote Reges non impunè despici. Principibus longas esse manus. Pannasque exacturos contempti imperij.

Non omittebant interim Conjurati clandestino delectu militem efficere. Reliquias cladis à Noircarmio acceptæ, per idoneos homines seorsim aliū ab alio Antverpiam perducebant. Ad quorum famam certatim undique confluebant Iconomachi acerbioris quæstionis domo expulsi. Multi quoque nobiles, privatim degeneres, publicè perniciosi, nullam in pace spem, omne consilium in turbidis reponerant. Wallacriam insulam in Zeelandiâ, atque Amsterdamum in Hollandiâ ex consilio Auriaci occupare susceperant. Ibi in medijs undis nidificantes, Regis vires quassare, arariumque ejus lassare decreverant. In hæc facinoraduces electi, Dominus Tholousius, & Brederodius. Hunc Amsterdamum proficisci volebant, cõtumaciam eorum penes quos civitatis regimen, studio partium viribusque fractu-

fracturum. Zeelandiam Tholousio invadendam destinaverant. Erat hic ex Marnixiorum nobili familiâ, Domini S. Aldegondi frater, manu strenuus, militarium artium gnarus, & turbandis rebus aptissimus.

Nec solutiori curâ Gubernatrix agebat, cui paratus hostium ferè noti. Nec inter tot conscios occulti manere poterant. Tres cohortes Tornaco venere. Iter in Zeelandiam habentes, missus statim nuncius assequitur, ut Axel-læ, & Terneusæ subsisterent. Præmiserat enim Gubernatrix in Walacriam Cattemii Dominum cum ducentis militibus, arcem Rammekins occupaturum præsidio. Cæterum præfectus arcis militares copias detrectavit recipere; fide ambiguus, palam regias partes, occulto favore rebellibus adhærebat. Cattemius inde Middelburgum contendit. Eandem quoque claudentem sibi portas invenit; Petrus Heckius perfidiæ imminens, multitudinis animos in tumultum erexerat. Erat is devinctus Auriaco, cujus suffragio in præturam emerferat. Et hinc dignitatis prærogativa ferox, proditurum se civitatem Tholousio addixerat. Iacebat ergo exclusus miles in littore, nec laceffens quemquam, nec laceffitus. Quippe tanquam mox recessurus expectare credebatur Gubernatricis imperium. Nam & Cattemius securitatē civium interrumpere timēs, hanc famam rumoribus dederat. Aversis igi-

tur à sinistra suspitione omnium animis, surgente aurorâ, nemine sentiente Vlissingam intravit. Densa enim nebula prospectum abstulerat. Advectis mox tormentis totam insulam terrore consternatam Regii juris fecit.

Interea Gubernatrix Auriacum & Hoochstratanum Antverpię agentes, crebris epistolis admonebat de occulto Brederodii apparatu, atque ut oppido cedere juberetur. Nec moram rebelles fecere. Verebantur enim maximè ne præsidiarii Regii Zeelandiam præriperent, quos in procinctu esse cognoverant. Proximâ igitur die cohortes ad parata deduxere navigia. Brederodius copiarum parte accepta, cursum in Hollandiam direxit. Major numerus Tholousium sequebatur velificantem in Walacriâ. Nunciatur ei in itinere insulam à præsidiariis Regiis occupatam, ad obsequium Gubernatricis se componere. Sexcentos non amplius milites habebat, nec armis nec disciplina instructos, cum quibus fortunam bellitentare amentia videbatur. Consilii incertus, retortis puppibus relegit flumen, & propinquum Scaldi pagum, haut procul Antverpiâ Austerwelium nomine, castris occupat, ampliorẽ delectum habiturus. Multi enim impigrè nomina dabant, studio Ministrorum, variis artibus juventutem subruentium.

Postquam autem de Tholousij machinis certa fide Gubernatrici relatum est, priusquam præ-

præcoces rebellium apparatus in iustum crescerent exercitum., prælio experiri constituit. Philippum Lanoium Beauvoisij dominum egredi adversus hostem jubet. Quadringentos ei milites ex Bruxellensium præfidiarijs attribuit, additâ Ioannis Gravij Brabantia prætoris equitum alâ. Valentinus de Pardieu Mottæ dominus cohortes iungere jubetur, quas Axellæ & Terneusæ substituisse diximus. Hanc tantillam manum Beauvoisius tertio Idus Martias promovit in hostem. Frequentem eum per agros palantem invenit. In hos eques invehit iussus, pedes in munimenta incubuit. Multi primo impetu obtriti sunt, necdum iustis armis instructi. Et statim pavor intravit animos. Fit igitur passim fuga ex castris. Nec consilio, nec imperio ad vexillarevocari poterant metu mortis perculsi. Castra in plano sita erant, & in medio prætorium, quod haut multo ante canonicus quidam ad voluptatem construxerat. In hoc Tholousius, à majori suorum parte destitutus, se recipit cum promptissimis. Qui magnitudine criminum à spe veniæ exclusi, ac necessitatem æstimantes, ad ultimum fortunam experiri decreverant. Sed inde nec vi pelli, nec ad pugnam elici poterant: cum Beauvoisius ignem tectis iniijci iussit. Ac ne tum quidem deditionem fecere. Pauci viam ferro aperuerant; & confecti sunt à circumfidentibus. Correpta latius flamma contu-

maces absumpsit. Cæterum qui fugam acceperant, ab equitibus ferè proterebantur. Quorum impetum ut evitarent, multi se præcipitabant in flumen, declivia ejus prosequentes, quoad eminente aquis vertice lubricisque stantes vestigiis, aut absumerentur ab æstu, aut destinato scloporum ictu conciderent. Sola insequentium tela metuebantur, ad quæ efugienda, non dubitabant etiam barbaro elemento spiritum committere. Duarum non amplius horarum prælium, & incruentum Regiis fuit. Duo tantum desiderati traduntur. Cecidere rebellium circiter mille. Inter eos plurima nobilitas, atrociora supplicia metuens honestæ mortis gloriam quæsierat. Fuerant qui se dederent, & Beauvoisij jussu occisi sunt. Per sequentes verò dies, multi ex fuga retracti, quidam etiam prodebantur ab agricolis petulantix eorum infensis. Quos deinde Gubernatrix in exemplum crucibus affixit. Ioannem Dionysium centurionem torquere iussit, sciscitatura quo consilio conscriptus esset tantus exercitus. Delectum ille in Flandria habuerat. Tormentis admotus exstimulatum se ad arma fatebatur à Petro D'Atheno Ministro. nihil præterea quidquam scire.

Cæterum dum colluctantur acies, populus Antverpiensis à mœnibus arceri non poterat. Ruebant omnes ad spectaculū prælii, in spem aut metum propensi, pro cuiusque affectibus.

Secta-

Sectariorum tamen animos intentior cura terrore miscebat, utique posteaquam discusso ventis fumo & pulvere, liberius cœlum ostendit in Beauvoisianos inclinare victoriam. Vbi verò apparuit transactum esse de fortuna partium, Tholousiumque prætorio inclusum, ultimo discrimine laborare; clamoribus cuncta fervere cœpère. Nec deerat seditiosissimus ille Minister Hermannus, voce, manu hortari singulos, ne publicæ libertatis protectores ante suos oculos tristissimâ morte perire paterentur. Calvinistæ igitur correptis raptim armis, ad portam quæ Austerwelium versus ducit, uno impetu feruntur. Sed eam Auriacus diligenter occludi, firmisque custodiis observari iusserat, Beauvoisij adventum suspectans. Ac ne tunc quidem aperiri volebat. Calvinistæ furore amentes, in pontem Merium secedunt densis agminibus. Totâ urbe non alia vox audiebatur, quàm clamantium ad arma. Et undique tympana pulsari cœperant: cùm tam cives, quàm milites sub suis quisque signis conveniunt. Cæterùm miles ad cōtinendam civium tranquillitatem in sacramentum adactus, atque in octo cohortes distributus, stationes in foro agere consueverat. Nec tum quemquam civium propiùs accedere patiebatur. Ea res acuit tumultuantium animos, in se armari credentium. Consultatum est, an impressio-

nem

nem in milites facerent. Plus quindecim Calvinistarum millibus stabant in Mereo ponte. Prætor eos quatuor millia Coperbruggiū pontem infederant. Urgebatque asperiora Minister Hermannus. Cum magistratus fama mali perculsus, Auriacū adiit. Hoochstratanus quoque ad eundem pervenit. Illo protenus ad mitigandos Coperbruggios procedere iussu, Auriacus in Merium pontē contendit cum Stralio consule. Propinquantibus obviam venire tumultuantes, quasi per officium. In quorum medium receptus; *Quid, inquit, viri Antverpienses hac sibi vult repentina consternatio? quorū armati? quid vobis vultis? quibus ista secessione excidium machinamini? si quis injurius est vobis, accedam ad partes. Sed ante omnia intelligam in quos undaturus sit ille impetus, utrum in hostes, an, quod abominor, in cives.* Ut nemo aliquis audebat loqui: ita atrocissimus clamor oriebatur, indistinctis vocibus foro se excludi frementium. Tum illi: *Si nulla alia res concordiam vestram remoretur, armorum contentione non est opus. Continete manus à civili sanguine, nec in viscera vestra armamini. Parum interest utrum vos, an illi forum insideant. Milites quos videtis vestri sunt, vestro ære merent. ducum vestrorum imperia testeraque accipiunt. Pro vobis stant. Pro vobis excubant. Communem civitatis tutelam gerunt. Neque eos utique in cives, sed in seditiosos, pacisque turbatores conscripsimus, in hac potissimum regione*

urbis

urbis custodiam agere iussos. Ita fert rigor militaris disciplina, ut intra fines sibi assignatos, armatum neminem extra commilitones recipiant. Si tamen ita vultis, per me licet, ut pari jure in foro excubetis cum militibus; modo vos quietos, regendosq; præstetis. Hæc dicenti, ij qui ad Coperbrugium confederant, superveniunt. Nequaquam pari modestiâ Hoochstratanum ad se venientem exceperant. Cui nec par gratia, nec favor, & minor auctoritas apud vulgum. quia non aperte, ut Auriacus, in causam sectariorum descenderat. Circumstiterant densis agminibus orantem, infano tumultu identidem proditorem appellantes: adeo ut quidam pannitonfor pectori ejus sclopum admovent, minaretur se explosurum, ni statim referarentur portæ civitatis, ac sua jura civibus restitueret. Ille præsentī metu mortis exterritus, cuncta ex voluntate eorum facturum se respondit. Portarum claves Auriaco committas, nec per se stare quo minus acciperent. Irent secum, & peterent, nullam in illo morâ fore. Inde seditiosissimum quemq; verbis permulcēs, flectere cœpit mobiles animos. Signo igitur clamore dato, in pontem Merium viam instituunt. Venientibus Auriacus obviâ factus, & incôdita vociferatione portarum claves flagitantibus adferri curavit. Minister Hermannus eas accepit, & per medios erumpens cuneos, ducem se ad portam præbuit. Conclamatio-

matione facta universi sequuntur. Auriacus pro-
perantibus se inseruit, eos qui proxime venie-
bant crebro incusans; *quo sic ruerent, inepta bello
turba, & disciplina nescia. frent quo vellent, sex-
centos equites in suburbys instructos, amentiam il-
lorum expectare.* Eadem à magistratibus con-
stanti asseveratione ingerebantur. Nec à vero
aberrabat conjectura. Beauvoisius enim tu-
multu audito, equitatum omnē premiserat, ac
si res ferret, disiectis obviis, in urbē prorumpere
jusserat. Iamque frequens armatorū globus
excesserat portis; cum Auriacus ad eos qui se-
quebantur conversus, *ego me, clamabat, in tem-
pore subducam manifesto discrimini, ut interne-
cionis vestræ nuncium domi expectem. Sapiet is
quidem, qui exemplo meo idem faciet, damnatū
illorum temeritate, quos inconditè portis egressos,
præsentissimum exitium accersere video.* Simul
his pedem referebat. Abeuntem illum pri-
mo proximus quisque, deinde qui successerant
sequi cœpere. Mox ij qui egressi fuerant, cum
nemo amplius sequeretur, & ipsi in urbem re-
vertuntur, cæteris prodicionem identidem
exprobrantes. Hermannō auctore signa
rursus transferuntur in pontem Merium.
Aditus omnes vigiliis firmant. Præsidia &
stationes in foro locant. Crebrisque clamo-
ribus, *Vivant Geusij,* exultantes, noctem tur-
bidam & minacem egere. Pavida interim
civitas, & prædæ exposita mutuo metu su-
spen-

spendebatur. Hi qui domi quieti confederant, Calvinistarum pervicaciam extimescebant; incerti quo tanta vis tandem erumperet. Calvinistas econtra anxios habebat, ne ulcerata cæterorum civium patientia, ad Regias partes subsidiaque respiceret. Ortâ luce, in pontem Merium tormenta trahuntur. Quamvis nihil in commune turbaretur, non defuere tamen qui sacerdotibus & monasterijs, potentiorumque civium fortunis illuderent. Crederes urbem ab hostibus inessam. Suspecta tumultuantium avaritia, pari metu omnes concusserat. Nec deerat Auriacus, æquis condicionibus iratos componere. At Ministris immodicâ cupiditate flagrantibus, nullę satis leges placebant. Animi ex seditione creverant. Quibus rebus permotus Auriacus, residuâ plebis partē & ipsam armatam, furentibus opponere cōstituit. Coacto igitur domi senatu, tribunos simul plebis, atque optimum quemque in concilium adhibuit. Et si pacem habere vellent, ostentandum esse bellum edocuit. Arma armis cōpescerent. Neque enim turbulentos illos spiritus rabiem posituros, quam si contra paratos aspexerint, qui opes suas possēt defendere. Nemo erat cui non placeret hæc sententia. Missi sunt clanculum per civitatem, qui catholicos atque externos omnes citarēt armatos in crastinū. Lutheranos quoq; Ministri spōdebant venturos.

Multi

Multi enim in civitate catholici, plures Lutherani erant, juxtà Calvinistis infensi, qui in omnes semper imperium usurpant. At hi, tametsi validiores singulis, ab omnibus tamen numero superabantur. Cæterum Lutherani genio sectæ quieti, nec catholicis discordes, hætenus in Kilio pago pari jure divina fecerant. Et hæc quoque inter reliquas sectas à magistratu potissimum fovebatur. Non odio pristinae religionis; verum ne in tanta novarum opinionum dulcedine, Romanisque ritibus in fastidium versis, omnia ad Calvinistas vergerent. Quorum factio regnantibus gravis; Lutherani civilium patientes, nec adversi sceptris habebantur. Et hinc magistratus æquo animo acceperat, vocatos ab his è Germania plerosque doctores, & inter eos Mathæum Flaccum Illicum Spangenburgicum, hominem non ineruditum. ut discordias exerceret cum Calvinistis, haut dubie in utriusque sectæ perniciem instructas, quoties secura professione, segnique pace aluntur. Postridie igitur Lutherani, ut constitutum erat, in forum equinum frequentes conveniunt, & Ministri in partibus. Simul ad delubrum S. Michaëlis ingentem planitiem multitudine complent. Catholici autem Oosterlingorum diversorium occupant, atque una cum his Itali, Hispani, Lusitani, cæteræque externæ gentes. Nemo omnino erat, qui in partes non secederet. Non

tam

tam studio reipublicæ, quam privatarum rerum cura, & Calvinistarum formidine spolijs inhiantium. Sed in eo discursu occupati, cum alijs alij occurrerent, invicem suspecti, & quam religionem colerent interrogantes, non sine mutuo terrore ferebantur. Triste mortalibus spectaculum datura videbatur civitas, & sub mutuis ictibus vapulatura; cum Auriacus, cunctis sollicita expectatione suspensis, & quid futurum esset invicem quærentibus, dandum adhuc pœnitentiæ spatium Calvinistis censuit. Misit itaque ad ministros, qui significarent, usum se promiscua cæde nisanioribus consilijs flecterentur. Neque multo post à Calvinistis ingenti metu correptis, venerunt delegati. Ministri una aderant, tanquam ex officio sequestres pacis, quam nimia ferocia concusserant. Illic agi de concordia cœptum. Consensumque in condiciones, quas pridie reiecerant. Paucae omnino erant. *Pacta mensis Septembris rata sunt. Fidem Regi magistratibusque præstanto. Externi milites, nisi consentiente populo, intra mœnia ne admittuntur. Iurata privilegia servantur. Cujusque religionis homines concordiam foveant. Claves civitatis Auriacus obtineto. Nocturnæ, diurnæque vigiliæ, nullo religionum discrimine habentur. Tormenta bellica manibus redduntur. Cavebatur præterea, ut Auriacus, cum magistratibus, & collegijs quadringentos equites legerent, naves ad bellicos usus*

in flumine instruerent. In hanc rem Ecclesiastici cum civibus stipendia conferrent. Publicatis legibus primi omnium Hispani atque Itali arma posuere. Eos mox Calvinistæ secuti sunt. Deinde Catholici, & ad ultimum Lutherani.

Civitas quidem magno discrimine exempta videbatur. At non Gubernatrici jucunda hæc erant. Movebatur præcipue præsidiarum navium, equitumque mentione fœderibus illata. Et quamvis magistratus fidem faceret, non sua voluntate conditionem hanc adscriptam legibus; sed ut aliquo blandimento amentiam civium ad quietem deduceret: Gubernatrici tamen ad insidias vigilanti suspecta omnia erant. Siquidem Auriacus & Hornanus in verba Regis detrectabant jurare. Trajectenses ad Mosam, & Silvæducentes novos delectus agebant. Nec multò latiora ex Hollandia nunciabantur. Amsterdamum à Brederodio militibus infessum. Præfidiarias naves à tumultuantibus exstrui. Contractis igitur in concilium Proceribus, quid de his facto opus, consultat. Quorundam suffragia ferebant; *Quærendum ab Auriaco an sacramento tandem obstringi cuperet. Quod si id ipsum detrectaret, provincias eo statu redderet, quo à Rege acceperat. Amsterdamum ab amicis ejus occupatum esse. Ac ni concepti sceleris conscius foret, non dimissurum fuisse Antverpiæ Brederodium, cum tanta multitudine*
legibus

legibus proscripta. Quippe sciebat eum publicæ paci illu-
surum. Hæc tamen ut cumque excusari possint: purgare
certe non posse, quod haut ignaro ipso rebelles in Hol-
landia classem instruereat, militem scriberent, palam
bellum tractarent. Iam quidem ipsum scribere, para-
tum se renuntiare provincijs. Nempe ut excusandum
non haberet, quod ibi peccaretur. Simulationem dun-
taxat esse, ut pro amico facilius imponeret callidissimus
veterator. Nam si provincias dimittere velit, cur id
protenus non facit, ut fidelioribus, quam ipse sit, tradi
possint? Cur reservat sibi gubernaculum Burgundiæ?
cur Antverpiensis civitatis? Fastidientem beneficia Re-
gis, alia ex his retinere, alia remittere non posse pro sua
libidine. Denique contra morem facere, quod ordi-
nariæ turmæ præfecturam injuratus possideat. In hoc
potissimum sacramentum exigi: ut Regi serviant sui
milites, & eosdem amicos inimicosque habeant, quos
ipse habuerit. At non idem consultioribus pro-
babatur. Nihil adhuc aperte agendum, censebant.
Cum vulpe vulpinandum esse. Pari arte, pari simulatio-
ne, qua ipsos cogitaret pervertere, fallacem eluderent.
Hortandum esse blandioribus litteris, ut ab inceptis
Brederodium avertat, vel contumacem Amsterdamo
eijciat. In hanc rem Hollandiam peteret, & accepto Re-
gis Sacramento provincias curaret, aut aperte denun-
ciaret, quid de his fieri vellet. Sine rectore diutius relin-
qui non posse. Ex hac sententia secretario Ber-
tio ad Auriacum missio, Torrius simul ad Bre-
derodium destinatus est, cum mandatis quæ
juberent eum Amsterdamo cedere, Inter hæc

Gubernatrix Hermannum & D'Athenum Ministros proscripsit. Ingenti pecunia promissa, si quis vivos ad se retraheret. Sed exitibiles homines, sua ipsorum solertia supplicio subduxit. Dei ira in rempublicam, quam post aliquot annos nō minus atrociter concussere.

In hac religionum tempestate, III. Idus Mart. primus Gandavi Iesuita sermonem instituit. Quippe Iesuitarum societas surgente Luthero exordium cœperat. Quasi præcaventibus fatis, ut essent, qui effrœnam licentiam, quam ille priscorum hæreticorum vestigia ingressus, torpenti sæculo induxerat, severiori disciplina exemploque corrigerent. Igitur ad excipiendum concionatorem recens a lvectum, magno concursu populus affluxit, ut ferme solet ad nova omnia. Multitudinem templa non capiebant. Christianæ religionis rudimenta magno plausu exposuit. Res à prudentioribus hætenus desiderata; nec frustra cecidit. Multi illo auctore revocati sunt ad ecclesiam. Ut facile appareret, non tam suo, quam doctorum ingenio laborasse provincias. Ministri cœptis ejus æmuli, ac paucitate auditorum contempti, & ipsi actius concionari cœpere, necnon sordidissimum quemque ex plebe donis illicere. Quibus cognitis senatus interdixit, ne quis sub eleemosynarum specie pecuniam publice distribueret. Cæterum ut ad ordinem historiæ redeam,

redeam, varia legatorum fortuna fuit. Torrium à Brederodio contumeliosius exceptum, Conjurati captivum faciunt. Commentarios & mandata intento mortis metu tradere subigunt. Ac ni magistratus tanti viri calamitate motus, clam emisisset portis civitatis, haut multum aberant à cæde legati, cujus etiam summa semper reverentia valuit apud barbaros. Auriacus autem Bertium benigne habuit. Pari quoque humanitate ad ea quæ rogaretur, in hæc verba respondit. *Renuncia Gubernatrici, quæ hætenus fecerim, omnia contulisse ad salutem imperij. Cur ergo de fide mea dubitare debeat, non intelligo. Multis honoribus à Rege excultus sum. At in auspicijs singulorum sacramentum dixi. Quod in hunc quoque diem illibatum servavi. Idem vero revocare non possum, nisi ut venisse videar in suspicionem perfidiæ. Ex quo gubernaculis admotus sum, privatis necessitudinibus rempublicam semper antehabui. Brederodium Antverpiæ abire permisi, cum incondita multitudo, quam scripsisse se dicebat in ordinariæ turmæ supplementum. Neque enim, quod sciam, Gubernatrix ei præfecturam ademit. Proinde si in Hollandia hostilia cœptaverit, fuerit ejus ista excusatio. Scito me perinde falli potuisse, ac ipsam Gubernatricem. Eadem solertia utrisque imposuit. Facturum hoc eum divinare non potui, cum quo consilia non communico. Ego ut primum licuit, quæta turbidis anteposui. Effera tam hanc civitatem pacavi, non sine discrimine vitæ meæ.*

Nullum ob privatum respectum. Sed ut in obedientia Regis contineam. Et hæc causa fuit, cur in Hollandiam non concesserim. Arctius hic detineor, inconstantia civium, bona fide pacem non colentium. Nec me premitet obsequii. Quod in obedientia huius civitatis magnam partem tranquillitatis positam esse videam. Gubernacula vero resignare non possum, nisi volente eo à quo accepi. Per me non stat, quo minus Gubernatrix provincijs consulat, prout expedire ipsa duxerit. Ego omnino manum subtraho. Vnum tamen momentum velim, solidam pacem haberi non posse, nisi ex tota gente Concilium contrahens Rex, præteritarum rerum gratiam sponte fecerit. Quippe eam nemo petiturus est, nisi ut ex propria confessione nocens esse sustineat.

His in aulam relatis, multiplici sollicitudine Gubernatrix tangebatur. Centum & amplius nobiles Conjurati cum Auriaco pacti ferebantur, haut aliter se cum Rege in gratiam redituros, quam si & ipsos, & civitates, decreto suo absolveret. Antverpienses quoque hoc ipsum oraturi, libellum curiæ obtrulerant. Adhæc prope tertius mensis erat ex quo Valencenenses obsidione pressi, pertinaciam non consumpserant. Nobilis & potens civitas defectione sua reliquas attraxerat. Eaque deditâ pervicacissimorum animi redituri rursus videbantur ad respectum imperij. In quam proinde justa ira stimulabatur. Sed in obsidione perseverando graviora timebat. Ne forte ad Gallorum auxilia oppidani respicerent. In quo-

quorum studia Ministri accendebant. Deinde pudebat hærere circa muros unius civitatis, aliarum opportunitate relicta. Omnia igitur circumspicienti optimum visum, oblatiis condicionibus deditionem exigere. Ad tentandos obfessorum animos Egmondanus & Arschotanus mittuntur. Valencenensium delegatos Beuvragium evocant. Eos Noircarmius protinus adduxit, ut leges acciperent admonens, quas Gubernatrix præscripserat. *Urbem dederent. Præsidiarios reciperent. Iis quibus placeret, integrum esset proximis diebus quindecim oppido cedere. Intra quos bona distrahere, vel transportare possent. Ceteri sine fraude in urbe agerent. In officio se continerent. Edicta de religione acciperent. Aboleretur memoria rerum præteritarum. Integram cuique fore innocentiam suam testificari coram Rege, coram Status aut Privato, aut Mechliniensi Concilio. Anxijs ad hæc delegatis, Egmondanus magnopere suadebat, ne vim, quam clementiam Regis experiri vellent. Nullam spem in armis reliquam. Rebellium copias ad internecionem casas, cum Tholousio duce. Nullam opem restare. Solos in contumacia persistere. Reliquas fere civitates majestatem agnoscere. Dum liceret, voluntate sua facerent, quod coacti mox facturi essent cum pernicio omnium. Inducias in triduum fore. Intra quos responsum opperirentur. Ea postquam Valencenis audita, magis Optimatibus, placebant, quam multitudini. Seditiosissimi qui que cum Ministris plebem stimulabant ad*

bellum. In procinctu stare subsidia. Falsaque esse quæ de Tholouſio traderentur, Optimates autem in contrarium tendebant. Nec interim multitudo ſe continuit, quin crebra tormentorum exploſione in inducias peccaret. Patrum precibus ad ultimum victa, ita legibus aſſenſa eſt; *ſi crimine læſæ majeſtatis ciues abſolverentur. Edictum quo hoſtes iudicati eſſent irritum fieret. Vtrimque dimitterentur captivi. Bona in fiſcum redacta aut ab eodem diſtracta, reſtituerentur. Preſidiarij ære Regis mererent, ſine moleſtia vel incommodo civium. Urbem non intrarent, priuſquam hi, qui diſcedere vellent, fortunas ſuas extuliſſent. In hanc rem legitimum tempus præſtitueretur.* His perferendis, duodecim ex Optimatibus delecti ſunt. Proceres infeſto vultu ad ſe venientes excipiunt; fortunæ eorum non convenire inſonantes, victoribus leges præſcribere. Clementia vero indignos videri, qui ſanctitatem induciarum polluere ſuſtinuerant. Proinde ni civitatem, ſequæ dedirum veniſſent, uti ſine mora decederent. alioquin vinctis poſt tergum manibus in urbem propulſuros. Diriguerunt illi ad hanc vocem, & de multitudinis genio multa queſti, Miniſtros ſubſtituebant in crimen. Ad ultimum id modo petebant, ut ſibi ſaltem mitigati eſſe vellent, ac bona eorum pace extra oppidum liceret perſiſtere. Surdæ erant Procerum aures ad has preces; cum

cum universi se prostraverunt in terram, genibusque Egmondani advoluti, per illius genium veniam precabantur. Sed ne tum quoque Noircarmius flectebatur. Catenis igitur adferri jussis, contumeliae metu in oppidum compulit. Timebat enim ne vel invitos retinisse crederetur, vel melioribus oppido abstractis insanæ multitudinis studio cuncta regerentur. Nam in omni seditione tutissimum esse remedium, si & boni in partes secesserint. Quod & legibus suis sanxit Solon. Ut semper essent, qui inconditam multitudinis ferociam sanioribus consiliis imbuerent. Oppidani ergo desperata venia, ad defensionem se convertunt. Multi in civitate veterani erant. Quibus ferocissimus quisque ex plebe permixtus, de corpore suo ducem eligunt, & Cardoniâ portâ in stationes erumpunt. Prælium acriter, nec ut eives sumpserunt. Multi ex Noircarmianis cadunt, plures pavore amentes in fugam conjiciuntur, & ingentem trepidationem castris inferunt. Jam terror quoque ad præfectos pervenerat, in suspicionem lapsos, non civium hanc aciem esse, sed externorum militum auxilia ferentium. Ad primum tumultum Noircarmius contra legiones instruxit. Cum parte equitatus victoribus incubuit, & non sine strage in civitatem compulit. Hujus vero cladis dedecore admonitus, intentiore disciplina suos habuit. Militibusque distributis,

qui ad tormenta confisterent, quique vallum tuerentur, Mansveldicam legionem secum assumpsit, & quâ extrema desinit fossa, vallum promovet. Deinde portæ Montensis suburbia, nullo suorum desiderato, intempesta nocte occupat. Ibi verò aggerem erigi curat, propè æquantem portarum fastigia. Quo intra secundum diem absoluto, machinas attrahi, & in summitate ejus constitui jubet. Vnum & viginti tormenta erant. Quibus ingens globorum vis fuit excussa. Turris S. Nicolai, in quo oppidani machinas aliquot locaverant, in primis dejicitur. Sub cujus ruina non pauci oppressi sunt. Mox in eminentiores domos tormenta diriguntur. Tunc plura undique funera, & semivivorum hominum amputata, & adhuc palpitantia membra, ipsis funeribus propemodum tristiora. Ejulatus quoque, & rectorum cadentium fragores per totam urbem passim audiebantur. Questusque mulierum præcipuè, & puerorum aliis maritos, aut liberos, aliis parentes desiderantium. Jamque muri civitatis crebro verberati, ictibus cessarent. Portæ quoque nudaverant latera; cum obsessos ingens desperatio incessit. Jam non ambigua bonorum voluntate, iis quoque qui ferocius egerant consensu multitudinis victis, ix. Cal. Apr. caduceator mittitur, conditiones petiturus. Sed majora per contumaciam deliquisse videbantur, quàm quibus igno-

ignosci posset. Deditionem sine exceptione facere jubentur. Hæc vox non sine consternatione audita est. Sed si adversarentur cogi poterant. Itaque ut petebatur, Regis potestatisse permittunt. Ingressus urbem miles, per custodias dividitur, ne quis exire aut dimitti posset. Noircarmius civibus arma ademit. His qui seditiosius egerant, catenas iniecit. Eos deinde Gubernatrix ad terrorem omnium publicæ paci immolavit. Bona publica privatorumque in fiscum redacta. Insignis calamitas singulorum fuit. Nec multò post Michael Helinus, cum filio, simul Guido Bresseus, & Grangius Ministri, ex fuga in urbem retracti, tanquam principes seditionis damnantur. Helini pecuniâ, potentiâ, & auctoritate; Bresseus & Grangius turbido ingenio, & virulentia linguæ primùm ad cœptandam seditionem, mox ad obsidionem contumacius tolerandam populum erexerant. Et Ministri quidem patibulo suffiguntur. Helini vero gladio percussi. Sed non aliud supplicium spectantium oculos majori misericordia affecit, præteritæ fortunæ magnitudinem recordantium. Quippe tanta vanitas inerat illis hominibus; ut Egmondano se potentia sustinuerint æquare. Cœptaveritne seditionem multitudo ad supplicii spectaculum conglobata, an cœptare credita fuerit, hæc satis liquet: miles tamen cir-

cir-

circum theatrum positus, ut in tumultuantes impressionem fecit, paucisque interfectis universos discussit.

Valencenensium deditio quantò tristior, eò velocius audita est per provincias. In unius hujus civitatis fortunam intentis omnium animis. Hoc initium Gubernatrici fuit resumendæ potentiae. Sectarii enim contemni passim cœpere. Calvinistæ Cameracenses de salute sua solliciti urbem fugâ destituunt. Ad eam deinde componendam Archiepiscopus processit cum militari præsidio. Magistratus illi obviam venit. Magno plausu à multitudine excipitur, honoratiùs revocante, quem contumeliose expulerat. & hanc ille populi benevolentiam clementia pensavit. In neminem gladio sæviit. Profugorum bona fisco addixit. Reddita ecclesiasticis dignitate religionem restituit.

Hunc finem annus habuit, Gubernatrici haut lætus, multis vero exitiorum causa. In quorum scelera superveniens Albanus acerrimè postea quæstionem exercuit. Fatalis quædam rabies fuit. Cujus causam haut aliam prudentiores inveniunt, quàm amentiam nobilium, de clementia diffidentium. Præterita insaniae veniam, quam Rex, suo pte ingenio ad consilia tardus, cottidiè differebat, per seditiones, & crudescentem armorum libidinem extorquere nitēbantur. Donec omnia in confusio-

fusionem venirent. Tum iustâ irâ accensus Rex, militares copias ad ultionem instruxit. Et hinc metus quibusdam Proceribus, conscientie stimulo pulsatis; quia sectariis indulgentiores fuerant. Ex metu vero diffidentia nasci cœpit, non habentibus fidem verbis Gubernatricis quam suis detraxerant. Quoad ad ultimum Auriacus, ut vel invito Rege incolumis esse posset, à sceptro defecit. Quem statim secuta est frequens nobilitas. deinde & populus. Nam (ut postea trademus) utriusque patientiam Albanus juxta exasperavit, cum alteruter tantum plectendus fuerit, ut multitudini eriperet capita, quæ sequeretur in Regem: vel capitibus multitudinem, quam Regi opponerent. In summa, tutissimum fuerat, suppressos tumultus in pace relinquere, non adeo inhonestis sopitos conditionibus, nec diutiùs mansuris, quam Regi libuisset. Nunquam enim prætextus desunt dominantibus, ut à tranquillis repetant, quod rebelles expressere. Hæc illius temporis sententia fuit. Quam nec affirmare, nec refellere sustineo.

Gubernatrix victoriæ potita, non modica lætitia ferebatur. Quidquid virium sectariis fuisset, illa deditio videbat prostratum. Bredrodium, & si qui præterea in armis erant, audebat despicere. Nam quid posset, rebelles admonuerat, claves se civitatum invenisse jactitans. Itaque Billium in Hispaniam delegat,
nun-

nunciaturum Regi de victoria, & ut in provincias maturaret sine exercitu. Sectariorum res planè accisas. Nulloque se negotio totam brevi provinciam sub imperio, legibusque habituram. Deinde religionem erigere adorsam, conventiculis & concionibus, sectariis undique interdixit. Vniversos cives pro Rege ac religione obstringi iussit. Vulgi affectus cum fortuna mutabantur. quod non aliter Principes, quàm ex successibus aestimat. Et semper ii meliores creduntur, quorum virtus timeri meruerit. Sectas quas tanto plausu populus exceperat, pari fastidio detestabatur. Pauci in Flandria, & nisi sectariorum pervicacissimi, jurisjurandi condicionem repudiavere. Prætor eis arma ademit. Ministri præcepta fuga Antverpiam se contulere. Perculebat animos eorum Valencenensis exempli atrocitas. Et quod ipsis timendum foret, expectare non audebant. Gandavum, Aldenarda, & Ipræ novis cohortibus firmatæ. Et apud eos, qui sacramentum distulerant hospitia iussæ sunt accipere. Duæ aliæ cohortes Axellam missæ, quarum opera in domandis Antverpiensibus uteretur Gubernatrix, & circumjecta regionum à novitatibus abstraheret. Ecloa, Rotnacum, Deinfa, & si quæ alia opulenta municipia, ad Prætores Metropolitanos arma deferre jubebantur. Sectariorum templa everfa. Ac ne quod vestigium

gium sceleris relinqueretur, ipsa etiam fundamenta eruebantur. Certantibus æmulatione populis, ne externus miles hanc laudem incolis præriperet.

In hac rerum facie, Auriacus quoque timida sollicitudine pulsabatur. Egmondanum itaque rursus sollicitare constituit in partes; magnum indole virum, armisq; clarissimum. Qui Gallicanis expeditionibus ita se semper gesserat, ut Albani providentia laudaretur magis, audacia Egmondani timeretur. Cùm Auriacus contra civili prudentia, & consilio insignis, armisque timidior, imperatoriis artibus utrique concederet. Dicta est colloquii dies in Willebroeckio pago, non adeo procul Antverpia sito, quàm Bruxellensis alveus Scaldi committitur. Ibi rursus Auriacus Egmondanum hortari cœpit, ut nunc saltem admoneretur ad tutiora consilia imagine periculi. Et occupata aliqua insigni provincia, conjunctis viribus Albano resisterent, in utriusq; perniciem accincto. Arma & consilia in expedito esse. Populi mobilem animum. Non defutura auxilia, si ducem se partibus ostenderit. Principem præteritis rebus infestum, & vindicem, nunc quidem si & benevolentia speciem facere. Sed ubi provincias exercitibus insederit, non illi, non Albano securitatem redditurâ, nisi sublati caputibus, quibus præteriti furoris insaniam imputant. Hæc se crebris litteris ex Hispania admonitum, & de salute ejus sollicitum, non dubitasse denunciare: ne vir tantus infami caderet exitu,
& ut

& ut piacularis victima Regis ira immoletur, spiritumque, quem per virtutem retinere posset, per contumeliam effunderet. Eas voces Egmondanus seignius quàm ante accepit. Neque tantam Regi iracundiam, referebat, ut non maiorem in clementia illius fiduciam poneret. Penè peccare Auriacum, quod in animum induceret tam nefandam perfidiam. Si quid ejusmodi moliri Rex vellet, nemini fuisse proditurum. De officio Procerum queri non posse, qui concionandi licentiam protervis ademerint, Iconomachos justis suppliciis affecerint, forocissimos quosque sustulerint. Hac esse beneficia in Regem sua, quibus vel gratiam sperare meruerit. Quod alioqui tantum suum delictum, ut in corpus suum peccare sustineat? Si tamen ille perseveraret irasci ad ultimum se pro fide moriturum. Paullatim inde Auriacus ad indignationem prolapsum; age ergo, inquit, fidem ei ut voles serva, qui te perfidia sua decipiet. Vter nostrum nimia credulitate peccaverit, tempus aperiet. Hoc unum scio, acturum te aliquando poenitentiam sprete consilii mei. Trunco corpore pontem substernes, per quem Hispani calcaturi sunt provincias. Post hæc mutuis complexibus functi, invicem valedicunt. Adjecit Auriacus eum se posthac non visurum, nisi amplecteretur saniora consilia. Et sic in præparatam descendens navem, ad Antverpientes, quibus potissimum fidebat, rediit. Egmondanus in curiam regressus, & futurorum sollicitus, Gubernatrici blandissimè adulabatur. Convivia comiter instituebat, quibus ipsa quo-

quoque Gubernatrix frequens intererat, ut ex animo ejus eraderet diffidentiae cicatricem; insigni diffimulatione intimos sensus, verbaque recondens.

Interea Noircarmius paucos dies Valencenis componendis rebus insumens, & accepto Gubernatricis imperio, Trajectum ad Mosam traduxit exercitum. Duodecim tormenta simul trahebantur. Quorum conspectu cives, desperatâ urbis tutelâ delegatos misere ad Gubernatricem, potestati ejus omnia permit- tentes. Nec ingratus Gubernatrici adventus fuit. Quippe & hujus urbis obsidio magni operis videbatur. Itaque facto veniam dedit, splendido exemplo cæteras civitates invitatura ad deditionem, clementiam ejus doctas. Ministri tamen & seditionis auctores tradi jussi. Sed illi hoc ipsum metuentes in tempore excesserant. Præsidio Trajecti relicto, Noircarmius Tornhautum movit; quo propiore metu Antverpienses Silvæducensesq; percelleret, & terrore virium reduceret ad reverentiam majestatis. Nam in omni populari tumultu plus fama, quàm vis potest. Megemus cum Frisica sua legione eodem contendit, Noircarmioq; junctus magnum terrorem cunctis injiciunt.

Inter hos dies gravior motus Silvæducenses concusserat. Cives ex edicto Gubernatricis citabantur ad Sacramentum. Et erant qui præstarent. Cùm Bombergius suorum agmine sti-

Y

patus

patus processit in forum, clausasque curiae fores vi perfregit. Nemo violentiae obstabat. Diuturna tyrannis reverentiam pepererat. Ergo senatum ingressus supercilium suum verbis ulciscitur; & quid hoc rei esset, quod injussu populi conscientias obstringerant, interrogat. Senatu contra fortiter loquente, utrimque clamor oritur. Et concursus vulgi ad certamen instructi, fiebat in curiam, cum senatus furori cessit, iussa multitudine ad sua quemque redire opificia. Sic per aliquot dies quies stetit. Donec pavidi agrestes, adventum Noircarmii in urbem referrent, consternatumque fama populum, majori terrore afficerent. Quippe Noircarmius popularium animorum haut nescius, lento agmine Tornhauto movebat, ut contumacibus daret penitentiae spatium, atque ex seditiosorum manibus sine sanguine tela excuteret. Tum oppidani versare animo coepere, quanto suo cum discrimine expectarent exercitum. Neque mox parem conditionem habituros, si mora deditionis perseverarent irritare victores. Valencenensium supplicium in oculis erat. Et Bombergiani passim marcebant deposito supercilio. Facilique impetu, ut sunt vulgi studia, à multitudine destituebantur. Plurimi cum senatu sentire coeperant; cum Bombergius, & ferocissimus quisque, urbe excedunt. Nulloque factionis duce jam reliquo, tota
respu-

respublica concessit in gremium optimatum: qui cōfestim quadringentos suarum partium cives conscribunt in centurias. Petersemium, & Cancellarium liberos dimittunt, & trecentorum civium præsidio deducunt in regiam. Delegatos denique ad Gubernatricem destinant. Pollicentes se imperata facturos, modò ne cogerentur præsidium accipere. Sed illa conditionem omnem aspernante, rursus alios mittunt qui deditioem offerrent, in quam universus populus sponte, aut metu jam consenserat. Noircarmius civitati præsidium imposuit, & Tornhautum rursus exercitum traduxit.

Siquidem Antverpienses defectione validissimarum urbium, Procerumque in pacem conspiratione perculsi; simul abscissâ undique spe, remittebat sensim altiores spiritus, & haut obscure civium studia nutare cœperant. Nec Gubernatricem fallebant illa consilia. Proinde ostentari potius obsidionem, quàm promoveri jusserat. Longè tunc alia civitatis facies. Quid de ipsis quoque statueretur, si contumaces esse pergerent, propinquo Valencensium exemplo admonebantur. Redacti itaque sunt ad summam desperationem. Nec tacita consternatio in omnium animis percipiebatur. Ministris impetus exciderat. Metus seditiosissimis furorem excusserat. Sciebat quoque magistratus, nihil salutarius, quàm

pacem experiri, gaudebatque id ipsum non displicere civibus. Auriacus in pristina simulatione perseverabat. Eoque auctore missi sunt, qui Gubernatricem deprecarentur, datisque conditionibus invitarent in oppidum. Illa nec se pacem daturam, nec ante venturam respondit, quàm præsidium militare recepissent. Hæc in urbem relata Ministris & seditiosissimis non satis arridebant, querentibus unos se peti, daturos sanguinem vindictæ publicæ. Placuit tamen delegatos ad Gubernatricem rursus proficisci. A quâ tandem has condiciones accepere. *Ministros, apostatas, exules, ceterosque improba notæ homines, finibus ejicerent. Illicitas conciones & ministeria tollerent. Religionem catholicam, & delubra restituerent. Sectariorum templa, si ita Regi videretur, diruerent. Nova non edificarent. Cives sacramento Regi obstringerentur. Religionem quam vellent, sine fraude profiterentur. Miles à magistratu lectus, idem sacramentum acciperet. Incolæ obedirent legibus, quæ de religione deinde ferrentur à Rege, vel sine fraude oppido cederent. Ad Iconomachos, perduelliones, reosque majestatis hæc pacta non pertinerent, nec diutius rata essent, quàm Majestati placuisset.*

Dura profecto hæc omnibus videbantur: sed per fortunam recusare non poterant. Ad flectendas vulgi mentes magno momento Auriacus fuit. Non amore pacis, quam tunc potissimum oderat, sed necessitatem æstimando

mando obsequium præferebat. Tacito, quàm professo odio semper perniciosior consiliis publicis. Adventum Gubernatricis opperiri non ausus, Bredam se cum uxore recepit. Ibi paucos dies moratus, privatorum negotiorum obtentu in Nassoviam proficiscitur. Hoochstratanus, & Hornanus eum sequebantur. Post quæ, dimittitur per vicos præco, qui intra horas viginti & quatuor Ministros omnes excedere juberet. Exulibus, apostatis, diaconis, senioribus, breviter omnibus qui è Consistorio fuerant, triduum præstitueret. Tunc primùm tacita indignatio defixit sectariorum animos. Quid agerent, quid secum efferrent consilium præ metu defecerat. Compita & portas implebat continens migrantium agmen. Illi uxores & liberos tanquam ultimum visuri amplectebantur. Hi secum in fugam trahebant. Iram Gubernatricis expectare nemo audebat. Pars ad Brederodium in Hollandiam, pars in Germaniam proficiscitur. Magistratus interim sacramentum Regis accepit. Nec reliqua multitudo, mutari facilis, moram fecit. Quinque urbanæ cohortes exauctorantur. Cùm statim turma equitum supervenit sub Gubernatricis auspicio. Sequebatur Ernestus comes Mansveldius cum sex peditum signis. Et post eum Carolus ejus filius cum plena legione. Dein tria vexilla Beauvoisius induxit. Cujus terga claudebat Lic-

kii dominus, cum ea centuria, quæ Gandavi per aliquot dies steterat. Miles tanquam in hostili solo iter fecit. glande ori inserta sclopos pulvere oneraverat. Tum demum successit Gubernatrix, succincta mille admodum equitibus, armorum fulgore splendentibus. Proceres Dominam sequebantur. Quidam è Finantiis & Privatâ curiâ comitatum instruxerant. Noircarmius quoque propius admoovit exercitum, ut si tumultus in urbe oriretur, in tempore adfisteret. Armati pedites gemino ordine dispositi, intrantem Dominam excipiebât, deducebantque in hospitium quod publice præbebatur. Animis civium expectatione detentis, quid primum actura esset, quatuor captivi repente producuntur. Eos Brabantia prætor ex fugâ retraxerat. Cruce in foro erecta seditiosum spiritum laqueo evomuere. Nec multò post Joannes Onghena (quem Iconomachorum principem Gandavi extitisse memoravimus) eodem supplicio dignam sceleribus mercedem accepit. Tranantem Antverpiæ flumen, Gandavensis consul sibi notaverat, manumque injici fugitivo jusserrat. Octavo Cal. Maij his legibus civitatem ordinavit. *Incola pacem quietemque fovendo. Concionatores novæ religionis amissis bonis capite plectuntor. Fautores eorum puniuntor arbitrio Gubernatricis. Parentes & heri, pro familia tenentor. Conventicula ne suntor. Magistratus hæc ipsa dissipantor. Si quis*

quis indicasset, impunitatem habeto, ita tamen si deinceps legibus se accommodaverit. Iconomachi laqueo vitam finiunt. Si magistratus non prohibuerint, damnum refundunt. Matrimonia, aliosque ritus nova religionis exercentibus, laquei poenam irrogant. Infantes ab hereticis baptizati, rebaptizantur. Obstetrices intra horas viginti & quatuor puerperas magistratui denunciant. Ludimagistri non publice, non privatim juventutem instruunt, nisi prius examinati, & iurati. Docere illicita capitale est. Magistratus, praetores, visitatores bibliopolarum & typographorum diligentem rationem habent. Qui libros illicitos sepius distraxerit, capite plectitur, ceteri poena extraordinaria. Tributa in jussu Regis ne imponuntur. Ne conferuntur. Qui secus faxit quadruplum restituunt, & arbitrio iudicis plectitur. Eleemosynarum collatione pauperes ad novam religionem ne alliciunt. Qui ad legendum militem pecuniam contulerit capite luit. Conventiculorum auctores rebelles habentur. Exules & apostatae, urbe excedunt, similiter & hi, qui in provincias confluerunt, sine vitae testimonio. Catholicis vel sacerdotibus nemo injurius est. Sin secus, capite & amissione bonorum punitur. Nulli sua religio fraudi est. Ecclesiasticis pareto. priscis legibus edictisque statuto; quoad à Rege ex consilio Ordinum aliter statutum fuerit. Gubernatrici interim cura fore, ut generalem gratiam Rex indulgeat. Post hæc sectariorum templa militibus prædæ dedit. Cives arma sua ad magistratus deferre jussit. Imagine templis restituit. Sacrificia, & supplicatio-

nes restituit, quæ ipsa ingenti intererat pompa, cum Purpuratis & Optimatibus, ad cæterorum exemplum. Scholas quas erudiendæ juventuti sectarii erexerant, ad alios usus trāsfert, ut nervos eorū paullatim excinderet; & inclinatis ad pœnitentiam seditiosorum animis, impetuque novitatis consumpto, populus amaret redire ad quietem, quam tumultuantium furor excusserat. Urbanus miles reliquus exauctoratus est. Firma præsidia civitati imposita. Vectigal quo idem miles antea lebatur, præsidariis cessit in stipendium. Quibus rebus effectum est ut vinaria, & cerevisiaria vectigalia sine ulla Regis invidia intenderentur per omnes provincias. Semper quidem mansura. Nullo postea fastidio populi oneribus assueti, nec averfantis rerum speciem longo usu conciliatam, quam diuturna patientia legitimam fecerat. Ea tum quidem haut difficulter impetrabantur à magistratibus, hac ratione salutem publicam redimi credentibus. Cùm econtra paullò post Albanus, nullo necessitatis prætextu eadem augendo, res prisca novare, vimque Regiam intendere arbitraretur. Populo certè nimix libertati innutrito aliis artibus imponere debuerat. Omnia ipse per externos agebat. Cùm id rectius provinciales faciant. Qui fastidita tributa non favori, non libidini, aut sceptro; sed necessitati publicæ dare credun-

creduntur. Tantum interest quid à quoquam, & qua causa fiat. Populus duci vult, non trahi. regi, non subigi. Nec refert qua via, dum eo quo tendis, pervenias. Ergo rebus in hunc modum Antverpiæ statutis, comes Mansveldius civitati præficitur. Summa benevolentia populum continuit, nulla remedij asperitate laceffitum.

Cum interim in Flandria acerrimæ quæstiones de noxijs haberentur. Civitates tanquam semet absolverent, ultione gaudebant. Multitudo metu perculsa impune contemnebatur. Nam & vis aderat imperium exercentibus. Ipris duo Ministri attolluntur in patibulum. Quibusdam spectatorum fremere ausis, circumfunditur miles, & intento ferro turbatos discutit. Cecidere multi ex plebe, & quidam innocentes in promiscuo discrimine. Nemo deinde ausus est obstrepere. Seditionum auctores per provincias conquisiti varijs suppliciorum generibus afficiuntur. Ioannes Winghene & Bacquerelius, vitam laqueo finiêre. Sectariorum quippe principes fuerant. Illi crimini datum, quod Rotnenses ad publicandas conciones Gandavum deduxerat. Hic vero Iconomachos in sacrilegium Aldenardæ redemerat, ut supra retulimus. Bona utriusque fisco illata. Reliquum vulgus extra periculum, quod aliena magis infania, quam proprio ingenio deliquerat. Pro

Y 5

Rege

Rege tamē & religione iuramentum præstare jubetur. Iconomachi passim & undique sine misericordia necantur. Infamati magis, quam convicti relegantur in exilium. Replentur cruces cadaveribus, Germania exulibus. Nullū tum quidem Gubernatricis invidiā, quando omnia per magistratus agerentur. Nam & ipsi magistratus non iræ, aut sævitiae imputabant supplicia; sed utilitati publicæ. Seditiosissimi quique jure putabantur damnari, tanquam sceleribus suis promeruisent exitium; quod à proprijs civibus irrogabatur. Et hoc re vera in ejusmodi tempestate sincerissimum est remedium, ut optimorum civium suffragijs delicta vindicentur. Qui à nutu Regis pendentes, ex utilitate ejus omnia constituunt. Et si quid severius fecerint, merito facere videntur, sine infamia, vel criminatione Principum. Et si dicere licet, famam Albani nihil magis oneravit, quam quod extraordinaria ratione, & externis in consilium adhibitis, in eadem facinora tam animose surrexerit. Pœnā remedij loco admoveere non credebatur; sed malis publicis ad occasionem avaritiæ abuti, qui conscientiam magistratuum suspectans, extra ordinem judicia institueret. Quarum rerum documenta apud antiquos multa recensere possem. Sed hæc commodius suo tempore. Igitur Sectarij ad dandum sacramentum passim citabantur. Contumaces ademptis bonis
in

in exilium acti. Et quia promiscua fuga fuerat, ne civitates incolis destituerentur, & ad externas gentes transirent commercia, fugitivis ea lege edicto publico reditus permittitur, si religioni Regique sacramentum dicerent. Fuere qui praeferrent exilium, fuere qui reverterentur.

Ceterum Lutherani tam infami proscriptione exulcerati apud Electorem Saxoniae fortunas suas deflebant. Nulla culpa provocatam Gubernatricem maximas contumelias in se statuisse. Non se sponte concessisse in Belgium: sed communi consensu invitatos. Ibi quoque in summa magistratuum obedientia egisse, citra cujuscumque injuriam. Civitatem imperij Antverpiam esse. Vnde certe ejci non possent sine religionis suae infamia, quae non alia esset, quam religio imperij. Quod ergo suum delictum? an quia pro catholicis nuper armati, & ne violarentur, vitam suam obtulissent in discrimen, in quorum perniciem Calvinistae surrexerant? At si poeniteret obsequij honestius saltem dimitti potuisse, quam sub seditiosorum invidia. Lutheranorum protectorem Electorem esse, eique potissimum incumbere, ut innocentiam illorum velit adiutam. Haec & plura in eam sententiam referentes: pervicere tandem, ut Oratores mitteret in Belgium. Quibus Gubernatrix, habito consilio, in hunc modum respondit. Scitote me, quae de religione constitui, nihil proprio fecisse iudicio. Regis imperium executam sum, quod sine crimine praetermittere non poteram. Cum illo igitur expo-

expo-

expostulandum est vobis. Prudentius tamen facturi, si eodem jure permittatis Regem frui, quo ipsi utimini. Quid vobis cum nostra provincia? quare vultis alijs regnandi modum præscribere, quem ipsimet à nemine accipitis? Quid in Germania Vestra faciatis Regem non sollicitat. Religionem quam libet amplectimini. Paci publicæ, ut placet, consulite. Nemo deposcet à vobis rationem imperij. Relinquit, precor, Regi provincias suas, in quas nemo principum jus sibi vindicat. Ille quidem religionem à majoribus traditam, & solemni sacramento sancitam retinere statuit. Bellum & omnia potius toleraturus, quam libidini populari electionem sacrorum permetteret. Neque enim videri ex majestate, ut his malis tanquam impar, succumbat, ac libertatem indulgeat, quam vulgare non potest, sine sceptri discrimine. Quod & Illustrissimus Elector probe intelligit. Qui extra unos Lutheranos sacrificandi licentiam nemini facit. Ministri ergo vestri quid queri possint, non video. In pacem publicam serpentes, provincijs exegi. In quas injussu meo novas religiones, & nescio quæ turbamenta ausi sunt adferre, & in quæstionem adducere, qua ratione colenda sint numina. Vt in tanta fidei varietate, nihil sacrum, nihil sanctum, nihil denique de superis certum populus credere assuescat: deinde viribus sceptri contumaciam suam conferat. Audivisse vos arbitror, labefactatam ab his populorum fidem, descriptos exercitus, sublata vexilla in Regem, parumque abfuisse ab omnium perniciæ. Quid si vires illorum hominum patientia nostra adolescant, qui pacem ferre non possunt? Cum hoc responso oratores dimissi sunt.

Dum

Dum hæc Antverpiæ geruntur, Noircarmius interea cum tota exercitus mole contendit ad subigendos eos, qui aversebantur imperium. Arenbergius in itinere conjungitur ei cum sua legione, & non modica Germanorum manu, quos sub præfectis ejusdem gentis, ij quibus imperatum erat, paullo ante in Belgium deduxerant. Brederodius multo armorum præsidio Amsterdamum tenebat. Sed tolerandæ obsidioni imparem se existimans, uxore atque omni instrumento, & pecunia navigio impositis, fugam adornat. Profectio in Germaniam parabatur cum Conjuratis; militibus vero jussis sibi quemque consulere. Pecunia in stipendium deerat. Nec erat tutum tot armatos, & in illum fortasse peccaturos, sine stipendio dimittere. Circumjecta monasteria prædæ data. Gaudebatque rapinis miles. Duces è Conjuratis erant. Qui & ipsi infamia feroces, imparatos circa agrestes undique diripiunt. Lasciviebant ergo præda graves, expilato per vim Egmondano monasterio, quod in illa regione habebatur lautissimum. Sed in tempore supervenit Mege-mus. Primum exercitus agmen ducebat. Prægressusque cum parte equitatus, eos omnes qui occurrerunt, fudit. Incondita turba erat, non imperio, non disciplina instituta, neque aliter quam in latrocinij fortitudinem exercere solita. Multi in compositè fugientes occisi.

occisi.

occisi. Alij refugiebant in civitatem. Plures longius terror abstulit. Centum & amplius in æstuarijs maris securè prædæ incubantes, proteruntur ab equitibus, quos adesse necdum perceperant. Quinque naves Amsterdami stabant in anchoris, quæ ad fugam à Conjuratis conductæ, expectabant vectores. In has non tantum Conjurati, sed & Ministri & exules & flagitiosissimus quisque defiliere. Nulloque jam partium duce reliquo, quia nihil magis Amsterdamsibus, quam deditio placuerat, delegati ad Megemum destinantur condiciones petituri. Quibus impetratis, intra mœnia recipere præsidium. Brederodius propitijs usus ventis Emdam appulit. Vnde se in Germaniam contulit. Vbi paullo post morbo ex mœrore contracto, extinguitur. Vna omnino naviserat, quæ vehabantur Conjuratorum præcipui. Hæc Hollandiam Frisiamque inter, pulvino deprehensa, hærebat in brevibus. Quibus prora cumulis arenarum impedita, par esse non potuit. Casu id acciderit, an ira gubernatoris, ebriorum vectorum injuriâ faucij, non satis constat. Et utrumque traditur. Cæterum Mulardus Arenbergij jussu fugitivos persequabatur cum quinque navigijs. Quos cum mira opportunitate comperisset ijdem brevibus occupatos, ad dediti-
onem compulit. Inditis vinculis Harlingæ in
Frisia

Frisia carceribus mancipavit. Superveniens inde Arenbergius, de singulis quæstionem habuit. Eos qui arma in Regem tulerant, laqueo confecit. Nobilium sanguine abstinuit, Gubernatrici significans quid de his fieri vellet. Illa vero ad se perducijussit. In septem gladio animadvertit. Reliquos septem altiori sanguine genitos, arcta custodia Vilvordia habuit. In his duo fuere Battenburgij, fratres admodum juvenes, Hermannus Galama & Sieurtius Bayma Frisij generis. Octo & triginta è captivis, ad Wackemij dominum, ea tempestate Zeelandia præfectum vincti mittuntur: ut de singulorum sceleribus ille cognosceret, traderetque supplicio. Flandri omnes erant, aut fugitivi, aut proscripti. Apostatae laqueo necati sunt. reliqui catenis constricti alligantur remigijs.

Omnes jam provinciæ in gremium Gubernatricis concesserant. Albanus tamen tanquam manente adhuc bello iter instruebat. Septendecim Hispanorum cohortes novis delectibus effecerat. Eas omnes Cartagini Novæ imponit in naves. Quippe Andreas Auria triginta triremium classem in portum deduxerat. Rege deinde protenus salutato, v. Id. Maij soluit à littore. In itinere febricula correptus Nicæam divertit. Ibi curandæ valetudini quatrimum insumens, septimo demum, postquam navigare cœperat die, Genuam ap-
pulsit,

pulit. Classis in portum appulsa exposuit militem. Ex his quatuor cohortibus Sardinienſi legioni in ſupplementum adiectis, cæteræ per Inſubriam in præſidia diſtribuuntur. Albanus paucorum dierum intervallum Genuæ traxit, prodagra invalidus : ſed tolerandæ moræ impatiens numerum copiarum iniri juſſit. Hiſpanorum peditum octo millia, ſexcenti & octoginta cenſi traduntur. Alſonſus de Vlca Neapolitanæ legioni præpoſitus duo millia, ducentos & triginta habebat. Decem vexilla Iulianus Romero ex Sicilia traduxerat. Totidem Sanctium de Loudogne ex Inſubria ſequiebantur. Octingenti ex Sardinia appulerant, quibus tyrones illi, ut ante diximus, permixti, mille ſexcentos & viginti milites explebant. Gonſalvus de Bracamont ijs præerat. Hæc pedeſtris acies, & veteranorum prope tota. Mille & ducentos numerus equitum impleverat. Hiſpanorum cataphractorum duæ turmæ, quinque ex eadem gente levis armaturæ. Itali tres, duas turmas Albani leviter armati explebant. In hunc modum recensitos, Sancto-Ambroſium pergere jubet. Vrbs hæc ſita eſt in radicibus Alpium, Italiam à Germania Galliaque ſeparantium immani ſaſtigio, Albanus Turinam proſectus, aliquot dies fuit cum Sabaudia Duce. Inde ad præmiſſum exercitum ſe recepit, & per Alpium anguſtias iter inſtituit. Acies hoc modo proceſſit, in tres partes

partes distincta. Frontem Albanus ruebatur, speculatores qui explorarent iter subinde premit-
tens. Neapolitanicam legionem & cata-
phractos Hispanos sibi applicuerat. Quos
Itali antecedeabant leviter armati, simul itineri
parati, & prælio. Medium agmen curabat Fre-
dericus à Tolledo Albani filius. Insubricam
legionem habebat, & Hispanorum equitum
quatuor turmas. In hoc impedimenta vehe-
bantur. Tergum exercitus Sicula, & Sardinica
legio cum Albanis equitibus, constituebant.
Præerat huic Chiapinus Vitellius Marchio
Cotonæus, magni in Italia nominis, manu
promptus, belloque clarissimus. Arcta erat
semita, & occurrentibus sæpe rupibus incle-
mens, quæ paucos admodum caperet armatos.
Viam tamen sic dispensaverant, ut in stativa,
quæ primum agmen habuisset, sequenti die
secundum succederet. Post alterum diem ter-
tium agmen perveniret, iisdem stativis usu-
rum. Hoc modo exercitus descendit in pro-
fundissimam vallem, exigua planitie procum-
bentem in flumen, cuius fons per prona mag-
no strepitu aquarum decurrens, parvo alveo
vehitur, donec Iseræ commissus, haut aliter
quam ponte traicitur. Latera utrimque aspe-
ris, præruptisque rupibus clauduntur, cacu-
minibus in immensam altitudinem surgenti-
bus, humano negatis vestigio. Hac semita An-
nibalem Romanis bellum inferentem, pro-
rupisse

Z

rupisse

rupisse volunt in Italiam. Neque dubium, quin in his angustiis deprehensus Albani exercitus debellari potuerit, si extitisset, qui modicâ manu resisteret in ulteriori ripa, transitu prohibiturus. Vbi non solum cum hoste, verum etiam cum iniquitate loci præliandum erat, qui tantam multitudinem redegisset ad paucitatem. Vnde sine pernicie, ac nisi victores recipi non poterant. Nam si reverterentur qua venerant, eos ibi deprehendisset inopia rerum omnium, famesq; ferro acutior, cõsumptis alimentis, quæ sterilitas loci suppeditare non poterat. Quippe stativa sic instructa com meatibus fuerant, ut non nisi in unam noctem toti exercitui cibaria sufficerent. Sed continua felicitas exercitum decimis quartis stativis in Burgundiam perduxit. Ibi quatuor turmae, nuper conscriptæ, Albano junguntur. Militem sociorum terram permeantem, egregiâ severitate & disciplinâ continuit. Flagitiorum militarium insignis vindex, atque implacabilis peccantibus. Quod etiam inter laudes ejus à contrariarum partium scriptoribus numeratum est. Qui tamen ex odio, atque irâ famam illius divisere mortalibus. Cogitaveritne Genevenses Calvinisticæ sectæ artifices & propugnatores ad deditionem compellere, & hoc ipsum cum Sabaudis agitaverit, equidem nescio. Vtrumque tamen calumniatus est rumor. Nec Genevenses solum, multo præsidio urbem

hem compleverant: sed & Helvetij montibus suis egressi, ingenti multitudine fines infederant. Gallus quoque subitis delectibus multum militum effecit, Helvetiorum sex millibus mercede conductis. Quacumque incedebat Hispanicus exercitus, paribus ipse passibus obequitabat in confinio regni, laterique Albani suum admovebat exercitum. Sic tandem in Lotharingiam, atque inde in Belgium perventum est.

F I N I S.

Z z

HISTO-

HISTORIA Belgica, quam ab ANNO
CHRISTI M. D. LVIII. Nobilis at-
que Clarissimus vir, Dominus NICOLAUS
BURGVNDIVS I. C. & Codicis in Vniversita-
te Ingolstadiensi Professor Ordinarius con-
cinnavit; quia nihil Fidei Orthodoxæ, vel
bonis moribus adversum continet; adeoque
concinnè ac eleganter conscripta est, ut le-
ctu non utilis minus, quàm jucunda futura
videatur: typis & luce publica digna esse vi-
detur.

Ita censeo

Nomine atque loco Admodum Re-
verendi & Spectabilis Domini
Decani Theologici,

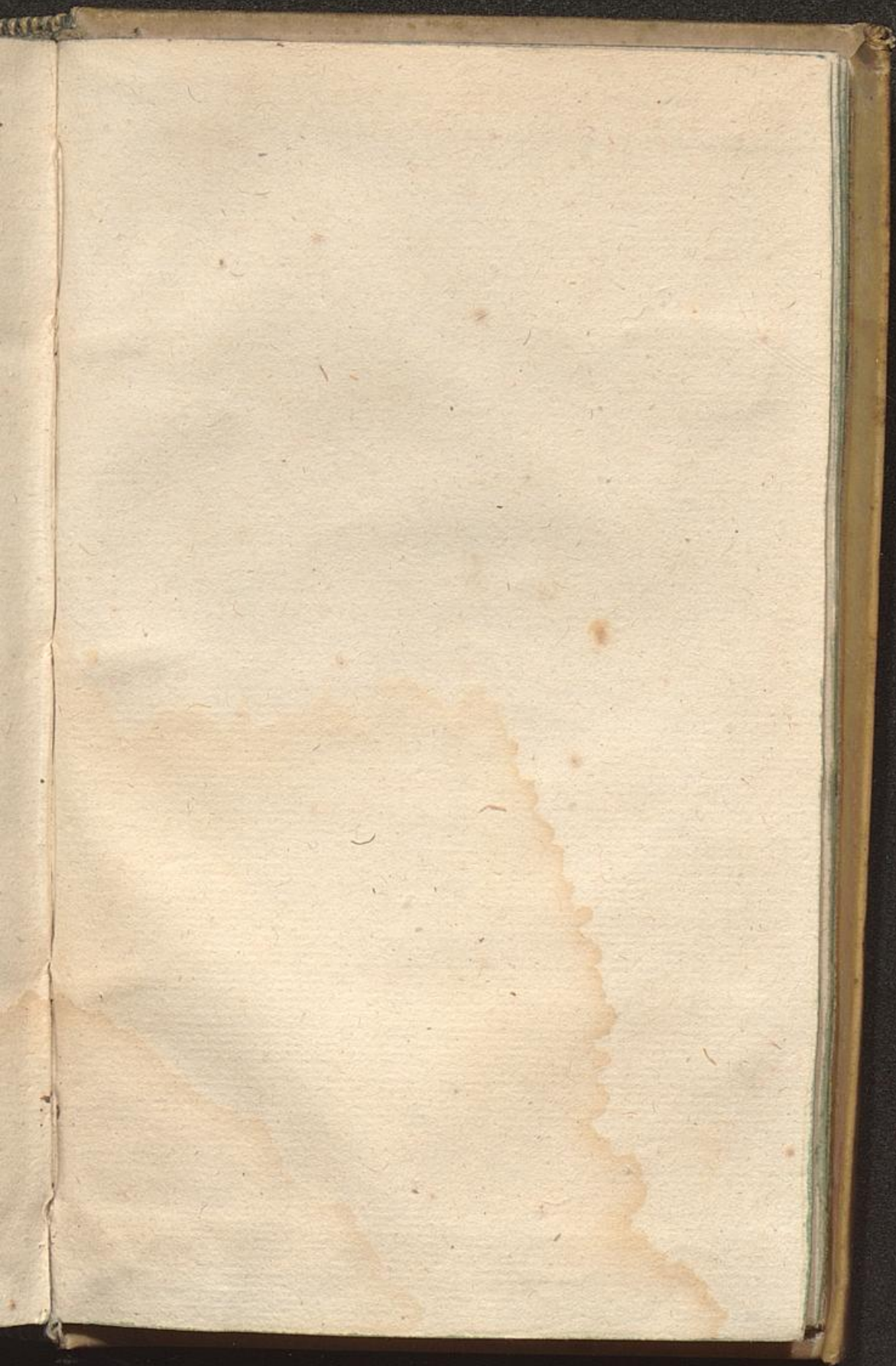
*Leo Menzl. S. Theolog. D. Prof.
& Vniversitatis Ingolstadt.
Procancellarius, &c.*

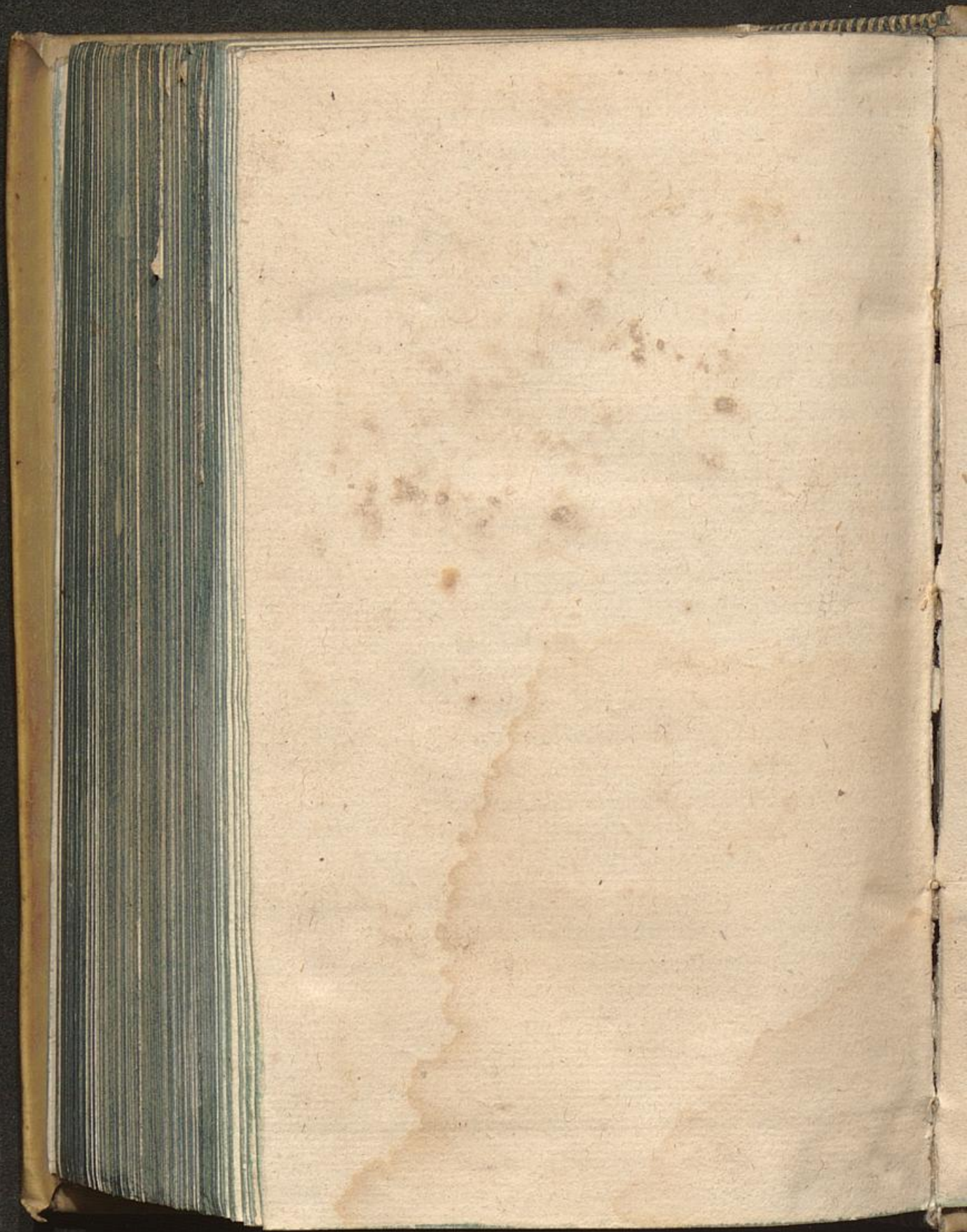
NO
sat-
avs
sta-
on-
vel
que
le-
tura
vi-

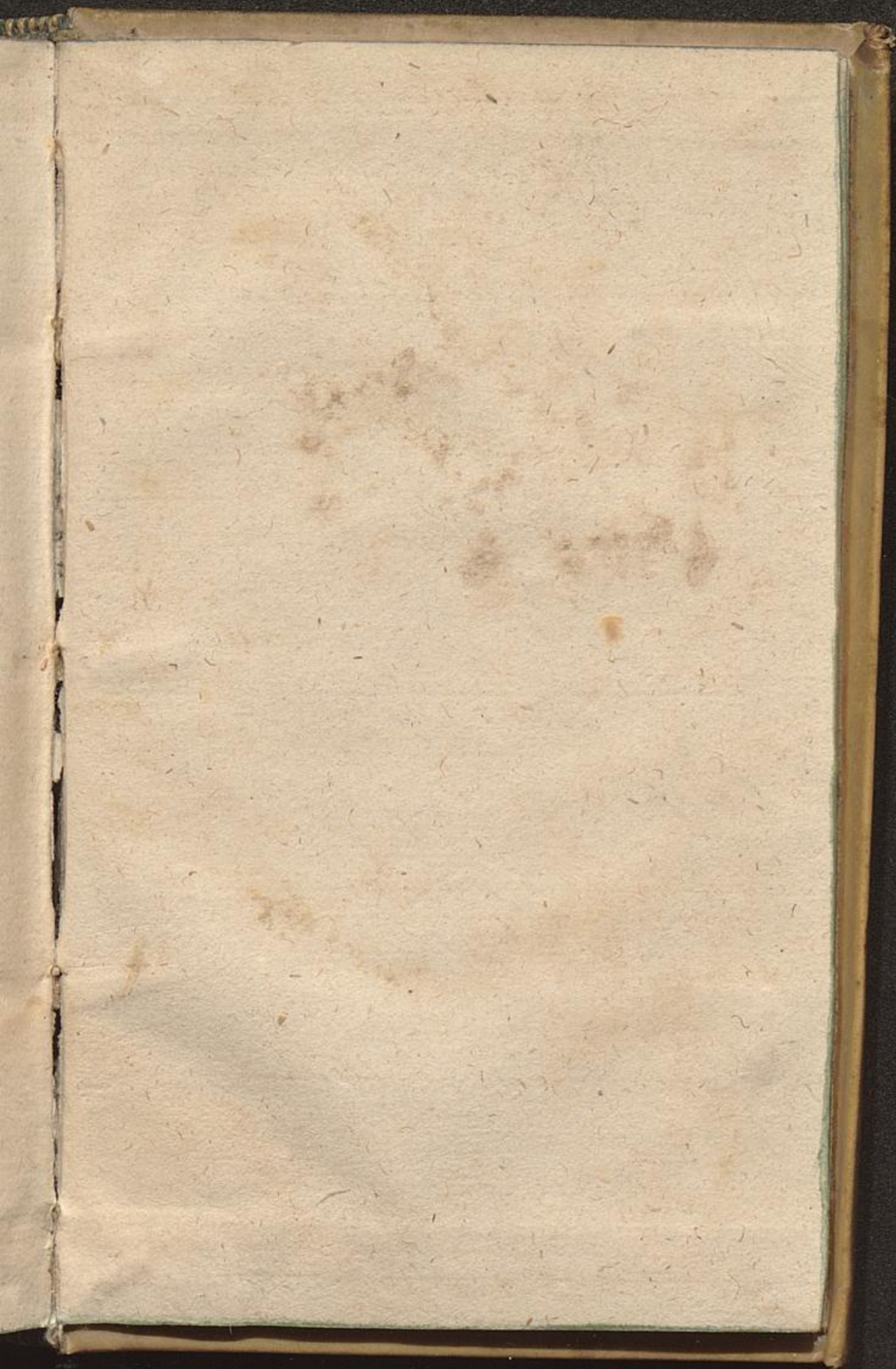
Re-
mini

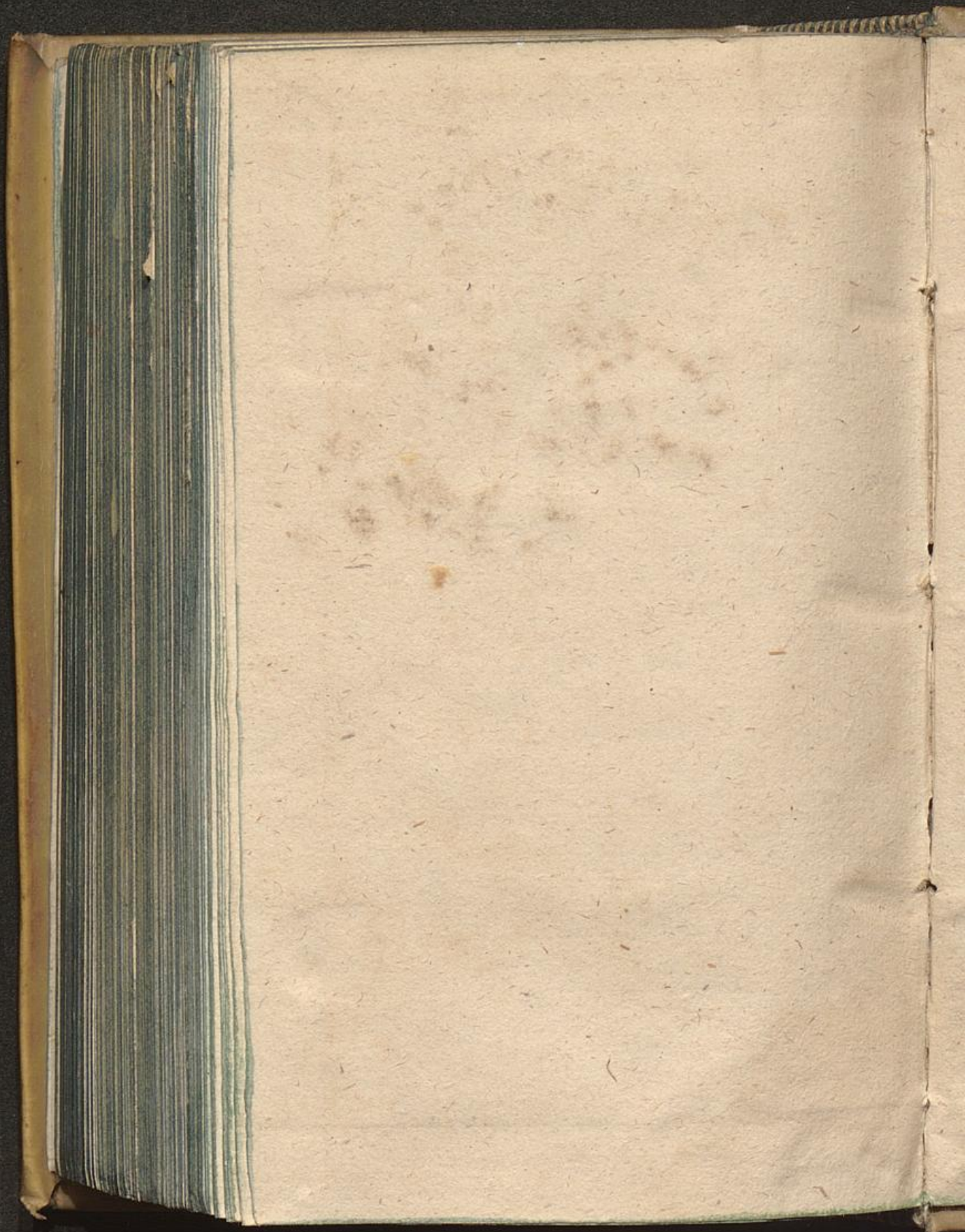
rof.
ad.
p.c.

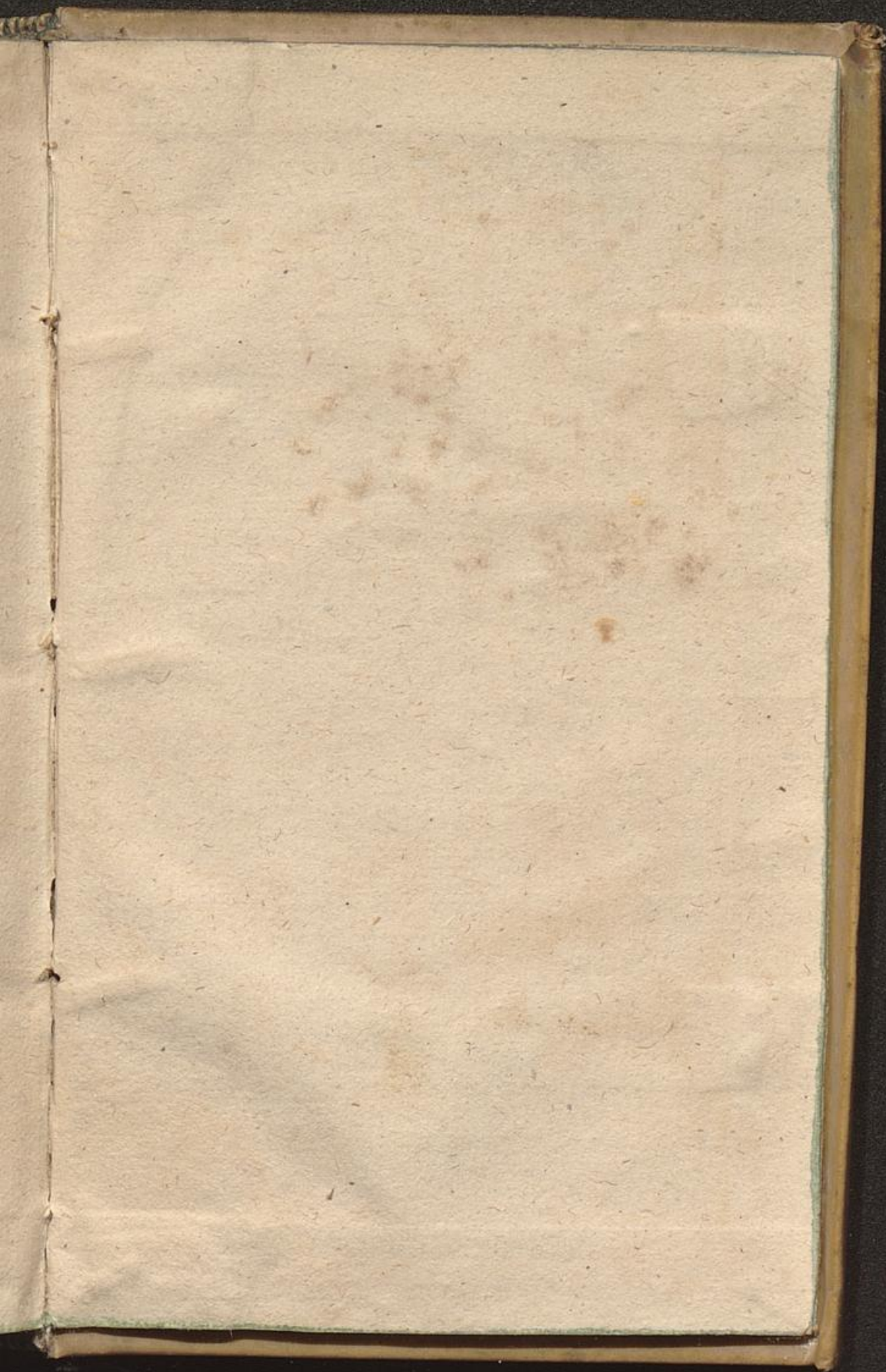

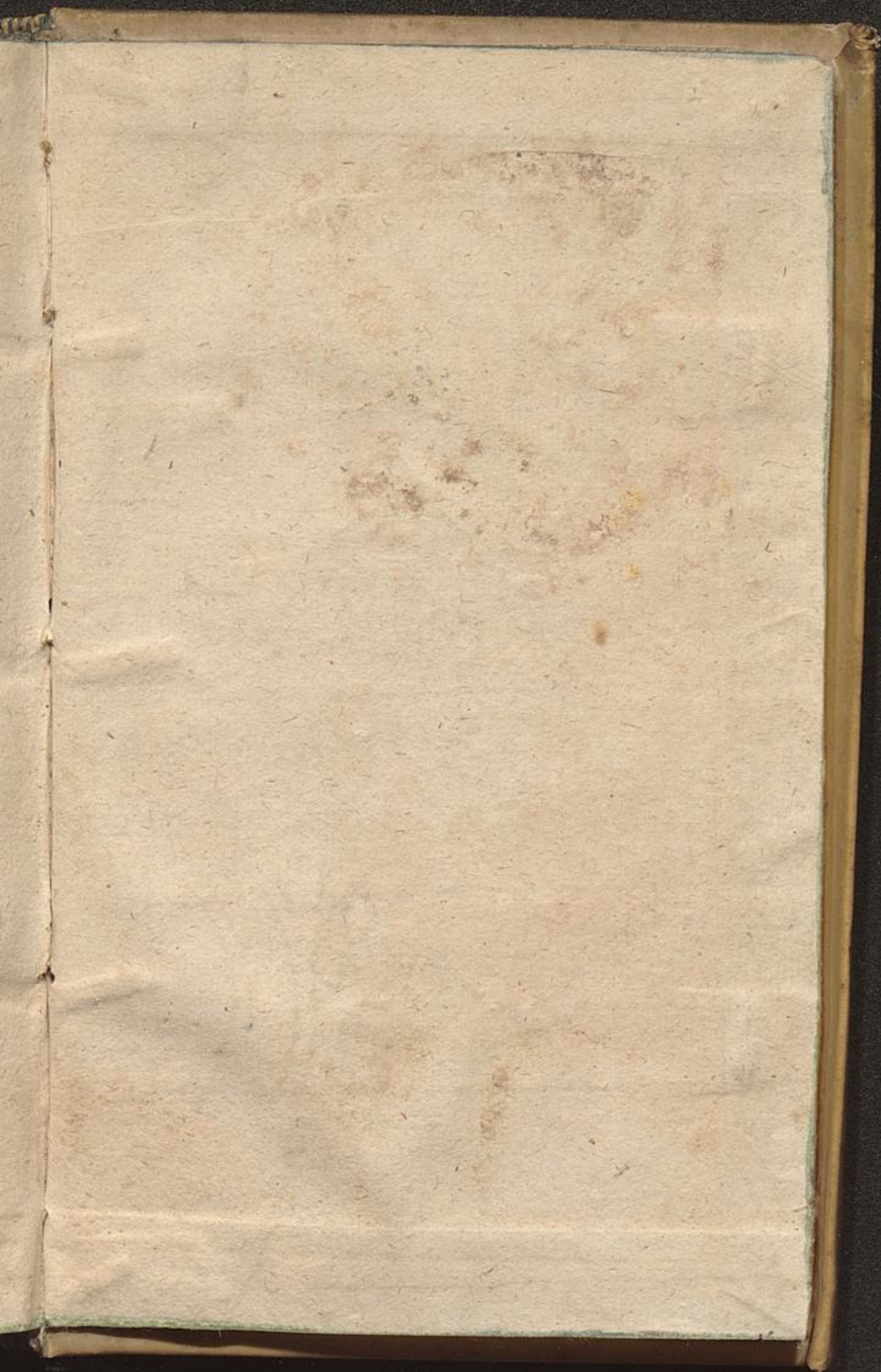

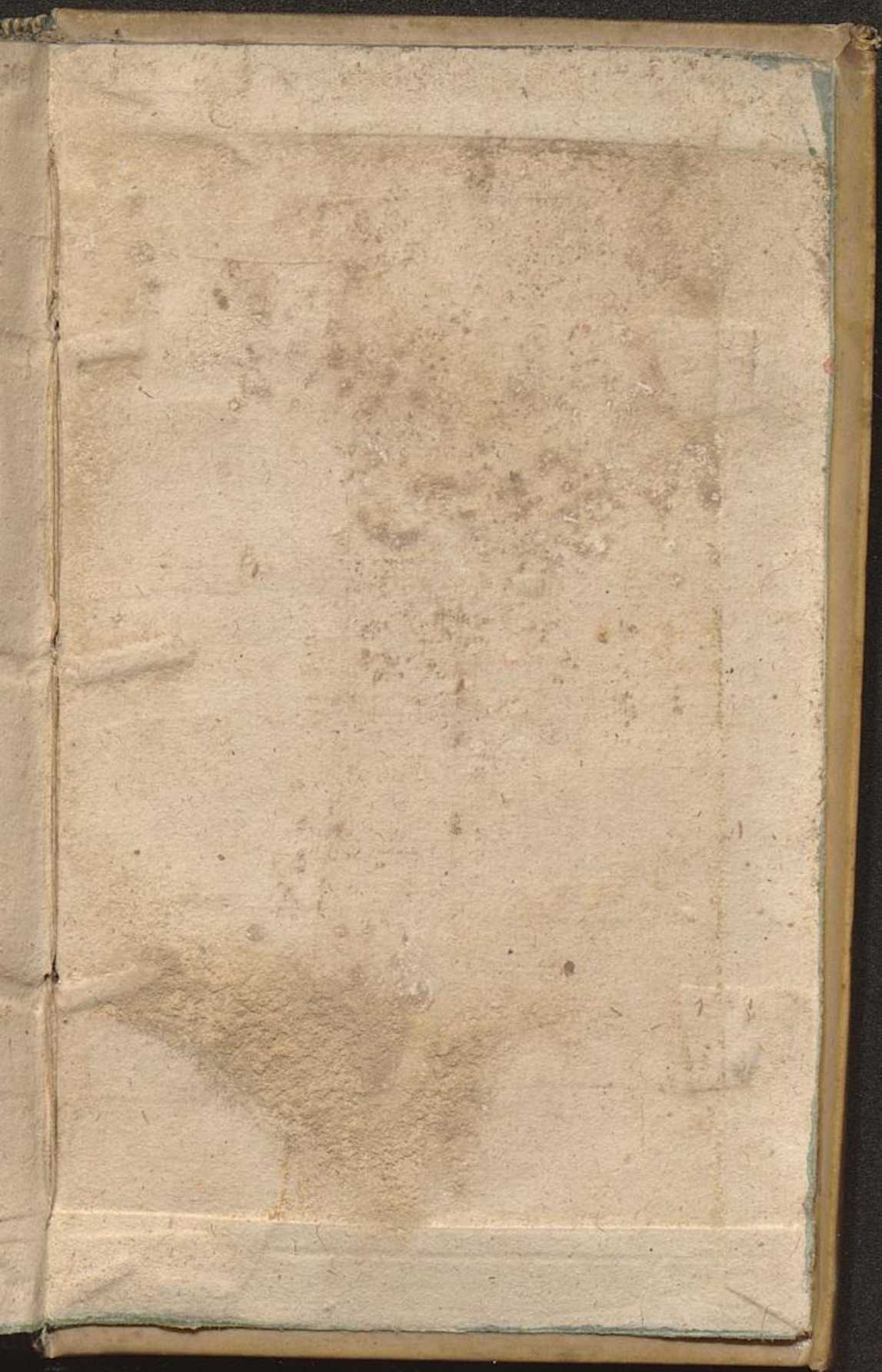

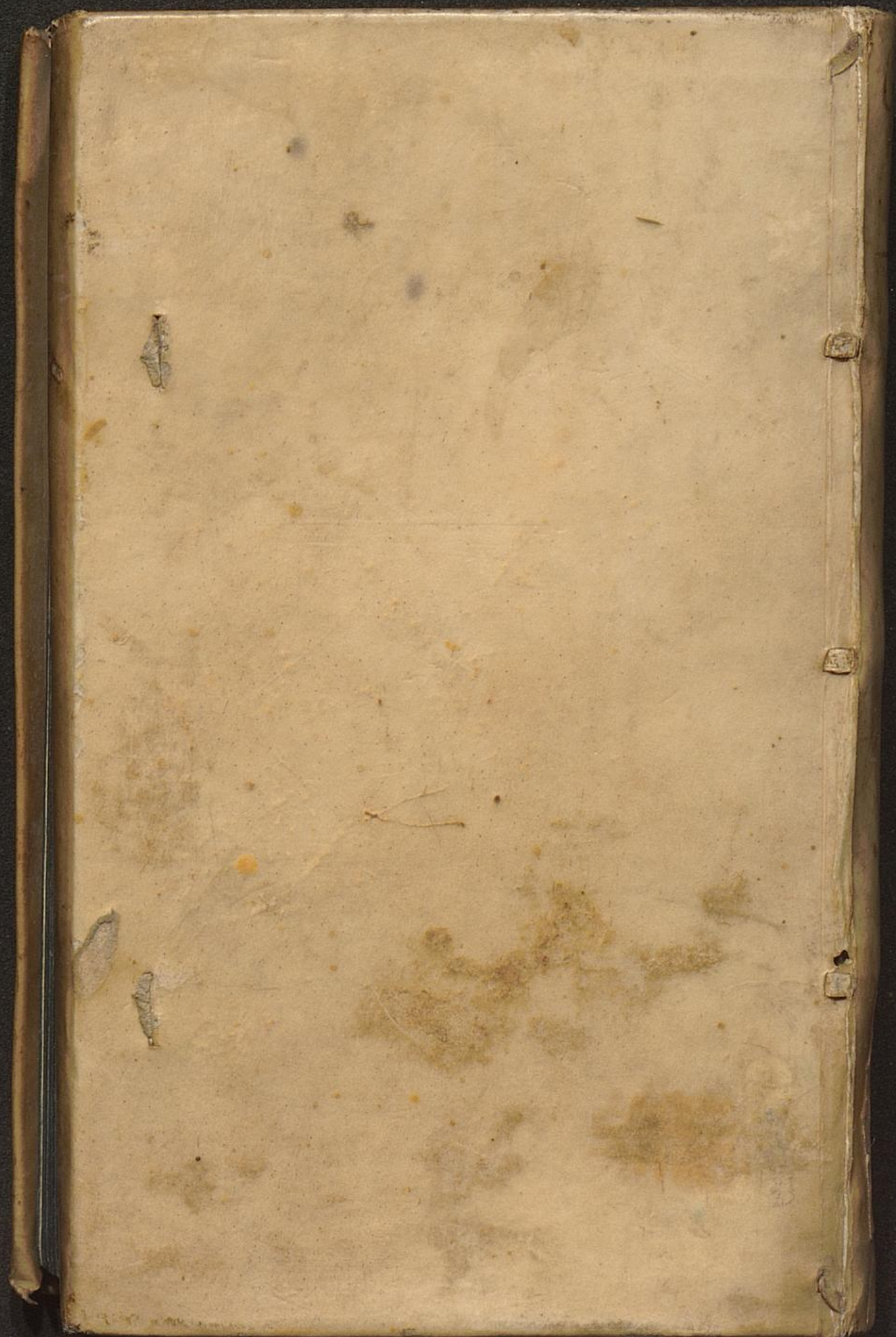

Germania
F. staurata
Carata

Historia
Belgica
Burundj

Th

6049